

రామాయణం

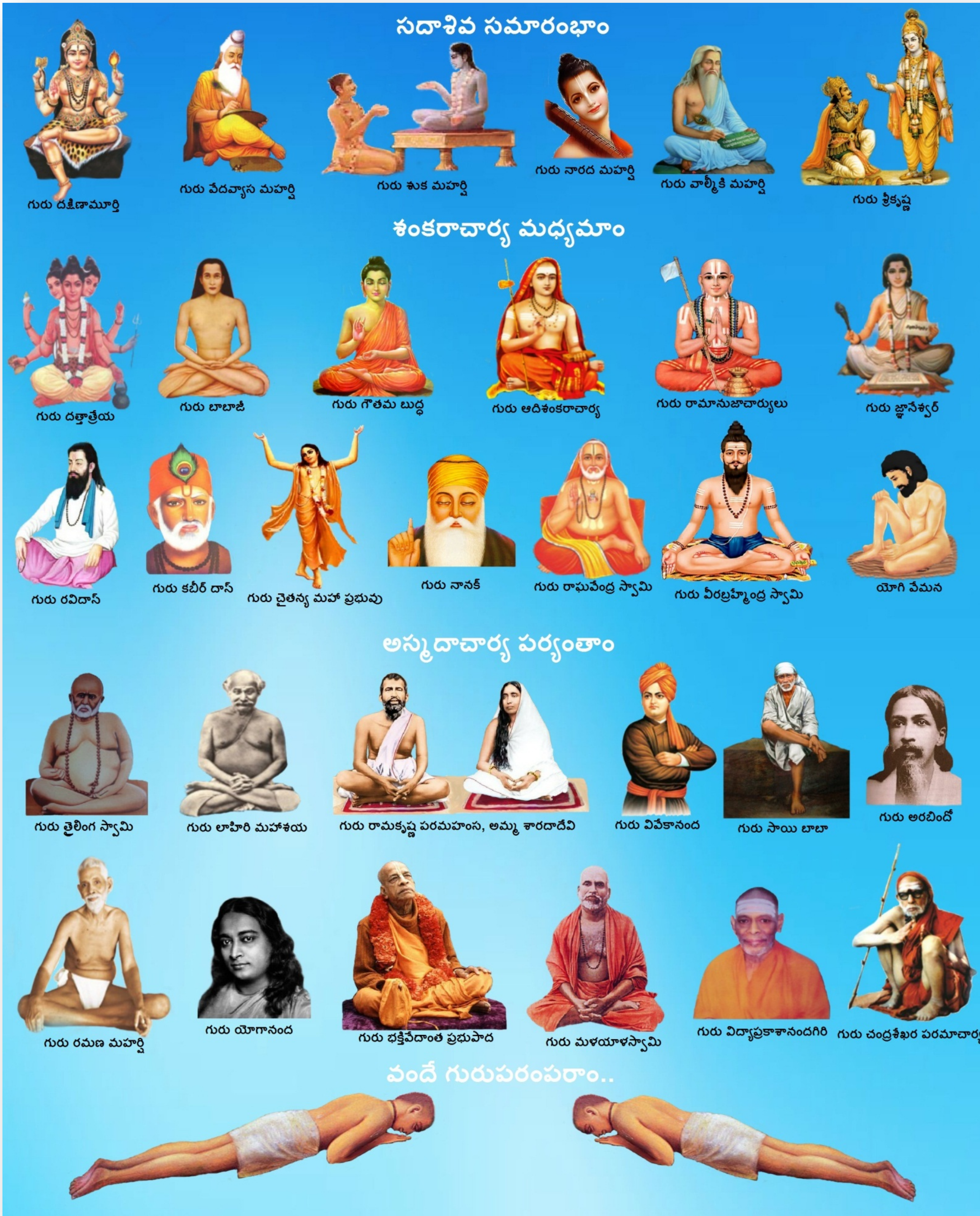
విచారణ

వచన రామాయణము-సుందర కాండము

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

నన్ను "నేను" చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి. కనుక తమవంతుగా భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం మహానుభావులైన **ద్వారకాదీష్ వాస్తు** వెబ్ సైట్ వారు ఉచితంగా విలువైన గ్రంధాలను ఆన్ లైన్ ద్వారా eBOOK(PDF) రూపంలో అందిస్తున్నారు. వారు చేస్తున్న జ్ఞాన యజ్ఞానికి సాయి రామ్ కూడా తమవంతుగా సహాయం చేసే కార్యక్రమంలో భాగంగా వారి గ్రంధాలను సాయి రామ్ ద్వారా కూడా అందచేస్తున్నాము, ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం చేసిన ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in),మైక్రోసాఫ్ట్ సైట్(http://www.microsoft.com) వారికి కూడా మేము ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) **ద్వారకాదీష్ వాస్తు** వారి వెబ్ సైట్: http://dwarkadheeshvastu.com/
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సాయి రామ్ సేవక బృందాన్ని
సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

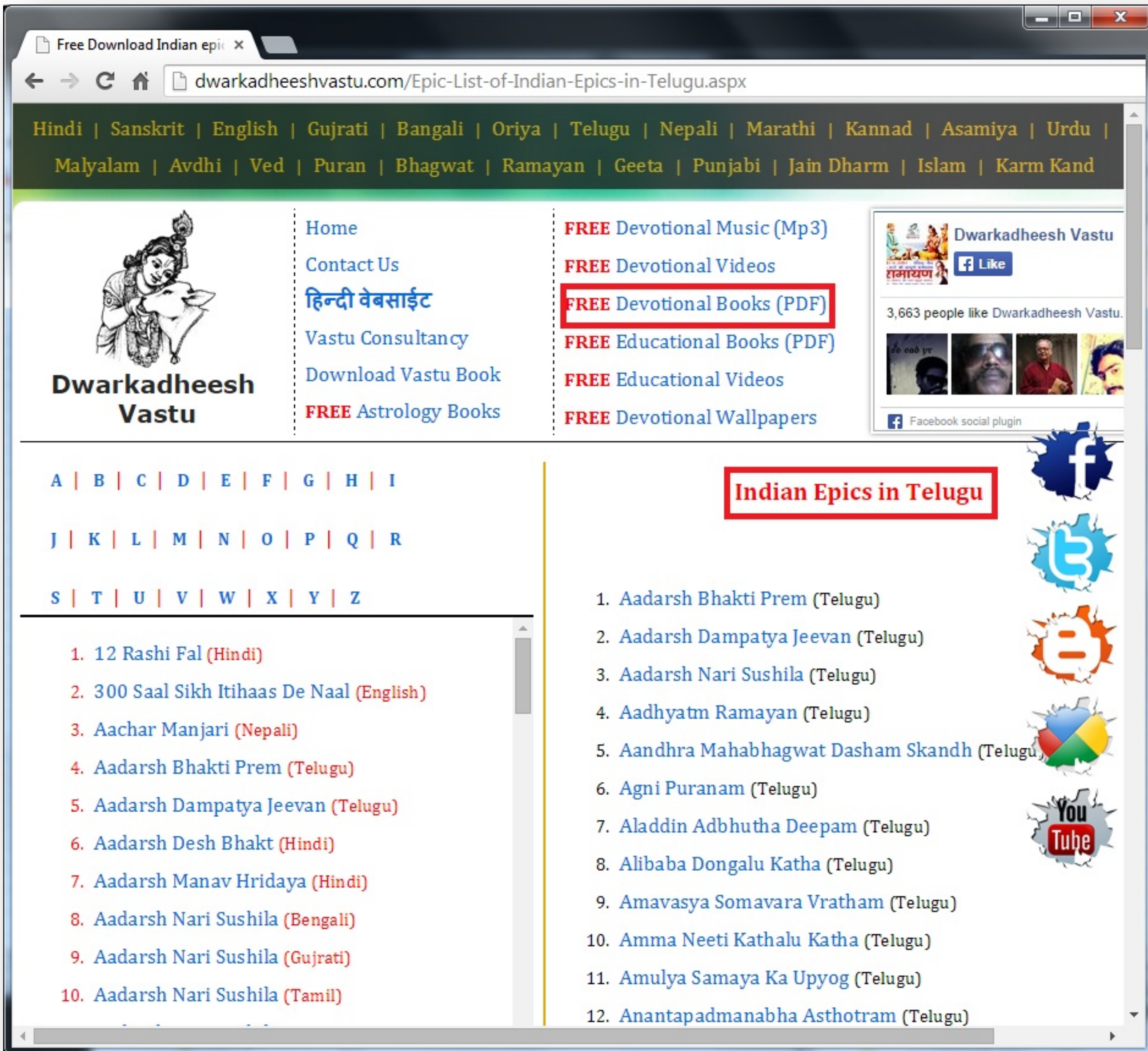
ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయి నాథ పాద సమర్పణమస్తు *

ద్వారకాదీష్ వాస్తు వారి వెబ్ సైట్:

http://dwarkadheeshvastu.com

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, ఐవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

విషయసూచిక

* * *

ప్రస్తావన

I. రామాయణ కావ్యావతరణము

ఆదికవీ చతురాస్యౌ కమలజవల్మీకజౌ వందే ।
లోకశ్లోకవిధాత్రోః యయోర్భిదా లేశమాత్రేణ ॥

కమలోద్భవుడైన బ్రహ్మముఖమునుండి వేదము, వల్మీకసంభవుడైన వాల్మీకిమహర్షిగంటమునుండి శ్రీమద్రామాయణము జాలువాఱినవి. ఇరువురును చతురాస్యులు- అనగా ఒకరు చతుర్ముఖులు, మఱియొకరు చతుర వచనులు, బ్రహ్మ లోకవిధాత, వాల్మీకి శ్లోకవిధాత. ఆయుభయుల మధ్యగల భేదము లేశమాత్రమే. కావుననే వేదసారమైన రామాయణము వాల్మీకి మహర్షి హృదయమునుండి ఆవిర్భవించినది.

మహర్షి వాల్మీకి ఆదికవియే గాక వేదాంతి, దార్శనికుడు, తపస్వి, ప్రజలకు మార్గదర్శకుడు, సంస్కర్త, కార్యాచరణవేత్త.

వాల్మీకి మహర్షి శిష్యులతోగూడి తమసానదీతీరమున వెళ్లుచుండగా ఒక వేటగాడు క్రౌంచపక్షుల జంటలో మగపక్షిని బాణముతో కొట్టెను. అప్పుడది నేలకొరిగి, విలవిలలాడుచు అసువులు వీడెను. ఆ దృశ్యమును జూచి, వాల్మీకిమునిహృదయము ద్రవించెను. మనస్సు ఆర్ద్రమయ్యెను, నయనములు అశ్రువులతో నిండెను. కంఠము గద్గదమయ్యెను. ఫలితముగా అతడు శోకాకులుడయ్యెను. ఆ శోకప్రభావమున వెంటనే ఆయన ముఖమునుండి ఈ మాటలు వెలువడెను.

"మానిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమగమః శాశ్వతీస్సమాః ।
యత్ క్రౌంచమిథునాదేక మవధీః కామమోహితమ్ ॥"

"ఓరీ! కిరాతుడా! క్రౌంచదంపతులలో కామమోహితమగు ఒక దానిని చంపి, నీవు శాశ్వతమగు అపకీర్తిని పొందితివి." శోకపరితప్తహృదయముతో వాల్మీకిముని తన ఆశ్రమమునకు చేరెను. కాని కరుణాపూరితమైన ఆ దృశ్యమునుండి అతడు తనమనస్సును మఱల్చుకొనలేకపోయెను. ఆతని మానసిక కల్లోలస్థితినిగాంచి బ్రహ్మ ఇట్లు పలికెను.

"మహర్షీ! శోకముతో నీవు ఉచ్చరించినది ఛందోబద్ధమైన శ్లోకమే. శ్రీరామచరిత్రమును నీవు ఒక కావ్యరూపమున రచింపుము. ఈ

రామాయణమహాకావ్యము లోకములయందు పర్వతములు నదులు ఉన్నంతకాలము విరాజిల్లుచు శాశ్వతకీర్తిని సంపాదించును.

"యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః సరితశ్చ మహీతలే ।
తావత్ రామాయణకథా లోకేషు ప్రచరిష్యతి ॥

బ్రహ్మదేవుని ఈ పలుకులు వాల్మీకికి కావ్యరచనకై ప్రేరణనొసగెను. అనంతరమతడు యోగాసీనుడై రామచరిత ఘట్టములను, దృశ్యములను తన మనోనేత్రమున గాంచగలిగెను. పిమ్మట ఆదికావ్యమైన శ్రీమద్రామాయణ రచనకు 'అంకురార్పణ' జరిగెను.(1)

II. కావ్య ప్రశస్తి

రామాయణము మానవాళికి లభించిన ఒక పరమ పవిత్ర కావ్యము- ఇది ధర్మసంశయములను దూరమొనర్చి, పవిత్ర ధర్మమార్గములను సూచించు దివ్యరచన- సర్వకార్యములయందును ఇది భారతీయ హృదయములకు పరమమిత్రము. ఇది వేదములయొక్క, ఉపనిషత్తులయొక్క సారమును సామాన్యమానవులకు కావ్యరూపమున అందించు ఒక మధురకృతి.

పండితుల కమ్మని వ్యాఖ్యానములు, పౌరాణికుల మధుర ప్రవచనములు వెదజల్లెడి రామాయణ కథా సుధలు అనుభవైక వేద్యములు. అంతేగాదు ఇవి పెద్దలను, పిన్నలను, స్త్రీలను, పురుషులను వేయేల ఆబాలగోపాలమును ఆనందమున ఓలలాడజేయును, భక్తి శ్రద్ధలతో ఆలకించెడివారికి ఇది వీనులవిందుగావించుచు వారిని మైమరపించును -

సాహిత్య క్షేత్రమున వెలసిన కృతులలో రామాయణము "ఆది కావ్యము". దీనిని లోకమున ఆవిష్కరింపజేసి పాఠకులకు మధురిమలను పంచియిచ్చిన మహర్షి వాల్మీకి 'ఆదికవి'- శ్రీసీతారాముల వృత్తాంతమును ఆధారముగా జేసికొని, పఠితలకు ఆనందోపదేశములను అందించుచు ఈలోకమునకు మహోపకారమొనర్చిన ధన్యాత్ముడతడు. కాళిదాసాది మహాకవులకు ఇది మార్గదర్శకము- దీని చలువవలననే కవికృషీవలురు ఎల్లరును తమ తమ సాహిత్య

---

(1) వాల్మీకి మహర్షి తాను రచించిన రామాయణమును కుశలవులకు నేర్పెను. ఆ చిన్నారులు శ్రీరాముని సమక్షమున దానిని గానము చేసిరి. దానిని విని, శ్రీరాముడు మిక్కిలి ఆనందించెను. శ్రీరాముని ఆమోదముద్రను పొందిన 'శ్రీమద్రామాయణము' ఎంతయు ప్రామాణికము.

క్షేత్రములను సుసంపన్నము గావించి కృతార్థులైరి. ఈరామోదంతము ముఖ్యముగా భారతదేశమునందలి వివిధ భాషలలో కావ్యనాటాకాది నానావిధసాహిత్యప్రక్రియలలో మధురాకృతులను దాల్చినది. కమ్మని భావ సౌరభములతో పఠితల హృదయములకు 'హాయి'ని గూర్చినది-

"కావ్యం రామాయణం కృత్స్నమ్, సీతాయాశ్చరితం మహత్ ।
పౌలస్త్య వధమిత్యేవ, చకార చరితవ్రతః ॥ బాల ॥4/7

ఈ కావ్యమున 'రామకథ, సీతాచరిత్రము, రావణవధ వర్ణింపబడినట్లు బాహ్యముగ గన్పట్టును- కాని లోతుగా పరిశీలించినచో ఇందు 'బ్రహ్మకథ' మనోవిజయము వర్ణితమైనట్లు గోచరించును.

రామస్య అయనమ్ = రామాయణమ్, అనగా రాముని యొక్క చరిత్రము రామాయణము- రామః అయ్యతే అనేన - ఇతి రామాయణమ్ - అనగా దీనిని పఠించిన వారు రామునివలె ధర్మశీలురై కడకు బ్రహ్మ సాయుజ్యమును పొందుదురని భావము-

రామాయాః (సీతాయాః) అయనమ్ = రామాయణమ్, అనగా ఇది సీతాదేవి చరిత్రము

శ్రీరాముడు, సీతాదేవియు లోకమునకు ఆదర్శమూర్తులు, ఆరాధ్యులు.

శ్రీరాముడు మానవాళికి ఆవశ్యకములగు పుత్రధర్మము, మిత్రధర్మము, భ్రాతృధర్మము, భర్తృధర్మము, శిష్య ధర్మము, శత్రుధర్మము మొదలగు ధర్మములను అన్నింటిని స్వయముగా ఆచరించి, లోకమునకు మార్గదర్శకుడయ్యెను. సీతామాతయు స్త్రీలకు ఆచరణీయములగు సమస్తధర్మములను నిజజీవితముద్వారా లోకమునకు ప్రకటించెను. ఇట్లు రామాయణము కావ్యమగుటయే గాక ఒక ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమైనది.

మానవుని జీవితములో ధర్మము, అర్థము, కామము అను మూడు పురుషార్థములును సాధింపదగినవి. ఈ త్రివర్గమునకు ధర్మము మూలము. ధర్మబద్ధములు గాని అర్థకామములు రెండును అనర్థహేతువులు. ధర్మమునకు విరుద్ధముగా వచ్చి స్వార్థముతో భరతునకు రాజ్యమును (అర్థమును) కట్టబెట్టజూచిన కైక నలుగురిలో నవ్వులపాలై. లోకనిందకు గురియైనది. అట్లే ధర్మమును వీడి కామాతురుడై, పరసతులను ఆశించిన దుష్టరావణుడు లోకమున అపకీర్తి పాలయ్యెను, సపరివారముగా నశించెను. ధర్మబద్ధుడై, రాజ్యమునే పరిత్యజించిన శ్రీరాముడు లోకారాధ్యుడయ్యెను. కావుననే **'రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః'**

(శ్రీరాముడు మూర్తీభవించిన ధర్మము) అని వాల్మీకి మహర్షి నుడివెను. అందువలననే **'ధర్మో రక్షతి రక్షితః'** (ధర్మమును ఆశ్రయించిన వానిని ఆ ధర్మమే కాపాడును.) అను సూక్తి ఏర్పడినది.

III. 'సుందరకాండ' వైశిష్ట్యము

సుష్ఠు ఆద్రియతే ఇతి 'సుందరః' బాగుగా ఆదరింపబడునదిగావున ఇది 'సుందరము'- సుందరస్య భావః సౌందర్యమ్' - ఆదరణీయమైన అందమైన స్థితి సౌందర్యము.

ఈ సౌందర్యము బాహ్య సౌందర్యము, అంతస్సౌందర్యము- అని రెండు విధములు.

ఆత్మీయతతో ఆదరాభిమానములు నిండారియున్నప్పుడు ఆలుమగలు ఒకరికొకరు అందముగా నుందురు. తల్లిదండ్రులకు తమ పిల్లలు ముద్దుమురిపెములను గూర్చుచు అందముగా గన్పింతురు. అట్లే పిల్లలకు తమ జననీజనకులు సౌందర్య నిధానములుగా గన్పట్టుచుందురు. ఇవి యన్నియును సహజముగా ప్రేమైకనిధానములు. కాని లోకసాధారణ స్థితికి అతీతముగా అద్భుతావహముగా నుండెడి "సౌందర్యమే' ముఖ్యముగా ప్రస్తావనార్హము-

సుందరే సుందరో రామః, సుందరే సుందరీ కథా ।
సుందరే సుందరీ సీతా, సుందరే సుందరం వనమ్ ॥
సుందరే సుందరం కావ్యం, సుందరే సుందరః కపిః ।
సుందరే సుందరం మంత్రం, సుందరే కిం న సుందరమ్? ॥

అనునది ప్రాజ్ఞులవచనము. పురుషమోహనాకారుడు, సుగుణగణసుందరుడు శ్రీరాముడు. సర్వవిధముల భువనైక సుందరి సీతామాత. కాంచనాద్రి కమనీయ విగ్రహుడైన హనుమంతుడు పరమసుందరుడు. అశోకవనము అతిలోకసుందరము. శ్రీసీతారామహనుమంతుల మహామంత్రములు దివ్యములు, సుందరములు. ఈ మహితాత్ముల కథ సర్వాద్భుత సుందరము. ఈ సుందరకాండ (బహుముఖ వైభవములను వర్ణించు) కవిత్వము (కావ్యము) అత్యంతసుందరము. కనుక ఈ సుందర కాండమునందు 'సుందరము' కానిదేది? సర్వమూ సుందరమే.

పంచమవేదమైన 'మహాభారతమున' భగవద్గీత ఉపనిషత్సారముగా వాసికెక్కి నిత్యపారాయణగ్రంథముగా విలసిల్లుచున్నది. అట్లే వేదసారమైన శ్రీమద్రామాయణమునందలి కాండములన్నింటిలోను ప్రముఖస్థానము వహించి, సుందర కాండము నిత్యమూ పారాయణము చేయబడుచు, పాఠకులనుండి నీరాజనములనందుకొనుచున్నది.

శ్రీరామాదుల బాల్యలీలలను వర్ణించినందున అది బాలకాండముగా ప్రసిద్ధికెక్కినది. పట్టాభిషేక సన్నివేశాదులు అయోధ్యానగరములో సంభవించినందున అది అయోధ్యాకాండముగా ప్రసిద్ధమైనది- శ్రీసీతారామలక్ష్మణుల అరణ్యవాస విశేషములను వివరించునది గాన అది 'అరణ్యాకాండము'గా వాసిగాంచినది. రామసుగ్రీవులమైత్రి, వాలివధ మొదలగునవి. 'కిష్కంధ' యందు జరుగుటచే ఆభాగమునకు 'కిష్కింధకాండము'గా పేరు వచ్చినది రామరావణులయుద్ధప్రాముఖ్యముతో అది 'యుద్ధకాండము'గా రూఢిగాంచినది. కిష్కింధాకాండమునకును యుద్ధకాండమునకును మధ్యనగల వస్తుసౌందర్య కారణముననూ, సీతారామహనుమదాదుల సౌందర్య వర్ణనల ననుసరించియు, సీతాన్వేషణలో ఎదురైన ఘట్టములవైభవములనుబట్టియు, లంకాసౌందర్యము, అశోకవన సౌందర్యము మున్నగువానిని బట్టియు ఇది "సుందరకాండము"గా పేరు మోసినది.

ఆదికవి వాల్మీకిమహర్షి ప్రణీతమైన శ్రీమద్రామాయణమంతయును ఒక మధురరచన- అందును ఈ సుందర కాండము అత్యంతము సుందరము. ఇందు ప్రయుక్తములైన శబ్దార్థములు పడుగుపేకలవలె విడదీయరానివిగా కుదురుకొని, మధురిమలను చిలుకుచుండును.

"హంసో యథా రాజతపంజరస్థః సింహో యథా మందరకందరస్థః ।
వీరో యథా గర్వితకుంజరస్థః, చంద్రోఽపి బభ్రాజ తథాంబరస్థః" ॥

ఇందు అలవోకగా సాగిన శబ్దార్థాల సహజసౌందర్యాలు సహృదయుల హృదయములపై పన్నీటి జల్లులు చల్లుచున్నవి. సందర్భానుసారముగా ఇందు (విప్రలంభ) శృంగారము మొదలుకొని నవరసములును పరిపుష్టములైయున్నవి.

ఈ కాండమున కావ్యశాస్త్రకుశలుడైన హనుమంతునిద్వారా శ్రీసీతారాముల సౌందర్యములు వర్ణింపబడినవి. అందునా శ్రీరాముని సౌందర్యము ఆయన పరోక్షమున సీతాదేవియెదుట వర్ణితమైనది. ఆవిధముగనే శ్రీరాముని సమక్షమున సీతాదేవి పరోక్షమున ఆమె అద్భుత సౌందర్యము హృద్యముగా వివరింపబడినది. లోకములో తమకు అత్యంత ప్రీతిపాత్రులైన వారి సౌందర్య సుగుణగణాది వైభవములనుగూర్చి సత్పురుషుల ద్వారా వినినప్పుడు కలిగెడి ఆనందమునకు అవధులుండవు. నిరుపమానమైన ఆ ఆనందము అనుభవైకవేద్యము. ఇది ఈ కాండమున శ్రీసీతారాములకు అపరిమితానందమును పంచియిచ్చుటయే గాక, విప్రలంభ శృంగారమునకు పరిపుష్టిని గూర్చినది.

IV. హనుమద్వైభవము

హనుమంతుడు జితేంద్రియుడు, ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రముఖుడు, ఆ వాయుసుతునకు సీతాన్వేషణకార్యమే ఏకైక లక్ష్యము. ఒక స్త్రీని స్త్రీలమధ్యలోనే వెదకవలెను గదా! అదియును అర్ధరాత్రివేళ, రావణుని ఏకాంత మందిరమున (శయ్యాగారమున) అతనికాంతలమధ్య మారుతి సీతాదేవిని వెదకనారంభించెను. అప్పుడు అచటియువతీ మణులెల్లరును నిద్రలో మునిగియుండిరి. అర్ధరాత్రమున శయనమందిరమున నిండుజవ్వనులు ప్రియునితో తమ ముద్దుమురిపెములు ముగించుకొనిన పిమ్మట ఏస్థితిలో నుందురో చెప్పనవసరములేదు. ఆ ప్రదేశములో ఈ దృశ్యముల మధ్య మారుతి సీతాదేవికొఱకు వెదకెను- నిశ్చల బుద్ధితో సాగిన ఈ అన్వేషణము ఆయన జితేంద్రియత్వమునకు పరమ నిదర్శనము.

ఎంతగా ఎన్ని ప్రదేశములు గాలించినను సీతాదేవి జాడ తెలియక పోవుటచే సమయ స్ఫూర్తితో హనుమంతుడు

నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।

నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో । నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥ అని

శరణాగతి గావించెను. వెంటనే అశోకవనమున ప్రవేశించెను. సీతామాతను దర్శించెను. నిర్భరానంద భరితుడాయెను.

మారుతి సీతాదేవిని దర్శించిన పిమ్మట, పెక్కు ఉపాయములను బట్టి **'ఈమె సీతాదేవియే'** అని నిర్ధారణ చేసికొనెను. రావణుడు వచ్చి సీతను హెచ్చరించుటను, ఆమె అతనిని తృణీకరించుటను అతడు గమనించెను. రాక్షసస్త్రీలు సీతను భయపెట్టుటను, త్రిజటాస్వప్నవృత్తాంతమును అతడు గ్రహించెను. సమయస్ఫూర్తితో రామోదంతమును కీర్తించి, రామునిబంటుగా సీతామాతకు విశ్వాసపాత్రుడై, ఆమెకు రాముని 'అంగుళీయకమును' సమర్పించెను- క్రమముగా అశోకవనమును ధ్వంసమొనర్చి, రావణబలములను రూపుమాపెను. బ్రహ్మాస్త్రమునకు కట్టుబడి, రావణసభకు చేరి, ఆ రాక్షసరాజునకు హితవుపలికెను. తనవాలమునకు వారు నిప్పంటింపగా దానితో లంకాదహనమొనర్చెను. సీతమ్మను దర్శించి, రామునకు ఆనవాలుగా ఆమెనుండి శిరోభూషణమును గ్రహించెను. సముద్రమును దాటి, అంగదాదులతోగూడి, రామునిజేరి, ఆయనకు సీతాదేవి క్షేమవార్తలను వినిపించి, అందఱి మన్ననలకు పాత్రుడాయెను. ఆయా ఘట్టములయందు హనుమంతుడు ప్రదర్శించిన సమయస్ఫూర్తి, సమరోత్సాహము సర్వదా సర్వథా శ్లాఘనీయములు-

సీతాన్వేషణకార్యమును సాధించుకొనివచ్చిన హనుమంతుని శ్రీరాముడు ఉత్తమపురుషునిగా ఇట్లు ప్రశంసించెను.

"హనుమంతునితో సమానుడైన తేజోబలసంపన్నుడు ఎవ్వడును లేడు. అతడు సముద్రమును లంఘించుట మొదలగు కార్యముల ద్వారా తన నిరుపమాన పరాక్రమమును ప్రకటించెను. మహావీరుడైన సుగ్రీవునకు నిజమైన సేవకునిగా ప్రభుకార్యమును సఫలమొనర్చెను. ప్రభువు తనకెంతటి దుష్కర కార్యమును అప్పగించినను దానిని తన బల పరాక్రమములచే సాధించుటయే గాక, దానికి భంగము కలుగకుండ తదనురూపములైన ఇతర కార్యములను సైతము నెఱవేర్చువాడు భృత్యులలో అత్యుత్తముడు."

యో వీర్యబలసంపన్నో న సమస్స్యాత్ హనూమతః ॥
భృత్యకార్యం హనుమతా సుగ్రీవస్య కృతం మహత్ ।
స్వయం విధాయ స్వబలం సదృశం విక్రమస్య చ ॥
యో హి భృత్యో నియుక్తస్సన్ భర్త్రా కర్మణి దుష్కరే ।
కుర్యాత్ తదనురాగేణ తమాహుః పురుషోత్తమమ్ ॥

(యుద్ధకాండ-ప్రథమ - 6,7,8)

అనంతరము శ్రీరాముడు పులకితగాత్రుడై, తానప్పగించిన కార్యమును సఫలమొనర్చి, పవిత్రాత్ముడై వచ్చిన హనుమంతుని తన హృదయమునకు హత్తుకొనెను. పరమపురుషుడైన శ్రీరామచంద్రుని ఆలింగన భాగ్యమునకు నోచుకొనిన మారుతి ఎంతయు ధన్యాత్ముడు.

V. అంతరార్థము

సత్యం, శివం, సుందరమ్ అనునవి పరమాత్మవాచకములు. సుందరః = పరమాత్మ, పురుషుడు, క్షేత్రజ్ఞుడు, సుందరీ = ప్రకృతి, క్షేత్రము

సుందరీ సుందరుల - అనగా ప్రకృతి పురుషుల గాథలను తెలుపునది సుందర కాండము.

సుందరకాండములో సాధకునిలోని పరమాత్మయొక్క అంశయైన శ్రీరామునితో ప్రకృత్యంశయైన సీతను కలుపుటకు హనుమంతుడు చేసిన 'అన్వేషణ' వర్ణింపబడినది. ఆంజనేయుడు అనగా బుద్ధియోగము

- (బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః)

సుందరకాండమునందలి అంతరార్థము "ప్రకృతిని పరమాత్మతో జతపఱచుటకై బుద్ధి చేయు ప్రయత్నము"గా భావింపవలెను. రామాయణములోని కాండములన్నియును ముక్తిసాధనమార్గములే- వాటిలో 'సుందరకాండము' ప్రముఖమైనది.

1) సముద్ర లంఘనము

తతో రావణనీతాయాః సీతాయాః శత్రుకర్శనః ।
ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి - ॥

తా ॥ అనంతరము అరివీరభయంకరుడైన ఆంజనేయుడు రావణాపహృతయైన సీతయొక్క జాడను అన్వేషించుటకై చారణాది దివ్యజాతుల వారు సంచరించు ఆకాశమార్గమున వెళ్లుటకు నిర్ణయించుకొనెను.

అంతరార్థము. దశేంద్రియములకు రాజు మనస్సు - రావణుడు ప్రకృతి సీతామాత - బుద్ధికి ప్రతీక ఆంజనేయుడు - చారణులు అనగా జ్ఞానులు, వారు చూపిన మార్గము జ్ఞాన మార్గము -

2) మైనాక దర్శనము

సముద్రలంఘనమున హనుమంతునకు విఘ్నపరంపర ఎదురగుట, జ్ఞానమార్గసాధకునకు పెక్కు ఆటంకములు సంభవించుట సహజము. మే(మై) నాకః = నాయొక్క స్వర్గము, సాధకుని పురోగతిని నిరోధించుటకు ఇది ఒక ప్రలోభరూపవిఘ్నము- లక్ష్యసిద్ధి కలుగువఱకు సాధకుడు ఎట్టి ప్రలోభములకును లొంగరాదు.

అందువలననే మారుతి మైనాకుని ఆతిథ్యమునకు ఎడమీయక ముందునకు సాగెను.

3) సురసను జయించుట

హనుమంతునకు 'సురస' అను 'నాగమాత' దేవతలప్రేరణచే అడ్డుతగిలి, అతనికి విఘ్నము కలిగించుటకు పూనుకొనెను. మారుతి ఆమెను అణిమాది మహిమలచే జయించి, ముందునకు సాగెను- న+అగ = నాగ, అగ అనగా కదలనిది-నిశ్చలతత్త్వము- "నాగ" అనగా నిశ్చయాత్మక బుద్ధిని భంగపఱచునది. సు+రస = సురస అనగా సుఖమును గల్గించు జన్మాంతర వాసనలు - ఇవి దేవతలు అనగా మనోవృత్తులు - వాటి ప్రేరణచే సాధకుని బుద్ధిని కుంఠితమొనర్చును. ధీమంతుడైన సాధకుడు ఈ వాసనలకు లోబడక, తన సాధనమార్గములో పురోగమింపవలెను-

4) సింహిక - ఛాయాగ్రాహిణి

సింహికయనగా హింసించునది- ఈమె మారుతిఛాయను ఆకర్షించుచు అతనివేగగతిని భంగపఱచుటకు గట్టిగా ప్రయత్నించెను- కాని, వాయుసూనుడు ఆ సింహికను ఛేదించుకొని లక్ష్యసిద్ధికై పురోగమించెను- బుద్ధి యోగములో సాగిపోవుసాధకునిపురోగతిని నిరోధించు విఘ్నములలో కొన్ని సుఖాకర్షణలచే ప్రలోభపఱచునవి - మఱికొన్ని హింసించునవి- ఇక్కడ చాయాగ్రాహిణిది హింసించుమార్గము- బుద్ధిబలముగల సాధకుడు వీటినన్నింటిని అధిగమించి ముందునకు సాగును.

5) లంకిణిని జయించుట

లంకాధిదేవతయైన 'లంకిణి', హనుమంతుడు లంకలో ప్రవేశింపకుండా అడ్డు తగిలినది, వెంటనే అతడు తన ముష్టిప్రహారముతో ఆమెను దెబ్బతీసినాడు. అంతట ఆమెకు జ్ఞానోదయమైనది. పిమ్మట బ్రహ్మ పలికిన వచనములు ఆమెకు జ్ఞప్తికి వచ్చినవి. మారుతికి ఆమె తన పూర్వగాథను విన్నవించుకొనినది- హనుమంతుని లంకా ప్రవేశమునకు మార్గము సుగమమైనది. 'లంకా' అను పదమును తిరుగవేసినచో "కాలం"అని యగును. కాలమునకు నలుపు, సమయము అని అర్థములు, నలుపు తమోగుణరూపము. లంకాధిదేవతయనగా సంపూర్ణ తమోగుణ స్వరూపము. హనుమంతుడు భగవత్సంబంధమైన బుద్ధికి ప్రతీక. తమోగుణము దీనిని తనలో ప్రవేశింపనీయక అడ్డగించును. కాని నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధి తమస్సును ఛేదించుకొని, అందు ప్రవేశింపగలదు. అప్పుడు తమోవృత్తులు అణగారును. బ్రహ్మయనగాజ్ఞానము-తమోవృత్తులు అంతరించిన పిమ్మట కలుగు జ్ఞానము సాధకుని లక్ష్య సిద్ధికి తోడ్పడును.

6) లంకా ప్రవేశము

విక్రమేణ మహా తేజాః హనుమాన్ కపిసత్తమో ।
ఉద్వారేణ స మహాబాహుః ప్రాకారమభిపుప్లువే ॥

ద్వారమనగా రెండు గడులు గలది. అ+ద్వారము = ద్వారముగానిది. అనగా పెరటి గుమ్మము. కపిసత్తమో ఉద్వారేణ = అనగా కపివరుడు శత్రునగరమైన లంకలో సింహద్వారమునుండి గాక పెరటిద్వారమునుండి ప్రవేశించెనని వాచ్యార్థము. సాధకుడు అద్వైత మార్గమును అనుసరించి లక్ష్య సిద్ధిని పొందవలెనని అంతరార్థము. కపిసత్తమః ద్వారేణ- అని పదవిభాగము చేసినచో ద్వైతమార్గమున గూడ లక్ష్య సిద్ధిని పొందవచ్చునని అంతరార్థము- అస్య = విష్ణుమూర్తియొక్క ద్వారేణ=

మార్గమున-అను అర్థమును స్వీకరించి, విశిష్టాద్వైత మార్గముగూడ లక్ష్య సిద్ధికి అనుసరణీయము అనియు తెలియనగును-

7) అంగులీయక ప్రదానము

'రామనామాంకితం చేదం పశ్య దేవ్యంగులీయకమ్' అమ్మా! రామనామాంకితమైన ఈ అంగులీయకమును చూడుము- అని హనుమంతుడు పలుకుచు అంగులీయకమును సీతాదేవికి సమర్పించెను. 'అంగు' అనగా శరీరము. అంగుం లాతీతి అంగుల: అనగా శరీరమును ధరించునది- పరమాత్మ- అంగులీయకము అనగా పరమాత్మకు చెందినది. ఇదియే సాధకునిలో భగవదన్వేషణాబుద్ధి- భగవత్సంబంధబుద్ధిస్వరూపమే ఆంజనేయుడు. అంగులీయకమును చూపుటయనగా ప్రకృతికి పరమాత్మ రూపమును ప్రదర్శించుట- ఇదియే దీని అంతరార్థము.

8) కాకాసుర వృత్తాంతము

సీతారాములకు మాత్రమే తెలిసిన కాకాసుర వృత్తాంతమును సీతాదేవి హనుమంతునకు తెలిపెను.

కం చ అకం చ కాకే, కాకే అస్మిన్ స్త: ఇతి కాక: = అనగా క+అక: = కాక:

కమ్ = సుఖము, అకమ్ = సుఖము కానిది, దు:ఖము - ఈ సుఖ దు:ఖములను అనుభవించు తామసిక ప్రవృత్తి కాకము. ఇవి మనస్సు నుండి ఉత్పన్నములగును. మనస్సు అనగా ఇంద్రుడు. కనుక కాకాసురుడు ఇంద్రుని కుమారుడు అని పేర్కొనబడినది. సీతాదేవి యొక్క వక్ష:స్థలమును కాకాసురుడు గాయపఱచుటయనగా ప్రకృతి నుండి మనసిజములైన సుఖదు:ఖాదిద్వంద్వములను పొందుటకు చేయు ప్రయత్నము. బ్రహ్మయనగా జ్ఞానము. శ్రీరాముడు బ్రహ్మాస్త్రముద్వారా కాకాసురుని శిక్షించెను- సాధకుడు పరమాత్మజ్ఞానముద్వారా సుఖదు:ఖాదిద్వంద్వాతీత స్థితికి చేరును-

9) సీతాదేవి చూడామణి ప్రదానము

తతో వస్త్రగతం ముక్త్వా దివ్యచూడామణిం శుభమ్ ।
ప్రదేయో రాఘవాయేతి సీతా హనుమతే దదౌ ॥

వస్త్రములో ముడిచియుంచిన దివ్య చూడామణిని రామునకు సమర్పింపుమని సీతాదేవి హనుమంతునకిచ్చెను. ఇది వాచ్యార్థము. సీతాదేవి ప్రకృతి, శ్రీరాముడు పురుషుడు. ఈ ప్రకృతి పురుషునితో కలియుటకు గల తపనయే 'చూడామణి'. భగవదైక్యముకొఱకు గల తపనను మాయయను వస్త్రము ఆవరించియే

యుండును. అంగుళీయక (పరమాత్మకు సంబంధించిన) రూపదర్శనముతో ఈ మాయతొలగి పోయెను. తపన బహిర్గతమయ్యెను.

10) లంకాదహనము

హనుమంతుడు విభీషణుని గృహమును మాత్రము విడిచిపెట్టి మిగిలిన లంకాపట్టణభవనములను పూర్తిగా దహించి వేసినాడు. విభీషణుడు దూతవధకూడదని రావణసభలో పలికి, తనకు ఉపకారము చేసినందులకు కృతజ్ఞతతో హనుమంతుడతని గృహమును కాల్చ లేదని వాచ్యార్థ పరముగ చెప్పుట కలదు- విభీషణుడు అనగా వి+భీ+ఈషణుడు, ధన దారా పుత్రుల విషయమైన భయములేని వాడని యర్థము- హనుమంతుడు బుద్ధికి ప్రతీక. ఈషణత్రయరాహిత్యము- అనునది జ్ఞానలక్షణము. కనుక దానికి హానిని గూర్చు పనిని బుద్ధి చేయదు-

తమోనిలయమైన లంకలో గూడ కొన్ని జ్ఞాన సంబంధమైన వెలుగులు మినుకు మినుకుమనుచు కన్పించును- త్రిజట, మండోదరి, విభీషణుడు, సరమ, అనల అనువారు ఈసాత్త్విక ప్రవృత్తులకు మాఱురూపములు

11) మధువన ప్రవేశము

సీతాన్వేషణకార్యము సఫలమైనందున సంతోషముతో మధువనములో ప్రవేశించి, స్వేచ్ఛగా మధువులను గ్రోలి పండ్లనారగించి, అంగదాదులు శ్రీరామునికడకు చేరెదరు. కృతకృత్యుడైవచ్చిన ఆంజనేయునకు గాఢాలింగనసౌఖ్యమును ప్రసాదించి రాముడు ఆయనను ఆదరించెను- సాధకునకు లక్ష్యసిద్ధి కల్గిన పిమ్మట బ్రహ్మానందానుభూతి ఏర్పడును- మధువనములో ఫలభక్షణము మొదలగునవి సాధకుని బ్రహ్మానందానుభవములుగా భావింపనగును. ఎంతటి వారికిని లభింపని శ్రీరాముని గాఢపరిష్వంగసుఖము ఆంజనేయునకు దక్కినది- దీనిని బట్టి చూచినచో సచ్చిదానందరూప పరమాత్మస్పర్శసుఖము బుద్ధియోగ సాధకునకు జ్ఞానమార్గముద్వారా లభించునని తలంపనగును. అట్టి సాధకుడు ఎట్టి ఆకర్షణలకును లొంగక ఆటంకములకు భయపడక నిశ్చలబుద్ధితో పురోగమింపవలెనని 'సుందరకాండ' సందేశము.

॥ శ్రీరామచంద్రాయ నమః ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము

సుందరకాండము

వచనము

మొదటి సర్గము

హనుమంతుడు సముద్రమును దాటుట, మైనాకుని స్వాగతము, సురసను జయించుట, సింహికావధ, లంకాశోభను గాంచుట

అనంతరము (జాంబవంతుని ప్రేరణతో) అరివీర భయంకరుడైన ఆంజనేయుడు రావణాపహృతయైన సీతయొక్కజాడను అన్వేషించుటకై, చారణాది దివ్యజాతుల వారు సంచరించు ఆకాశమార్గమున వెళ్లుటకు నిర్ణయించుకొనెను. (1) దుష్కరమైన, సాటిలేని ఆ కార్యమును సాధింపనెంచిన వాడై హనుమంతుడు తనమెడను, శిరస్సును నిటారుగా నిలిపి, వృషభేంద్రునివలె ప్రకాశించుచుండెను. (2)

అచటి పచ్చికబయళ్లు వైడూర్యవర్ణశోభితములై చల్లదనము గలిగి, మృదువుగా స్వచ్ఛములైయుండుటచే అవి సలిలకల్పములై వాయుస్పర్శచే తరంగాయితములై అలరారుచుండెను. అంతట ధీరుడును, మహా బలశాలియు ఐన హనుమంతుడు వాటిపై హాయిగా అటునిటు సంచరించుచుండెను. (3) ప్రతిభాశాలియైన ఆ హనుమంతుడు ఒక మహా సింహమువలె విజృంభించుచు తిరుగుచుండగా ఆయనవక్షఃస్థలముయొక్క తాకిడికి అచటివృక్షములు కూలిపో సాగినవి. వాటిపైగల పక్షులు భయపడినవి. పెక్కు మృగములు అసువులను కోల్పోయినవి. (4) ఆ మహేంద్రగిరి సహజముగనే నీలము, ఎఱుపు, పసుపు, ఆకుపచ్చ, తెలుపు, నలుపు మొదలగు చిత్ర విచిత్రవర్ణములుగల ధాతువులచే అలంకృతమై యుండెను. అచట

దేవతాసములైన కామరూపులగు యక్షకిన్నర గంధర్వనాగులు పలుపరికరములతో నిరంతరము సంచరించుచుండిరి. అసంఖ్యాకములైన ఏనుగులతో ఒప్పుచున్న ఆ మహేంద్రగిరితలమున నిలిచియున్న ఆ కపివరుడు జలాశయమునందలి ఒక మహాగజమువలె భాసించెను. (5-7)

అతడు సూర్యునకును, మహేంద్రునకును, వాయుదేవునకును, బ్రహ్మదేవునకును, ఇతరదేవతలకును అంజలిఘటించి, బయలుదేఱుటకు నిశ్చయించు కొనెను. పిమ్మట కార్యదక్షుడైన మారుతి తూర్పునకు తిరిగి తన తండ్రియగు వాయుదేవునకు ప్రణమిల్లెను. దక్షిణదిశగా వెళ్లదలచినవాడై అతడు తనశరీరమును పెంచెను. (8-9) రామకార్యసిద్ధికై, సముద్రమును లంఘింప నిశ్చయించుకొని, వానరవీరులందఱును చూచుచుండగా, అతడు పున్నమి (పర్వ)దినముల యందు ఉప్పొంగు సముద్రునివలె వృద్ధిచెందెను. (10)

హనుమంతుడు సముద్రమును అవలీలగా దాటగోరి, అపరిమితముగా తనశరీరమును పెంచెను, లంఘించుటకు ఉద్యుక్తుడై మహేంద్రగిరిని తన కరచరణములచే బలముగా అదిమెను. (11) ఆ పర్వతము స్థావరమేయైనను మారుతి గట్టిగా అదుముటచే అది కొన్నిక్షణములపాటు కంపించెను. విరబూసిన చెట్లకొమ్మల నుండి పూవులన్నియును జలజలరాలెను. చెట్లనుండి రాలి సువాసనలను వెదజల్లుచున్న పుష్పములతో ఆ పర్వతము నిండిపోయెను. అప్పుడది ఒక పూలకొండవలె భాసించెను. (12-13) ఆ మహావీరునిచే అదుమబడిన ఆ పర్వతము ఒక భద్రగజము మదజలమునువలె జలధారలు స్రవింప జేసెను. మహాబలశాలియైన ఆ మారుతిచే అదుమబడిన మహేంద్రగిరి తనపగుళ్లనుండి బంగారు, వెండి, కాటుక ధారలను వెలిగ్రక్కెను. ఏలనన అగ్ని యొక్క[1] సప్తార్చులలో 'మధ్యమార్చి' అనునది సులోహిత. దాని జ్వాలలనుండి పొగలు వెలువడుచున్నట్లు, ఆంజనేయునిచే అదుమబడిన ఆ

1. *కాలీ, కరాలీ, చ మనోజవా చ, సులోహితా యా, చ సుధూమ్రవర్ణా! స్ఫులింగినీ, విశ్వరుచీ, చ దేవీ లేలాయమానా ఇతి సప్త జిహ్వాః* (ముండకోపనిషత్తు *1-2-4*) అను ఏడును అగ్ని జ్వాలలు. వాటిలో మధ్యమజ్వాలయైన 'సులోహిత' నుండి ధూమము బయలుదేఱును.

మహేంద్రగిరినుండి పెద్ద పెద్ద ఎఱ్ఱని శిలలు ముక్కలు ముక్కలుగా బయటపడసాగెను.[1] ఆ గిరి గట్టిగా అదుమబడుటచే దాని గుహలయందు అంతటా నివసించుచున్న ప్రాణులన్నియును మిగుల నలిగి, వికృతస్వరములతో గగ్గోలు పెట్టెను. శైలపీడకులోనైన వివిధప్రాణుల ఆ ఆక్రందనధ్వనులు పృథ్వి యందంతటను నిండెను. ఉపవనములయందును. దశదిశలయందును వ్యాపించెను. (14-18)

స్పష్టముగా వ్యక్తమగుచున్న స్వస్తికలక్షణములుగల విశాలమైన పడగలతో భయంకరముగా విషాగ్నులను గ్రక్కుచు సర్పములు తమకోఱలతో శిలలను కాటు వేయుచు గట్టిగా పట్టుకొనసాగెను. (19) బుసలుకొట్టుచున్న విషసర్పముల కాటుకులోనైన ఆ గండశిలలు విషాగ్ని కీలలతో మండెను. అప్పుడు అవి 'ఫెరేల్ ఫెరేల్‌మనుచు' వేలకొలదిగా తుత్తునియలాయెను. (20) ఆ మహేంద్రగిరిపై పుట్టిపెరిగిన ఓషధులలో విషహరములైనవి పెక్కుగలవు. ఐనను అవి ఆ మహాసర్పముల ఘోరవిషమును మాత్రము హరింపజాలకపోయినవి. (21) 'భూతములచే ఈ కొండ పగులగొట్టబడుచున్నది' అని తలంచి, తాపసులు కలతచెందిరి. విద్యాధరులును భయపడి, తమస్త్రీలతోగూడ అచటినుండి ఆకసమునకు ఎగిరిపోయిరి. (22) ఆ విద్యాధరులు పానభూమి యందలి మధుర పానీయములుగల బంగారుపాత్రలను, అమూల్యములైన భోజనపాత్రలను, కనకకలశములను భయముతో అచటనే వదలివెళ్ళిరి. (23) వారు లేహ్యములను రుచ్యములైన భక్ష్యములను బాగుగా గుజ్జుగలిగిన వివిధమధురరసఫలములను, ఎద్దు చర్మములతో చేయబడిన డాళ్లను, బంగారుపిడులుగల ఖడ్గములను అచటనే విడిచిపెట్టిపోయిరి. (24) వారు గళములయందు కంఠహారములను, ఎఱ్ఱని పూలమాలలను ధరించియుండిరి. శరీరములపై ఎఱ్ఱ చందనములను అలందుకొనియుండిరి. సహజముగనే ఎఱ్ఱదామరలవంటి వారికన్నులు మధుపానముచే ఇంకను ఎఱుపెక్కి యుండెను. అట్టి విద్యాధరులు మిక్కిలి భీతితో ఆకాశమునకు చేరిరి. (25)

---

1. *కొండశిలలరాపిడివలన ఉత్పన్నమైన అగ్నులచే తప్తమైన ఆ పర్వతమునందలి బంగారు, వెండి మొదలగు ధాతువులన్నియును కఱిగి పగుళ్లనుండి బయటికి ప్రవహించెను.*

విద్యాధరస్త్రీలు హారములను, అందెలను, దండకడియములను, కరకంకణములను ధరించియుండిరి. వారు సంభ్రమాశ్చర్యములతో, దరహాసములతో తమ ప్రియులతోగూడి అంతరిక్షమున నిలిచియుండిరి. (26) విద్యాధరులును, మహర్షులును ఆకాశమున ఒక్కచోట చేరి, నిరాధారముగా అంతరిక్షమున తేలియాడు తమ మహావిద్యను ప్రదర్శించుచు అచటినుండి మహేంద్ర గిరిని కుతూహలముతో వీక్షింపసాగిరి. (27) అప్పుడు నిర్మలాకాశమున నిలిచియున్న పవిత్రాంతఃకరణులైన ఋషుల, చారణుల, సిద్ధుల మాటలను వారు వినిరి. (28) "పర్వతాకారుడును, వాయునందనుడును, మిక్కిలి వేగముగలవాడును ఐన ఈ హనుమంతుడు మొసళ్లకు నిలయమైన సముద్రమును లంఘింపదలంచుచున్నాడు. (29) అతడు శ్రీరామకార్యార్థము వానరరాజైన సుగ్రీవుని ఆజ్ఞమేరకు ఇతరులకసాధ్యమైన పనిని చేయుదలంచుచు, దాటశక్యముగాని సముద్రముయొక్క ఆవలిఒడ్డును చేరగోరుచున్నాడు." (30)

ఆ మహాత్ములయొక్క ఈ వచనములను విని, విద్యాధరులు సాటిలేని ఆ వానరోత్తముని మహేంద్రగిరిపై చూచిరి. (31) పర్వతసదృశుడైన ఆ మారుతి ఒక్కసారి ఒడలు విఱచి, రోమములను విదల్చెను, ప్రళయకాలమేఘము గర్జించినట్లు ఒక మహానాదము చేసెను. (32) మారుతి ఎగురసన్నద్ధుడై, రోమములతో నిండి, మొదట లావుగానుండి క్రమముగా సన్నబడుచు వర్తులాకారముననున్న తనవాలమును గరుడుడు పామును విదలించినట్లు విదల్చెను. (33) మహావేగగమనుడగు ఆ మారుతి తనవాలమును ఒక్కసారి విదల్చెను. అప్పుడు పృష్ఠభాగమునుండి నిట్టనిలువుగా వంకరగా నిలిచియున్న ఆలాంగూలము గరుత్మంతునిచే కొనిపోబడు మహాసర్పమువలె గోచరించు చుండెను. (34) ఆ కపీశ్వరుడు పెద్ద పెద్ద ఇనుపగుదియలవలెనున్న తనబాహువులను స్తంభింపజేసెను, ఊపిరి బిగబట్టి, కటి ప్రదేశమును కృశింపజేసి, పాదములను బాగుగా కుదించెను. (35) శుభలక్షణసంపన్నుడైన ఆ మారుతి తన భుజములను, మెడను కుదించెను. అప్పుడు ఆ వీరునియందు తేజస్సు, బలము, పరాక్రమము నిండారెను. (36)

ఆ మారుతి చూపులను పైకి ప్రసరింపజేయుచు, తాను వెళ్లవలసినమార్గమును దూరమునుండి పరిశీలించుచు, ఆకాశమును నిశితముగా చూచుచు, ఉచ్ఛ్వాసమును హృదయమునందు బిగబట్టెను. (37) మహాబలశాలియగు ఆ కపివరుడు పాదములను నేలపై దృఢముగా మోపి, చెవులను రిక్కించి, పైకెగురు సన్నద్ధుడయ్యెను. (38) వానరశ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు అంగదాది వానరులతో ఇట్లనెను. "వాయువేగమున సాగిపోవు రామబాణమువలె నేను మిక్కిలి వేగముగా రావణునిచే పాలింపబడుచున్నలంకకు వెళ్ళెదను. అచ్చట జానకీ మాతను కాంచజాలనిచో అదేవేగమున సురలోకమునకు పోయెదను. ఆ స్వర్గమునగూడ సీతాదేవిని దర్శింపనిచో రాక్షసరాజైన రావణుని అవలీలగా బంధించి, తీసికొని వచ్చెదను. ఏదియేమైనను కృతకృత్యుడనై సీతతోసహా తిరిగి వచ్చెదను. (39-42) లేనిచో రావణునితోసహా లంకను పెకలించుకొని, తీసికొనిరాగలను." వానరోత్తముడైన హనుమంతుడు తోడివానరులతో ఇట్లు పలికి, మిక్కిలివేగముగా సాగి పోగల ఆ మారుతి ఎట్టి జంకుగొంకులులేక అతివేగముగా అంతరిక్షమునకు ఎగిరెను. అపుడాకపీశ్వరుడు తనను గరుత్మంతునిగా భావించుకొనెను. (43-44) అతడట్లు ఎగురునప్పుడు ఆ వేగమునకు పర్వతముపైగల వృక్షము లన్నియును అన్నివైపులనుండి కొమ్మలతో సహా ఆకసమునకు ఎగిరెను. (45) మదించిన కొక్కెరలను, కొంగలను, పూవులతో నిండిన వృక్షములను తనఊరువేగమున వెంటగొనిపోవుచు నిర్మలమైన ఆకాశమున అతడు పురోగమించెను. (46) సుదీర్ఘయాత్రకు బయలుదేటిన ఆత్మీయుని వీడ్కొలుపుటకు ప్రియబంధువులు కొంతదూరము అనుసరించునట్లు, ఆ కపివరుని ఊరువేగమునకు పైకెగిరిన వృక్షములన్నియును ఒకముహూర్తకాలము అతనిని వెన్నంటినవి. (47) ఆయనఊరువేగధాటికి పెకలింపబడిన మద్దిచెట్లూ, తదితర మహావృక్షములును, సైన్యములు ఒక మహా రాజునువలె ఆ హనుమంతుని అనుసరించెను. (48) పర్వతాకారుడును, కపివరుడును ఐన ఆ హనుమంతుడు బాగుగాపుష్పించిన పెక్కు మహా వృక్షములతో పరివృతుడు అగుటచే మిక్కిలి అద్భుతముగా కన్పట్టుచుండెను. (49)

దేవేంద్రునకు భయపడి, పర్వతములు సముద్రములో దాగికొనినట్లు చేవగల (బరువుగల) చెట్లన్నియును జలధిలో పడి మునిగిపోయెను. (50) మేఘసదృశుడై అలరారుచున్న విశాలాకృతిగల ఆ హనుమంతుడు వివిధములగుకుసుమములతో, చిగుళ్లతో, మొగ్గలతో పరివృతుడై, (రాత్రుల యందు) మిణుగురు పురుగులతోగూడిన పర్వతమువలె శోభిల్లెను. (51) ఆత్మీయులను కొంత దూరము అనుసరించి, వెనుకకు మఱలిన మిత్రులవలె ఆ చెట్లు ఆయనవేగముతో కొంత దూరము అనుసరించినవై, ఆయనవేగమునుండి విడివడి, పూవులను రాల్చుచు నీటిలో పడి, అంతటను వ్యాపించెను. (52) ఆ హనుమంతునివాయువేగకారణముగా వృక్షముల యొక్క వివిధములగుపుష్పములు కొంత దూరము కొనిపోబడినవై, తేలికగా ఉండుటవలన తుదకు విచిత్రముగా అవి సాగరమున బడిపోయెను.[1] అప్పుడా మహాసముద్రము అసంఖ్యాకములైన నక్షత్రములతో గూడిన ఆకాశమువలె శోభిల్లెను. (53) వివిధములగు రంగులుగల పుష్పసమూహములు మారుతిశరీరముపై అంటుకొనియుండగా అతడు ఆకాశమున మెఱుపుతీగలతో అలరారు మేఘమువలె ప్రకాశించెను. ఆయనవేగముచే చెల్లాచెదరై పడిపోయిన పూవులతో ఆ సముద్రజలము మనోజ్ఞమై, ఉదయించు చున్న మనోహరములైన నక్షత్రములతో అలరారు ఆకాశమువలె విలసిల్లెను. (54-55) బాగుగా చాచబడినవై, అంబరమున అలరారుచున్న ఆ మారుతి రెండుబాహువులు పర్వతాగ్రమునుండి వెలువడిన ఐదుపడగలసర్పములవలె భాసిల్లుచుండెను. (56) మహావేగగమనుడైన ఆ కపివరుడు ఉత్తుంగ తరంగములతో అలరారు ఆ సముద్రమును తన ఛాయ ద్వారా జుఱ్ఱుచున్న వానివలె ఒప్పారెను, ఇంకను అతడు ఆకాశమును పానము చేయగోరు వానివలెను భాసిల్లెను. (57)

---

1. ఆత్మీయులను వీడ్కొలుపుటకై వారిని కొంతదూరము అనుసరించి, వారియెడబాటునకు తట్టుకొనలేక మిత్రులు దుఃఖాశ్రువులను రాల్చుచు శోకసాగరమున మునిగెదరు. అట్లే మహావృక్షములు ఆయనవేగమునకు కొంతదూరము (ఆయనను) అనుసరించి, పుష్పములను రాల్చుచు, సముద్రమునబడి నీటిపై తేలియాడుచుండెను.

వాయుమార్గమున సాగిపోవుచున్న ఆయనయొక్క కన్నులు విద్యుత్కాంతులవలె మెఱయుచు పర్వతమునందలి రెండగ్నులవలె ప్రకాశించుచుండెను. (58) వానరశ్రేష్ఠుడైన మారుతియొక్క నేత్రములు పింగళ(గోరోచన) వర్ణము గలిగి, మిక్కిలి విశాలములై గుండ్రముగా విలసిల్లుచుండెను. అప్పుడవి ఉదయించుచున్న సూర్యచంద్రులవలె భాసిల్లుచుండెను. (59) ఎఱ్ఱని నాసికగల ఆయన ఎఱ్ఱని ముఖమండలము సంధ్యారాగ సంశోభితమగు సూర్యమండమువలె విలసిల్లు చుండెను. (60)

ఆకాశమున తేలిపోవుచున్న వాయుపుత్రునియొక్క వాలము మహోన్నతముగా నిలిచి, పైకెత్తబడిన ఇంద్రధ్వజమువలె శోభిల్లుచుండెను. (61) మహాత్ముడును, తెల్లని పలువరుస గలవాడును, మిక్కిలి ప్రజ్ఞాశాలియు ఐన ఆ వాయునందనుడు చక్రాకృతిలోనున్న వాలముతో గూడి పరివేషము (చుట్టును కాంతివలయము)తో ఒప్పుచున్న భాస్కరునివలె తేజరిల్లెను. ఎఱ్ఱని వాలమూలప్రదేశశోభలతో ఒప్పాఱు ఆ కపీశ్వరుడు గైరికాదిధాతువులతో రెండుగా విభజింప బడిన పర్వతమువలె విరాజిల్లెను. (62-63) సముద్రమును లంఘించుచు పోవుచున్న ఆ వానర వీరుని బాహుమూలములద్వారా ప్రసరించు వాయువు మేఘగర్జనవలె ధ్వనింపసాగెను. (64) పొడవైన వాలముతోగూడి ఉత్తరదిశనుండి దక్షిణ దిశకు (లంకకు) సాగిపోవుచున్న ఆ కపివరుడు ఆకాశమున ఉత్తరమునపొడమి, దక్షిణదిశగా రాలిపోవు తోకచుక్క వలె గోచరించెను. (ఉల్కాపాతము లోకమునకు అశుభసూచకము- అట్లే మారుతి దక్షిణదిక్కునకు సాగిపోవుట లంకకు అరిష్ట సూచకము.) (65) సాగిపోవుచున్న సూర్యునివలె ఒప్పుచు విశాల దేహముగల ఆ వానరేంద్రుడు కక్ష్యయందు బంధింప బడిన దీర్ఘమాతంగమువలె శోభిల్లెను. (66) హనుమంతుడు ఆకాశమున సాగిపోవుచుండెను. ఆయననీడ సముద్రజలములలో ప్రతిబింబించుచు లోతుగా మునిగియుండెను. నీటిలో కొంతమునిగి, మిగిలినభాగము నీటిపై తేలుచు అనుకూలపవనముల ప్రభావమున సాగిపోవు నౌకవలె అతడు ఒప్పెను. (67) ఆకాశమున ఆ మారుతి సాగిపోవునప్పుడు అతడు దాటుచున్న సముద్రప్రాంతములన్నియును అతని ప్రబల వేగమున

అల్లకల్లోలములై ఉన్మాదభరితములైనట్లు కనబడెను. కొండలంతఎత్తునకు ఎగురుచున్న సముద్ర తరంగములను తన వక్షఃస్థలముతో నెట్టుచు, వాటిని ఛిన్నాభిన్నముగావించుచు ఆ మహాకపి మిక్కిలి వేగముగా ఆకసమున తేలిపోవుచుండెను. (68-69) హనుమంతుని గమనవేగమున ఏర్పడిన బలీయమైన వాయువు, మేఘములనుండి వెలువడు గాలియు రెండును కలిసి, భయంకరఘోషలతో ఘూర్ణిల్లుచున్న సముద్రమును ఇంకను కంపింపజేసినవి. (70) లవణసముద్రమునందు ఉవ్వెత్తుగా ఎగురుచున్న పెద్దపెద్ద తరంగపంక్తులను చెల్లాచెదరుగావించుచు, ఆ కపివరుడు ఒక విభజనరేఖవలె భూమ్యాకాశములను వేఱుచేయుచున్నట్లు సాగిపోవుచుండెను. (71) మహావేగగమనుడైన హనుమంతుడు మేరుమందర పర్వతములయంత ఎత్తున ఎగిరిఎగిరిపడుచున్న ఆ మహా సముద్రతరంగములను లెక్కపెట్టుచున్న వానివలె, ముందునకు సాగెను. (72) ఆవాయునందనుని వేగముచే పైకెగసిన సముద్రజలము ఆకాశము నందంతటను వ్యాపించి జలముతోగూడిన తెల్లని శరత్కాలమేఘమువలె విలసిల్లెను. (73) తరంగితమైన సముద్రముయొక్క జలములు అటునిటు తొలిగిపోవుటవలన అందలి తిమింగిలములు, మొసళ్ళు, పెద్దపెద్దచేపలు, తాబేళ్లు వస్త్రములుతొలగిన (దిగంబరములైన) మానవశరీరములవలె కనబడు చుండెను. (74) సముద్రమునందలి సర్పములన్నియును ఆకాశమున తేలిపోవుచున్న కపీశ్వరునిగాంచి, ఆయనను గురుత్మంతునిగా తలపోసి(భీతిల్లి)నవి. (75) ఆ వానరశ్రేష్ఠునినీడ పదియోజనముల పొడవు ముప్పదియోజనముల వెడల్పు గలదై నీటిపై మిక్కిలి మనోహరముగా ఒప్పుచుండెను.[1] (76) వాయునందనుని అనుసరించున్న విశాలమైన అతని నీడ సముద్ర జలములలో స్వచ్ఛమైన, దట్టమైన మేఘ

1. అది సంధ్యాసమయము. హనుమంతుడు ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వెళ్లుచుండెను. కనుక సంధ్యాకాల సూర్యకాంతి ప్రభావమున ఆ మారుతి శరీరచ్ఛాయ పొడవు యథా ప్రకారముగా ఉండును. వెడల్పు (దూరమునకు పోగా పోగా) పెద్దది యగును. అందువలన ఆయన నీడ పొడవు కంటెను వెడల్పు ఎక్కువ కనబడెను.

మండలమువలె విరాజిల్లెను. (77) మహాతేజస్వియు, మహాకాయుడును ఐన ఆ కపివరుడు నిరాధారమైన వాయు (ఆకాశ) మార్గమున పయనించుచు తెక్కలుగల పర్వతమువలె భాసిల్లుచుండెను. (78) అమితబలశాలియైన ఆ కపీంద్రుడు ఆమార్గమున మిక్కిలి వేగముగా వెళ్లుచు సముద్రమున విశాలమైన ఓడవలె ఒప్పారెను. (79) పక్షిసమూహములమార్గమున గరుత్మంతునివలె సాగిపోవుచు హనుమంతుడు మేఘములను ఆకర్షించుచు వెళ్లు వాయువువలె ఒప్పెను. (80) మారుతిచే ఆకర్షింపబడుచున్న మహామేఘములు తెలుపు, ఎఱుపు, నీలము, పసుపు మొదలగు పలువన్నెలతో ప్రకాశించుచుండెను. (81) పదేపదే మేఘములమధ్య ప్రవేశించుచు, బయటికి వచ్చుచు పురోగమించుచున్న హనుమంతుడు మేఘములచే కప్పబడుచు, అవి తొలగినంతనే ప్రకాశించుచున్న చంద్రునివలె గోచరించెను. (82) అపుడు అతివేగముగా ఆకసమున పయనించుచున్న హనుమంతునిజూచి, దేవతలు, గంధర్వులు, దానవులు ఆయనపై పుష్పవర్షములను గురిపించిరి. (83)

రామకార్యార్థసిద్ధికై (సీతాన్వేషణ కార్యము ఫలించుటకై) ఆకసమున పయనించుచున్న వానరోత్తమునకు సూర్యుడు తాపమును కలిగింపలేదు. ఆయనశ్రమను తొలగించుటకై వాయుదేవుడుగూడ చల్లగా వీచుచు ఆయనను సేవించెను. (తండ్రియైన వాయుదేవుడు తనపుత్రుని సేవించుట (పూజించుట) ఏమిటి? రామకార్యప్రవృత్తుడైన రామభక్తుడు పూజ్యార్హుడే) (84) అంతరిక్షమున పయనించుచున్న మహాతేజస్వియగు ఆ హనుమంతుని మహర్షులు స్తుతించిరి. దేవతలు, గంధర్వులు, ఆయనను ప్రశంసించుచు కీర్తించిరి. (85) ఏ మాత్రము అలసటచెందక అవలీలగా, శీఘ్రముగా పయనించుచున్న కపివరునిగాంచి, నాగులు, యక్షులు, దిక్పాలురు, దేవతలు మొదలగువారందఱును ప్రస్తుతించిరి, పక్షిగణములన్నియు నుతించెను. (86) వానరపుంగవుడైన ఆ హనుమంతుడు సాగిపోవుచుండగా ఇక్ష్వాకువంశము యొక్క కీర్తిప్రతిష్ఠలను కోరునట్టి సాగరుడు ఇట్లు తలపోసెను. (87) "వానరేంద్రుడైన హనుమంతునకు సహాయపడనిచో నేను అన్నివిధములుగ అందఱి దృష్టిలో నిందార్హుడనగుదును. (88) నేను ఇంతటివాడనగుటకు

ఇక్ష్వాకుప్రభువైన సగరుడే కారకుడు. ఇతడు ఆ ఇక్ష్వాకువంశసచివుడు. కావున ఇతడు ఎట్టిశ్రమలకును గురికారాదు. (89) కనుక నేను ఈ కపీశ్వరునకు తగురీతిగా విశ్రాంతిని సమకూర్చవలెను. అతడు ఇచ్చట విశ్రమించి, తరువాతి ప్రయాణమును హాయిగా కొనసాగింపగలడు." (90) ఈ విధముగా సముద్రుడు నిండుమనస్సుతో బాగుగా ఆలోచించి, (సముద్ర) జలములలో దాగియున్న గిరిసత్తముడును, బంగారుశిఖరములు గలిగినవాడును అగు మైనాకునితో ఇట్లనెను. (91) "ఓ మైనాకా! దేవరాజైనఇంద్రుని కారణమున పాతాళవాసులైన రక్కసిమూకలకు అడ్డుగా నీవు మహా శిలవలె నిలిచిపోయితివి. (92)

పరాక్రమవంతులైన ఆ రాక్షసులు మఱల లేచి రాకుండ దుర్భేద్యమైన ఈ పాతాళద్వారమును పూర్తిగా మూసివేసి, ఇచట ఉంటివి.[1] (93)

ఓ మైనాకా! పైకిని, క్రిందికిని, అన్నివైపులకును పెఱుగుటకు నీవు సమర్థుడవు. కనుక ఓ గిరీంద్రా! నిన్ను ప్రోత్సహించుచున్నాను. లెమ్ము (94) పరాక్రమవంతుడు, అసహాయశూరుడు, కపిప్రవరుడు ఐన ఈ హనుమంతుడు, రామకార్యార్థియై నీకు పైభాగమున ఆకాశమున ఇదిగో! వచ్చుచునేయున్నాడు. (95) ఇక్ష్వాకువంశజులు నాకుపూజ్యులు, నీవు నన్ను ఆశ్రయించియుండుటవలన నీకును వారు పరమ పూజ్యులు. కనుక ఇక్ష్వాకువంశమువాడైన శ్రీరాముని ఆజ్ఞానువర్తి యగు ఇతనికి సహాయపడుట మనకర్తవ్యము. (96) కావున మాకు సహాయపడుము. (హనుమంతునకు విశ్రాంతిని చేకూర్చుము) ఈ (మా) కార్యమును విధిగా ఆచరింపుము. కర్తవ్యకార్యమును (సకాలములో) చేయనిచో పెద్దలకు కోపము వచ్చును. సజ్జనులకు కోపము రానీయరాదు. (97) ఈ కపివరుడు మనకు అతిథి, పరమపూజ్యుడు. కావున నీవు నీటినుండి (వెంటనే) బయటికి రమ్ము-

---

1. పూర్వము బలిచక్రవర్తి ఇంద్రుని పరాజితునిగావించి స్వర్గరాజ్యమును వశపఱచుకొనెను. దాని వలన దేవతలు కష్టాలపాలైరి. అప్పుడు శ్రీ మహావిష్ణువు 'వామనమూర్తి'గా అవతరించి, బలిచక్రవర్తిని పాతాళమునకు పంపెను. అతనితో రాక్షసులును పాతాళమునకు చేరిరి. వారు తిరిగి రాకుండ ఆ ద్వారమునకు ఇంద్రుడు మైనాకుని అడ్డుగా నిల్పెను.

ఆలసింపవలదు. నీపై అతడు విశ్రాంతిని తీసికొనగలడు. (98) బంగారుశిఖరములుగలవాడా! దేవతలచే గంధర్వులచే సేవింపబడువాడా! ఓ మైనాకా! హనుమంతుడు నీపై ఒకింత విశ్రమించి, తరువాతిప్రయాణమును కొనసాగింపగలడు. (పరాక్రమశాలియైన వానరశ్రేష్ఠుడు ఇదిగో! నీ సమీపమునకు రానేవచ్చినాడు) (99) సీతాదేవివిషయమున శ్రీరామునివిహ్వాలతను, రాముని ఎడబాటువలన సీతాదేవియొక్క దుఃస్థితిని, హనుమంతుని కార్యభారమును (శ్రమను) గుర్తించి, (జలములనుండి) త్వరగా బయటికి రమ్ము" (100) సువర్ణశృంగుడైన మైనాకుడు సముద్రునిమాటలను పాటించి, లతలతో ఒప్పుచున్న పెనువృక్షములతోసహా వేగముగా నీటినుండి బయటికి వచ్చెను. (101)

మేఘమండలమును చీల్చుకొని, ప్రకాశించు కిరణములతోవచ్చు భాస్కరునివలె అప్పుడు ఆ మైనాకుడు సాగరజలములను భేదించుకొని, బయటికి విచ్చేసెను. సముద్రునిచే నియోగింప(ఆదేశింప)బడిన, మహాత్ముడైన ఆ మైనాకుడు సాగరజలములచే ఆవృతుడై, ఒక్కసారిగా తటాలున తనశృంగములను దర్శింపజేసెను. (102-103) ఆ మైనాకగిరిశిఖరములు బంగారుకాంతులనీనుచుండెను. వాటిపై కిన్నరులు విహరించుచుండిరి. మహాసర్పములు సంచరించుచుండెను. ఆ శిఖరములు ఆకాశమున వ్రాయుచు ఒరయుచు, ఉదయించుచున్న సూర్యకిరణములవలె అంతట భాసిల్లు చుండెను. (104) సముద్రజలములనుండి ఉవ్వెత్తుగా పైకిలేచిన, మైనాకపర్వతశిఖరములు పుటముపెట్టిన బంగారువన్నెలను విరజిమ్ముచుండెను. అందువలన లోహవర్ణముగల ఆకాశము కాంచనప్రభలతో ఒప్పారెను. (105) సువర్ణమయములై స్వయంప్రభలతో వెలుగొందు శిఖరములతో విరాజిల్లుచు, ఆ గిరీంద్రము వందలకొలది సూర్యులతో సమానముగా మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండెను. (106) లవణసముద్రమధ్యమున అనూహ్యముగా పైకి వచ్చి, ఎదురుగా నిలిచియున్న ఆ మైనాకపర్వతమును జూచి, హనుమంతుడు ఇది యొక 'ఆటంకము' (విఘ్నము) అని తలంచెను. (107) మిక్కిలివేగముగా సాగిపోగల ఆ కపీశ్వరుడు, వాయువు మేఘమునువలె, అత్యున్నతమైన ఆ పర్వతమును తనవక్షఃస్థలముతో పడద్రోసెను. (108) కపివరునిచే అవలీలగా పడగొట్ట బడిన ఆ గిరీంద్రము ఆయనవేగబలమునకు అబ్బురపడి

ఓహో! ఎంతటిశక్తి !! యనుచు హర్షముతో పులకించి, ఆనందముతో ఉప్పొంగిపోయెను. (109) ఆ మైనాకపర్వతము ప్రేమతో, ప్రసన్నమైన మనస్సుతో మానవరూపమును ధరించి, తనశిఖరముపై నిలిచి, ఆకాశమున వెళ్ళుచున్న ఆ కపివీరుని సమీపించి ఇట్లు పలికెను. (110) "ఓ వానరోత్తమా! నీవు ఈ దుష్కరకార్యమునకు పూనుకొంటివి. (అలసితివేమో?) నా శిఖరప్రదేశములయందు నిలిచి, హాయిగా కొంతకాలము విశ్రమింపుము. (111)

జలధి రఘువంశజులచే ఇంతగా వృద్ధిచెందినది. కనుక అట్టి సాగరుడు రామకార్యమును సాధించుటకై నియుక్తుడవైన నీకు (కృతజ్ఞతాసూచకముగా) అతిథి సపర్యలు చేయదలచినాడు. (112) మేలుచేసినవారికి ప్రత్యుపకారముచేయుట అందఱికిని కర్తవ్యము. ఇది సనాతనధర్మలక్షణము. అట్టి సముద్రుడు నీకు సహాయపడదలచినాడు. నీ సమ్మానమును పొందుటకు అతడు అర్హుడు. (అతనిచే నియుక్తుడనైన నాఆతిథ్యమును నీవు స్వీకరించుటయే అతనికి జరుగు సమ్మానము) (113) 'శతయోజనములదూరము ప్రయాణము చేయుటకై ఈ కపివరుడు ఆకాశమార్గమున వెళ్లుచున్నాడు. నీ సానువుల (కొండచరియల) యందు కొంత విశ్రమించి, తరువాతిప్రయాణమును పిదప కొనసాగింపగలడు' అని సముద్రుడు నన్ను నీ నిమిత్తమై సగౌరవముగా ప్రోత్సహించెను. కనుక ఓ కపివరా! కొంతసేపు నాపై విశ్రమించి, ముందునకు సాగుము. (114-115) అందువలన ఓ హరివీర! ఇచట కందమూల ఫలములు సమృద్ధిగాగలవు. అవి కమ్మనివాసనలను కుమ్మరించు చున్నవి. మిక్కిలిరుచికరమైనవి. వాటిని ఆస్వాదించి, కొంతతడవు విశ్రమించి, పిమ్మట ముందుకు సాగిపోవచ్చును. (116) ఓ కపివరా! మాతోగూడ నీకు సంబంధము గలదు. నీవు సత్పురుషుల ప్రేమాదరములను స్వీకరించువాడవుగా ముల్లోకములయందును ప్రసిద్ధికెక్కితివి. (117) ఓ మారుతీ! కపికుంజరా! వేగముగా ఎగిరి పోగల వానర శ్రేణిలో నిన్ను ఒక ప్రముఖునిగా తలంతును. (118) ధర్మాత్ముడైన బుద్ధిమంతుడు ఇంటికివచ్చిన అతిథి సామాన్యుడైనను అతనిని పూజించును. ఇక నీవంటి మహాత్ముడు వచ్చినప్పుడు పూజింపవలసిన విషయము చెప్పనేల? ఓ కపీశ్వరా! నీవు దేవతలలోశ్రేష్ఠుడును, మహాత్ముడును ఐన వాయుదేవునికుమారుడవు, వేగములో అతనికి నీవే సాటి. (119-120)

ఓ ధర్మజ్ఞా! నిన్ను పూజించినచో వాయుదేవుని పూజించినట్లే. అందువలన నీవు నాకు పూజ్యుడవు. ఇందుకు కారణమును చెప్పెదను. ఆలకింపుము. (121) ఓ పూజ్యుడా! పూర్వకాలమున పర్వతములకు ఱెక్కలు ఉండెడివి. అవి గరుడవేగముతో, వాయువేగముతో అన్ని దిక్కులకును సంచరించుచుండెడివి. (122) అందువలన సంచరించునప్పుడు అవి వచ్చి తమ మీద పడునేమోఅని దేవతలందఱును ఋషులెల్లరును, సకలప్రాణులును భయపడుచుండెడివారు. (123) అంతట సహస్రాక్షుడైనఇంద్రుడు క్రుద్ధుడై పర్వతములఱెక్కలను అక్కడికక్కడే తన వజ్రాయుధముచే పూర్తిగా ఖండించివేసెను. (124) ఆ దేవేంద్రుడు క్రుద్ధుడై (నా ఱెక్కలు ముక్కలుగా చేయుటకై) వజ్రాయుధమునెత్తి, నాకడకు వచ్చుచుండగా మహాత్ముడైనవాయుదేవుడు నేర్పుగా నన్ను సముద్రమున పడవేసెను. (125) ఓ వానరోత్తమ! నీ తండ్రియైన వాయుదేవునిచే నేను సురక్షితుడనై, చెక్కు చెదరని ఱెక్కలు గలవాడనై, ఈ లవణ సముద్రమున భద్రముగా ఉంచబడితిని. (126) ఓ కపివర! అందువలన వాయుదేవుడు నాకు మిక్కిలి పూజ్యుడు. కనుక నేను నిన్ను సగౌరవముగా ఆదరించు చున్నాను. నీకును నాకును గల ఈ సంబంధము సద్గుణ ప్రధానమైనది. ఓ కపీశ్వరా! ఈ సంఘటనల కారణముగ నీవు నిండు మనస్సుతో సముద్రునకును, నాకును ప్రీతిని గూర్చుము. (127-128) ఓ కపిసత్తమా! నీ దర్శనమువలన నేను ఆనంద భరితుడనైతిని. ఇచట కొంతతడవు ఆగి అలుపు దీర్చుకొనుము. మా పూజలనందుకొనుము. (మా) ప్రేమను ఆదరింపుము." (129) మైనాకుని మాటలను విన్న పిమ్మట హనుమంతుడు ఆ గిరివరునితో ఇట్లు పలికెను. "మీ ఆదరవచనములకు తృప్తి చెందితిని. ఆతిథ్యమును స్వీకరించినట్లే భావింపుము. ఏమియు అనుకొనవద్దు. (130) కార్యసమయము మించిపోవుచున్నది. పగలు గడచి పోవుచున్నది. ప్రొద్దు క్రుంకుచున్నది. మిత్రుల యెదుట ప్రతిజ్ఞ చేసియుంటిని. కావున మార్గమధ్యమున ఇచ్చట ఆగుటకు వీలులేదు." (131) మహావీరుడైన ఆ హరిప్రవరుడు ఈ విధముగా పలికి, తన కరస్పర్శతో మైనాకుని ఆతిథ్యమును స్వీకరించినట్లుగా ప్రకటించి, ప్రసన్నముఖుడై ఆకాశమున కొంతపైకెగిరి, మిక్కిలి వేగముగా ముందునకు సాగెను. (132) వాయుసుతుడైన ఆ

హనుమంతుని సముద్రుడు మైనాకుడు మిక్కిలి ఆదరముతో చూచుచు, (భక్తి తత్పరులై)పూజించిరి. రామకార్యసిద్ధికి అనువగు ఆశీర్వచనములతో అభినందించిరి. (133)

అనంతరము మారుతి మైనాకుని, సముద్రుని వీడ్కొని, పైకి కొంతఎత్తునకు ఎగిరి, వాయుమార్గమును అనుసరించి, నిర్మలాకాశమున ఇంకను వేగముగా పురోగమించెను. (134) వాయునందనుడు ఇంకనుపైకెగిరి, ఆ గిరివరుని జూచుచు నిరాధారమైన నిర్మలాకాశమున ఇంకను వేగముగా ముందునకు సాగెను. (135) హనుమంతుడు ఒనర్చిన సుదుష్కరమైన ఆ రెండవ కార్యమునుజూచి, దేవతలు, సిద్ధులు, మహర్షులు, అందఱును ఆయనను ప్రశంసించిరి. (సముద్రమును లంఘించుటకై ఆకసమునకు ఎగురుట మొదటికార్యము. మైనాకునిఅడ్డంకిని అధిగమించి పురోగమించుట రెండవ కార్యము.) (136) సహస్రాక్షుడైన ఇంద్రుడును, అచ్చట నిలిచియున్న దేవతలందఱును కాంచన శిఖరములు గల ఆ మైనాకుని కృషికి మిక్కిలి హర్షించిరి. (137) ధీశాలియగు దేవేంద్రుడు సంతోషాతిరేకమున గద్గదస్వరముతో కాంచనశిఖరములు గల గిరివరునితో స్వయముగా ఇట్లనెను. (138) "హిరణ్యానాభ! శైలేంద్ర! నీ కృత్యమునకు నేను మిక్కిలి సంతసించితిని. నీకు అభయమునిచ్చుచున్నాను. ఓ సౌమ్య! నీవింకహాయిగా నుండుము. (139) మిక్కిలి పరాక్రమశాలియు, నూఱుయోజనముల (పరిమితిగల) దూరమునకు పయనించుచున్నవాడును, భయపడవలసిన సమయము నందును[1] నిర్భయముగా నున్న హనుమంతునకు నీవు గొప్పగా సహాయపడితివి. ఈ

---

1) ఇచట 'భయేసతి' అను ప్రయోగమును ప్రాజ్ఞులు రెండు విధములుగా వివరింతురు- *(1)* నూఱుయోజనముల దూరము సముద్రముపై ఆకాశమున నిరాధారముగా పయనించుచున్న ఆంజనేయునకు ఏమి ప్రమాదము వాటిల్లునోయని ఇంద్రాదుల భయము- సముద్రమునుండి బయటికి వచ్చిన తనను ఇంద్రుడేమి చేయునో యని మైనాకుని భయము- ఇంద్రుడు అభయమిచ్చుటచే మైనాకుని భయము తొలగినది. మైనాకుని ఆతిథ్యమును స్వీకరించి, మారుతి ముందునకు సాగుటచే ఇంద్రాదుల భయము కూడ తొలగినది. వాస్తవముగా హనుమంతునకు ఎట్టి భయమూ లేదు.

కపీశ్వరుడు దశరథనందనుడైన శ్రీరాముని దూతగా వెళ్లుచున్నాడు. అట్టి వానిని నీవు సత్కరించినందులకు నేను మిక్కిలి సంతోష పడుచున్నాను." (140-141) అనంతరము దేవతలకు ప్రభువైన ఇంద్రుడు పరితుష్టుడగుటను గాంచి, పర్వతోత్తముడైన ఆ మైనాకుడు మిక్కిలి హర్షమును పొందెను. (142) అంతట ఇంద్రునిచే అభయ (వర)మును పొందిన ఆ గిరివరునకు మనస్సుకుదుటబడెను. హనుమంతుడు ఆ సాగరప్రదేశమును ఒక క్షణకాలములో దాటి పోయెను. (143) పిమ్మట దేవతలును, గంధర్వులును, సిద్ధులును, మహర్షులును సూర్యతేజస్సుగల నాగమాత యగు'సురస'తో ఇట్లు పలికిరి. (144)

"(యోజనములకొలది ప్రయాణము చేసినను అలుపెఱుగక) చక్కని తేజస్సుతో విలసిల్లుచున్నవాడు, హనుమంతుడను పేరుగల ఈ వాయునందనుడు సాగరముపైభాగమున ఆకాశమున పయనించుచున్నాడు. నీవు భయంకరములైన కోఱలతో పచ్చనినేత్రములు గలిగి, ఆకాశమంతవెడల్పైన నోరుగలిగి, పర్వత సమానమైన భయంకరరాక్షసరూపమును ధరించి, క్షణకాలముపాటు ఆయనకు విఘ్నమును కల్పింపుము. (145-146) ఈయన బలపరాక్రమములను మఱల తెలిసికొన గోరుచున్నాము. ఇతడు ఉపాయముచే నిన్ను జయించునా? లేక (అపజయముపాలై) విషాదమునకు లోనగునా?" (147) ఈ విధముగా దేవతలు గౌరవపూర్వకముగా నాగమాతయగు సురసాదేవిని కోరగా, ఆమె వికారమైన, వికృతమైన రాక్షసరూపమును ధరించెను. సర్వలోక భయంకరమైన ఆరూపముతో ఆమె ఆకాశమున పయనించుచున్న ఆ హనుమంతుని సముద్రమధ్యమున అడ్డగించి, ఇట్లు పలికెను. (148-149) "ఓ వానరేశ్వర! దేవతలు నిన్ను నాకు ఆహారముగా నిర్ణయించిరి. కనుక నిన్ను నేను భక్షింతును, నానోటిలో ప్రవేశింపుము." (150) సురస ఇట్లుపలుకగా దివ్యశోభలతో విలసిల్లుచున్న హనుమంతుడు ప్రసన్నవదనుడై, చేతులుజోడించి, ఆమెతో ఇట్లనెను. (151) "దశరథుని కుమారుడైన శ్రీరాముడు తనతమ్ముడైన లక్ష్మణునితోడను, భార్యయైన సీతాదేవితోను గూడి

దండకారణ్యమున ప్రవేశించెను. (152) రాక్షసులను హతమార్చెదనని ఋషుల సమక్షమున చేసిన ప్రతిజ్ఞమేరకు మారీచుని వధించుటకై వెళ్లియుండగా ఆయన భార్యయగు యశస్వినియైనసీతాదేవిని రావణుడు అపహరించుకొని వచ్చెను. (153) రాముని ఆదేశమును అనుసరించి, నేను ఆమెకడకు దూతగా వెళ్లుచుంటిని. ఓ సురసా! నీవును ఆయనరాజ్యమునందే నివసించుచున్నదానవు. ఆయన త్రిలోకప్రభువు కనుక ఆయనకార్యమునకు సహాయపడుము. (154) అట్లు కానిచో సీతామాతను జూచి, ఆమెకుశలవార్తను కార్యనిర్వహణదక్షుడైన రామునకుదెలిపి, పిమ్మట నీ ముఖమున ప్రవేశింతును. నేను ఈమాటను ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా పల్కుచున్నాను." (155) హనుమంతుడు ఇట్లు వచింపగా కామరూపిణియైన సురస ఇట్లు పలికెను." ఎవ్వరును నన్నుకాదని ముందునకు సాగలేరు. ఇది నాకు వరము." (156) (ఇట్లన్నను) ముందునకుసాగుచున్న హనుమంతుని జూచి, అతని బలమును పరీక్షింపగోరినదై, నాగమాతయైన సురస ఇట్లు పల్కెను. (157) ' ఓ వానరోత్తమా! ఇప్పుడు నీవు నానోట ప్రవేశించియే ముందునకు సాగవలెను. పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు నాకు ఇచ్చిన వరమిది.' అని పలుకుచు త్వరపడుచున్నదై, నోటిని విపులముగా తెఱచి, హనుమంతునిముందర నిలిచెను. సురస ఇట్లు వచింపగా హనుమంతుడుక్రుద్ధుడై, నన్ను మ్రింగదలచినచో, నీనోటిని తెఱువుము. (158-159) అని సురసతోపలికి, మారుతి(కుపితుడై) పది యోజనములవెడల్పుతో పదియోజనములఎత్తునకు పెఱిగెను. పదియోజనముల వైపుల్యముతో ఎదిగి, మేఘ సదృశుడైయున్న ఆయనను జూచి, సురస తననోటిని ఇఱువదియోజనములకు పెంచెను. పిమ్మట హనుమంతుడు క్రుద్ధుడై ముప్పదియోజనములకు పెఱిగెను. (160-162) అంతట సురస తన నోటిని నలుబదియోజనములు విస్తరింపజేసెను. వీరుడైన హనుమంతుడు ఏబది యోజనములకు పెఱిగెను. (163) పిమ్మట సురస అఱువదియోజనములమేరకు తన నోటిని విస్తరింపజేసెను. అప్పుడు వీరుడైన మారుతి డెబ్బదియోజనములు పెఱిగెను. (164) పిదప సురస తనముఖమును ఎనుబది యోజనములకు పెంచెను. హనుమంతుడు పర్వతసదృశుడై తొంబదియోజనముల ఎత్తునకు ఎదిగెను. (165) సురస తనఆస్యమును

నూఱుయోజనములు విస్తరింపజేసెను. సురసచే విస్తరింపచేయబడినఆస్యము దీర్ఘమైనజిహ్వగలిగి, ఘోరముగా నరకప్రాయముగా నుండెను. దానిని జూచి మిక్కిలి బుద్ధిశాలియైన వాయుసుతుడు సమయస్ఫూర్తితో తనకాయమును సంక్షిప్తముగాజేసి, అంగుష్ఠమాత్రుడయ్యెను. (166-167) మిక్కిలి వేగముగలవాడైన ఆ మారుతి వెంటనే ఆమెముఖమున ప్రవేశించి, చిటికెలో బయటికి వచ్చెను. ప్రసన్నుడైయున్న ఆ వాయుసూనుడు అంతరిక్షమున నిలిచి, ఇట్లు వచించెను. (168) "ఓ దాక్షాయణీ! నీకు నమస్కారము, నీనోట ప్రవేశించితిని గదా! ఇంక సీతాదేవికడకు వెళ్లెదను. నీకు బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరముగూడ నెరవేఱి (సత్యమై) నదిగదా!" (169) రాహుముఖమునుండి చంద్రునివలె తనముఖము నుండి బయటపడిన కపివరునిజూచి, సురసాదేవి నిజస్వరూపముతో ఇట్లుపల్కెను. (170) "సౌమ్యుడవైన ఓ వానరశ్రేష్ఠా! రామకార్యసిద్ధికై హాయిగా వెడలుము. సీతామాతను మహాత్ముడైనరాముని కడకుచేర్చుము." (171) అప్పుడు హనుమంతుడొనర్చిన మిక్కిలి కష్టసాధ్యమైన ఆ మూడవకార్యమును జూచి, ప్రాణులన్నియును 'బాగు బాగు' అని ఆయనను ప్రశంసించినవి. (172) వేగమున గరుత్మంతునితో సమానుడైన ఆ మారుతి సులభముగా దాటుటకు శక్యముగాని వరుణాలయమైన సాగరమును (సురస కారణముగా) సమీపించెను. అనంతరము అతడు ఆకాశమార్గమునకెగిరి ప్రయాణమును సాగించెను. (173)

ఆ ఆకాశమార్గము వారిధారలచే ఒప్పుచుండును. పక్షులచే సేవింపడుచుండును. అచట కైశికరాగ ప్రవీణులైన తుంబురప్రభృతిగంధర్వులు సంచరించు చుందురు. అది ఇంద్రవాహనమైన ఐరావతముతోగూడి యుండును. సింహములు, ఏనుగులు, పెద్దపులులు, పక్షులు, సర్పములు మొదలగువాటి ఆకారములుగలిగి వాటివలె సంచరించుచున్న నిర్మలవిమానములచే అది అలంకృతమై యుండును. వజ్రాయుధధ్వనులతో పిడుగుపాటుశబ్దములతో అగ్నులకాంతులతో విలసిల్లు చుండును. పుణ్యకర్మలను ఆచరించి, స్వర్గమును జయించినవారు ఆయాప్రదేశములను అలంకరించి యుందురు. అది దేవతలకు సమర్పింపబడిన హవిస్సులను తీసికొనుపోవు అగ్నికి మార్గమైనది.

అందు సూర్య చంద్రులు, తదితరగ్రహములు, అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములు, తారాగణములు మనోహరముగా విలసిల్లు చుండును. మహర్షులతోడను, గంధర్వనాగయక్షులతోడను అది నిండియుండును. అది స్వచ్ఛమై అతి నిర్మలమైయుండును. 'విశ్వావసుడు' అను గంధర్వరాజు అచట నివసించుచుండును. మంగళకరము, సూర్యచంద్రుల గమనమార్గముఐన ఆ ఆకాశమున దేవేంద్రుని గజములు సంచరించుచుండును. ఆ ఆకాశము ప్రాణికోటికి పైభాగమున బ్రహ్మనిర్మించిన వితానము (మేలుకట్టు)వలె విరాజిల్లుచుండును. శ్రేష్ఠులైన విద్యాధరులు, వీరులు పలువురు అచట సంచరించుచుందురు. అట్టి ఆకాశమార్గమున వాయుసూనుడు గరుత్మంతునివలె వేగముగా సాగిపోవు చుండెను. (174-180)

హనుమంతుడు వాయువువలె మేఘములను చీల్చుకొని పోవుచుండెను. నలుపు, అగరు, ఎఱుపు, పసుపు, తెలుపు వన్నెలుగల ఆ మేఘములు ఆయనచే ఆకర్షింపబడుచు ప్రకాశించుచుండెను. మారుతి మేఘ మండలమున పదేపదే లోపలికి చొరబడుచు బయటికి వచ్చుచు వర్షాకాలమున మేఘములమధ్య చరించు చంద్రునివలె ప్రకాశించెను. (181-182) నిరాధారమైన ఆకాశమార్గమునవెళ్లుచు ఎక్కడ చూచినను అతడే గోచరించుచు ఆ మారుతాత్మజుడు ఱెక్కలుగల ఒకమహాపర్వతమువలె ప్రకాశించెను. (183) కామరూపిణియైన 'సింహిక' అనురాక్షసి ఆకాశమున ఎగిరిపోవుచున్న మారుతినిజూచి, ఉవ్వెత్తుగా పెఱిగినదై మనస్సున ఇట్లు ఆలోచించెను. (184) ఇంతకాలమునకు ఒక మహాజంతువు నాకు దక్కనున్నది. చాలాకాలమునకు పిమ్మట నేను మంచి ఆహారమును తనివిదీర తినబోవుచున్నాను. (185) ఆ రాక్షసి ఇట్లాలోచించి, ఆయనఛాయను ఒడిసిపట్టెను. తన నీడ లాగికొనిపోబడుచుండగా హనుమంతుడు ఇట్లు తలపోసెను. (186) సముద్రమున ఎదురుగాలికి పయనించు మహానావవలె నాపరాక్రమము కుంటుపడుచున్నది. నేను బలవంతముగా లాగబడుచుంటిని. (187) అనంతరము హనుమంతుడు క్రింద, పైన, అన్ని వైపుల పరికించెను. అపుడు అతడు సముద్రమునుండి బయల్వెడలిన ఒకమహాసత్త్వమును గాంచెను. (188) ఆ వికృతాకారమునుజూచి,

మారుతి ఇట్లుతలంచెను. 'చూచుటకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యకరము, మహాశక్తిమంతము, ఐన ఈ ఛాయాగ్రాహినిగూర్చియే కపిరాజైన సుగ్రీవుడు తెల్పియుండెను. అదియేఇది. ఇందు సందేహములేదు. ప్రజ్ఞాశాలియైన ఆ హనుమంతుడు యథార్థముగా 'అది సింహికయే' యని గుర్తించెను. (189-190) వర్షాకాలమునందలి మేఘమువలె అతడు తనశరీరమును పెంచెను. ఆ మహాకపి యొక్క పెఱుగుచున్నకాయమును జూచి, ఆ సింహిక పాతాళ కుహరమునుబోలు తననోటిని తెఱచెను. మేఘ మండలమువలె గర్జించుచు హనుమంతునిమీదికి విజృంభించెను. (191-192) పిమ్మట మేధావియైన ఆ మహాకపి తనశరీరమును కబళించుటకు అనువుగా తెఱవబడిన ఆమెవిశాలముఖమును జూచెను. పిదప అతడు తన మర్మస్థానములను సంక్షిప్తమొనర్చి, (సూక్ష్మమొనర్చి) మహా వీరుడును, వజ్రదేహుడును ఐన ఆ కపివరుడు వివృతమైన దానినోటియందు అతివేగముగా దుమికెను. (193-194)

పున్నమినాడు రాహువుచే గ్రసింపబడుచున్న పూర్ణ చంద్రునివలె, ఆమె ముఖమున మునిగిపోవుచున్న హనుమంతుని సిద్ధచారణులు చూచిరి. (195) పిమ్మట వానరేంద్రుడు తన వాడిగోళ్లతో సింహిక యొక్క ఆయువుపట్టులను చీల్చిచెండాడెను. వెంటనే మనోవేగముతో ఆకాశమునకెగిరెను. (196) మహాప్రజ్ఞాశాలియైన ఆ హనుమంతుడు సమయస్ఫూర్తితోను, ధైర్యముతోను, పటుత్వముతోడను ఆ సింహికను రూపుమాపి, మఱల వేగముగా పెఱిగి ఆకసమునకు ఎగిరి, ముందునకు సాగెను. (197) హనుమంతుడు ఆమెగుండెలను చీల్చివేయగా ఆ సింహిక ఆర్తయై సముద్రమునపడిపోయెను. హనుమంతుడు సింహికను హతమార్చుటయు బ్రహ్మసంకల్పములోని భాగమేగదా! హనుమంతుని చేతిలో క్షణములో గతాసువై, సముద్రజలములపాలైన ఆ సింహికను గాంచి, ఆకాశమున చరించు సిద్ధగంధర్వాదులందఱును ఆ కపివరునితో ఇట్లనిరి. "ఈ మహాప్రాణిని హతమార్చి, నీవు ఒక అద్భుతకార్యమును సాధించితివి. (198-199)

ఓ వానరోత్తమా! నీకు ఇష్టమైన, మంగళకరమైన కార్యమును సాధింపుము. నీవలె గట్టిధైర్యము, దూరదృష్టి, సమయస్ఫూర్తి, పటుత్వముగలవాడు తన

కార్యసిద్ధియందు ఎన్నడును వైఫల్యమును పొందడు." పూజ్యుడైన హనుమంతుడు తానుముందుగా చేపట్టియున్న సీతాన్వేషణకార్యమును సాధింపదలచినవాడై, గంధర్వాదులచే గౌరవింపబడెను. అనంతరము ఆకాశమార్గమున గరుత్మంతునివలె ముందునకుసాగెను. ఇంచుమించుగా ఆవలి తీరమునకుజేరి, నలువైపుల పరికించిచూచెను. (200-202)

అతడు నూఱుయోజనములమేరకు సముద్రమును లంఘించినపిదప వృక్షపంక్తులను గాంచెను. ఆ కపిశ్రేష్ఠుడు భూమిపైకి దిగుచునే వివిధవృక్షములతో కలకలలాడుచున్న ద్వీపమును, లంకకు దక్షిణముననున్న మలయపర్వతమునందలి ఉపవనములను గాంచెను. అతడు సముద్రమును, సముద్రమునకు సమీపమునగల జలాశయములను, ఆ ప్రదేశములలో పుట్టిపెటిగిన వృక్షములను, త్రికూటపర్వతమునందు పుట్టి, ప్రవహించు నదీముఖములను గాంచుచు, మహామేఘసదృశమై ఆకాశమునడ్డగించుచున్నట్లు ఒప్పుచున్న తన శరీరమును చూచి, ప్రతిభామూర్తియగు అతడు ఇట్లాలోచించెను. "నా పెద్దశరీరమును, అమితవేగమును చూచినచో రాక్షసులందఱును సంభ్రమాశ్చర్యములకు లోనగుదురు." ఇట్లాలోచించి, పర్వతముతో సమానమగు తన శరీరమును కుదించుకొనెను. జితేంద్రియుడు మోహముతొలగిన పిదప ఆత్మజ్ఞానియై, స్వరూపమును పొందినట్లు హనుమంతుడు మఱల స్వస్వరూపస్థితుడాయెను. (203-207) బలిచక్రవర్తిసంపదను హరింపదలచివచ్చిన విష్ణువు త్రివిక్రమావతారముధరించి, పిమ్మట యథాస్థితికి (వామనాకృతికి) వచ్చినట్లు అతడు తనసహజమైన ఆకృతితో ఒప్పెను. (208)

మనోహరమైన వివిధరూపములను ధరింపగలవాడును, శత్రువులకు జయింపనలవికానివాడును, అగు హనుమంతుడు సముద్రపుఆవలితీరమునకు చేరెను. పిమ్మట తన పర్వతప్రమాణదేహమును జూచుకొని, తనకర్తవ్యమును నిర్ణయించుకొని, చిన్నదైన తన సహజరూపమును ధరించెను. (209) అనంతరము గొప్పపర్వతశిఖరముతో సమానుడైన, మహాత్ముడైన ఆ హనుమంతుడు సర్వవస్తుసమృద్ధము, విచిత్రములైన రంగులుగల చిన్నచిన్న

శిఖరములు గలదియు, మొగలిపొదలతోను, విరిగిచెట్లతోను, కొబ్బరి చెట్లతోను అలరారుచున్నదియునైన లంబపర్వతశిఖరముపై దిగెను. (210) అంతట కపివరుడు సముద్రతీరమున జేరి, మహాపర్వతముయొక్క పైభాగముననున్న లంకానగరమును జూచి, తన పూర్వరూపమును విడిచి, ఆ గిరిపై దిగెను. ఆయన దిగునప్పుడు మృగములు, పక్షులు వ్యథచెందెను. (211) పెద్దపెద్ద తరంగపంక్తులతో విలసిల్లుచు దానవులకును పన్నగములకును నెలవైన సముద్రమును హనుమంతుడు తన పరాక్రమముతో దాటి, ఆ జలధితీరమున దిగి, అమరావతివలె ఒప్పుచున్న లంకా నగరమును గాంచెను. (212)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు మొదటిసర్గము సమాప్తము

* * *

2. రెండవసర్గము

లంకానగర వర్ణనము, అందు ప్రవేశించు విషయమున హనుమంతుని ఆలోచన, లఘు రూపమున అతడు నగరమున ప్రవేశించుట చంద్రోదయము

మహాబలశాలియైన ఆ హనుమంతుడు ఇతరులకు ఎవ్వరికిని దాటశక్యముగాని సాగరమును అవలీలగా లంఘించి, స్వస్థచిత్తుడై, తిన్నగా త్రికూటపర్వతశిఖరముపైనున్న లంకానగరముమీదికి తనదృష్టిని సారించెను. (1) పరాక్రమశాలియైన ఆ హనుమంతుడు అచట (త్రికూటపర్వతముపై) నిలిచియుండగా వృక్షములు ఆయనపై పుష్పములను వర్షించెను. అప్పుడతడు పుష్పమయవిగ్రహుడై భాసించెను. (2) మిక్కిలి పరాక్రమముగలవాడును, ప్రజ్ఞాశాలియునైన హనుమంతుడు నూఱుయోజనముల సముద్రమును లంఘించియు, అలసటను ఏమాత్రమూ పొందలేదు, (చెక్కుచెదరకయుండెను) పైగా ఒక్క నిట్టూర్పునుగూడ విడువలేదు. (3) వందలకొలదియోజనముల దూరమునైనను నేను సులభముగా దాట(లంఘింప)గలను. కేవలము ఒక్క

నూఱుయోజనములకు పరిమితమైన ఈ సాగరము నాకొక లెక్కయా?" అని యతడనుకొనెను. (4) ఆ మారుతి పరాక్రమవంతులలో శ్రేష్ఠుడగుటయేగాక ఎగుర (లంఘింప) గలవారిలోగూడ సర్వోత్తముడు. అట్టి వేగముగలవాడైన అతడు మహాసముద్రమును దాటి (లంఘించి) లంకకు చేరెను. (5) అచటి వనములు నల్లనిపచ్చికబయళ్లుగలిగి, సువాసనలు వెదజల్లుచుండెను. వాటిమధ్య అక్కడక్కడ గండశిలలు, ప్రశస్తమైన వృక్షములును గలవు. అట్టి వనములయందు అతడుసంచరించెను. (6) వానరోత్తముడును, మహాతేజస్వియునైన హనుమంతుడు చెట్లతోనిండిన పర్వతములమీదను, పుష్పించిన వనములమధ్యను తిరుగాడెను. (7) పవనసుతుడు ఆ త్రికూటపర్వతముపై మసలుచు అచటి వనములను, ఉపవనములను ఆ పర్వతశిఖరముపైనున్న లంకానగరమును తిలకించెను. (8) ఆ కపివరుడు అచటి సరళ (దేవదారు) వృక్షములను, కొండగోగుచెట్లను, బాగుగా పుష్పించిన ఖర్జూరపు చెట్లను, మోరటి, నిమ్మవృక్షములను, కొండమల్లె, మొగలి పొదలను, సువాసనలను వెదజల్లు పిప్పలిచెట్లను, కడిమి, ఏడాకుల అరటి, వేగిస, కాంచనవృక్షములను, పుష్పించిన గన్నేరుచెట్లను, పూలభారముతో వంగినవియు, మొగ్గదొడిగినవియు, వివిధములగు పక్షులతో నిండినవియు, గాలితాకిడికి తలలూపుచున్నట్టివియునగు ఇతర వృక్షములను గాంచెను. (9-11)

హంసలతోడను, కారండవపక్షులతోడను కూడినవియు, పద్మములతోడను, కలువలతోడను ఒప్పుచున్నవియునగు దిగుడుబావులను, రమ్యములైన వివిధములగు విహారప్రదేశములను, అన్నిఋతువులయందును పుష్పించు, ఫలించు వృక్షములతో చుట్టును వ్యాప్తములైయున్న పలువిధములగు జలాశయములను, మిక్కిలి మనోహరములైన ఉద్యానవనములను ఆకపివరుడు దర్శించెను. (12-13) సర్వశుభలక్షణసంపన్నుడైన హనుమంతుడు రావణునిచే పరిపాలింపబడుచున్న లంకను సమీపించెను. కనువిందుగావించు పద్మములచేతను, కలువలచేతను కూడిన అగడ్తలతో ఆ లంక విలసిల్లుచుండెను. (14) సీతాపహరణకారణముగా (శ్రీరామునకు భయపడుచున్న) రావణునిచే అది ప్రత్యేకముగా రక్షింపబడుచుండెను. ఉగ్రములైన ధనుస్సులను

చేబూనినరాక్షసులు దానిరక్షణకై చుట్టును సంచరించుచుండిరి. (15) బంగారుప్రాకారములతో ఆవృతమై, శరత్కాలమేఘములవలె స్వచ్ఛములై, గ్రహసదృశములైన (ఆకాశమునంటుచున్న) గృహములతో ఆ మహానగరము రమ్యముగా విలసిల్లుచుండెను. (16) ఆ లంకానగరము స్వచ్ఛములైన, విశాలములైన ప్రధానవీధులతో అలరారుచుండెను. అసంఖ్యాకములైన మహోన్నతహర్మ్యములతో పతాకధ్వజములతో శోభిల్లు చుండెను. దివ్యములైన బంగారుతోరణములతోడను, చిత్ర విచిత్రములైన లతాపంక్తులతోడను ఒప్పుచున్న ఆ లంకానగరము స్వర్గమునందలి అమరావతివలె భాసిల్లుచుండెను. అట్టి లంకానగరమును ఆ కపిశ్రేష్ఠుడు గాంచెను. (17-18) స్వచ్ఛముగా, అందముగానున్నభవనములతో ఆ లంకానగరము గిరిశిఖరమున నెలకొనియుండెను. అందువలన హనుమంతుడు దానిని 'ఆకాశమున అలరారుచున్న నగరము'గా జూచెను. (19)

విశ్వకర్మచే నిర్మింపబడి, రాక్షసరాజైన రావణునిచే పరిపాలింపబడుచున్న ఆపురము ఆకాశమున తేలియాడుచున్నదా? అనునట్లు ఒప్పుచుండెను. అట్టి ఆ లంకను మారుతి దర్శించెను. (20) విశ్వకర్మ పూర్తిగామనస్సుపెట్టి నిర్మించిన ఆ లంకాపురి కోటప్రాకారమే జఘనము (నడుము)గా, విపులములైన అగడ్తలలోని జలములే నూతన వస్త్రములుగా, శతఘ్నులు, శూలములే కేశపాశములుగా, కోటబురుజులే కర్ణభూషణములుగా గలిగి, ఒక సుందరివలె భాసిల్లుచుండెను. హనుమంతుడు అట్టి లంకాపురియొక్క ఉత్తరద్వారమునకుచేరి సీతాదేవిని దర్శించుట ఎట్లు? అని ఆలోచింపసాగెను. (21-22) ఈ నగరము కైలాసశిఖరసదృశమై, అంబరమును ఒరసికొనుచు ఎత్తైన మహాభవనములతో ఆకాశమున ఎగురుచున్నదా? అనునట్లు శోభిల్లుచున్నది. (23)

నాగజాతులచే వ్యాప్తమైన పాతాళనగరము (భోగవతి) వలె భయంకరులైన రాక్షసులచే ఇది నిండియున్నది. మిక్కిలి స్పష్టముగా చక్కగానిర్మింపబడి, ఊహకందని శోభలతోవిలసిల్లుచున్న ఈనగరము పూర్వము కుబేరునిచే అధిష్ఠింపబడియుండెను. (24) మహాసర్పములచే గుహవలె, ఈ

లంకానగరము కోటలుగలవారును, చేతులలో శూలములను, పట్టిసములను ధరించినవారును, శూరులును, భయంకరులును ఐన పెక్కుమంది రాక్షసులచేత రక్షింపబడుచున్నది. (25) ఆ లంకానగరముయొక్క మహారక్షణవ్యవస్థను, దాని చుట్టునుగల సాగరమును జూచి, ఆ కపివరుడు రావణుని ఒక భయంకరశత్రువుగా భావించి (గుర్తించి) ఇట్లు ఆలోచింపసాగెను. "వానరులు ఇచటికివచ్చినను ఏమియు ప్రయోజనముండదు. ఏలనన యుద్ధమున ఈ లంకను జయించుటకు దేవతలకును శక్యముగాదు. ఇతరులెవ్వరును తేటిపాఅజూడరానివిధముగా కట్టుదిట్టమైన రక్షణవ్యవస్థతో రావణుడు లంకానగరమును పాలించుచున్నాడు. ఇదిఎంతటి వారికిని ప్రవేశింపశక్యము గానిది. (శ్రీరాముడు ఒకే ఒక్క బాణముతో సప్తతాళవృక్షములను భేదించెను. సప్త కులపర్వతములను కూలద్రోసెను. ఆయన బాణము భూలోకాది సప్తలోకములను చొచ్చుకొనిపోయి పాతాళలోకమునుజేరి మఱలివచ్చి అది తూణీరమున ప్రవేశించెను. ఐనను) మహాబాహువైన శ్రీరాముడు సైతము ఇట్టిలంకనుజేరి, ఏమి చేయగలడు? (26-28)

రాక్షసులను జయించువిషయమున వారిఆసురీప్రకృతికారణముగా సామోపాయమునకు అవకాశమే లేదు. వీరు అర్థ సంపదలు కలవారగుటవలన దానము ఇచట పనిచేయదు, బలదర్పితులగుటవలన వీరికడ భేదోపాయమునకు తావులేదు, వీరు బుద్ధిపరాక్రమశాలురగుటవలన ఇక యుద్ధమున వీరిని జయించుట అసాధ్యముగా కన్పట్టుచున్నది. (అనగా చతురుపాయములును వీరియెడల నిరర్థకములు) (29) అంగదుడు, నీలుడు, నేను, ధీశాలియైనసుగ్రీవుడు బలిష్ఠులైన ఈ నలుగురు వానరులకు మాత్రమే ఈ లంకలో ప్రవేశించుటకు సాధ్యమగును. (30) సీత బ్రతికియున్నదా? లేదా? అనునది ముందుగా తెలిసికొనదగిన ముఖ్యవిషయము. ఆ జానకీదేవిని చూచిన పిమ్మటనే ఈ విషయమునుగూర్చి ఆలోచించుట యుక్తము. (31)

శ్రీరామునిఅభ్యుదయకార్యసాధనయందే నిరతుడైన కపివరుడు ఆ గిరిశిఖరముపైనిలిచినవాడై ఒక్క క్షణకాలము ఇట్లు ఆలోచింపసాగెను. (32)

మిక్కిలి క్రూరులును, బలిష్ఠులునుఐన రాక్షసులచే రక్షింపబడుచున్న ఈ రావణనగరమును నేనీరూపముతో ప్రవేశించుట అసాధ్యము. (33) ఈ రాక్షసులెల్లరును తీక్ష్ణమైన తేజస్సుగలవారు, మహాపరాక్రమశాలురు, మిక్కిలిబలవంతులు. సీతాన్వేషణకై వీరిని నేనువంచింపవలెను. అనగా వీరికన్నుగప్పి, కార్యమును సాధించుటయెట్లు? (34) లక్ష్య (కనబడు) రూపమున వెళ్లినచో నన్ను రాక్షసులు కనుగొందురు. అలక్ష్య (కనబడని) రూపమున సీతాన్వేషణ చేయుట సాధ్యముగాదు. కావున నా ఈమహాకార్యమును సాధించుటకై కనపడియు కనపడని (సూక్ష్మ) రూపమును నేనుధరింపవలెను. ఆవిధముగా ఈలంకాపురిలో ప్రవేశించుటకురాత్రియే నాకు తగినసమయము. (35) అట్టి ఆ లంకాపురినిజూచి, అది సురాసురులకును దుర్భేద్యమైనదనిభావించి, హనుమంతుడు లంకలో అడుగిడుటయెట్లు? అని మటీమటీ ఆలోచింపసాగెను. (36) దుర్బుద్ధియు, రాక్షసరాజును ఐన రావణుని కన్నుగప్పి, నేను జనకాత్మజయైనసీతామాతను ఏవిధముగా చూడగలను? (37)

అంతటి మహానుభావుడైనశ్రీరామునికార్యము భంగముకాకుండ నేను ఎట్లు ప్రవర్తింపవలెను? ఏకాంత ప్రదేశమున ఒంటరిగానుండు సీతమ్మతల్లిని నేను ఒక్కడనే ఎట్లు దర్శింపగలను? (38) స్థిరచిత్తములేని పిఱికిదూతను పొందుటవలన సిద్ధములైనఅర్థములు (కార్యములు) గూడ దేశ, కాలములకు విరుద్ధముగా చేయబడినవై సూర్యోదయ సమయమున చీకట్లవలె నశించును. (39) 'ఈ కార్యమును ఇట్లు చేయవలెను, ఇట్లు చేయరాదు'- అని నిశ్చయింపబడిన తరువాతగూడ వివేకములేని దూతలవలన ఆ కార్యము సఫలముగాదు. ఏలనన తమకుఏమియు తెలియకున్నను తామెంతో తెలిసినవారమని భావించి, గర్వపడుదూతలు కార్యములను చెడగొట్టుచుందురుగదా! (40)

నా స్వామికార్యము భంగముకాకుండుట ఎట్లు? (సీతాదేవిజాడను తెలిసికొనుఉపాయమేమి?) వీరి ముందర నేను అవివేకిని కాకుండుట ఎట్లు? సముద్ర లంఘనము వృథా కాకుండుట యెట్లు? (41) నేను రాక్షసుల

కంటబడినచో రావణసంహారమును కోరుచున్న ప్రజ్ఞాశాలియైన శ్రీరామునికార్యము వ్యర్థమగును. రాక్షసులు పసిగట్టకుండా రాక్షసరూపమును ధరించినను లంకలో ఎచ్చటనుండుటకును సాధ్యముగాదు. ఇక వేఱే రూపవిషయమును గూర్చి చెప్పనేల? (42-43) రాక్షసులకు తెలియకుండ ఈ లంకలో గాలియును ప్రసరింపజాలదు- అని నేను తలంతును. ఇచ్చట బలవంతులైన రాక్షసులకు తెలియనిది ఏదియును ఉండదుగదా! (చీమచిటుక్కుమన్నను వారికి తెలిసిపోవును.) (44) నేను ఇచ్చట నానిజ (పెద్ద) రూపముతోడనే దాగి యున్నచో నాకుమరణము తప్పదు. మీదుమిక్కిలి ప్రభు (రాముని) కార్యముగూడ చెడిపోవును. (45) అందువలన రామకార్యార్థసిద్ధికై నేను నా నిజరూపమును కుదించుకొని (నా సూక్ష్మ రూపముతో) రాత్రివేళ లంకలోప్రవేశించెదను. (46) సులభముగా చొరరానిలంకానగరమును రాత్రివేళ ప్రవేశించి, రావణునిభవనమును పూర్తిగాగాలించుచు జానకీదేవిని దర్శింపగలను." (47)

ఈ విధముగా నిశ్చయించుకొని, వానరవీరుడైన హనుమంతుడు వైదేహి దర్శనముకొఱకు ఆరాట పడుచున్నవాడై, సూర్యాస్తమయమునకై నిరీక్షింపసాగెను. (48) సూర్యుడస్తమింపగనే మారుతి రాత్రియందు మార్జాల ప్రమాణమున[1] తనరూపమును కుదించుకొనెను. అప్పుడతనిదేహము ఆశ్చర్యమునుగొల్పునదిగా నుండెను. (49) పరాక్రమశాలియైనహనుమంతుడు ఆ ప్రదోష కాలమున వేగముగాఎగిరి, బాగుగా విభజింపబడిన మార్గములుగల రమ్యమైన లంకానగరమున ప్రవేశించెను. (50) ఆ లంకానగరము ప్రాసాదములవరుసలతో విస్తరించి యుండెను. బంగారు, వెండిస్తంభములతోడను, స్వర్ణనిర్మితములైన కిటికీలతోడను గంధర్వనగరమువలె అద్భుతావహమైయుండెను. (51)

ఆ నగరమునందలి భవనములు సువర్ణభూషితములై ఏడంతస్తులతోను, ఎనిమిదంతస్తులతోను అలరారు చుండెను. వాటిభూభాగములు స్ఫటికమణులతో పొదగబడియుండెను. అట్టి మహానగరమును హనుమంతుడు గాంచెను. (52)

1) చడీ చప్పుడు లేకుండా, ఎవ్వరి దృష్టిలోను పడకుండా సంచరించుట పిల్లి స్వభావము. కనుక హనుమంతుడు లంకలో ఎవరి కంటాపడకుండా సంచరింపదలచినవాడై, పిల్లి ప్రమాణములో తన రూపమును కుదించుకొనెనని భావింపనగును. ఇది హనుమంతుని 'సూక్ష్మ బుద్ధికి' నిదర్శనము.

ఆ లంకాపురియందలి రాక్షసులభవనముల భూభాగములు వైడూర్యమణులచే చిత్రింపబడినవై, ముత్యముల సముదాయముచే అలంకరింపబడినవై, ప్రకాశించుచుండెను. (53) రాక్షసులు నివసించు లంకయందలిగోపురములు బంగారముతోనిర్మింపబడినవై, చిత్రవిచిత్రములుగానుండెను. అవి చక్కగాఅలంకరింపబడిన లంకా పట్టణమును అంతటను ప్రకాశింపజేయుచుండెను. (54) ఊహకందని అద్భుతాకారముగల ఆ లంకను జూచి, హనుమంతుడు విషాదమునకు లోనయ్యెను. కాని వైదేహీదర్శనకుతూహలుడై, అతడు మిక్కిలిసంతోష పడెను. (55) రావణునిచే పరిపాలింపబడుచున్న ఆ లంకానగరము స్వచ్ఛములైన రాజప్రాసాదపంక్తులతో అలరారుచుండెను. అమూల్యములైన బంగారుకిటికీల తోడను, తోరణముల తోడను విలసిల్లుచుండెను. మిక్కిలి బలశాలురైన రాక్షసులతో గూడియుండెను. అట్టి ప్రసిద్ధమైన లంకాపురిని మారుతి గాంచెను. (56) అట్టిసమయమున వేలకొలదికిరణములుగల చంద్రుడును నక్షత్రగణములమధ్య విరాజిల్లుచు వెన్నెలయనెడి చాందినీతో లోకమును కప్పివేయుచు హనుమంతునకు సహాయముచేయుచున్నవానివలె ఉదయించెను. (57) ఉదయించి పైకివచ్చుచున్న చంద్రుడు తెల్లని శంఖప్రభలతో, పాలవలె తెల్లనితామరతూడుల శోభలతో ప్రకాశించుచుండెను. ఇంకను ఆ కళానిధి సరస్సున ఈదుచున్నహంసవలె మనోహరముగానుండెను. అట్టి చంద్రుని ఆ వానరవీరుడు గాంచెను. (58)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు రెండవ సర్గము సమాప్తము

* * *

3. మూడవసర్గము

హనుమంతుడు లంకాధిదేవతను దండించి, లంకలోప్రవేశించుట

మిక్కిలిప్రజ్ఞాశాలియు, వాయుసుతుడును, మహాబల సంపన్నుడునుఐన ఆ కపిశ్రేష్ఠుడు ఉన్నతశిఖరములు గలిగి, ఎత్తైనమేఘమువలె ఒప్పుచున్న లంబ (త్రికూట) పర్వతమునందు రమ్యములైన వనములతోను, జలాశయములతోను విలసిల్లుచు, రావణపాలితమైన లంకానగరమున ధైర్యమువహించి ప్రవేశించెను.

(1-2) ఆ లంకానగరము శరత్కాలమేఘములవలె స్వచ్ఛములైనహర్మ్యములతో విలసిల్లుచుండెను. సముద్రఘోషలనుమించు రాక్షసులభయంకర ధ్వనులతో నిండియుండెను. సముద్రముమీదుగా వచ్చు చల్లని పిల్లగాలులతో సేవింపబడుచుండెను. (3)

ఆ లంకాపురి బలిష్ఠములైనసేనలతో నిండియుండెను. అచటి ద్వారబంధములపై మత్తగజములు చెక్కబడి యుండెను. అది స్వచ్ఛములైన ద్వారతోరణములుగలిగి, అలకాపురిని తలపించుచుండెను. (4) ఆ లంకా నగరము భోగవతి (పాతాళ నగరము) వలె సర్పసంచారములచే సురక్షితమై, సుందరమై విలసిల్లుచుండెను. అది ఇంద్రుని నగరమైన అమరావతివలె మెఱుపులతోగూడిన మేఘములచే వ్యాప్తమై, నక్షత్రమండలముతో శోభిల్లుచుండెను. అచట చల్లని పిల్లవాయువులు వీచుచుండెను. అది సకలవైభవములతో ఒప్పారుచుండెను. (5) ఆ పురి ఎత్తైన బంగారుప్రాకారముచే పరివృతమై యుండెను. చిఱుమువ్వల సవ్వడులతో గూడిన పతాకములతో అది అలంకరింపబడియుండెను. (6) ఆ లంకానగరమును త్వరత్వరగా చేరి, హనుమంతుడు సంతోషముతో దాని ప్రాకారము మీదికి ఎక్కెను. పిమ్మట ఆ లంకాపురిని కలయజూచిన మారుతిహృదయము ఆశ్చర్యచకితమయ్యెను. (7)

ఆ నగరమునందలిద్వారములు స్వర్ణమయములై యుండెను. వేదికలు (అరుగులు) స్ఫటికములతోను ముత్యములతోనుగూడి వైడూర్యమణిమయములై యుండెను. కుట్టిమములు (నేలలు) వజ్రములతోడను, మణులతోడను అలంకరింపబడి యుండెను. పుటముపెట్టిన బంగారముతో నిర్మింపబడిన ఏనుగులతోడను, వెండివలె ఆ భవనములపైభాగములు నిర్మలములై స్వచ్ఛములై యుండెను. వైడూర్యమణులచే పొదగబడిన సోపానములతోడను, స్ఫటికమణిమయములైన ముంగిళ్లతోడను, మనోహరములైన సభాస్థలులతోడను, అంబరమును చుంబించుచు ఆగృహములు శోభిల్లుచుండెను. (8-10)

క్రౌంచపక్షుల కలకలములతోడను, నెమళ్ల క్రేంకారములతోడను, రాజహంసలనడకలతోడను అచటి భవనములు విరాజిల్లుచుండెను. అంతటను తూర్యధ్వనులును, ఆభరణములగలగలలును ప్రతి ధ్వనించుచుండెను. సంపదలకు నెలవైన అలకాపురితో సదృశమై, ఆకాశమునకు ఎగిరిపోవుచున్నదాయనునట్లు ఒప్పుచున్న ఆ లంకానగరమునుజూచి, హనుమంతుడు మిక్కిలి సంతసించెను. (11-12) అత్యుత్తమము, ఐశ్వర్యసంపన్నము, అత్యంత సుందరము, మంగళప్రదము, ఐన రావణుని యొక్క ఆ లంకాపురిని మహాపరాక్రమశాలియైన మారుతి పరికించి చూచి ఆలోచింపసాగెను. (13) ఆయుధములతో సిద్ధముగానున్న రావణసైన్యములు రక్షించుచున్న ఈ నగరమును బలప్రయోగముతో ఇతరులెవ్వరును జయింపజాలరు. (14) కాని దుర్భేద్యమైనదిగా ప్రసిద్ధికెక్కిన ఈ నగరమును కుముదుడు, అంగదుడు, మహాకపియైన సుషేణుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు-వీరికి మాత్రము జయింప సాధ్యము కావచ్చును. సూర్యసుతుడైనసుగ్రీవునకును, వానరవీరుడైన కుశపర్వునకును, భల్లూకరాజైన జాంబవంతునకును, కేతుమాలునకును, నాకును ఇందు ప్రవేశింపవీలగునేమో? (15-16) హనుమంతుడు శ్రీరాముని పరాక్రమమును, లక్ష్మణుని శౌర్యమును బాగుగా గుర్తుకుదెచ్చుకొని (లంక ఎంతటిదైనను రామలక్ష్మణుల బలపరాక్రమములముందు అది నిలువజాలదని తలంచి) మిక్కిలి సంతసించెను. (17)

ఆ లంకానగరము రత్నకాంతులే వస్త్రములుగా, కోష్ఠాగారములే కర్ణాభరణములుగా, యంత్రాగారములే స్తనములుగాగలిగి, ఐశ్వర్యసంపన్నయై వివిధాలంకార శోభితయైన స్త్రీవలె మనోహరముగాఉండెను. అచటి గృహములదీపకాంతులచే నగరములోనిచీకట్లన్నియు తొలిగిపోయెను. అట్టిలంకానగరమును ఆ కపివరుడు గాంచెను. (18-19) మహాబలశాలియు, వానరశ్రేష్ఠుడును ఐన మారుతి లంకలో ప్రవేశించుచుండగా లంకాధిదేవత స్వస్వరూపముతో ఆయనను జూచెను. (20) రావణపాలితయైన ఆ లంక (లంకిణి) ఆ కపివరుని జూచి, భయంకరమైన ముఖముతో చూపులతో

అచటలేచి నిలబడెను. (21) ఆ లంకాధిదేవత కపిశ్రేష్ఠుడైన మారుతికి ఎదురుగా నిలిచెను. పిమ్మట ఆమె భయంకరనాదమొనర్చుచు హనుమంతునితో ఇట్లనెను. (22) ఓ వానరా! నీవెవరు? నీవు ఇచటికి వచ్చిన పనియేమి? నా చేతిలో నీ ప్రాణములు పోకముందే యథార్థమును దెలుపుము. (23) ఓ వానరా! రావణబలములచే అంతటను బాగుగా రక్షింపబడుచున్న ఈ లంకలో ప్రవేశించుట నీకు అసాధ్యము సుమా! (24)

పిమ్మట తనయెదుట నిల్చిన లంకతో (లంకాధిదేవతతో) మహావీరుడైన హనుమంతుడిట్లు పలికెను. "నీవడిగిన యథార్థమును తరువాత వచించెదను. ముందుగా నీవెవరో తెల్పుము. వికృతమైన ఆకారముతో, నేత్రములతో భయంకరముగా నున్న నీవెవరు? ఈ పురద్వారముకడ నిలిచియుండుటకుగల కారణమేమి? నన్ను ఎందులకు నిరోధించుచున్నావు? ఏల బెదరించుచున్నావు?" (25-26) కామరూపిణియైన ఆలంక (లంకాధిదేవత) హనుమంతుని మాటలనువిని, కుపితయై మారుతితో పరుషముగా ఇట్లు పలికెను. (27) "నేను మహాత్ముడును, రాక్షసరాజును అగు రావణుని ఆజ్ఞానువర్తిని, ఈ నగరమును రక్షించుచున్నాను. నన్ను ఎవ్వరును ఎదిరింపజాలరు. (28) నన్ను ధిక్కరించి, నీవీనగరమున ప్రవేశించుట అసాధ్యము. నేడు నాచేతిలో నీకు చావుతప్పదు. నీవు అసువులు వీడి దీర్ఘనిద్రలో మునిగెదవు. (29) ఓ వానరా! నేను సాక్షాత్తు లంకాధిదేవతను. ఈ నగరమును అన్నివిధములుగా రక్షించుచుందును. ఈ విషయమునే నీకుతెల్పితిని." (30) కపిశ్రేష్ఠుడును, వాయుసుతుడునుఐన ఆ హనుమంతుడు లంకాధిదేవత వచనములను విని, ఆమెనుఎదిరించుటకుసిద్ధమై పర్వతాకారమున నిలబడెను. (31) పిమ్మట వానరోత్తముడును, మిక్కిలి ప్రజ్ఞాశాలియు, మహాబలసంపన్నుడును ఐన ఆ హనుమంతుడు వికృతాకారమున స్త్రీరూపముననున్న ఆ లంకాధిదేవతను జూచి ఆమెతో ఇట్లుభాషించెను. (32)

"మేడలతో, ప్రాకారములతో, తోరణములతో ఒప్పుచు మనోహరముగానున్న లంకానగరమును చూడవలెనని నాకు మిక్కిలి కూతూహలముగానున్నది. అందులకై నేనిచటికి వచ్చితిని. (33) లంకలోని తోటలను, ఉద్యానవనములను, అడవులను, అంతటను వరుసలుదీరియున్న భవనములను చూచుటకై ఇచటికి

నేను ఏతెంచితిని." (34) కామరూపిణియైన ఆ లంకాధిదేవత హనుమంతుని వచనములను విని, ఇంకను పరుషములైనవచనములను ఇట్లు పలికెను. (35) "దుర్బుద్ధిగల ఓ వానరాధమా! నేను రావణుని పోషణలో, ఆతని అండదండలతోనున్నాను. నన్ను జయింపకయే నేడు ఈ నగరమున నీవు ప్రవేశింపజాలవు"- (36) పిమ్మట కపివరుడు ఆ రాక్షసితో "ఓ శుభాంగీ! ఈ నగరమును చూచిన పిమ్మట మఱల వచ్చినరీతిగనే వెళ్లెదను"- అని నమ్రస్వరముతో పలికెను. (37) పిదప ఆ లంకాధిదేవత భయంకరమైన ఒక మహాధ్వని గావించి, ఆ కపివరుని తన అఱచేతితో వేగముగా బలముకొలది కొట్టెను. (38) లంకాధిదేవత బలముగా కొట్టగా కపిశ్రేష్ఠుడును, మహా వీరుడును ఐన ఆ వాయుసుతుడు ఒక మహానాదమును గావించెను. (39) వెంటనే ఆ హనుమంతునకు పట్టరానికోపము వచ్చినను తన ఎడమచేతివ్రేళ్లను ముడిచి, ఆమెపై తిన్నగా ఒక దెబ్బవేసెను. (40) 'స్త్రీ' అనిభావించి అతడు తనకోపమును ప్రకటింపలేదు. ఆ రాక్షసిమాత్రము ఆతని లఘుముష్టి ఘాతముతోడనే విహ్వలయై, వికృతములైన ముఖముతో చూపులతో వెంటనే భూమిపైపడిపోయెను. అనంతరము ప్రాజ్ఞుడును, తేజస్వియునైన హనుమంతుడు అట్లు నేలకొరిగిన ఆ రాక్షసిని జూచి, 'స్త్రీ' అనిభావించి, ఆమెను దయదలచెను. అప్పుడారాక్షసి మిక్కిలిదిగులుపడినదై గర్వమునువీడి, గద్గదస్వరముతో వానరవీరుడైన హనుమంతునితో ఇట్లు పలికెను. "ఓ మహాబాహూ! అనుగ్రహింపుము. ఓ కపీశ్వరా! కాపాడుము. (41-44) ఓ మహాపురుషా! ధీరులైనమహాబలశాలురు 'స్త్రీవధచేయరాదు' అనునియమమునకు కట్టుబడి యుందురు. ఓ వానరోత్తమా! నేను సాక్షాత్తుగా లంకాధిదేవతను. మహాబలశాలివైన ఓ వీరుడా! నీ పరాక్రమముచేత నేను జయింపబడితిని. ఓ కపీశ్వరా! నేనుచెప్పెడి ఈమాట తథ్యము, వినుము. (45-46) పూర్వము బ్రహ్మదేవుడునాకొకవరమొసంగెను. అది ఏమనగా- 'ఒకవానరుడు నిన్ను తనపరాక్రమముచేత జయించినప్పుడు రాక్షసులకుకీడు మూడునని నీ వెఱుంగుము'- ఓ సౌమ్య! నీ దర్శనమగుటవలన నేడు ఆ సమయము ఆసన్నమైనట్లే- (47-48) బ్రహ్మపలికినమాట సత్యమైతీరును. దానికి తిరుగుండదు. దురాత్ముడును, రాక్షసరాజును ఐన రావణునకును, రాక్షసులందఱికిని సీతానిమిత్తముగా వినాశకాలము దాపురించినది.

అందువలన ఓ కపిశ్రేష్ఠా! రావణుడుపాలించుచున్న ఈ లంకాపురిని ప్రవేశించి, నీవుతలపెట్టినకార్యములనన్నింటిని నిర్వహింపుము. (49-50) ఓ కపీశ్వరా! శాపమునకు గురియై, రావణునిచే పరిపాలింపబడుచున్న ఈ సుందరనగరమును ప్రవేశింపుము. హాయిగా వెళ్లి, స్వేచ్ఛగా (నిరాటంకముగా) పరమసాధ్వియైన జానకికై అంతటనువెదకుము. (51)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు మూడవసర్గము సమాప్తము

* * *

4. నాల్గవసర్గము

లంకలో, రావణాంతఃపురమున హనుమంతుడు ప్రవేశించుట.

మహాతేజశ్శాలియు, కపివరుడునుఐన ఆ హనుమంతుడు కామరూపిణియు, ఉత్తమురాలును అగు ఆ లంకాపురాధిదేవతను తన పరాక్రమముచేత జయించెను. సుగ్రీవునకు హితకరుడు, మహాబాహువులగు ఆ హనుమంతుడు ముఖ్యద్వారమునుండిగాక (అద్వారమున)(1) ప్రాకారముపైనుండి దుమికి లంకానగరమున అడుగిడెను. (1-2) సత్త్వసంపన్నుడైన ఆ మారుతి శత్రువుల శిరముపైన (శత్రునగరమున) ఎడమపాదమునుంచెను.(2) పిమ్మట రాత్రివేళ ఆ

1) *గ్రామం వా నగరం వాపి, పత్తనం వా పరస్య హి ।*
విశేషాత్ సమయే సౌమ్య! న ద్వారేణ విశేన్నృప! ॥ నీతిశాస్త్రము
ఓరాజా! శత్రువుయొక్క గ్రామమునుగాని, నగరమునుగాని, పట్టణమునుగాని విశేషసమయమున ముఖ్యద్వారమునుండి ప్రవేశింపరాదు.

2) **ప్రయాణ కాలే చ గృహ ప్రవేశే, వివాహ కాలేఽపి చ దక్షిణాంఘ్రిమ్ ।**
కృత్వాఽగ్రతః శత్రుపుర ప్రవేశే, వామం నిదధ్యా చ్చరణం నృపాల! ॥
నీతిశాస్త్రము
ఓ నృపాలా! ప్రయాణముచేయునప్పుడును, గృహప్రవేశసమయమునను, వివాహకాలమునందును కుడికాలు ముందుంచవలెను. శత్రుపురమున ప్రవేశించునప్పుడు ముందుగా ఎడమకాలును మోపవలెను- బృహస్పతి వచనము.

నగరమున ప్రవేశించెను. (3) ఆ మహాకపి ముత్యములతోను, పూవులతోను విరాజిల్లుచున్న రాజమార్గమును అనుసరించుచు రమ్యమైన ఆ లంకాపురిలోనికి వెళ్లెను. (4)

అచటి గృహములు ఉత్కృష్టములైన హాసధ్వనులతో నిండియుండెను. అవి వివిధవాద్యఘోషలతో ఒప్పారుచుండెను. ఆ గృహములు ఐరావతమువలె ఉన్నతములై, స్వచ్ఛములై, వజ్రఖచితములై శోభిల్లుచుండెను.[1] అట్టి ఉన్నతగృహములతో అలరారుచు ఆ లంకానగరము ఆకాశమునందలి మేఘమండలమువలె భాసిల్లుచుండెను. ఆ లంకానగరము స్వచ్ఛములై తెల్లనిమేఘములవలెనున్న రాక్షసులగృహములతో జిలుగులను విరజిమ్ముచుండెను. వాటిలో కొన్ని చిత్రవిచిత్రాకారములు గలిగియుండెను. కొన్ని పద్మ-స్వస్తికచిహ్నములతో అలరారుచుండెను. మఱికొన్ని "వర్ధమాననామక-"[2] ఆకృతులతో విలసిల్లుచుండెను. అంతటను అట్టి రమ్యహర్మ్యములతో ఆ లంక నిరుపమానముగా నుండెను. (5-7)

సుగ్రీవసచివుడు, స్వామికార్యసాధనదక్షుడుఐన హనుమంతుడు రామకార్యార్థము సంచరించుచు చిత్ర మాల్యాభరణములతో అలరారుచున్న ఆ లంకాపురిని చూచి, మిక్కిలి ఆనందించెను. (8) ఆ పావని ప్రతిగృహమును పరికించుచు ముందునకు సాగుచుండెను. అచటిగృహములు ఒకదానికంటె మఱియొకటి చిత్రవిచిత్రములైన ఆకారములు గలిగియుండెను. (9) స్వర్గమునందలి అప్సరసలవలె గానముచేయుచున్న మదవతులైన స్త్రీలయొక్క

1) **వజ్రాంకుశనికాశైః** - వజ్రం అంకుశో యస్య సః వజ్రాంకుశః ఐరావతః, తత్తుల్యైః, తద్వత్ శుభ్రైః- ఇత్యర్థః-వజ్రాంకుశతుల్య సంస్థానైర్వా- గోవింద రాజీయ వ్యాఖ్య-పుట 62.

2) **దక్షిణ ద్వార రహితా 'వర్ధమానా' ధన ప్రదా ।** (వరాహ మిహిర సంహిత) దక్షిణ దిశయందు ద్వారము లేని గృహమునకు **'వర్ధమానము'** అని పేరు.

త్రిస్థానస్వర (మంద్ర, మధ్యమ, తార స్థాయులుగల) మధురమైనసంగీతమును మారుతి వినెను. (10) మిక్కిలిసంపన్నులైనవారి గృహములయందు సంచరించుచున్న స్త్రీలఒడ్డాణపు గజ్జెలసవ్వడులను, వారి కాలియందెలధ్వనులను, వారు మెట్లపైనడుచునప్పుడు కలిగెడి మధురరవములను ఆ మారుతి వినెను. (11)

అచ్చటచ్చట రాక్షసగృహములయందు యోధులు జబ్బలు చఱచుకొనుటవలన కలిగిన ధ్వనులును, వారి సింహగర్జనలును, మఱికొన్ని తావుల యందు జపించు వారివేదమంత్రములును పావనికి వినబడెను. (12) ఆ హనుమంతుడు వేదాధ్యయననిరతులైన రాక్షసులను, సంయుక్తముగా రావణస్తుతులొనర్చు వారిని, గర్జించుచున్న రాక్షసులను చూచెను. (13)

నగరముయొక్కనడిబొడ్డున సేనానివేశమునందు రాజమార్గమున చుట్టునుచేరిన గొప్ప రాక్షసబలములను, రావణుని యొక్క పెక్కుమంది గూఢచారులను అతడు చూచెను. (14) ఆ నగరమునందలి యజ్ఞదీక్షానిమగ్నులను, జడలు ధరించిన వారిని, శిరోముండనము గావించుకొనినవారిని, వృషభచర్మములను వస్త్రములుగా ధరించినవారిని, అతడు చూచెను. దర్భలను పిడికిళ్లలో ధరించి వాటిని మంత్రించి, ఆయుధములుగా శత్రువులపై ప్రయోగించు వారిని, యజ్ఞకుండములయందు హోమములొనర్చి కృత్యాదిశక్తులను పొంది, వాటిని పరులపై ప్రయోగించు వారిని అతడు వీక్షించెను. (15) కూట(ఆయుధ)ములను, ఇనుపగుదియలను, దండాయుధములను ధరించినవారిని, ఒంటికంటి వారిని, ఒంటిచెవివారిని, వ్రేలాడుచున్న పొట్టలు, స్తనములుగల వారిని, భయంకరాకారులను, వంకరమూతులుగల వారిని, వికృతాకారులను, పొట్టివారిని, ధనుస్సులను, ఖడ్గములను, శతఘ్నులను, ఇనుపదండములను ధరించినవారిని, గట్టి పరిఘ (ఇనుపకట్లగుదియ)లను చేబూనినవారిని, ఉజ్జ్వలములైన విచిత్రకవచములను ధరించినవారిని, ఆ హనుమంతుడు వీక్షించెను. అచట ఆ రాక్షసులలో

కొందఱు మిక్కిలిలావుగా గాని, సన్నముగా గాని గాక మధ్యస్థముగా నుండిరి. మఱికొందఱు పొట్టిగా గాని, పొడవుగా గాని కాక సమముగానుండిరి. కొందఱు మిక్కిలి తెల్లనివారును గారు, నల్లనివారును గారు. అంతగా గూనివారును గారు, పొట్టివారును గారు, కొందఱు వికృత రూపములను ధరింపగలవారు, కొందఱు బహురూపములుగలవారు, కొందఱు అందమైనవారు, మఱికొందఱు మిక్కిలి తేజస్సుగల వారునుఐయుండిరి. ధ్వజములను, పతాకములను, వివిధములైన ఆయుధములను, బల్లెములను, వృక్షములను, పట్టిసము (అడ్డకత్తు) లను, వజ్రాయుధములను ధరించిన వారిని క్షేపణులను (తెడ్లను) పాశములను చేబూనినవారిని, ఆంజనేయుడు గాంచెను. (16-20)

పూలమాలలు ధరించిన వారిని, సుగంధ ద్రవ్యములను అలదుకొనిన వారిని, చక్కని ఆభరణములను దాల్చిన వారిని, నానావిధములైన వేషములను ధరించిన వారిని, స్వేచ్ఛగా సంచరించుచున్న పెక్కుమందిని, పదునైన శూలములను, వజ్రాయుధములను ధరించిన మహాబలశాలురను, హనుమంతుడు గాంచెను. (21-22) అంతఃపురప్రాంగణమున మధ్యభాగమున రావణునిఆజ్ఞానుసారము సావధానులైయున్న వేలకొలది సైనికులను అతడు చూచెను. (23)

అంతట విశాలమైన బంగారుసింహద్వారముగల రావణునిప్రాసాదమును అతడు వీక్షించెను. ప్రసిద్ధమైన రావణునిఆమహాభవనము త్రికూటాద్రిపై సుప్రతిష్ఠితమై యుండెను. అది తెల్లని కమలములతో, కలకలలాడుచున్న అగడ్తలతో శోభిల్లుచుండెను. దానిచుట్టును దుర్గమమైన ప్రాకారము నిర్మితమైయుండెను. అట్టి వైభవోపేతమైన మహా భవనమును ఆ కపీశ్వరుడు దర్శించెను. (24-25)

రావణునియొక్క ఆ మహాప్రాసాదము స్వర్గవైభవతుల్యమై, దివ్యమై, దివ్యములైన నాదములతో ప్రతిధ్వనించుచుండెను. గుఱ్ఱములసకిలింపులతో నిండియుండెను. ఆభరణములధ్వనులతో నినదించు చుండెను. అది

రథములతోడను, పల్లకీలు మొదలగు వాహనములతోడను, విమానములతోడను, విలసిల్లు చుండెను. చక్కని గుఱ్ఱములతోను, ఏనుగులతోను, తెల్లని మేఘములవలెనున్న నాలుగుదంతములుగల భద్రగజములతోను అలరారు చుండెను. మత్తిల్లిన మృగములతోను, శారికాది పక్షులతోను భూషితమై, మనోహరముగా ఉండెను. అట్టి రమ్యమైన ముఖద్వారము మహావీరులైన రాక్షసులచే పెక్కువిధములుగా రక్షింపబడు చుండెను. ఐనప్పటికిని ఆరావణాంతఃపురమున ఆంజనేయుడు ప్రవేశించెను. (26-28) ఆరావణాంతఃపురము తప్తకాంచనప్రాకారములతో విలసిల్లుచుండెను. అందలి లోపలి భాగము అమూల్యములైన ముత్యములతో, మణులతో అలంకృతమై యుండెను. శ్రేష్ఠములైన కాలాగరు చందన పరిమళములను అది వెదజల్లుచుండెను. అట్టి అంతఃపురమున ఆ కపివరుడు అడుగిడెను. (29)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు నాల్గవసర్గము సమాప్తము

* * *

5. ఐదవసర్గము

చంద్రశోభావర్ణనము, రావణాంతఃపురములో హనుమంతుడు సీతను అన్వేషించుట. ఆమెను గానక దుఃఖపడుట

అనంతరము ధీశాలియైన ఆహనుమంతుడు ఆకాశమధ్యభాగమున చల్లనికిరణములతో హాయిని గూర్చుచున్న చంద్రునిగాంచెను. ఆకళానిధి వెన్నెలలను సర్వత్ర విరజిమ్ముచుండెను, గోశాలలో తిరుగుచున్న మదించిన వృషభమువలె ఒప్పుచుప్రకాశించుచుండెను. (1) లోకులపాపములను (దుఃఖములను) నశింపజేయుచున్నవాడును, మహాసముద్రమునుసైతము

వృద్ధిపొందించుచున్నవాడును, సమస్తప్రాణులను, భూతలమును, జలములను, వాయుమండలమును ఆకాశమును ప్రకాశింపజేయుచున్నవాడును, అమృత కిరణుడునుఅగు చంద్రుడు ఆకసమునపైకివచ్చుచుండగా ఆ మారుతి దర్శించెను. (2)

భువియందు మందరగిరిపైనను, సాయంసంధ్యా (ప్రదోష) కాలములయందు సముద్రముమీదను, అట్లే జలములలోని పద్మములయందును విరాజిల్లునట్టి శోభలు (లక్ష్మి) ఆహ్లాదకరములైన చంద్రకిరణములయందు భాసించుచుండెను. (3) వెండిపంజరమున హంసవలెను, మందరగిరిగుహయందలి సింహముభంగి, మదపుటేనుగుపై వీరునిభాతి చంద్రుడు అంబరమున దేదీప్యమానముగాప్రకాశించు చుండెను. (4)

వాడికొమ్ములుగలవృషభమువలెను, ఉన్నతశిఖరములుగల మహాపర్వతమురీతి, బంగారు తొడుగులుగల దంతములతో అలరారు ఏనుగువలెను షోడశకళలతోచంద్రుడు విరాజిల్లుచునుండెను. (5) చంద్రకిరణప్రభావమున శీతాంబువులు, మంచుబిందువులు, చీకట్లుతొలిగిపోయెను. గ్రహరాజైన సూర్యునియొక్క కిరణప్రతిఫలనముచేత ఆయనలోని మాలిన్యములు అంతరించెను. ప్రకాశలక్ష్మికి ఆశ్రయమగుటచే ఆయనలోనిమచ్చయు నిర్మలమై ప్రకాశించెను. శశాంకుడైనచంద్రభగవానుడు ఈ విధముగా తేజరిల్లెను. (6)

అంబరమున విరాజమానుడైన రేరాజు (చంద్రుడు) శిలాతలముపై స్థిరముగానున్న మృగరాజువలెను, మహారణరంగమున నిలిచిన గజరాజుపగిది, రాజ్యాధికారమునుపొంది, సింహాసనముపై ఆసీనుడైన మహారాజుభంగి స్పష్టముగా తేజరిల్లుచుండెను. (7) పండువెన్నెలలను పంచియిచ్చుచున్న చంద్రోదయమువలన అంధకారము అంతరించుటచే జనులానందించు చుండిరి. నిశాచరులు మాంసభక్షణమునందు ప్రవృత్తులై సంతోషించుచుండిరి. స్త్రీపురుషులు ప్రణయకలహములనువీడి

అనురాగసౌఖ్యములలో ఓలలాడుచుండిరి. ఇట్లు అందఱికిని ఆనందావహమగు ప్రదోషకాలము సీతాన్వేషణ తత్పరుడైన హనుమంతునకు స్వర్గసుఖదాయకమయ్యెను. (8) వీణాతంత్రీరవములు వీనులవిందు గావింపసాగెను. అనుకూలవతు (సత్ప్రవర్తన)లైన స్త్రీలు పతులతోగూడి నిద్రించుచుండిరి. అట్లే మిక్కిలిఅద్భుతమైన, భయంకరమైన ప్రవృత్తిగల నిశాచరులు విహారములు సల్పుచుండిరి. (9) ధీరుడు ప్రజ్ఞాశాలియైన ఆ హనుమంతుడు చూచిన గృహములలోకొన్ని మదిరాపానమత్తులై స్పృహనుకోల్పోయినవారిచే నిండియుండెను. మఱికొన్ని రథాశ్వములను, అంబారీలతోగూడిన గజములను గలిగియుండెను. ఇంకనుకొన్ని వీరలక్ష్మీసంపన్నములై కలకలలాడుచుండెను. (10) ఆ గృహములలోని రాక్షసులలో కొందఱు ఒకరినొకరు పరిహసించుకొనుచుండిరి. బలిసినబాహువులను ఒకరిపై నొకరు వేసికొనుచుండిరి. మదిరామత్తులైన వారు అధికముగా ప్రేలాపనలను గావించుచుండిరి.వారు పరస్పరము బెదిరించుకొనుచుండిరి. (11)

కొందఱు రాక్షసులు ఱొమ్ములు విరుచుకొనుచుండిరి. కొందఱు తమకాంతలపై తూలిపడుచుండిరి. మఱి కొందఱు వివిధవేషములను ధరించుచుండిరి. కొందఱు బలమైనధనుస్సులను అటునిటు త్రిప్పుచుండిరి. అట్టి రాక్షసులను మారుతి వీక్షించెను. (12) ఆ భవనములలోని కొందఱుకాంతలు అంగరాగాదులను అలదుకొనుచుండిరి. మఱికొందఱు స్త్రీలు మఱల నిద్రలో మునుగుచుండిరి. సుందరవదనలైన కొందఱు దరహాసములు చేయుచుండిరి. కొందఱు కుపితలు నిట్టూర్పులు విడుచుచుండిరి. (13) ఆ లంకాపురి ఏనుగులఘీంకారములతో నిండి యుండెను. మిక్కిలి పూజ్యులైన సజ్జనులతోడ విరాజిల్లు చుండెను. ఇంకను ఆ పురి నిట్టూర్పులు విడుచుచున్న వీరులతోగూడినదై బుసలుకొట్టుచున్న సర్పములతో నిండిన ఒక మడుగువలె ఒప్పుచుండెను. (14) ఆ

నగరమునందలి రాక్షసులలో బుద్ధిశాలురును, (వివిధవిద్యలలో ఆరితేఱినవారు) చక్కగా వ్యవహరించు వారును, ఆస్తికులును, వివిధములగు స్వభావములుగల వారును, చక్కనిపేర్లుగలవారును గలరు. అట్టి ప్రముఖరాక్షసులను మారుతి గాంచెను. (15)

ఆ బుద్ధిశాలురు మిక్కిలి అందమైనవారు, సద్గుణసంపన్నులు, తమ స్వభావములకనుగుణముగా ప్రవర్తించుచు వాసికెక్కినవారు. అట్టివారిని చూచి, ఆ కపివరుడు ఆనందించెను. ఇంకను అతడు వికృతాకారములుగలవారిని, తదనుగుణముగా ప్రవర్తించువారినిగూడ కొందఱిని జూచెను. (16) అనంతరము మారుతి శ్రేష్ఠపురుషులకు తగిన సతులను, పతులయందు ప్రేమానురాగములు గలవారిని, అనుగుణమైన మంచిప్రవర్తనలుగల శీలవతులను జూచెను. ఇంకను తమప్రియులపైనను, పానాదులయందును ఆసక్తిగలవారు, నక్షత్రములవలె మిక్కిలి శోభిల్లుచున్నవారు ఐన ఆ రాక్షసస్త్రీలను అతడచట చూచెను. (17)

చక్కనిచుక్కలైన కొందఱుస్త్రీలు అర్ధరాత్రమున తమకాంతుల కౌగిళ్లలోచిక్కి, సిగ్గుదొంతరలలో మునిగి ఆనందపరవశలైయుండిరి. వారు పుష్పములచే కప్పబడినపక్షులవలె ఒప్పుచుండిరి. అట్టిస్త్రీలను ఆ కపివరుడు గాంచెను. (18) ధర్మపరాయణలైనకొందఱు కులసతులు కామ వికారములకు లోనైనవారై, హర్మ్యతలములయందు తమ ప్రియులయొడులలో చేరి, వారిని ఆనందింపజేయు చుండిరి. తాము సుఖానుభూతిని పొందుచుండిరి. అట్టి వారిని ధీశాలియైన హనుమంతుడు చూచెను. (19) అచటి స్త్రీలలో కొందఱు మేలిముసుగులు లేనివారై, బంగారుతీగెలవలె మెఱసిపోవుచుండిరి. కొందఱు రమణీమణులు తప్తకాంచనకాంతులతో విరాజిల్లు చుండిరి. మఱికొందఱు చంద్రునివలె తెల్లనికాంతులతో ప్రకాశించుచుండిరి. కొందఱు సుందరాంగులు ప్రియ విరహతాపములకు లోనై యుండిరి. అట్టి లతాంగులను ఆ మారుతి గాంచెను. (20)

అనంతరము మనస్సులకు ఆహ్లాదమునుగూర్చుచున్న ప్రియులనుపొంది, మిక్కిలి ఆనందముననుభవించుచున్న సుందరీమణులను కపివరుడు చూచెను- ఇంకను మిక్కిలి మనోహరముగానున్న స్త్రీలు తమతమగృహములయందు ఆనందముగానుండుటను వీక్షించెను. (21) చంద్రకాంతులను విరజిమ్మునట్టి అచటి స్త్రీలముఖములను, వంకరగానున్న కనుఱెప్పలుగల వారి నేత్రములను, విద్యున్మాలలవలె మనోహరముగానున్న వారిఆభరణపంక్తులను[1] అతడు చూచెను. (22)

కాని మిక్కిలి సౌందర్యవతియు, ధర్మమార్గమును అనుసరించు రాజవంశమునందు ఆవిర్భవించినదియు, వికసించినలతవలె రూపసౌభాగ్యముగలదియు, అయోనిజయు, కోమలాంగియు ఐన సీతాదేవిని మాత్రము అతడు చూడలేదు. (23) అవిచ్ఛిన్నమైనధర్మమార్గమునందు ప్రవర్తించు నట్టిదియు, రాముని ఎడబాటుకారణముగా దుఃఖితయై, ఆయన దర్శనమునకై ఎదురుతెన్నులుచూచు చున్నదియు, శ్రీరాముని యొక్క పవిత్రమైనమనస్సునందు స్థిరముగా నిల్చియున్నట్టిదియు, నారీరత్నములలో అత్యుత్తమురాలునుఐన సీతాదేవినిమాత్రము (అతడు దర్శింపలేదు-) (24) శ్రీరామునివిరహముచే పరితపించుచున్నదియు, కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించుచు గద్గదకంఠముతో ఒప్పుచున్నదియు, లోగడ మేలైన బంగారు కంఠాభరణములను ధరించుచున్నట్టిదియు, అందమైన కనుఱెప్పలుగలదియు, మధురమైన కంఠస్వరము గలదియు, వనమునందు చక్కగా నాట్యముచేయు మయూరివలె విలసిల్లునదియు ఐన సీతాదేవిమాత్రము కనబడలేదు. (25) అస్పష్టమైన ఆకారముగల చంద్రరేఖవలెను, ధూళి ధూసరితమైన బంగరురేఖవలెను- గాయము మానినను గుర్తుగా మిగిలిన బాణరేఖవలెను,

1) మానుషస్త్రీలకును, రాక్షసస్త్రీలకును మధ్యగల వ్యత్యాసములను గుర్తించుటకై ఆలంకలోని స్త్రీలముఖములను, నేత్రములను, ఆభరణములను సీతాన్వేషణ తత్పరుడైన హనుమంతుడు పరికించిచూచెను.

గాలితాకిడికి చెల్లాచెదరైన మేఘశకలమువలెను- కృశించి ఉన్న జానకీదేవి మాత్రము అచట ఆ పావనికి కన్పింపలేదు.[1] (26) వాక్చతురులలో శ్రేష్ఠుడును, నరేంద్రుడును ఐన శ్రీరామునియొక్కపత్నియగు సీతాదేవిని ఎంతగా వెదకినను ఆమె కనబడకపోవుటచే కపిప్రవరుడు దుఃఖాక్రాంతుడై క్షణకాలముపాటు అజ్ఞునివలె దిక్కుతోచనివాడాయెను. (27)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు ఐదవసర్గము సమాప్తము

* * *

6. ఆఱవసర్గము

రావణాదులభవనములలో హనుమంతుడు సీతను అన్వేషించుట

కామరూపధారియైన ఆ హనుమంతుడు రావణునిగృహములయందు ఎచ్చటను సీతజాడగానక మిక్కిలి విచారగ్రస్తుడయ్యెను. అనంతరము

---

1) మారుతి పెక్కుమంది సుందరీమణులను జూచెను. కాని వారిలో ఏ ఒక్కరును సీతాదేవికాదని తనమనస్సున అతడు నిర్ణయించుకొనెను. ఏలనన అతడు తనమనస్సులో ముద్రించుకొనిన సీతాదేవికి సంబంధించిన ఊహాచిత్రమిది- వాస్తవముగా, పదునాఱుకళలతోగూడిన చంద్రునివలె భాసిల్లు సీతాదేవి శ్రీరాముని ఎడబాటువలన ఇప్పుడు నీహారాచ్ఛాదితమైన విదియనాటిచంద్రునివలె కాంతిహీనయై యుండును, సహజముగా బంగారుకాంతిగల ఆమెదేహము ధూళిదూసరితమైన సువర్ణరేఖవలెనుండును బాణములగాయములు మానినను వాటిగుర్తులు మిగిలియుండునట్లు సీతాదేవి మనస్సుపై కొట్టబడిన రావణునివాగ్బాణములగుర్తులు మాత్రము ఆమె ముఖకవళికలపై కన్పట్టుచుండును. గాలి తాకిడికి మేఘములు విచ్ఛిన్నములై శకలములు వేఱైనయట్లు రావణుడనెడి వాయుఘాతములకు రాముడనెడి మేఘమునుండి వేఱైన శకలమువలె సీతాదేవి కాంతిహీనయై యుండును- అట్టి జానకీదేవి మాత్రము ఎంతగా వెదకినను అచటి తరుణీమణులలో మారుతికి కనబడలేదు.

జాగరూకుడై నేర్పుతో లంకయందంతటను అన్వేషింపసాగెను. (1) పిమ్మట శుభలక్షణసంపన్నుడైన మారుతి సూర్యకాంతులతో ప్రకాశించుచున్న ప్రాకారముగల రావణుని ప్రాసాదమును సమీపించెను. (2)

సింహములచే సురక్షితముగానున్న మహారణ్యమువలె ఆరావణభవనము భయంకరులైనరాక్షసులచే కాపాడబడుచుండెను. అట్టిభవనమును పరికించి చూచుచు ఆ కపివరుడు ఆశ్చర్యచకితుడాయెను. (3) ఆ భవనము వెండిబంగారములతో నిర్మింపబడిన ముఖద్వారములతో అద్భుతముగా శోభిల్లుచుండెను. అది చిత్రవిచిత్రములైనఅంతస్తులతోడను, అందమైన ద్వారములతోడను అలరారుచుండెను. (4) ఆ రావణభవనసమీపమున అలుపెఱుగనివారును, శూరులునుఐన ప్రముఖులు మదపుటేనుగులను అధిష్ఠించియుండిరి. అజేయులైన అశ్వారూఢులును రథారూఢులును సర్వసన్నద్ధులైయుండిరి. (5) అచట దంతములతో, వెండిబంగారములతో నిర్మింపబడిన విచిత్రములైన రథములు ధ్వనులనొనర్చుచు ఇటునటు సంచరించుచుండెను. అందు సింహవ్యాఘ్రచర్మములచే చేయబడిన కవచములు ఉంచబడియుండెను. (6) ఆ భవనము అనేకరత్నములతో అలంకృతమైనది, శ్రేష్ఠములైన ఆసనములకును, పాత్రలకును నెలవైనది, మహారథులకు నిలయమైనది, మహారథముల ధ్వనులచే నిండినది. (7) అచ్చట నానావిధములైన జింకలు, శారికాదిపక్షులు వేలసంఖ్యలో అంతటను చేరియుండెను. ఆయా మృగపక్షులన్నియును గంభీరములై చూడముచ్చటగొల్పు చుండెను. (8) ఆ భవనము సుశిక్షితులు, వినయశీలురు, బాహ్యరక్షకులుఐన రాక్షసులచే బాగుగా రక్షింపబడుచుండెను. అది ప్రముఖవనితారత్నములచే పరిపూర్ణమై యుండెను. (9) ఆ రాక్షసేంద్రుని నివాసమునందలి వనితారత్నములు ఆనందమున ఓలలాడుచుండిరి. వారి ఆభరణములమంజులరవములు సముద్రపుటలలధ్వనులవలె మనోజ్ఞములైయుండెను. (10) ఆప్రాసాదము ఛత్రచామరాది రాజచిహ్నములచే ఒప్పారుచుండెను. అది శ్రేష్ఠములైన అగరుచందనాదుల పరిమళములను

వెదజల్లుచుండెను. అది బలిష్ఠులైన రాక్షసులతోగూడి సింహములచే వ్యాప్తమైన మహారణ్యమువలె విలసిల్లుచుండెను. (11)

ఆ భవనము భేరీమృదంగధ్వనులతోను, శంఖనాదములతోను మాఱుమ్రోగుచుండెను. అచట రాక్షసులచే నిత్యార్చనలు, పర్వదినములయందు హోమకార్యములు పూజలు కొనసాగుచుండెను. (12) ఆ రావణభవనము సముద్రమువలె లోతైనది, విశాలమైనది(రావణభయముచే) నిశ్శబ్దమైనది. అది మహారత్నములతోపొదుగబడిన పైకప్పులు గలది, శ్రేష్ఠములైన రత్నములతోనిండినది, మహాత్ముడైన రావణునియొక్క అట్టి మహాభవనమును ఆ వానరవీరుడు దర్శించెను. గజాశ్వరథములతోనిండినదై, మధురాకృతితో విరాజిల్లు చున్న ఆభవనము లంకానగరమునకే ఆభరణమని ఆ మహాకపి తలంచెను. అట్టి రావణభవనసమీపమున అతడు సంచరించెను. (13-15)

ఆ వానరోత్తముడు రాక్షసులయొక్కగృహములను, ప్రాసాదములను ఉద్యానవనములను క్రమక్రమముగా వీక్షించుచు నిర్భయముగా తిరుగసాగెను. (16) మిక్కిలి పరాక్రమశాలియైన హనుమంతుడు అతి వేగముతో ప్రహస్తుని భవనముపై దుమికెను. పిమ్మట మహాపార్శ్వుని గృహముపైకెగిరెను. అనంతరము మేఘ సదృశమైన కుంభకర్ణునిప్రాసాదముమీదికిని, పిమ్మట విభీషణుని హర్మ్యముపైకిని చేరెను. తదనంతరము ఆ మహాకపి మహోదరుడు, విరూపాక్షుడు, విద్యుజ్జిహ్వుడు, విద్యున్మాలుడు, వజ్రదంష్ట్రుడు, మొదలగువారి భవనములపై తిరిగెను. పిమ్మట మహాతేజశ్శాలియైన మారుతి ధీమంతుడైనశుకుడు, సారణుడు, ఇంద్రజిత్తు, జంబుమాలి, సుమాలి మొదలగువారి భవనములనన్నింటిని క్రమముగా గాలించెను. (17-21)

అటుపిమ్మట రశ్మికేతువు, సూర్యశత్రువు, వజ్రకాయుడు, ధూమ్రాక్షుడు, సంపాతి, విద్యుద్రూపుడు, భీముడు, ఘనుడు, విఘనుడు, శుకనాసుడు, వక్రుడు, శఠుడు, వికటుడు, హ్రస్వకర్ణుడు, దంష్ట్రుడు, రోమశుడు, యుద్ధోన్మత్తుడు, మత్తుడు, ధ్వజగ్రీవుడు, నాది, విద్యుజ్జిహ్వుడు, ఇంద్రజిహ్వుడు, హస్తిముఖుడు, కరాళుడు, పిశాచుడు, శోణితాక్షుడు మొదలగు

రాక్షసుల గృహములను ఆ మారుతి వరుసగాశోధించెను. (22-26) సుప్రసిద్ధుడైన ఆ హనుమంతుడు అద్భుతావహములైన ఆయాభవనముల యందు సంచరించుచు సంపన్నులైన ఆ రాక్షసుల సంపదలను తిలకించెను. (27) శుభలక్షణసంపన్నుడైన మారుతి రాక్షసులందఱి భవనములను పూర్తిగా శోధించిన పిమ్మట రాక్షసప్రభువైన రావణుని ప్రాసాదమునకు చేరెను. (28) కపివరుడైన ఆంజనేయుడు అంతటను తిరుగుచు రావణునిసమీపమున శయనించినవారును, వికృతములైన చూపులుగలవారును ఐన రాక్షసస్త్రీలను జూచెను. (29) ఆ రాక్షసస్త్రీలలోకొందఱు శూలములను, ఇనుపగుదియలను చేతబట్టి యుండిరి. కొందఱు శక్తి, తోమరములను దాల్చియుండిరి. ఆ రావణుని నిలయమున వివిధసేనావిభాగములనుగూడ అతడు చూచెను. (30) అతడు వివిధాయుధములను ధరించియున్న మహాకాయులగు రాక్షసులను, ఎఱ్ఱనివి, తెల్లనివి, మహా వేగగమనముగలవియుఅగు బంధింపబడియున్న గుఱ్ఱములను గాంచెను. (31)

ఉత్తమజాతికిచెందినవి, చక్కని ఆకారముగలవి, శత్రుసైన్యమునందలి గజములను పీడించుటలో సమర్థములైనవి, యుద్ధాదివిద్యలయందు సుశిక్షితములైనవి, ఐరావతతుల్యములైనవి, రణరంగమునందు శత్రుసైన్యములను హతమార్చునవి, వర్షించుచున్న మేఘములవలె మదజలములను స్రవించుచున్నవి, పర్వతసదృశములైనవి, మేఘగర్జనలవలె ఘీంకరించుచున్నవి, సమరరంగమున శత్రువులకు ఎదిరింపరానివియుఐన మదపుటేనుగులను ఆ రావణనిలయమున కపివరుడుగాంచెను. బంగారు అలంకారములుగలవియు, స్వర్ణాభరణములచే భూషితములైనవియు, మధ్యందిన సూర్యునివలెనున్న వేలకొలది సేనలను రావణనివేశమునందు హనుమంతుడు వీక్షించెను. (32-35)

రావణసదనమున వాయుసుతుడైన ఆ హనుమంతుడు వివిధాకారములతోనున్న పల్లకీలను, చిత్ర విచిత్రములైన పొదరిండ్లను, చిత్రశాలాగృహములను, క్రీడామందిరములను, దేవదారువృక్షములతోకూడిన క్రీడాపర్వతములను, సురతక్రీడాగారములను, పగటిపూట విహరించు రమ్యప్రదేశములను పరికించిచూచెను. (36, 37)

మందరగిరివలె సువర్ణమయమై ఉన్నతమైనదియు, క్రీడామయూరములతో నిండినదియు, ధ్వజపతాకములచే విలసిల్లుచున్నదియు, అనేకరత్నములతో విలసితమైనదియు, మహాపద్మాదినవనిధులకు నెలవైనదియు, సదాశివునకు నివాసమైన కైలాసమువలె దృఢవ్రతుల తపఃఫలముగా ప్రాప్తించినదియు, రత్నకాంతులతోను, రావణునితేజస్సుతోను వెలుగొందుచున్న ఆ భవనము చండకిరణుడైన సూర్యునివలె తేజరిల్లుచుండెను. అట్టి మహాభవనమును ఆకపీశ్వరుడు కాంచెను. కాంచనమయములైన అచటి తల్పములను, ఆసనములను, ముఖ్యములైనపాత్రలను హనుమంతుడు తిలకించెను. (38-41) తేనెలతోగూడినమద్యములతో తడిసినదియు, మణులుపొదిగినపాత్రలతో అలరారుచున్నదియు అగు ఆ భవనము కుబేరప్రాసాదమువలె విశాలమై మనోహరముగానుండెను. అది కాలియందెలసవ్వడులచేతను ఒడ్డాణముల రవళులచేతను, మృదంగనాదములతోడను మార్మోగుచుండెను. (42-43) చక్కగా రూపొందింపబడిన గదులుగల ఆ రాజభవనము వందలకొలది వనితారత్నములతోను వరుసలుదీరియున్న ప్రాసాదములతోను విలసిల్లు చుండెను. అట్టి మహాభవనమున హనుమంతుడు ప్రవేశించెను. (44)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఆఱవసర్గము సమాప్తము

* * *

7. ఏడవసర్గము

రావణ భవన, పుష్పకవిమానముల వర్ణనము

ఆ మహాంతఃపురములోనిగృహములు వైడూర్యఖచితములైన బంగారుకిటికీలతో భాసిల్లుచుండెను. అవి పక్షులతోగూడినవై విద్యుత్కాంతులను విరజిమ్ముచు వర్షాకాలపు మేఘములవలె

విలసిల్లుచుండెను- (ఇచట గృహములు మేఘములతోను, బంగారుకిటికీలు మెఱపులతోను, వైడూర్యములు పక్షులతోను పోల్చబడినవి) (1) పర్వతాకారసదృశములైన ఆగృహములలో హాయిగా కూర్చొనుటకు అనువైన వివిధములగు గదులను, శ్రేష్ఠతమములైన శంఖ-ఆయుధ, ధనుశ్శాలలను, మనోహరములు, విశాలములుఐన చంద్రశాలలను హనుమంతుడు చూచెను. (2) ధనకనకవస్తువాహనాదిసకలసంపదలతో తులతూగుచున్నట్టివి, సురాసురుల ప్రశంసలను అందుకొనుచున్నట్టివి, ఏవిధములైన లోటులును లేనట్టివి, రావణుడు తనపరాక్రమముచే సంపాదించుకొనినట్టివి ఐన గృహములను మారుతి గాంచెను. (3)

ఆ గృహములు రావణుని గట్టిపూనికతో మయుడను శిల్పియే స్వయముగా నిర్మించెనా? యనునట్లున్నవి. అవి భూతలమునందే సర్వగుణోత్కృష్టములైనవి. అట్టి ప్రాసాదములను కపివరుడు దర్శించెను. (4) పిమ్మట వాయుసుతుడు పుష్పకవిమానమును దర్శించెను. అది మేఘమువలె మహోన్నతమైనది, విశాలమైనది, అహ్లాదకరమైనది, బంగారమువలె కనులకు మిఱుమిట్లుగొల్పుచున్నది. అది నిరుపమానమై, ఉత్తమోత్తమమై రావణునిస్థాయికి దగినట్లు విరాజిల్లుచున్నది. (5)

అది దివినుండిభువికి దిగివచ్చిన స్వర్గమాయనునట్లుండెను. నానావిధరత్నప్రకీర్ణమై వెలుగులను వెదజల్లుచుండెను. అది పెక్కువిధములైన వృక్షములపూవులతో కప్పబడి కుసుమపరాగములచే ఆచ్ఛాదితమైన గిరిశిఖరమువలె విలసిల్లుచుండెను. (6) అత్యంతశోభలతో అలరారుచున్న ఆ పుష్పక విమానము మెఱపుతీగలవంటి నారీరత్నములచే గూడినదై విద్యుల్లతాయుతమేఘమువలె వెలుగొందుచున్నది, అందఱిచే సేవింపబడుచున్నది, రాజహంసలచే మోయబడుచున్న బ్రహ్మాది పుణ్యపురుషుల విమానమువలె అది శోభిల్లుచున్నది. (7) ఆ పుష్పకము చంద్రాదిగ్రహములచే శోభిల్లుచున్న ఆకాశమువలె నుండెను. నానావిధరత్నములచే చిత్రితమై, గైరికాదిధాతువులచే బహువర్ణశోభితమై ఒప్పుచున్న పర్వతశిఖరమువలె విలసిల్లుచుండెను. అది చిత్రవిచిత్రముగా

గూడియున్న మేఘరాశివలె రాజిల్లుచుండెను. అట్టి విమానరత్నమును ఆ హనుమంతుడు గాంచెను. (8) ఆ పుష్పకవిమానముపై పెక్కుదృశ్యములు చిత్రింపబడియుండెను. అందు చిత్రితమైన భూమిపై పర్వతపంక్తులు విలసిల్లుచుండెను. ఆ పర్వతములపై వృక్షసమూహములు ఆ వృక్షములపై పుష్పవితానములు, వాటిపై కేసరములు పత్రములు విరాజిల్లుచుండెను. (9)

ఆ పుష్పకముపై చిత్రితములైన గృహములు స్వచ్ఛ కాంతులను విరజిమ్ముచుండెను. సరస్సులు రంగురంగుల పూవులతో శోభిల్లుచుండెను. పద్మములు కింజల్కములతో రాజిల్లుచుండెను. అచట చిత్రింపబడిన కొలనులు అత్యద్భుతములు. (10)

ఆ కపిశ్రేష్ఠుడు దర్శించిన ఆ మహావిమానము "పుష్పకము" అనుపేరుతో విరాజిల్లుచుండెను. అది రత్నకాంతులను దశదిశలయందును విరజిమ్ముచు ఆకాశమునకు ఎగురుచున్నదాయనునట్లు ఉండెను, అచటగల ప్రాసాదములన్నింటికంటెను అది అత్యున్నత శ్రేణికి చెందినదైయుండెను. (11)

అందువైడూర్యములతోను, వెండితోను, పగడములతోను చెక్కబడిన పక్షులును, వివిధమణులచే చిత్రితములైన సర్పములును, చక్కని అవయవసంపదగలిగిన ఉత్తమజాతిగుఱ్ఱములును రూపొందింపబడియుండెను. (12) ఆ విమానమునందు చూడముచ్చటగొల్పు చక్కని ముఖములు, మంచిఱెక్కలుగలపక్షులు చెక్కబడినవి. ఆ ఱెక్కలు, ముఖములు విలాసవంతమైన భంగిమలలో వంచబడి, వంకరలు దిరిగియున్నవి. ఆ పక్షములపై పగడముల పూవులు, బంగారుపుష్పములు ముద్రింపబడినవి. ఆ పక్షులు సాక్షాత్తుగా మన్మథసహాయకులవలె మనోహరముగా చిత్రితములైనవి. (13) ఆ భవనమున లక్ష్మీదేవి తన మనోహరహస్తములతో పద్మములనుధరించి పద్మసరస్సున విరాజిల్లుచున్నట్లు చిత్రింపబడెను. ఆమెకు ఇరువైపుల మంచి తొండములుగలఏనుగులు రూపొందింపబడినవి. అవి తమతొండములతో తామరపూవులను, ఆకులను గ్రహించి, ఆ దేవికి ఆత్మార్పణబుద్ధితో అభిషేకము చేయుచున్నట్లుండెను. అట్టితతి పద్మకేసరములు ఏనుగుల శరీములపై రాలియుండెను. (14)

పర్వతమువలెఉన్నతమై, ఆహ్లాదకరముగా శోభిల్లుచున్న ఆగృహమును (పుష్పకమును) జూచి హనుమంతుడు ఆశ్చర్యచకితుడాయెను. వసంతఋతువునందు పరిమళభరితమై, సుందరమై, చక్కనిగుహలుగల పర్వతమువలెనున్న ఆ భవనమును అతడు మణౌకమాఱు ప్రవేశించెను. (15) అనంతరము ఆ కపివరుడు రావణునిచే పరిపాలింపబడుచు అందఱిమన్ననలను అందుకొనుచున్న ఆ లంకాపురిలో ప్రవేశించి సంచరింపసాగెను. ఐనను పరమపూజ్యురాలును, శ్రీరాముని సద్గుణప్రభావముచే జయింపబడినదియు, (అంతేగాక శ్రీరాముడు శివధనుస్సు యొక్క గుణమును (అల్లెత్రాడును) బలముగా లాగగా ధనుర్భంగమాయెను. ఆ విధముగా జయింపబడినదియు) ఐన ఆ జానకి కనబడకపోవుటచే అతడు విచారగ్రస్తుడాయెను. (16) ధర్మమార్గానువర్తియు, ప్రజ్ఞాశాలియు, మహా ధైర్యవంతుడును, సూక్ష్మదృష్టిగలవాడును, ఐన ఆ హనుమంతుడు నిశ్చయబుద్ధితో అంతటను సంచరించుచు సీతాదేవికై వెదకెను. ఐనను ఆజానకిని గానక అతడు మిక్కిలి విచారగ్రస్తుడై పరిపరివిధముల ఆలోచింపసాగెను. (17)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు ఏడవసర్గము సమాప్తము

* * *

8. ఎనిమిదవసర్గము

హనుమంతుడు పుష్పకవిమానమును చూచుట

ఆ భవనసముదాయమునకు మధ్యనున్నదియు, మణులచేతను, వజ్రములతోడను చిత్రముగా నిర్మింపబడినదియు, మేలిమిబంగారముతో సిద్ధపఱచబడిన కిటికీలుగలదియునైన ఆ మహావిమానమును వాయుసుతుడైన మహావీరుడగు ఆ హనుమంతుడు జూచెను. (1)

లోకము "బాగు, బాగు" అని మెచ్చుకొనునట్లుగా ఆ విమానమును విశ్వకర్మ స్వయముగా నిర్మించెను. దాని నిర్మాణము సాటిలేనిది, ఊహలకందనిది. ఆకాశమున ఉన్నట్టిది, అంతరిక్షముననెలకొని, అంతటను అప్రతిహత(తిరుగులేని) సంచారము గలది. అట్టి ఆ విమానము సూర్యమార్గమునకు సూచికయా అనునట్లుగా విరాజిల్లుచుండెను. (2) అచట ప్రయత్నపూర్వకముగా చక్కగా నిర్మింపబడనిదేదియునులేదు. మేలుజాతి రత్నములచే పొదగబడనిదేదియునులేదు. ఆ విమానమునందలి విచిత్రవిశేషములు దేవతాభవనములయందును కనబడవు. ఇంతయేల? అందులేని విశేషముగాని, చెక్కబడని శిల్పములుగాని లేనేలేవు. (3) ఆ విమానము మహాతపశ్శర్యచేతను, పరాక్రమము చేతను సంపాదింపబడినది, అందు ఆసీనులైనవారి ఆలోచనలను అనుసరించి అది సంచరించును. అందలి వివిధ (సభాభవనములు, భోజనశాలలు, వినోదమందిరములు, గోపురములు మొదలగు) భాగములు వేర్వేఱుసౌకర్యములతో విలసిల్లుచున్నవి. అన్ని ప్రదేశములలోను శిల్పనిర్మాణ వైశిష్ట్యము ఆ విమానమునకు తగినట్లుగను, సమానముగను ఉన్నది. (4)

ఆ విమానము యజమాని మనస్సునెఱింగి వేగముగా సంచరించునది, దానిగమనము శత్రువులకును నివారింప శక్యముగానిది, వాయువేగముతోసాగిపోగలది, మహాత్ముల, పుణ్యాత్ముల, తేజస్సంపన్నుల, సుప్రసిద్ధుల భవనములవలెను, ఇంద్రాదిదేవతలకు ఆవాసమైన స్వర్గమువలెను సుఖసంతోషదాయకమైనది. (5) పలువిశిష్టశిల్పరీతులను అవలంబించుటచే ఆ పుష్పకముయొక్క ఆకారము ఉదాత్తముగానున్నది. చిత్రవిచిత్రములైన అనేకశిఖరములతో అలంకృతమైనది. శరత్కాలచంద్రునివలె నిర్మలమై స్వాంతములకు ఆహ్లాదమును గూర్చునది, అది గిరిశిఖరమువలె ఉపశిఖరశోభితమైనది. (6)

కర్ణకుండలములతో శోభించుచున్న ముఖములుగల వారును, మహాకాయులును, ఆకాశమునసంచరించెడి రాక్షసులును, తమప్రభువునకు అనుకూలముగా ప్రవర్తించువారును, విశాలములైన నేత్రములుగలవారును,

అతివేగముగా సంచరింపగలవారును ఐన వేలకొలది భూతగణములవారు ఆ విమానమును మోయుచున్నట్లు దాని వెలుపలిభాగమున శిల్పములు చెక్కబడియుండెను. (7)

అది వసంతఋతువునందలి పుష్పరాశివలె చూడముచ్చటగానున్నది, వసంతమాసముకంటెను మనోహరమై, దర్శనీయముగా నున్నది, అట్టి శ్రేష్ఠమైన విమానమును ఆ వానరవీరవరేణ్యుడు చూచెను. (8)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఎనిమిదవసర్గము సమాప్తము

* * *

9. తొమ్మిదవసర్గము

హనుమంతుడు రావణాంతఃపురమును పరిశీలించుట

శ్రేష్ఠమైన ఆ పుష్పకవిమానములోపల శోభిల్లెడి విశాలమైన ఒక మహా భవనమును వాయుసుతుడైన హనుమంతుడు దర్శించెను. (1) రావణుని ఆ మహాభవనము చుట్టును అనేకప్రాసాదములుగలవు. ఆ భవనము అర్ధయోజనము వెడల్పునను, ఒక యోజనము పొడవునను విస్తరించియుండెను. (2) శత్రుసంహారసమర్థుడైన హనుమంతుడు విదేహప్రభుసుతయు, విశాలములైన నేత్రములుగలదియు అగు సీతాదేవిని వెదకుచు ఆ భవనమును కలయజూచెను. (3)

సర్వశుభలక్షణములుగల ఆ హనుమంతుడు రాక్షసులనిలయములను పరికించుచు సర్వోత్తమమైన ఆ రావణునిప్రాసాదమును జేరెను. (4) విశాలమైన ఆభవనము రెండేసి, మూడేసి, నాల్గేసి దంతములుగల మత్తగజములచేతను, ఆయుధములను చేతబట్టి సర్వసన్నద్ధులైయున్న రాక్షసులచేతను పరివేష్టింపబడి వారిచే అది సురక్షితముగా ఉండెను. (5)

ఆ మహాప్రాసాదము రాక్షసస్త్రీలైన రావణపత్నులతోను, ఇంకను అతడు పరాక్రమముచే బలవంతముగా తీసికొనివచ్చిన రాజకన్యలతోను

నిండియుండెను. (6) ఆ మహాప్రాసాదము మొసళ్లతోడను, ప్రమాదకరము లైన మత్స్యములతోడను, వీటినన్నింటిని హతమార్చి మింగివేయగల తిమింగలములతోడను, చేపలతోడను, విషసర్పములతోడను, పెనుగాలులచే ఆకాశమునంటుచున్న ఉవ్వెత్తుతరంగములతోడను వ్యాప్తమైన మహాసాగరమువలెనుండెను. (7) ధనపతియైన కుబేరభవనమునందలి సంపద్వైభవములు, ఉచ్చైశ్రవము (దివ్యాశ్వము) వాహనముగాగల ఇంద్రునిఐశ్వర్యములశోభలు, రావణ మహాభవనమునందు చిరస్థిరముగా తేజరిల్లుచుండెను. (8) రావణునియొక్క, పుత్రుల, సోదరుల, మంత్రుల గృహములయందలి సంపద్వైభవములు యక్షరాజైన కుబేరునియొక్క, యమునియొక్క, వరుణునియొక్క సమృద్ధములైనసంపదలతో సమానములు- అని అనుటకంటెను, వాటికంటెను గొప్పవిఅని పేర్కొనుటయే సముచితము. (9) ఆ మహాప్రాసాదమధ్యభాగమున ఒక విచిత్రభవనము గలదు. అది మత్తవారణప్రతిమలతో, అద్భుతముగా నిర్మింపబడియుండెను. దానిని ఆ మారుతి వీక్షించెను. (10) విశ్వకర్మ బ్రహ్మదేవునికొఱకై 'పుష్పకము'అను పేరుగల ఒక దివ్యవిమానమును సర్వవిధములైన రత్నములతో 'దివి'యందు స్వయముగా నిర్మించియిచ్చెను. (11)

కుబేరుడు తీవ్రమైనతపస్సొనర్చి, బ్రహ్మదేవుని అనుగ్రహముతో దానిని (పుష్పకమును)కానుకగా పొందెను. రావణుడు తనపరాక్రమముచే కుబేరుని జయించి, ఆ పుష్పకమును తనవశము చేసికొనెను. (12) ఆ పుష్పకమునందలిస్తంభములు వెండి బంగారములతో నిర్మింపబడియుండెను. వాటిపై క్రీడామృగములబొమ్మలు చక్కగా చిత్రింపబడెను. ఇంకను అవి అంతటను వెలుగులనువిరజిమ్ముచు కనువిందుగావించు ఆకారములతో ఒప్పుచుండెను. వాటిశిఖరములు ఆకాశమును తాకుచున్నవాయనునట్లు మహోన్నతములై మేరుమందర శిఖరములతోతుల్యములై విరాజిల్లుచుండెను. ఇంకను ఆ పుష్పకము అంతటను నేత్రపర్వముగావించు గుప్తగృహములతోఅలరారు చుండెను. (13-14)

అది విశ్వకర్మచే చక్కగానిర్మింపబడినది, అగ్నిజ్వాలలతో, సూర్యరశ్మితో సమానముగ వెలుగొందుచున్నది, బంగారుమెట్లతోవిలసిల్లుచున్నది. అందలి వేదికలు చూడముచ్చటగానున్నవి. (15) ఆ పుష్పకముయొక్క కిటికీలును, గవాక్షములును బంగారముతోను, స్ఫటికములతోను నిర్మితములైనవి, అచటి ఉన్నతములైనవేదికలు అన్నియును, ఇంద్రనీలములతోను, సింహళద్వీపమునలభించు మహా నీలములతోను పొదుగబడినవి. (16) అందలి భూతలము (నేల) చిత్రవిచిత్రములైన పగడములతోడను, అమూల్యములైనమణులతోడను, గుండ్రనిముత్యాలతోడను ఖచితమై, అద్భుతముగా విరాజిల్లుచుండెను. (17)

సువాసనలతో గుబాళించుచున్న ఎఱ్ఱచందనముచే ఆహ్లాదకరముగానున్న ఆ పుష్పకము బంగారుకాంతులను విరజిమ్ముచు మధ్యాహ్నసమయమునందలి సూర్యునితో సమానముగా తేజరిల్లుచుండెను. (18) వివిధములైన మధురాకృతులుగల గుప్తగృహములతో (కూటాగారములతో) ఆ పుష్పకవిమానము అలంకృతమైయుండెను. అట్టి దివ్యవిమానమును ఆ కపివరుడు అధిరోహించెను. (19)

అప్పుడు పానీయములనుండియు, తినుబండారముల నుండియు, అన్నములనుండియు వచ్చుచు మైమఱపించు (ఘ్రాణతర్పణమొనర్చు) దివ్యగంధము సర్వత్రవ్యాపించెను. ఆ వాసన నాసాపుటములకు తాకగానే వాయుదేవుడే ఆకృతిదాల్చి, ఈ పరిమళరూపమున వచ్చినాడాయని హనుమంతుడు భావించెను. (20)

ఒక బంధువు తనఆప్తబంధువును పిలిచినట్లుగా ఆ సువాసన (వాయువు) మిక్కిలి సత్త్వసంపన్నుడైన హనుమంతుని "ఇటు రమ్ము, ఇటు రమ్ము" అని-రావణుడున్న స్థలమునకు పిలుచుచున్నదా? అన్నట్లు ఒప్పుచుండెను. (21) అనంతరము ముందునకుసాగుచున్న ఆ హనుమంతుడు శుభాకృతిగల ఒక విశాలమైన శాలనుగాంచెను. కాంత తనకాంతునకు ప్రియమైనట్లు అది మనోహరమైన సర్వాంగసుందరివలె రావణునకు అత్యంత ప్రియమైనది. (22)

ఆశాలసోపానములకు మణులుతాపబడినవి, కిటికీలు బంగారముచే నిర్మింపబడినవి, అచటి భూతలము స్ఫటికములచే పొదుగబడినది, మఱియు దంతఫలకములచే రూపొందింపబడినది. (23) ఆశాలయందు అనేకమణిస్తంభములు నిర్మింపబడినవి. అవి వెండిబంగారములతో సమంచితములై కాంతులీనుచున్నవి. వాటిపై మంచిముత్యములు, స్వచ్ఛప్రవాళములు అమర్చబడినవి. (24)

అచటి స్తంభములు సమానములై, ఏమాత్రము వంకరలేనివై, అత్యున్నతములై, ఆమూలాగ్రము అలంకృతములై దర్శనీయములైయుండెను. పక్షములవలె ఎత్తైన స్తంభములతో అది విశాల-ఆకాశమునకు ఎగురుచున్నదా అనునట్లు విలసిల్లుచుండెను. (25) అందు భూతలముపై పృథివీ (నదులు, సముద్రములు, గిరులు, వనాది) లక్షణములుగల విశాలమై చిత్రమైన రత్నకంబళము పఱచబడియుండెను. అందువలన అది రాష్ట్రములతోను, వరుసలుగట్టిన గృహములతోను అలరారుచున్నట్టి విపులధరాతలమువలె తోచుచుండెను. (26)

అది మిక్కిలిమత్తిల్లిన (పరవశించిన) పక్షులకలకలములచే మాఱుమ్రోగుచుండెను. దివ్యములైన పరిమళములతో సువాసితమైయుండెను. సర్వోత్తమములైన ఆస్తరణములతో అలరారుచుండెను. అట్టి భవనమున రావణుడు నివసించుచుండెను. (27) అది స్వచ్ఛమై, హంసలవలె శ్వేతకాంతిశోభితము, అగరుధూపముచే ధూమ్రవర్ణ విలసితము, పుష్పహారము లచే చిత్రవర్ణవిరాజితము, చిత్రవిచిత్రవర్ణశోభితముఐ వసిష్ఠునిధేనువువలె[1] కోరికలను ఈడేర్చుచు విరాజిల్లుచుండెను. (28)

అది మనస్సులకు చక్కనిఆహ్లాదమును గూర్చును. అచ్చటివన్నెచిన్నెలు రంగులకే హంగులుగూర్చును. శోకములను పాఱద్రోలును,

1. వసిష్ఠ మహర్షికామధేనువు అందఱి మనోరథములను తీర్చుచుండును. అట్లే శబల (కల్మాషీ) వర్ణశోభితమైన ఈ భవనము అందు నివసించువారి కోరికలను అన్నింటిని ఈడేర్చును.

సర్వదివ్యసంపదలకు జనని యైన (నిలయమైన) ఆ శాలను హనుమంతుడు కాంచెను. (29) ఇంద్రియార్థములద్వారా తల్లి సంతానముయొక్క పంచేంద్రియములను తృప్తిపఱచురీతిగా రావణునిపాలనలోని ఆశాల హనుమంతునకు మిక్కిలి సంతృప్తి గలిగించుచుండెను. (30) ఇది స్వర్గమా? ఇది ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలకు నిలయమైన దేవలోకమా? ఇది ఇంద్రవైభవములకు నెలవైన అమరావతియా? దివ్యతపశ్చర్యలకు ఫలరూపమైన పరాసిద్ధియా? అని ఆశాలను జూచి, హనుమంతుడు తలపోసెను- (31) జూదమునందు ఆరితేఱినవారిచే ద్యూతక్రీడయందు ఓడింపబడి, దీర్ఘాలోచనలోపడిన (ధ్యానమగ్నులవలెనున్న) జూదరులవలె అచట బంగారుకాంతులతో నిశ్చలముగానున్న మణిస్తంభదీపములను మారుతిగాంచెను. (32) దీపజ్వాలలతోడను రావణునితేజస్సుతోడను, ఆభరణములప్రకాశములతోడను నిండి, అది దేదీప్యమానమైనదని హనుమంతుడు తలంచెను. (33) నానావిధములైన వన్నెలు (రంగులు)గల వస్త్రములను, పూలమాలలను ధరించినవారును, వివిధములగు వేషభూషణములతో విరాజిల్లుచున్నవారును, కంబళములపై శయనించినవారును అగు వేలకొలది సుందరీమణులను అతడు గాంచెను. (34)

ఆ నారీమణులు అర్ధరాత్రివఱకు మద్యపానములతో, క్రీడావినోదములతో అలసిపోయి, నిద్ర క్రమ్ముకొనివచ్చుచుండగా తూలుచుండిరి. అనంతరము వారు గాఢమైన నిద్రలో మునిగిరి. (35) నిద్రాముద్రితలైన వారి ఆభరణములు నిశ్చలముగానున్నందున అచట నిశ్శబ్దము తాండవించుచుండెను. కదలకమెదలకయున్న హంసలతో, తుమ్మెదలతోగూడిన మహాపద్మసరస్సువలె ఆ దృశ్యము ఒప్పుచుండెను. (36)

నిదురించుచున్న ఆచక్కనివనితలదంతములను వారిపెదవులు కప్పివేసెను. వారి నేత్రములు మూసికొని యుండెను. ముఖములు పద్మములసువాసనలను విరజిమ్ముచుండెను. అట్టి స్త్రీలను హనుమంతుడు గాంచెను. (37) "ఆరాక్షసస్త్రీలముఖములు పగటిపూట వికసించిన పద్మములవలెనుండి,

రాత్రియందు మాత్రము ముకుళించుకొనిన కమలములరీతి ఒప్పాఱుచుండెను. (38) ఆస్త్రీలముఖపద్మములను జూచి, మదించిన తుమ్మెదలు నిజముగనే అవి బాగుగావికసించిన పద్మములని విశ్వసించి, రసాస్వాదనకై మఱలమఱల అభిలాషపడుచుండెను." (39) సర్వశుభలక్షణములతో ఒప్పుచున్న ఆ కపివరుడు ఇట్లు యుక్తియుక్తముగా ఆలోచించి, సౌరభాదిగుణములనుబట్టి అవి (ఆ ముఖములు) జలజసదృశములని తలంచెను. తటస్థభావముగల హనుమంతుడు ఆ స్త్రీలను పద్మములనియే భావించెను. (40) అట్టి భామినులచే తేజరిల్లుచున్న ఆ రావణభవనశాల తారకలచే మిక్కిలి శోభిల్లుచున్న శరత్కాలమునందలి నిర్మలాకాశమువలె విరాజిల్లుచుండెను. (41) తరుణీమణులచే పరివేష్టితుడైన ఆ రావణుడు తారలచే పరివృతుడైన కళానిధియగు చంద్రునివలె తేజరిల్లుచుండెను. (42) 'మిగిలియున్న పుణ్యవిశేషముగల తారలన్నియును అంబరమునుండి అవనిపై రాలుచుండును. ఆ తారలు అన్నియును ఈ వనితారత్నములుగా రూపుదాల్చియుండును'- అని హనుమంతుడు అప్పుడు తలపోసెను. (ఈ స్త్రీలందఱును ఆతారలవలె వెలుగొందుచున్నారని భావము-) (43)

రాత్రులయందు నిర్మలాకాశమున నక్షత్రములప్రభలు, వన్నెలు, స్వచ్ఛముగా చక్కగా ప్రకటితములగుచుండును. అదేవిధముగా ఈనారీమణులదేహకాంతులు, రూపములు, ప్రసన్నముగా స్పష్టముగా వ్యక్తమగుచుండెను. (44) మద్యపానసమయమునను, రతిక్రీడాసమయము నందును ఆయువతుల యొక్క పెద్దవియైన లావైన పూలమాలలు తారుమారైనవి, వారిఆభరణములన్నియు అటునిటు చెదరియున్నవి. క్రమముగావారు అలసిసొలసి నిద్రలోమునుంగుటచే మనోవ్యాపారములన్నియును ఆగిపోయినవి (45) అచట ఉత్తమస్త్రీలు గలరు. వారిలో కొందఱితిలకములు చెదరినవి, కొంతమంది వనితల అందెలస్థానములు తప్పినవి. కొందఱి కంఠహారములు ప్రక్కకు జాఱినవి. (46) కొందఱి ముత్యాలహారములు ఛిన్నములై మీదబడి యున్నవి. కొందఱివస్త్రములు జాఱి (తొలగి)యున్నవి. కొందఱి మొలనూలు

ఆభరణములు ఛిన్నములైయున్నవి. మార్గాయాసముతొలగుటకొఱకై భూమిపై అటునిటు పొరలాడుచున్న ఆడుగుఱ్ఱపుపిల్లలవలె ఆ యువతీమణులు తమశ్రమనివారణకై అటునిటు పొరలుచుండిరి. (47) అందమైన కుండలములను ధరించియున్న కొందఱు తరుణీమణుల పూలమాలలు తెగి, నలిగిపోయియుండెను. వారు మహావనమునందు బాగుగా వికసించి, గజరాజుతుండముతాకిడిచే నలిగినలతలవలె ఒప్పుచుండిరి. (48) కొంతమందికాంతలవక్షఃస్థలములపై మిలమిలలాడుచున్న హారములు చంద్రసూర్యకిరణతుల్యములై భాసిల్లుచుండెను. అవి నిద్రించుచున్న శ్రేష్ఠహంసలవలె ఒప్పుచుండెను. (49) కొంతమందికాంతల వైడూర్యమణిహారములు కలహంసలాయనునట్లును, మఱికొందఱి (తరుణీమణుల) బంగారుసూత్రములు చక్రవాకములా యనునట్లుగను అలరారుచుండెను. (50) ఇసుకతిన్నెలవంటిపిఱుదులుగల ఆ స్త్రీలు హంసలతోను, కారండవపక్షుల (కన్నెలేడి పిట్టల)తోడను చక్రవాకములతోడను వ్యాప్తములై శోభిల్లుచున్న నదులవలె ఒప్పుచుండిరి. (51) చిఱుగజ్జెలే మొగ్గలుగా, బంగారుఆభరణములే పెద్ద కమలములుగా, శృంగారభావములే (నిద్రావస్థయందు వాసనాప్రభావముచే ప్రకటితములగు శృంగారచేష్టలే) మొసళ్లుగా, కీర్తులే తీరములుగాగలిగి ఆ స్త్రీలు నదులవలె భాసిల్లుచుండిరి. (52) కొంతమంది తరుణీమణులయొక్క సుకుమారములైన అవయవముల యందును, స్తనములపైభాగములయందును బాగుగా ఏర్పడియున్న భూషణముల చక్కనిగుర్తులు (ఆస్త్రీలు ధరించిన) ఆభరణములేయనునట్లుగా విరాజిల్లు చుండెను. (ఆ స్త్రీలు ఆభరణములను ధరింపకయున్నను ఆ రేఖలవలన వాటిని ధరించియున్నట్లుగానే వారు విరాజిల్లు చుండిరనుట)- (53) కొందఱు స్త్రీలు ముఖములపై తమ చీరెలకొంగులను కప్పుకొనియుండిరి. వారి ఉచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసములకు ఆ వస్త్రాంచలములు పదేపదే రెపరెపలాడుచుండెను. (54) నానావిధములైనవన్నెచిన్నెలతో శోభిల్లుచున్న రావణకాంతలయొక్క ముఖములపై మనోజ్ఞములైన ప్రభలుగల చీరెలచెఱగులు ఎగురవేయబడిన పతాకములవలె శోభిల్లుచుండెను. (55) మనోహరమైన వర్చస్సులతో

ఒప్పుచున్న కొందఱుస్త్రీల యొక్క కుండలములు వారి ముఖవాయుస్పర్శల ప్రభావమున తిన్నతిన్నగా కదలుచుండెను. (56) సహజముగనే సువాసనాభరితములై సుఖకరములైన వారినిఃశ్వాసములు మధురములైనమద్యములగుబాళింపులతో రావణునిసేవించెను. (57) కొందఱు రావణపత్నులు రావణునిముఖమను భావనతో తమప్రక్కనగల సవతులముఖములను పదేపదే మూర్కొనిరి. (చుంబించిరి). (58) రావణునియందే అత్యాసక్తములైన మనస్సులుగల తరుణీమణులు మధుపానపరవశలై, (రావణుడే తమను ముద్దాడుచున్నట్లు తలంచి), వారును సపత్నులకు సంతసమును గూర్చుచుండిరి. (59) కొందఱుమదవతులు కంకణాలంకృతములైన బాహువులను, మఱికొందఱు రమ్యములైన వస్త్రములను తలగడలుగాజేసికొని అచట శయనించిరి. (60) ఒక తరుణి మఱియొకయువతి వక్షఃస్థలముపై శిరముంచి శయనించెను. ఆమెభుజమును మఱియొకభామిని తలగడగాజేసికొని నిద్రించెను. ఒక తన్వి మఱియొకసుందరియొడిలో తలపెట్టుకొని నిద్రపోయెను. ఇంకొక జవ్వని మఱియొకలావణ్యవతి యొక్కభుజములపై తలనిడుకొని నిదురలో మునిగెను. (61) యౌవనమదమునకును, ప్రేమానురాగములకును లోనైన ఆ కాంతలందఱును పరస్పరము తొడలను, పార్శ్యములను, కటిప్రదేశములను, వీపులను ఆశ్రయించి, ఒండొరులపై అవయములను పడవేసికొని నిదురించిరి. (62)

కొందఱు తరుణీమణులు వరుసగా భుజములనుచాచి పండుకొనియుండుటచే అది 'స్త్రీమాల'గా గోచరించుచుండెను. మాలవలెనున్న ఆ భుజసూత్రమున తుమ్మెదలవలె కేశపాశములు నిగనిగలాడుచుండెను. (63) రావణుని స్త్రీలసముదాయము (స్త్రీవనము) ఒక లతావనమువలె భాసిల్లుచుండెను. వసంతఋతువునందు చల్లనిగాలులు సోకుటచే వికసించినపూవులతో లతావనము శోభిల్లుచుండును. అట్లే మధుపరిమళభరితములైన ముఖ మారుతములచే ఆనందతరంగితమైనది ఆ స్త్రీవనము. వరుసగానున్న పుష్పపంక్తులచే అన్యోన్యముగ్రథితమైనది లతావనము. స్త్రీవనము పరస్పరము పెనవైచుకొనిన భుజపంక్తులతో

ఒప్పుచున్నది. ప్రక్కప్రక్కనే ఒరసికొనియున్న పుష్పములతో విలసిల్లుచున్నది లతావనము. వనితలుధరించిన పూలమాలలు ఒకదానితోనొకటి కలిసియుండుటచే పుష్పశోభలతో భాసిల్లుచున్నది స్త్రీవనము. లతలచే పరివృతములైన స్కంధములతో అలరారుచున్నది లతావనము. భుజములు పరస్పరము చుట్టుకొని వనశోభలను స్ఫురింపజేయుచున్నది స్త్రీవనము. అన్యోన్యముగా చేరియున్న భ్రమరములతో రాజిల్లుచున్నది లతావనము. పరస్పరము కలిసియున్న ముంగురుల మధుపాళితో తేజరిల్లుచున్నది స్త్రీవనము. (64-65) ఆ సమయమున అచటి స్త్రీలయొక్కఆభరణములు, అవయవములు, వస్త్రములు, పూలమాలలు ఉచితస్థానములయందే విలసిల్లుచున్నను, వారు సమ్మర్దముగా పరుండియున్నందున అవి ఏవి ఎవరివో వింగడించి, స్పష్టముగావివరించుటకు ఎవ్వరికిని శక్యముగాకుండెను. (66)

రావణుడు గాఢనిద్రలోనుండగా ప్రజ్వలించుచున్న కాంచనస్తంభదీపములు పలువన్నెచిన్నెలతో రాజిల్లుచున్న ఆ రావణకాంతలను తెప్పపాటులేనివై (దేవతలవలె) చూచుచున్నవాయనునట్లు ఒప్పుచుండెను. (రావణుడు మేల్కొనియుండగా ఆయనకాంతలను ఎవ్వరును కన్నెత్తియైనను చూడలేరు-అనిభావము). (67) రాజర్షుల, పితృదేవతల, దైత్యుల, గంధర్వుల కాంతలును, రాక్షసకన్యలును రావణునియెడగల మోహముతో అచటికి వచ్చిచేరియుండిరి. (68) అచటి స్త్రీలందఱును యుద్ధకాంక్షగల రావణునిచే అపహరింపబడినవారే. కాని మఱికొందఱు జవ్వనులు మాత్రము కామాతురలై రావణునిమోహించి తమకు తాముగా వచ్చినవారు. (69)

మహాసాధ్వియైనజానకితప్ప వారిలో రావణుడు కామాతురుడై తన పరాక్రమమునుచూపి, బలవంతముగా తీసికొనివచ్చిన వనితఒక్కతెయును లేదు. వారు అందఱును అతనిగుణములచే ఆకర్షితలై ఆతనిని పొందినవారే. వారిలో వేఱొకపురుషుని ప్రేమించిన ప్రమదగాని, లేక వేఱొకనికిభార్యయైన భామినిగాని లేనేలేదు. (70) రావణునిభార్యలలో ఒక్కతెయు అకులీన (ఉత్తమవంశ సంజాతకానిది)లేదు. వికృతరూపముగలది లేనేలేదు. అసమర్థురాలు (నేర్పులేనిది) అసలేలేదు. సేవలకు అర్హురాలు కానిదియులేదు.

బుద్ధిహీనయునులేదు. కాంతునకు మరులుగొల్ప జాలనిదియులేదు. (అందఱునూ అన్నింటను యోగ్యతలు గలవారే). (71) రాక్షసరాజైన రావణునిభార్యలందఱును తమభర్తయైన రావణునితోగూడి సుఖముగానున్నరీతిగనే రాఘవధర్మపత్నియైన సీతాదేవియు తనభర్తయైన శ్రీరామునితోగూడి హాయిగాఉన్నచో ఇతనికి (రావణునకు) శుభమేకలుగును- (అనగా సీతాదేవిని అపహరింపకున్నను, లేదా ఆమెను శ్రీరామునకు అప్పగించినను రావణునకు మేలేజరుగును) అని బుద్ధిశాలియైన కపీశ్వరుని (హనుమంతుని) మనస్సునకు తట్టెను. (72)

'సీతామాత ఉత్తమగుణసంపన్నురాలు. ఇది ముమ్మాటికిని నిజము. రావణుడు ఉత్తమవంశమున జన్మించినవాడు, లంకకు ప్రభువు, గొప్ప శివభక్తుడు, ఐనను అతడు తనవంశమునకును, తనప్రభుస్థాయికిని, తనదైవభక్తిరీతికిని తగనివిధముగా ఈమె విషయమున ఎంతయో అనుచితమైనకార్యమును చేసినాడు. ఇది యెంతేని విచారకరము'- అని చింతించుచు హనుమంతుడు దుఃఖితుడాయెను. (73).

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు తొమ్మిదవసర్గము సమాప్తము

* * *

10. పదవసర్గము

హనుమంతుడు గాఢనిద్రలోనున్న రావణుని, అతని భార్యలను చూచుట, మండోదరిని సీతగా భ్రమించిసంబరపడుట

సీతాదేవిజాడకై అతినిశితముగా వెదకుచున్న హనుమంతుడు ఆ మహాభవనమునందు ఒక శయనాసనము (తల్పము)ను గాంచెను. అది స్ఫటికములతో రత్నములతో భూషితమైయుండెను. దంతపునగిషీలతోను, బంగారుచిత్రములతోడను అలరారుచు, వైడూర్య ఖచితములైన

మేలైనఆసనములు అచటరాజిల్లు చుండెను, అమూల్యములైన అత్యుత్తమములైన ఆస్తరణములును విలసిల్లుచుండెను. అట్టి ఆసనములతోను, ఆస్తరణములతోను అది దేవలోకమునందలి శయనాసనమును తలపించుచుండెను. (1-2)

ఆ శయనాసనమునకు ఊర్ధ్వభాగమున దివ్యములైన మాలలతోఅలంకృతమై, చంద్రునివలె స్వచ్ఛములైన కాంతులతోవిరాజిల్లుచున్న ఒకఛత్రమును ఆమారుతి గాంచెను. (3) బంగారముతో నిర్మితమైనది, సూర్యకిరణములతో సమానమైనకాంతులు గలది, అశోకపుష్పమాలికలచే వ్యాప్తమైనదియగు (ఆ ఆసనమును చూచినంతనే దుఃఖములు దూరమగును. మనఃప్రశాంతి గల్గును) పరమాసనము (తల్పము)ను జూచెను. (4)

అచట చామరములను చేతబట్టి అంతటను వాయుప్రసారము జరుగునట్లు స్త్రీలు వీచుచుండిరి. అది వివిధసుగంధభరితమైయుండెను, శ్రేష్ఠములైన ధూపములచే పరివ్యాప్తమైయుండెను. మేలైన ఆస్తరణములచే కప్పబడియుండెను, అత్యుత్తమములైన ఉన్నికంబళ్లతో విలసిల్లుచుండెను. సుగంధ పుష్పమాలికలతో అంతటను శోభిల్లుచుండెను. (5-6) అట్లుభాసిల్లుచున్న తల్పముపై నిద్రించుచున్న వీరుడైన రావణుని ఆమహాకపి కాంచెను. అతడు నల్లని మేఘమువలెనుండెను. ఆతని కర్ణకుండలములు మెఱయుచుండెను. ఎఱ్ఱబాఱినకన్నులును, మహాబాహువులును గలిగియున్న అతడు బంగారు జరీ వస్త్రములను ధరించియుండెను. పరిమళభరితమైన ఎఱ్ఱ చందనము అతని శరీరముపై పూయబడియుండెను. ధగధగ మెఱయుచున్న దివ్యాభరణములచే భూషితుడై సుందరరూపియు, కామరూపియు ఐన అతడు ఆకాశమున సంధ్యారాగప్రభావితమై, మెఱపులచేఒప్పుచున్న మేఘమువలె తేజరిల్లుచుండెను. వృక్షవనములతోను, పొదలతోడను నిండిన మందరపర్వతమే నిద్రించుచున్నదా అనునట్లు అతడు నిశ్చలముగా ఒప్పుచుండెను. అమూల్యములైన ఆభరణములను దాల్చినవాడును, రాక్షసకన్యలకు ప్రీతిపాత్రుడును, రాక్షసులకు సుఖములనుగూర్చువాడును ఐన రావణుడు రాత్రివేళ మదిరాపానమొనర్చి, సురతక్రీడలు సలిపి, గాఢముగా

నిదురించుచుండెను. అట్టివానిని హనుమంతుడు చూచెను. (7-11) ఏనుగువలె గురకపెట్టుచున్న రావణుని సమీపించి, ఆ కపివరుడు మిక్కిలి ఉద్విగ్నుడై "ఛీ! ఇతడు పరస్త్రీని అపహరించి, తీసికొనివచ్చిన దుర్మార్గుడు. ఇతనికి దూరముగానుండుటయే ఉచితము- అని అనుకొనుచు పావని చాలభయపడినవానివలె అతనికి దూరముగా వెళ్లెను.(1) (12) అనంతరము ఆ మహాకపి సోపానమార్గమున మఱియొకవేదికను అధిష్ఠించి, గాఢనిద్రలోనున్న రావణుని చూడసాగెను. (13)

నిద్రించుచున్నరావణుని మహాతల్పము ఒక మదపుటేనుగుచేరిన సెలయేఱువలె ప్రకాశించెను. (గంధహస్తిని-అనగా తనమదగంధముచే ఇతర గజములను భయపెట్టునది. ఈ మదగజము సెలయేటిలో ప్రవేశింపగనే తక్కిన మగఏనుగులు భయపడి పాఱిపోవును. ఆడుఏనుగులు అచ్చటనే యుండును). (14)

బంగారుభుజకీర్తులుగలిగి, ఇంద్రధ్వజమువలె ఒప్పుచు, మహావీరుడగు రావణుని చాచబడియున్న రెండుబాహువులను ఆ హనుమంతుడు చూచెను. ఆ బాహువులపై ఐరావతముయొక్క కోఱలరాపిడికి ఏర్పడిన గాయములగుర్తులు కనబడుచుండెను. బలిష్ఠములైన ఆ భుజములు వజ్రాయుధముయొక్క తాకిడిమచ్చలను, ఉపేంద్రుని చక్రచిహ్నములను కలిగియుండెను. పుష్టిగలిగియున్న ఆ బాహువులు చక్కగా పొందికగానున్న భుజములతో బలోపేతములై ఉండెను. వాటి నఖములు, అంగుష్ఠములు, వ్రేళ్లు, అరచేతులు శుభలక్షణములు గలిగియుండెను. ఆబాహువులు దృఢమైన సంధిబంధములుగలిగి, ఇనుపగుదియలవలె ఒప్పుచుండెను. ఇంకను ఏనుగుతుండములవలె అవి గుండ్రముగానుండెను. స్వచ్ఛమైనతల్పముపై

1) *శకటం పంచహస్తేషు, దశహస్తేషు వాజినమ్ ।*
గజం సహస్రహస్తేషు, దుష్టం దూరేణ వర్జయేత్ ॥ నీతిశాస్త్రము
శకటకమునకు (బండికి) ఐదుమూరలదూరముగా, గుఱ్ఱమునకు పదిమూరలదూరముగా, ఏనుగునకు వేయి మూరలదూరముగా, దుష్టునకు వీలైనంతఎక్కువదూరముగా ఉండవలెను.

చాచబడి యున్న అవి ఐదుపడగలుగల సర్పములవలె విలసిల్లుచుండెను. అవి కుందేటిరక్తమువలె ఎఱ్ఱనై చల్లని పరిమళములతోగూడిన, మేలైన చందనముల పూతలతో ఒప్పుచుండెను. అవి చక్కగా అలంకృతములైయున్నవి, ఉత్తమసుగంధద్రవ్యములు పూయబడియున్న ఆబాహువులను వనితారత్నములు మర్దించియుండిరి. అవి యక్షులను, కిన్నరులను, గంధర్వులను, దేవదానవులను బాధించునవి. మందరగిరి గుహయందు నిద్రించుచున్న క్రుద్ధభుజంగములవలె ఒప్పుచు ఆతల్పముపైనున్న రావణుని బాహువులను ఆ కపీశ్వరుడు చూచెను. (15-21) అట్టి నిండైన బాహువులతో తేజరిల్లుచున్న రావణుడు పర్వతసమానుడై శిఖరములతోగూడిన మందరగిరివలె రాజిల్లుచుండెను. (22)

నిద్రించుచున్న రావణునియొక్క నిట్టూర్పులు ఆ మందిరమును నింపుచున్నవా! యనునట్లు ఆయన ముఖమునుండి బయల్వెడలెను. అవి మామిడి పున్నాగసుమపరిమళములతో, పొగడలసువాసనలతో మృష్టాన్నరసఘుమఘుమలతో మద్యపాన సుగంధములతో గుబాళించుచుండెను. (23-24)

హనుమంతుడు ఆశయ్యాగృహమున రావణుని, ఆతని పత్నులను గాంచెను. అతడు ముత్యములు, మణులు పొదుగబడి, కొంచెము ప్రక్కకు ఒరిగిన సువర్ణ కిరీటముతో విరాజిల్లుచుండెను. ఆతనిముఖము కుండలముల కాంతులతో మనోహరముగానుండెను. ఎఱ్ఱ చందనముచే అనులిప్తమై హారములతోశోభిల్లుచున్నదై, ఆతని విశాలవక్షఃస్థలము పరిపుష్టమై విరాజిల్లుచుండెను. అతడు ధరించిన, తెల్లని పట్టువస్త్రము కొంచెము తొలగియుండెను. ఆయననేత్రములు ఎఱ్ఱబాఱియుండెను. అతడు అమూల్యమైన పచ్చనిమేలివస్త్రములను అనువుగా ధరించియుండెను. అతడు మినుములరాశివలె ఒప్పొఱుచుండెను. మహాసర్పము బుసలుకొట్టుచున్నట్లు అతడు నిట్టూర్పులు విడుచుచుండెను. గంభీరమైన గంగాజలములమధ్య గాఢనిద్రలోనున్న ఏనుగువలె అతడు తెల్లనివస్త్రముపై పరుండియుండెను.

ఆశయ్యా మందిరమునందంతటను కాంచనదీపకాంతులు మిఱుమిట్లుగొలుపుచుండగా వాటిమధ్య ఆతనిశరీరము విద్యుద్గణములమధ్య మేఘమువలె విరాజిల్లుచుండెను. వానిపాదములచెంత చేరియున్న ఆతనిముద్దుల భార్యలందఱిని మారుతి చూచెను. (25-30)

చంద్రునివంటి ముఖములుగలవారును, మనోహరములైన కుండలములచే అలంకృతలైనవారును, వాడని పూలమాలలను, ఆభరణములను ధరించినవారును ఐన రావణపత్నులను ఆ కపీశ్వరుడు చూచెను. (31) నృత్యవాద్యకళలలో నేర్పరులును, అమూల్యములైన ఆభరణములను ధరించినవారునై, రావణుని భుజములపైనను, ఒడియందును చేరినిద్రించుచున్న ఆతనిభార్యలను ఆ కపివరుడు గాంచెను. (32) ఆ కాంతలు చెవులకుధరించిన వజ్రవైడూర్య ఖచితములైన బంగారుకుండలములను, బాహువులయందు దాల్చిన దండకడియములను ఆతడు చూచెను. (33) అచటి వనితలయొక్క చంద్రసదృశములైన ముఖశోభలతోను, దర్శనీయములైన చక్కనికుండలముల తోను ఒప్పుచున్న ఆ విమానము (విమానాకారములోనున్న పర్యంకము) నక్షత్రకాంతులతో వెలుగొందుచున్న ఆకాశమువలె విరాజిల్లుచుండెను. (34) అందమైననడుములుగల రావణకాంతలు రతిక్రీడలలో అలసినవారై ఎక్కడివారక్కడ గాఢనిద్రలో మునిగిరి. (35) నృత్తమునందు ఆఱితేఱిన మఱియొకశుభాంగి నృత్తముచేయుచున్నప్పుడు ఉండెడి మనోహరములైన అంగభంగిమలతోడనే నిద్రించుచుండెను. (36) ఒక తరుణి వీణను కౌగిలించుకొని నిద్రించుచుండెను. ఆమె నదీప్రవాహమునకొట్టుకొనివచ్చి, ఒకనావను ఆశ్రయించిన పద్మలతవలె మనోహరముగానుండెను. (37) 'మడ్డుకము' అను చర్మవాద్యమును చంకలోనే ఉంచుకొని, నిద్రించుచున్న ఒకయువతి వాత్సల్యముతో బాలకుని చంకనిడుకొని, సుప్తయైయున్న భామినివలె భాసిల్లుచుండెను. (38) స్తనసౌభాగ్యముగల ఒక సర్వాంగసుందరి 'పటహము' అను చర్మవాద్యమును వక్షఃస్థలమునకు అదుముకొని, చిరకాలము పిమ్మట పొందిన ప్రియుని కౌగిలించుకొనియున్న భామినివలె నిద్రించెను. (39)

వేణువును హృదయమునకుహత్తుకొని, గాఢనిద్రలో మునిగిన కమలనేత్రయైన ఒకకాంత ఏకాంతమున కామావేశమునకు గురియై తమకముతో తనప్రాణ ప్రియుని కౌగిలించుకొనిన ఒకకామినివలె భాసిల్లుచుండెను. (40) నృత్తకళానిపుణురాలైన ఒకరమణి 'విపంచి'ని (ఏడు తీగల వీణను) తనయెదపై చేర్చుకొని, కాంతునితో జేరి నిద్రించుచున్న ఒక భామినివలె ఒప్పుచుండెను. (41) మఱియొకకాంత బంగారువన్నెలుగల, మృదువై, పరిపుష్టములై, మనోహరములైనఅంగములతో మృదంగమును బాగుగా కౌగిలించుకొని, పారవశ్యముతో గాఢనిద్రలో మునిగియుండెను. (42) మధుపానాదిక్రీడలలో అలసిసొలసి శ్లాఘనీయయైన ఒక అనింద్యసుందరి భుజపార్శ్వములమధ్య చంకలో నున్న పణవముతోగూడియే నిద్రలోనికి జారెను. (43) డిండిమమునందాసక్తయైన మఱియొక తరుణి ఒక 'డిండిమ' వాద్యమును గ్రహించి, ఇష్టమైన రమణుని కౌగిలించుకొనియున్న భామినివలె, అట్లే నిదురించెను. (44) కమలపత్రాక్షియైన వేతొకముదిత మదమోహితయై 'ఆడంబరము' అను- తూర్యవాద్యమును బిగికౌగిలిలోనుంచుకొని పరవశయై నిద్రించెను. (45) గాఢనిద్రలో మునిగిన ఒకభామిని ప్రక్కనేయున్న కలశమును త్రోయగా అందలి గంధోదకములచే (పన్నీటిచే) ఆమె తడిసిపోయెను. అప్పుడామె వసంతఋతువునందు (వాడిపోకుండ ఉండుటకై)నీటిచే తడుపబడిన విచిత్రవర్ణపుష్పమాలవలె ఒప్పుచుండెను. (46) ముంచుకొని వచ్చుచున్ననిద్రకు లోనైన ఒకఅబల బంగారుకలశములవంటి తనకుచములను చేతులతో కప్పుకొని నిద్రించుచుండెను. (47) చంద్రబింబమువంటి ముఖముగల ఒకకమలలోచన మదనావేశమునకులోనై, మఱియొక రమణిని కౌగిలించుకొని నిదురించెను. (48) అచటి తరుణీమణుల చిత్రవిచిత్రములైన చతుర్విధ వాద్యములను (వీణ, మృదంగము, వేణువు, తాళము మొదలగునవి చతుర్విధ వాద్యములు) హృదయములకు హత్తుకొని, ప్రియులను తమకుచములతో బిగికౌగిళ్లలో ముంచెత్తిన కామినులవలె నిద్రించుచుండిరి. (49) అచటి కాంతలలో మిక్కిలి సౌందర్యముగల ఒక స్త్రీ ప్రత్యేకముగా ఏర్పాటుచబడిన చక్కనిశయ్యపై నిద్రించుచుండెను. ఆమెను ఆ కపివరుడు

చూచెను. (50) ఆమె మంచిముత్యములు పొదిగిన ఆభరణములను ధరించినదై, తనకాంతులచే ఆ మహాభవనమును ప్రకాశింపజేయుచున్నదా! యనునట్లుండెను. (51) అక్కడ శయ్యపై పరుండియున్న కనకవర్ణాంగియగు మండోదరిని ఆ హనుమంతుడు తిలకించెను. స్వచ్ఛమైన కాంతులతో ఆమెరూపము మనోహరముగా విరాజిల్లుచుండెను. ఆమె రావణునకు మిక్కిలిప్రీతిని గూర్చునది, ఆ అంతఃపురమునకు ఆమె పట్టమహిషి. (52) మహాబాహువైన ఆ మారుతి సర్వాలంకారశోభితయైన ఆ మందోదరినిజూచి, రూప, యౌవన సౌభాగ్యములను బట్టి ఆమె సీతాదేవి ఐయుండవచ్చునని తలంచెను. పిమ్మట ఆ కపివరుడు మిక్కిలి హర్షోల్లసితుడయ్యెను. (53)

సీతాదేవి కనబడినదని భావించి, ఆ ఆనందములో హనుమంతుడు భుజాస్ఫాలనము గావించెను, వాలమును ముద్దాడెను. అటునిటు గంతులువేయుచు అమిత సంతోషముతో పాటలుపాడెను, స్తంభములమీదికి ప్రాకెను. భూమిమీదికి జారెను. వానరులకు స్వామిభక్తి పరాయణత్వము స్వాభావికము కనుక హనుమంతునకు శ్రీరామునిపైగల భక్తి-ఉత్సాహములే ఆతని భుజాస్ఫాలనాది చర్యలకు ప్రేరకములు. (54)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదియవసర్గము సమాప్తము

* * *

11. పదునొకొండవసర్గము

'ఈమెసీతకాదు' - అని నిర్ధారించుకొని , హనుమంతుడు మరల అంతఃపురమందును, పానభూమి యందును సీతకొఱకై అన్వేషించుట, అతని మనసులో ధర్మలోపశంక కలుగుట, అది నివృత్తమగుట.

ఆ మహాకపి అంతకుముందున్న తనఆలోచనను (మందోదరినిజూచి, సీతయనుభ్రాంతిని) మార్చుకొనెను. సీతాదేవినిగూర్చి అతడు వేఱొకవిధముగా

సరియైన ఆలోచనచేయసాగెను. రాముని (పతి) యెడబాటునకు గురియైనసీతాదేవి ఇట్లునిద్రించుట సంభవమా? ఆ స్థితిలో ఆమెకు అన్నపానాదులమీదికి మనసేపోదు, ఆభరణముల విషయమేపట్టదు. (1-2) పరపురుషుడు ఎంతటివాడైనను, కడకు అతడు సురాధిపతియేయైనను, అతనిని ఆమె దఱిజేరదు. దేవతలయందుసైతముఎవ్వడునురామునితో సమానుడైనవాడు లేడు. (3) కనుక 'ఈమెసీతాదేవికానేకాదు'- అని నిశ్చయించుకొని, ఆ కపివరుడు సీతాసందర్శనమునకై కుతూహలపడుచు పానభూమియందు మఱల అన్వేషింపసాగెను. (4)

ఆ పానభూమియందు ఆటపాటలతో అలసిపోయిన వారుకొందఱు, నృత్తములచే డస్సియున్నవారు మఱి కొందఱు, మధుపానములచే మత్తిల్లిపడియున్నవారు ఇంకను కొందఱుగలరు. (5) కొందఱుస్త్రీలు మురజములను, మృదంగములను, చిన్నచిన్న పీఠములను ఆనుకొని నిద్రించుచుండిరి. మఱి కొందఱు మేలైనఆస్తరణములపైశయనించియుండిరి. (6) అచటి అంగనలు వివిధాలంకారములతో భూషితలై యుండిరి. వారు తమతమ అందచందములనుగూర్చి సరసోక్తులాడుకొనువారు. తాము పాడెడి పాటల అర్థములనుగూర్చి చర్చించుకొనువారు, దేశకాలములకు అనుగుణముగా ప్రవర్తించువారు, సందర్భోచితముగా సంభాషించువారు. అట్టి పెక్కుమందిఅంగనలతోగూడి, బాహ్యరతియందలి ఆసక్తితో అలసిసొలసినిద్రించుచున్న రావణుని కపీశ్వరుడుచూచెను. (7-8) మఱియొకచోట రూపసౌభాగ్యములనుగూర్చి సల్లాపములను గావించువారును, స్త్రీలలో అగ్రశ్రేణికి చెందినవారును ఐన పెక్కుమంది యువతులు నిద్రించుచుండగా ఆ హనుమంతుడు చూచెను. (9) ఒక విశాలమైన గోశాలయందు ఉత్తమజాతి ఆవులమధ్య ఒక ఆంబోతువలె మహాబాహువైన రావణుడు ఆ తరుణీమణులమధ్య శోభిల్లుచుండెను. (10)

అరణ్యమునందు ఆడుఏనుగులచే పరివృతమైన ఒకమదపుటేనుగువలె రాక్షసరాజు ఆ లావణ్యవతులచే పరివృతుడై రాజిల్లుచుండెను. (11)

మహాకాయుడైన ఆ రావణుని శయనమందిరమున వివిధభోగ్యవస్తువులతోగూడిన పానభూమిని ఆ కపివరుడు తిలకించెను. (12) ఆ పానభూమియందు వేర్వేఱుగాఉంచబడిన లేళ్ల, దున్నల, అడవిపందుల మాంసఖండములను ఆ హనుమంతుడు చూచెను. (13)

అక్కడ పెద్దపెద్దబంగారుపాత్రలలో సగముతిని వదలివేయబడిన నెమళ్ల, కోళ్లమాంసఖండములను ఆ కపివరుడు గాంచెను. (14) పెఱుగుతో, 'రుచకము' అను లవణముతోడను కలిపి వండిన అడవిపందులు, ఖడ్గమృగములు, ముళ్లపందులు, లేళ్లు, నెమళ్లు మొదలగు జంతువులమాంసఖండములను ఆ మారుతి వరుసగాచూచెను. (15) బాగుగావండబడిన కొక్కెరపక్షులు, వివిధములైన చకోరములు, మహిషములు, మత్స్యములు, మేకలు, మొదలగువాటి మాంసఖండములను, సగము భక్షించి వదలివేయబడినవానిని మారుతి గాంచెను. (16) వివిధములైన పచ్చళ్లను, పానీయములను, భోజ్యవస్తువులను, మఱియు పులుపు, ఉప్పు మొదలగు షడ్రసోపేతములైనతినుబండారములను ఆ కపీశ్వరుడు గాంచెను. (17) అటునిటు చెల్లాచెదరుగా పడియున్న అమూల్యహారములను, అందెలను, కేయూరములను, వివిధములగు ఫలరసములతోనిండిన పానపాత్రలను ఆమారుతి వీక్షించెను. (18) అచ్చటచ్చట బాగుగా అమర్చబడిన శయనాసనములతోడను, అలంకారార్థమై వెదజల్లబడిన పూవులతోడను, అచటినేల మిక్కిలి శోభావహమై ఆ పానభూమి అగ్నిలేకుండగనే వివిధజ్వాలలతో వెలుగొందుచున్నదా యనునట్లుండెను. ఘుమఘుమలాడునట్లు బాగుగా పలురీతులలో వండబడినవి, పానశాలయందు నేర్పుగా అమర్చబడినవిఐన మాంసములను, దివ్యములైన రుచికరములైన వివిధములగు సహజమద్యములను, శర్కరలతో, తేనెలతో, పూదేనెలతో, ఫలములతో సిద్ధపఱచబడి, నానావిధములగు సువాసనచూర్ణములతో వేర్వేఱుగాకలుపబడిన కృత్రిమమద్యములను మారుతి గాంచెను. (19-22)

అనేకవిధములైనపూలమాలలతోడను, బంగారు పాత్రలతోడను, స్ఫటికపాత్రలతోడను నిండినదై ఆ పాన భూమి మిక్కిలిశోభించుచుండెను.

(23) ఇంకను బంగారముతో నిర్మితములైన కొమ్ముచెంబులతోగూడిన ఆభూమి ఎంతయో శోభించుచుండెను. వెండి, బంగారుకడవలలో పూర్తిగా నింపబడిన మేలైనమద్యములను అక్కడ ఆసమయమున కపీశ్వరుడుచూచెను. అతడు చెఱకురసముతో సిద్ధమైన మద్యముతోనిండియున్న మణిమయములైన బంగారు పాత్రలను, వెండిపాత్రలనుదర్శించెను. కొన్నిచోట్లగల పాత్రలలోనిమద్యము సగము త్రాగబడియుండెను. మఱికొన్నిపాత్రలలోని మద్యము పూర్తిగా త్రాగబడి యుండెను. కొన్నితావుల పాత్రలలోనిమద్యములను ఎవ్వరునుతాకలేదు. ఈ దృశ్యములను అతడు వీక్షించెను. కొన్నిప్రదేశములయందు పెక్కువిధములగు భక్ష్యములను, కొన్నితావుల వేర్వేఱుగానున్న మద్యములను, తినగా మిగిలినఅన్నములను కొన్నిచోట్లను చూచుచు ఆ మారుతి అంతటనుసంచరించెను. (24-27)

కొన్నిచోట్ల చిన్నచిన్నపాత్రలు పగిలియుండెను. మఱికొన్నితావుల ఘటములు దొర్లియుండెను. మఱికొన్నిప్రదేశములయందు మిశ్రితములైన మాలలు, జలములు, ఫలములు పడియుండెను. (28) ఒకచోట స్త్రీలయొక్క తల్పములు అనేక- ఆకారములుగలిగి స్వచ్ఛములైయుండెను. వాటిపై కొంత మందితరుణీమణులు పరస్పరము కౌగిలించుకొని పరుండియుండిరి. (29) పూర్తిగానిద్రమత్తులోనున్న కొందఱుస్త్రీలు నిద్రించుచున్న ప్రక్కనున్నస్త్రీలయొక్క దుప్పట్లను లాగికొనికప్పుకొనిరి. (30)

ఆ స్త్రీలఉచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసలకు వారిశరీరములపైగల వస్త్రములు, మాలలు పిల్లవాయువులకు కదలినట్లుగా చిత్రముగా స్వల్పముగా కదలుచుండెను. (31) అచట చల్లనిచందనములు, చెఱకురసములతో, తేనెలతో సిద్ధపఱచబడినమద్యములు, పరిమళములను వెదజల్లుచున్న మాలలు, ఘుమఘుమలాడు ధూపములును గలవు. (32) అచట ప్రసరించుచున్నవాయువు ఆ రసచందనధూపాదుల వివిధసుగంధములను అంతటను వ్యాపింపజేయుచుండెను. (33) అప్పుడు ఆసువాసనలు పుష్పకవిమానమునందు నలుమూలలవ్యాపించెను. ఆ రావణమందిరమున కొందఱుస్త్రీలు మనోహరమైనచాయగలవారు, కొందఱు స్వచ్ఛమైన

శ్యామవర్ణముగలవారు, మఱికొందఱు బంగారువన్నెవారును గలరు. రతికేళిలో అలసిపోయి యుండుటవలనను, నిద్రాప్రభావముననను ఆ నిద్రించుచున్న వారిరూపము ముకుళించుకొనియున్న పద్మములవలెనుండెను. మహా తేజశ్శాలియైనమారుతి ఈవిధముగనున్న రావణాంతఃపురమునందు అంతటను అడుగడుగునను గాలించెను. కాని సీతాదేవి మాత్రము కనబడలేదు- (34-36)

ఆ స్త్రీలనుచూచుచున్న కపివరుడు 'తనవలన ధర్మలోపము జరిగినదేమో!' అను తీవ్రమైన సందేహమునకు లోనయ్యెను. (37) అంతఃపురమునందు ఇట్లు గాఢనిద్రలోనున్న పరకాంతలను చూచితిని. దీనివలన నా బ్రహ్మచర్య ధర్మనిష్ఠ దెబ్బతినునేమో? పరసతులవిషయమున నాకెన్నడును విషయ వాసనాదృష్టియేలేదు. పైగా పరదారలను పరిగ్రహించిన ఈదుష్టరావణుడుగూడ ఇప్పుడు నాకంటబడెను. (38-39)

హనుమంతుడు మిక్కిలిమనోబలముగలవాడు, నిశ్చయించుకొనిన లక్ష్యమునందు ఏకాగ్రచిత్తమును కలిగియుండువాడు. అట్టి మారుతిమనస్సున కర్తవ్య నిశ్చయమునకు తోడ్పడుచక్కనిఆలోచన తళుక్కున మెఱసెను. (40) నిద్రించుచున్న రావణస్త్రీలను అందఱినిపరికించి చూచినది వాస్తవమే. ఐనను నాలో ఎట్టిమనోవికారమూ కలుగలేదు. (41) శుభవిషయములయందును, అశుభవిషయములయందును సమస్తమైన ఇంద్రియములతీరుతెన్నులకు మనస్సేకారణము. కాని నామనస్సు (ఈ పరిస్థితులలో గూడ) ఎట్టి వికారములకునులోనుగాక సన్మార్గమున నిశ్చలముగా నున్నది. (42) వైదేహిని మఱియొకచోట ఎక్కడనని వెదకను? స్త్రీలను స్త్రీసమూహములమధ్యనే వెదకవలెనుగదా! (43) ఒక ప్రాణిని ఆ జాతిప్రాణులమధ్యనే వెదకవలెను. తప్పిపోయిన స్త్రీని లేళ్లమధ్య వెదకుటవలన ప్రయోజనము ఉండదుగదా! (44) అందువలన నిర్మలమైనమనస్సుతో నేను ఈ రావణాంతఃపురమును నిశితదృష్టితో పూర్తిగా గాలించితిని. కాని జానకీదేవిమాత్రము కనబడలేదు. (45) సీతాన్వేషణచేయుచున్న పరాక్రమశాలియగు హనుమంతునకు దేవగంధర్వనాగకన్యలు కనబడిరిగాని సీతాదేవిమాత్రము కన్పింపలేదు. (46)

వీరుడైనహనుమంతునకు అక్కడసీతాదేవితప్ప ఇతరస్త్రీలు ఎందఱోకనబడిరి- అప్పుడతడు కొంచెము దూరముగావెళ్లి మఱలదీర్ఘాలోచనలోపడెను. (47) సర్వశుభలక్షణముతోఒప్పుచున్న ఆహనుమంతుడు ఆ పానభూమినుండి వెలుపలికివచ్చి, తనప్రయత్నమునకు కృతనిశ్చయుడై, మఱల ఆరావణాంతః పురమున సీతాదేవిని వెదకసాగెను. (48)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదునొకొండవ సర్గము సమాప్తము

* * *

12. పంన్రెండవ సర్గము

సీత మరణించి యుండునని తలచి, హనుమంతుడు దుఃఖితుడగుట, మరల ఉత్సాహము తెచ్చుకొని సీతను వెదకుట, ఆమెను ఎందును గానక చింతాక్రాంతుడగుట

సీతాదేవిదర్శనమునకై ఆరాటపడుచున్న మారుతి రావణభవన సముదాయముల మధ్యగల లతాగృహములను, (పొదరిండ్లను) చిత్రశాలలను, రాత్రివిహారములకు అనువైనమందిరములను వెదకెను. కాని చక్కనిచుక్కయైన సీతాదేవిమాత్రము కనబడలేదు. (1) శ్రీరామునిప్రియపత్నియైనసీతాదేవి కనబడక పోవుటచే ఆ మారుతి ఇట్లుతలంచెను. "నిజముగా సీతాదేవి తన ప్రాణములను నిలుపుకొనియుండక పోవచ్చును. లేనిచో ఎంతగా వెదకినను ఆమెదర్శనము నాకు ఏలకలుగదు? (2) జానకీదేవి ఉత్కృష్టమైన ధర్మమార్గమును అనుసరించునట్టిది. తనశీలమును సంరక్షించుకొనుటలో తత్పరురాలు. పతివ్రతయైన అట్టి సీతాదేవి దుష్ప్రవృత్తిగల రాక్షసరాజైన ఈరావణునిచే నిశ్చయముగా సంహరింపబడియే యుండును. (3)

రావణునిఆజ్ఞలను తలదాల్చునట్టి రాక్షసస్త్రీలు భయంకరమైనఆకారములను, క్రూరస్వభావములను, వికృతములైన ముఖములను, వికారములైన నేత్రములను గలిగి కాంతిహీనలైయున్నారు. అట్టి భీకరాకృతులనుజూచి,

జానకీదేవి భయవిహ్వలయై, కనబడకుండ దాగియుండవచ్చును. (4) అంగదాదివానరులతోగూడి ఇంతకాలము సీతజాడను తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించితిని. కాని ఆమె ఉనికి తెలియలేదు. పురుషప్రయత్నమంతయు నిష్ఫలమైనది. ఇట్టిస్థితిలో సుగ్రీవునియొద్దకు వెళ్లుటతగదు. అతడు మహాబలవంతుడు, వెళ్లినచో తీక్ష్ణమైనదండన విధించును. (5)

రావణునిఅంతఃపురమును పూర్తిగాగాలించితిని. రావణునికాంతలు అందఱును కనబడిరి. కాని సీతాసాధ్వి మాత్రము కనబడలేదు. సముద్రమును లఘించివచ్చిన నా ప్రయత్నమంతయును వృథాయైనది. (6) నేను మఱలివెళ్లినచో నారాకకై నిరీక్షించుచుండు వానరులు అందఱును నాచుట్టునుజేరి ఏమందురోగదా! "ఓ వీరుడా! లంకకువెళ్లి నీవేమిచేసితివి? మాకు తెలుపుము" అని యడిగెదరు. (7) ఆ జానకీదేవిని చూడకయే నేనువారికి ఏమని సమాధానమియ్యగలను? సమయముమించిపోయినచో వారు ప్రాయోపవేశము చేసెదరు. (8) సముద్రమునుదాటి నేనువారిని జేరినచో నాతోగూడివచ్చిన పెద్దవాడైన జాంబవంతుడు, యువరాజైన అంగదుడు, తక్కినవానరులు ఏమందురో ఏమో? (9)

దిగులుపడకుండ ఉత్సాహముతోనుండుటవలన కార్యసిద్ధియు, పరమసుఖము కలుగును. కనుక నేను ఇంతవఱకును వెదకనిప్రదేశములనన్నింటిని గట్టిగా గాలింతును. (10) ఎల్లవేళలను అన్నిసందర్భములలో ఉత్సాహము కలిగియుండుటయే శ్రేయస్కరము. అదియే మానవుల కార్యములను సఫలమొనర్చును. (11) అందువలన దిగులుపడక గట్టిప్రయత్నమొనర్చెదెను. ఇంతవఱకును వెదకని రావణపాలితప్రదేశముల నన్నింటిని అన్వేషింతును. (12) పానశాలలుమొదలుకొని, పుష్పగృహములను, చిత్రశాలలను, క్రీడామందిరములనుసైతము పరికించి వెదకితిని. గృహోద్యానములను, అందలివీధులను, భవనములను పూర్తిగా గాలించితిని. ఐనను మఱల వెదకెదను." ఈ విధముగాఆలోచించి, ఆ మారుతి మఱల అన్వేషణకు దిగెను. (13-14) భూగర్భగృహములను, దేవాలయములను, విహారార్థము దూరముగా నిర్మింపబడినగృహములను పట్టిపట్టి వెదకెను.

ఎత్తైనప్రదేశములకు ఎగ్రబాకుచు దిగుచు నిలబడుచు, ముందునకు సాగుచు, తలుపులను తెఱచుచు, మూయుచు, లోనికిప్రవేశించుచు బయటికి వచ్చుచు, దిగుచు ఎక్కుచు, అన్ని ప్రదేశములయందును. సంచరించెను. రావణాంతః పురమున ఆ హనుమంతుడు వెదకనిస్థలమే లేదు. అతడు ప్రతి- అంగుళమూ గాలించివేసెను. (15-17) ప్రాకారములమధ్యగలవీథులను, నాలుగుకూడళ్లను ఆశ్రయించియున్న మహావృక్షములను, అచటివేదికలను, దిగుడుబావులను, సరస్సులను అతడు పరిశీలించి చూచెను. (18)

వికృతములైన వివిధాకారములుగలవారును, అంగ వికారములుగలవారును అగు రాక్షసస్త్రీలను హనుమంతుడుగాంచెను. కానిఆయనకు జానకిజాడ మాత్రము దొరకలేదు. (19) లోకమునసాటిలేనిసౌందర్యముగల విద్యాధరస్త్రీలు మారుతికి అచట కనబడిరి. కాని రామపత్ని మాత్రము కనబడలేదు. (20) పూర్ణచంద్రబింబమువంటి అందమైనముఖములు గలవారును, మంచి రూపవైభవముగలవారును అగు నాగకన్యలు ఆ హనుమంతునకు కనబడిరి- కాని చక్కనిచుక్కసీతాదేవిమాత్రము కనబడలేదు. (21) రావణునిచే బలాత్కారముముగా తీసికొనిరాబడి, నిర్బంధములలోనున్న నాగకన్యలను మారుతిచూచెను. కాని జానకీదేవిమాత్రము కనబడలేదు. (22) మహాబాహువు, బుద్ధిశాలియు, వాయునందనుడును ఐన హనుమంతుడు ఇతరసుందరీమణులను ఎందఱినో గాంచెను. కాని సీతాదేవిమాత్రము కనబడకుండుటచే ఆతడు మిక్కిలివిచారగ్రస్తుడయ్యెను. (23) సీతాన్వేషణకై కిష్కింధనుండి అన్నిదిక్కులకును వెళ్లిన వానరుల ప్రయత్నములును, తాను సముద్రమును లంఘించివచ్చుటయు వ్యర్థమైనవని భావించి, అనిలసుతుడు మఱల మిక్కిలిచింతాక్రాంతుడయ్యెను. (24) వాయుసుతుడైనహనుమంతుడు విమానమునుండి క్రిందికిదిగి, మిక్కిలి కలవరపాటునకులోనైనవాడై దీర్ఘాలోచనలోపడెను. (25)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పండ్రెండవ సర్గము సమాప్తము

* * *

13. పదుమూడవ సర్గము

సీతాదేవి గతించియుండునని శంకించి, హనుమంతుడు చింతించుట, ఆ వార్తను శ్రీరామునకెఱింగించుటవలన అనర్థములు కలుగునని భావించుట, అశోకవాటికలో వెదకుటకై ఆలోచించుట.

మేఘములమధ్య తళుక్కుమనమెఱసి క్షణములో అందువిలీనమగు విద్యుల్లతవలె వానరోత్తముడైన హనుమంతుడు భవనమునుండి ప్రాకారమునకు త్రుటిలో జేరెను. (1) హనుమంతుడు రావణగృహములను అన్నింటిని చుట్టివచ్చి, జానకిజాడ గానక అతడు తనలోతాను ఇట్లు అనుకొనెను. (2) రామకార్యసాఫల్యమునకై సంచరించుచు లంకను పూర్తిగాగాలించితిని. కాని సర్వాంగసుందరియైన జనకసుతయగు సీతాదేవిజాడను మాత్రము కనుగొనలేక పోయితిని. (3) చిన్నచిన్న నీటిగుంటలను, చెఱువులను, సరస్సులను, చిన్నచిన్నప్రవాహములను, నదులను, జలములతోనిండిన వనప్రాంతములను, దుర్గమములైన పర్వతములను- ఇది అది అనక లంకయందంతటను గాలించితిని. కాని జానకీ దేవి మాత్రము కనబడలేదు. సీతాదేవి రావణునిలంకలోనే కలదని గృధ్రరాజైనసంపాతి నుడివియుండెను. కాని ఆమెజాడనుమాత్రము చిక్కించుకొనలేకపోయితిని. (4-5) విదేహరాజైన జనకునిసుతయు, మైథిలియు ఐన సీతాదేవి చేయునదిలేక దుష్టప్రవృత్తిగలరావణునకు వశమైయుండునా? (ఇది అసంభవము) (6) రావణుడు సీతాదేవిని అపహరించి, ఆమెను లంకకు తీసికొని వచ్చునప్పుడు రామునిబాణములు తనను వెంటాడి చంపునని భయపడినవాడై, ఎగిరి వేగముగా వచ్చియుండవచ్చును. అప్పుడు ఆమె మధ్యలోనే (సముద్రములో) పడిపోయినదేమో? (7) లేదా! పూజ్యురాలైనసీత రావణాపహృతయై అతనిచే ఆకాశమార్గమున కొనిపోబడుచున్నప్పుడు క్రిందనున్న అపారసాగరమును జూచి, భయముతో గుండెపగిలి, సముద్రమున పడిపోయినదేమో? (8) రావణుడుఅతివేగముగా ఆమెను తనభుజబలముచే తీసికొనిపోవుచున్నప్పుడు పరమపునీతయైన ఆ విశాలాక్షి తనప్రాణములను త్యజించియుండునని తలంతును- (9) లేదా

సముద్రమునకు పైపైన రావణుడామెను తీసికొని వెళ్లుచుండగా ఆమెపెనగులాడుచు సముద్రమున పడిపోయినదేమో? (10)

అయ్యో! ఆదుకొనువారు ఎవ్వరునులేక నిస్సహాయురాలై దీనావస్థకు గురియైన సీత తనశీలమును రక్షించుకొను ప్రయత్నమున నీచుడైన ఈ రావణునిచే భక్షింపబడినదేమో? (11) అందమైనకనులుగలదియు, సౌశీల్యవతియు ఐన సీతాదేవినిజూచి, రావణునిభార్యలు అసూయాగ్రస్తులై ఆమెను భక్షించినారేమో? (12) తామరరేకులవంటి నేత్రములుగలిగి, పూర్ణచంద్రునిబోలిన శ్రీరామునిముఖమును ధ్యానించుచు, దీనురాలైనసీత పతివిరహమును భరింపలేక అసువులను వీడినదేమో? (13) విదేహరాజసుతయైన ఆమైథిలి ఓ రామా! ఓ లక్ష్మణా! అయ్యో! అయోధ్యా! అని పలురీతుల విలపించుచు తనతనువును చాలించినదో ఏమో? (14) అథవా! రావణునిగృహమున గోప్యముగా ఉంచబడిన సీత పంజరమున బంధింపబడిన గోరువంకవలె నిజముగా విలవిలలాడుచుండునని నేననుకొందును. (15) జనకమహారాజసుతయు, రామపత్నియు, సుమధ్యయు, ఉత్పలములవలె అందమైనకనులు గలదియు ఐన సీత రావణునకు వశమగుట అసంభవము. (16) జానకి తప్పిపోయినదనిగాని, కనబడలేదనిగాని, మృతి చెందినదనిగాని భార్యనుప్రాణముగా చూచుకొను శ్రీరామునకు తెలుపుట యుక్తముగాదు. (17) ఇట్టివార్తను శ్రీరామునకుతెలుపుటయు దోషమే, తెలుపకుండటయు దోషమే. నాకువిషమసమస్య ఎదురైనది గదా! ఇపుడు నా కర్తవ్యమేమి? (18) తలపెట్టిన సీతాన్వేషణకార్యము ఇట్లైనది. ఇట్టి పరిస్థితులలో చేయదగినదేమి? అను ఊగిసలాటకులోనై హనుమంతుడు మఱల దీర్ఘాలోచనలోపడెను. (19)

సీతదేవినిజూడక (సీతజాడదెలిసికొనక) ఒకవేళ నేను ఇట్లే కిష్కింధకువెళ్లినచో నేను ఏ పురుషార్థమును సాధించినట్లు? (20) (సీతాదేవిఆచూకీని తెలిసికొనకుండవెళ్లినచో) నేను ఇంతగాశ్రమపడి సాగరమును లంఘించుటయు వ్యర్థమే. లంకలోప్రవేశించుటయు, రాక్షసులను జూచుటయు వృథాయే- (21) ఈ స్థితిలో కిష్కింధయందు అడుగిడినచో నన్ను

జూచి, సుగ్రీవుడేమనునో? తోడివానరులు ఏమందురో? ఆ రామలక్ష్మణులు ఏమని పలుకుదురో? (22)

కిష్కింధకువెళ్లి "సీత నాకు కనబడలేదు" అను మిక్కిలిఅప్రియమైనవచనమును రామునితోపల్కినచో తత్క్షణమే అతడు జీవితమును చాలించును. (23) సీతజాడనుగూర్చి, కఠినాతికఠినమైన, దారుణమైన, క్రూరమైన, మిక్కిలితీవ్రమైన, ఇంద్రియములను దహించి వేయునట్టి "నదృష్టామయాసీతా" అను దుర్వార్తను విన్నచో ఆ సీతాపతి మిగులడు. (24) తీవ్రవేదనకుగురియై, మరణోన్ముఖుడైన శ్రీరాముని జూచి, ఆయనయందు అత్యంతానురక్తుడైన ధీశాలియైన లక్ష్మణుడును జీవింపడు. (25) ఇద్దఱుసోదరుల (రామలక్ష్మణుల) మరణవార్త వినగానే భరతుడును మృతిచెందును. భరతుడు మరణించుటను జూచి, శత్రుఘ్నుడును జీవింపడు. (26) పుత్రులమరణవార్తలను విన్నంతనే కౌసల్యా, సుమిత్రా, కైకేయీమాతల అసువులు అనంతవాయువులలో గలియుట నిశ్చయము. (27)

వానరప్రభువైన సుగ్రీవుడు సత్యసంధుడు, చేసిన మేలు మఱవని వాడు, రామునకు ప్రియమిత్రుడు, కనుక రాముడు మృతిచెందగనే అతడును జీవితమును చాలించును. (28) పతి మృతికి శోకాకులయైన'రుమ'యు మిక్కిలి వ్యథితయై, దీనురాలై ఆనందమునుకోల్పోయినదై పరితాపముతో కుమిలికుమిలి తనప్రాణములను విడుచును. (29) వాలి మరణకారణముగా దుఃఖములో మునిగియున్న తారయు రాజైనసుగ్రీవుడు మరణించినచో దుఃఖాక్రాంతయై అసువులను వీడును- (30) తల్లితండ్రులను కోల్పోయిన, పసివాడైన అంగదకుమారుడు సుగ్రీవుడును మృతి చెందినచో ఎట్లు జీవించును? (31) ప్రభువైనసుగ్రీవుడు మరణించినచో వానరులందఱును పట్టరాని దుఃఖమునకులోనై అరచేతులతో, పిడికిళ్లతో తమ తలలను బాదుకొందురు. (32) వాసిగాంచిన సుగ్రీవునిచే వానరులందఱును అనునయవచనములతోను, బహుమతులతోను సగౌరవముగా ఇంతవఱకును లాలింపబడుచుండిరి. కనుక సుగ్రీవుడు మరణించినచో వారునుప్రాణములను త్యజించెదరు- (33)

వనములయందుగాని, పర్వతములపైగాని, గృహాదుల ఆవరణములయందుగాని కపీశ్వరులందఱును గలిసి క్రీడాసుఖములను అనుభవింపజాలరు- (34)

వానరులందఱును సుగ్రీవునిఎడబాటునకు తట్టుకొనలేనివారై, భార్యాపుత్రులతోను, సహచరులతోను పర్వతశిఖరములనుండి సమతలములపైనను, ఎగుడు దిగుడుప్రదేశములలోను పడిపోయెదరు. (35) వానరులు విషముతినిగాని, ఉరిబోసికొనిగాని, మంటలలో దూకిగాని అన్నపానములుమానిగాని, ఆయుధములతో పొడుచుకొనిగాని, ప్రాణములను త్యజింతురు- (36) నేను కిష్కింధకువెళ్లినచో ఇక్ష్వాకువంశము అంతరించును. వానరులందఱును గతించెదరు. భయంకరమైన రోదనధ్వనులు అంతటనువిన్పించును. (37)

కనుక ఇచ్చటినుండి కిష్కింధానగరముకు వెళ్లను. సీతాదేవిజాడను తెలిసికొనకుండ సుగ్రీవునియెదుట నిలబడుట నావలన కానిపని. (38) నేనచటికి వెళ్లకుండ ఇచ్చటనేయున్నచో ధర్మాత్ములును మహారథులునుఐన రామలక్ష్మణులును, బుద్ధిమంతులైన వానరులును (శుభవార్తతో హనుమంతుడు తిరిగి వచ్చునను)ఆశతో జీవింతురు. (39) సీతాదేవిజాడను తెలిసికొనలేకున్నచో కందమూల ఫలములు ఉదకములు సమృద్ధిగా గల సాగరతీరమున, వృక్షమూలములను ఆశ్రయించినవాడనై చేతికిని, నోటికినిఅందిన ఆహారమును భుజించుచు జితేంద్రియుడనై, వానప్రస్థుడనై కాలము గడిపెదను. లేదా! చితిని పేర్చుకొని ప్రజ్వలించుచున్న (అరణిని మథించుటవలన కలిగిన) పవిత్రాగ్నిలో ప్రవేశించెదను. (40-41) లేదా! ప్రాయోపవేశమునుబూని, యోగసాధనద్వారా జీవాత్మకు శరీరసంబంధమును దూరమొనర్చి, ప్రాణములను త్యజించెదను. అప్పుడు ఈశరీరమును కాకులుగాని, పులులు మొదలగు క్రూరమృగములుగాని భక్షింపగలవు. (42)

జానకి కనబడకున్నచో జలసమాధి ద్వారా ఐనను అసువులను వీడెదను. ఇది మహర్షులు సమ్మతించిన నిర్యాణ (దేహత్యాగ) మార్గము- అని నా భావన. (43) ఈ రాత్రిప్రారంభవేళలో లంకాధిదేవతను నేను జయించితిని. కనుక ఇది

నాకు శుభదాయకమైనరాత్రి. చంద్రోదయముతో రమ్యమై సీతాన్వేషణకు అనుకూలించినది గాన ఇది సుభగ. ప్రారంభమున విజయమును, కీర్తిని కల్గించినందున ఇది నాకు కీర్తిదాయిని. 'నేను (హనుమంతుడు) లంకలో ప్రవేశించిన రాత్రిగా' ఖ్యాతికెక్కినదిగాన ఇది 'విఖ్యాత', జాగరణవలన నాకు ఇది దీర్ఘమైనది కనుక ఇది 'చిరరాత్రి'. ఇంతవఱకును శుభములే కలిగినవి కాని సీతాదేవిజాడ తెలిసికొనలేకపోయినచో ఇవియన్నియును బూడిదలో పోసినపన్నీరే యగును. అందమైనకనులుగల సీతాదేవిని గాంచక ఇచటినుండి నేను వెళ్లనేవెళ్లను. దేహత్యాగముచేయుటకంటెను తాపసిగాఉండుటయే మేలు. కనుక వృక్షమూలములను ఆశ్రయించి, నియమములను పాటించుచు తపస్వినయ్యెదను. (44 – 45)

పూజ్యురాలైన సీతాదేవిని దర్శింపక ఇచటినుండి నేను మిత్రులకడకు మఱలివెళ్లినచో అంగదాదివానరులెవ్వరును జీవింపరు. (46) వారు మరణించుటవలన పెక్కు (పూర్వోక్త) ప్రమాదములు సంభవింపచ్చును. "బ్రతికియుండిన సుఖముల బడయవచ్చు." బ్రతికియున్నవారు ఎన్నడైనను మఱల కలిసికొనుట నిశ్చయము.[1] అందువలన నేను ప్రాణములను నిలుపుకొందును- (47) హనుమంతుడు ఇట్లు మనస్సునందు పరిపరివిధముల దుఃఖపడుచు శోకమునుండి బయటపడలేకపోయెను. (48)

అనంతరము ధైర్యశాలియైనమారుతి పరాక్రమమును ప్రకటించుచు ఇట్లనుకొనెను. కానున్నది కానిమ్ము, అపహరింపబడినసీత విషయమేమైనను మహాబలవంతుడును, దశకంఠుడునుఐన ఆరావణుని హతమార్చెదను. దానితో నా పగతీఱును. (49) అథవా ఈరావణుని సముద్రముమీదుగా ఎత్తుకొనిపోయి, ఒక పశువును అగ్నికి ఆహుతిగా సమర్పించినట్లు వీనిని శ్రీరామునకు అర్పించెదను.' (50)

---

1) ఈ సూక్తి లోకోపకారకమైన 'మహోపదేశము'. కనుక ఎవ్వరును ఎట్టి పరిస్థితులలోను ఆత్మహత్యకు పూనుకొనరాదు.

ఈవిధముగాపరిపరివిధముల ఆలోచనలలో మునిగిన హనుమంతుడు ఆ సీతాదేవి కనబడనందున మిక్కిలి శోకాకులుడై ఆమెజాడను తెలిసికొనుధ్యాసతో ఇట్లు చింతింపసాగెను. (51) రామపత్నియు, లోకవిఖ్యాతయుఐన ఆ సీతాదేవి దర్శనమగువఱకును ఈ లంకానగరమును మఱీమఱీ గాలించెదను. (52) సంపాతిమాటలమేరకు సీతాదేవిజీవించియున్నదని భావించి, ఒకవేళనేను శ్రీరాముని ఇక్కడికి తీసికొనివచ్చినచో ఆ రాఘవుడు భార్యనుగానక కుపితుడై వానరులనందఱిని మట్టుపెట్టును. (53) కనుక ఆహారనియమములతో ఇంద్రియనిగ్రహము గలవాడనై, ఇచటనే నివసింతును. నాకారణముగా నరవానరులెల్లరును నశించుట యుక్తము గాదు. (54)

మహావృక్షములతోనిండి, ఎదురుగా కనబడుచున్న ఈ అశోకవనమును ఇంతవఱకును నేను వెదకలేదు. దానిని ఇప్పుడు గాలించెదను. (55) అష్టవసువులకును, ఏకాదశరుద్రులకును, ద్వాదశాదిత్యులకును, అశ్వినీదేవతలకును, మరుత్తులకును నమస్కరించి, రాక్షసులకు శోకవర్ధనుడనైన నేను ఈఅశోకవనమునందు అడుగిడెదను. (56) నేనురాక్షసులందఱిని జయించి, ఇక్ష్వాకువంశమునకు ఆనందదాయినియైన సీతాసాధ్విని, ఒక మహాతపస్వికి తపఃఫలమునువలె శ్రీరామునకు సమర్పింతును. (57) మహాతేజశ్శాలియైన వాయుసుతుడగు ఆ హనుమంతుడు చింతావ్యాకులుడై క్షణకాలముపాటు ధ్యానమగ్నుడాయెను. అశోకవనమును ప్రవేశించుటకు ఉద్యుక్తుడై లేచినిలబడెను. (58) శ్రీరామునకు నమస్కారము. జనకసుతయైన సీతామాతకుప్రణతి, లక్ష్మణునకునమస్కారము. రుద్రునకు, ఇంద్రునకు, యమునికి, వాయుదేవునకు నమస్కారములు. సూర్యచంద్రులకును మరుద్దేవతలకును నమస్కారములు. (59) మారుతి వారందఱితోపాటు సుగ్రీవునకును నమస్కరించి, అశోకవనమునకు వెళ్లుసంకల్పముతో అన్ని దిక్కులను కలయజూచెను. (60)

వాయునందనుడైన హనుమంతుడు ముందుగా అందమైన అశోకవనమునకేగుటకు మనస్సున నిశ్చయించుకొని, అనంతరకర్తవ్యమును గూర్చి ఆలోచింపసాగెను. (61) అశోకవనము అవశ్యము రాక్షసులమూకలతో నిండియే యుండును. అది వృక్షములతో కూడియుండును. అది అన్ని విధములుగా అలంకృతమై, మహావనలక్షణములతో అందముగా ఒప్పుచుండును. (ఇంతవఱకును దానిని నేను వెదకిచూడలేదు.) (62) అచ్చట వనవృక్షరక్షణకై భటులుతప్పక నియమింపబడి యుందురు. సర్వాత్ముడైన వాయుదేవుడు గూడ మితవేగముతో వీచుచుండును. (63) రావణుని కంటబడకుండ రామకార్యసిద్ధికై నేను సూక్ష్మరూపమును ధరించితిని. దేవతలును, మహర్షులును ఇక్కడ నాకు కార్యసాఫల్యమును సమకూర్చెదరు గాక. (64)

స్వయంభువుఐన బ్రహ్మదేవుడు, ఇతర దేవతలును, అగ్నియు, వాయుదేవుడు, వజ్రాయుధుడైన ఇంద్రుడు, పాశహస్తుడైనవరుణుడును, అట్లే సూర్యచంద్రులును, మహాత్ములైన అశ్వినీదేవతలును, మరుత్తులును, శివుడును నాకు కార్యసిద్ధిని ప్రసాదింతురుగాక. (65-66) సమస్తభూతములును, సమస్తజీవకోటికి అధిపతియైన శ్రీమహావిష్ణువు, అదృశ్యమార్గమునచరించు ఇతర దేవతలు నాకుకార్యసిద్ధిని కలిగించెదరు గాక. (67) అందమైననాసికతోను, స్వచ్ఛమైనదంతపంక్తుల తోను, ఆహ్లాదకరమైనచిఱునవ్వుతోను, తామరరేకులవంటి కన్నులతోను, విలసిల్లుచు పూర్ణచంద్రునివలె ప్రసన్నమై దర్శనీయమై, అత్యంతమనోహరమైన ఆ సీతాదేవి వదనమును దర్శించు భాగ్యము నాకు ఎప్పుడు కల్గునో గదా! (68) రావణుడు నీచుడు, పాపి, క్రూరకర్మలను ఆచరించువాడు, అతిభయంకర స్వభావముగలవాడైనను తిలకము, త్రిపుండ్రములు మొదలగు అలంకారములు. గలిగియుండువాడు. అట్టివానిచే బలవంతముగా అపహరింపబడినదియు, అబలయు, అనుక్షణము శ్రీరామునే ధ్యానించుచున్నదియు అగు ఆ సీతాదేవిని నేనుఎట్లు దర్శింపగలనోగదా! (69)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదుమూడవ సర్గము సమాప్తము

* * *

14. పదునాల్గవ సర్గము

హనుమంతుడు అశోకవాటికలోప్రవేశించి, దాని శోభలను తిలకించుట. ఒకశింశుపావృక్షమందు దాగియుండి అటనుండియే సీతను అన్వేషించుట.

మహాతేజశ్శాలియైన ఆ హనుమంతుడు క్షణకాలముపాటు సీతాదేవిని మనస్సున ధ్యానించి, మానసికముగా అశోకవనమునుచేరెను. పిమ్మట రావణునిభవనమునుండి అశోకవనప్రాకారముమీదికి దుమికెను. (1) ప్రాకారముమీదికిచేరిన ఆ మహాకపివరుడు పులకితగాత్రుడై, వసంతఋతుప్రారంభమున సమృద్ధిగా పుష్పములతోనిండిన వివిధములగు మహావృక్షములను దర్శించెను- (2)

మద్దిచెట్లు, అందమైనఅశోకవృక్షములు, విరబూసిన సంపెంగలు, విరిగిచెట్లు, పొన్నచెట్లు, మామిడిచెట్లు, కోతిమామిడిచెట్లు మొదలగువాటినిజూచుచు, మామిడితోపులచేఆవరింపబడినదియు, వందలకొలదిలతలచే నిండినదియు అగు వృక్షవాటికను ధనుస్సునుండి ప్రయోగింపబడిన బాణమువలె మారుతి వేగముగా ఒక్క గంతులో చేరెను. (3-4) అతడు చిత్రవిచిత్రముగానున్నవృక్షవాటికలో ప్రవేశించి, పక్షులకిలకిలారావములతో విలసిల్లుచున్నదియు, అంతటను వెండిబంగారువన్నెలుగలచెట్లతో అలరారు చున్నదియు, వివిధములగు పక్షులతో, పలురంగులుగల లేళ్లగుంపులతో విచిత్రముగా ఉన్నట్టిదియు, ఉదయభానునికాంతులతో తేజరిల్లుచున్నదియు అగు ఆ చిత్రకాననమును ఆ హనుమంతుడు దర్శించెను. (5-6) మానవులకుఆహ్లాదకారియు, మృగములకును పక్షులకును ఉల్లాసమును గూర్చునదియు, వసంత ఋతువునందు పుష్పఫలసంపన్నములైన నానావిధ వృక్షములతోకూడినదియు, మత్తిల్లిన కోకిలలచేతను, గండుతుమ్మెదలతోడను సేవింపబడుచున్నదియు, హాయిగావిహరించునెమళ్లకు ఆశ్రయమైనదియు, నానావిధములైనపక్షిగణములకు ఆటపట్టైనదియుఅగు ఆ చిత్రవనమును కపీశ్వరుడు గాంచెను. (7-8) సర్వశుభలక్షణసంపన్నయు, సౌందర్యరాశియు అగు జనకసుతను వెదకుచు హనుమంతుడు సుఖనిద్రలోనున్న

పక్షులనుమేల్కొల్పెను. (9) పైకెగురుచున్న పక్షులఱెక్కలతాకిడికారణముగా అచటి వృక్షములన్నియు పలువన్నెలుగల వివిధ పుష్పములను వర్షించెను. (10) వాయుసుతుడైన హనుమంతునిపై ఆ పూవులన్నియును జలజలరాలెను. ఆ పుష్పరాశిలో మునిగిన మారుతి అశోకవనమధ్యమున పుష్పమయమైన ఒకపర్వతమువలె విరాజిల్లుచుండెను. (11) మారుతి ఆ మహావృక్షములపైచేరి, అన్ని వైపులకును గంతులిడుచు వెళ్లుచుండగా చూచిన ప్రాణులన్నియును అతడు వసంతుడేమోయని తలపోసెను. (12) వృక్షములనుండిరాలిన నానావిధములగుపుష్పములతో కప్పబడిన వసుధ పూర్తిగా అలంకారములతోగూడిన నారీమణివలె రాజిల్లుచుండెను. (13) మహాబలశాలియైన ఆ హనుమంతుడు తనబలము కొలది అచటివృక్షములను అటునిటు కదల్పగా వాటినుండి చిత్రవిచిత్రములైన పూవులు రాలినవి. (14) హనుమంతునిచేత బలముగాకదల్పబడిన వృక్షముల నుండి ఆకులు, పూవులు, ఫలములు పూర్తిగా రాలిపోయినవి. అప్పుడా బోసిపోయినచెట్లు జూదములో పూర్తిగాఓడిపోయి, వస్త్రాభరణములనుసైతము కోల్పోయిన జూదరులవలె ఒప్పుచుండెను. (15) మహాశక్తిశాలియైన వాయుసుతుడు ఫలపుష్పములతో నిండిన వృక్షములను పూర్తిగా కదల్చెను. అప్పుడవి వెంటనే పుష్పములను ఆకులను, ఫలములను రాల్చినవి. కావున పక్షులుసైతము ఎగిరిపోవుటచే మోడులైపోయిన ఆ చెట్లన్నియు పెనుగాలులతాకిడికి లోనైనవాటివలె బోదెలతో మాత్రమే మిగిలి, ఆశ్రయించువారులేక నిరుపయోగములై యుండెను. (16-17)

మారుతియొక్క తోకచేతను, కరములచేతను, పాదములచేతను మర్దింపబడి, ఆవనమునందలి వృక్షములు మిక్కిలిభగ్నములైనవి. అప్పుడు ఆ అశోకవనము ప్రియుడుగావించినశృంగారచేష్టలవలన నలిగినదై, చెదరిన జుట్టుతో, రాలిపోయినమైపూతలతో ఒప్పుచున్న యువతివలె గోచరించుచుండెను. (18-19) వర్షాకాలమునందు పెనుగాలులు వింధ్యపర్వతముపైగల మేఘపంక్తులను చెదరగొట్టినట్లు ఆ మారుతి తనబలముచేత మహాలతావలయములను ఛేదించెను. (20) ఆ

హనుమంతుడు అటునిటుసంచరించుచు మణులు పొదుగబడుటచే మనోహరములైన వెండి బంగారు భూములను (వేదికలను)చూచెను. (21) వివిధములైన ఆకారములుగలిగి, స్వచ్ఛములైన మధురజలములతోనిండి, శ్రేష్ఠములైనమణిమయ సోపానములతో ఒప్పుచున్న దిగుడుబావులను ఆ మారుతి అచ్చటచ్చటగాంచెను. ఆదిగుడుబావుల అడుగు భాగములు స్ఫటికశిలలతో నిర్మితములై యుండెను. వాటిపై ఇసుకకు మాఱుగా ముత్యములు, పగడములు విలసిల్లుచుండెను. వాటితీరములయందు కాంచన వృక్షములు (సంపెంగలు, పొన్నలు) మొదలగు అద్భుతములైన వృక్షములు శోభిల్లుచుండెను. ఆసరస్సులు బాగుగా వికసించినకమలములతోను, కలువలతోను భాసిల్లుచుండెను. చక్రవాకములకూజితములతోను, వానకోయిలలకలకలములతోను, హంసలనాదములతోను, బెగ్గురుపక్షుల ధ్వనులతోను ఒప్పుచుండెను. ఆ దిగుడు బావులకునలుదెసల చిన్నచిన్న కాల్వలు గలవు. ఆ కాల్వలదఱులపై ఎత్తైనవృక్షములు గలవు. వాటియందలి జలములు అమృతతుల్యములు. ఆ కాల్వలు మంగళకరములు, అలంకృతములు, ఆ బావుల పరిసరములు అసంఖ్యాకములైనలతలతోను, కల్పవృక్ష పుష్పములతోను, వివిధములగుపొదలతోను, గన్నేరు చెట్లతోను వ్యాప్తములైయుండెను. (22-26) పిమ్మట కపీశ్వరుడు మేఘములను తాకుచున్న ఎత్తైన శిఖరముగల పర్వతమును జూచెను. ఆ పర్వతమునందు పెక్కుగుహలు ఏర్పడియుండెను. అది వివిధ వృక్షములతో శోభిల్లుచుండెను. ఆపర్వతము రమ్యాతిరమ్యమైనది. (27-28) ఆ కొండనుండిక్రిందికి ప్రహహించుచున్న ఒకనదిని హనుమంతుడుదర్శించెను. ఆనది ప్రణయ కుపితయైన ప్రియురాలు ప్రియునియొడినుండి తటాలున దిగిపోవుచున్నట్లుగా ఒప్పుచుండెను. కుపితయైన ఆ ప్రమదను తమచేతులతోఅడ్డగించి వారించుచున్న ప్రియ (సఖులవలె)బంధువులవలె, నదీతీరమునగల చెట్లకొమ్మలు జలములను తాకునంతగా వంగి, ప్రవాహమును అడ్డగించుచున్నవాయనునట్లు శోభిల్లుచుండెను. ప్రియసఖులువారించి నచ్చజెప్పగా ప్రసన్నురాలై తనప్రియుని జేరుటకు వెనుదిరిగిన కాంతవలె

దారిమరల్చుకొని పర్వతాభిముఖముగా ప్రవహించుచున్న పునరావృతమైన నదిని ఆకపివరుడు మఱల గాంచెను. (29-31)

హరిప్రవరుడైన వాయునందనుడు ఆ పర్వత సమీపమున వివిధములగు పక్షులగుంపులతోగూడిన పద్మసరస్సులనుగాంచెను. (32) అచట శీతలజలములతోనిండిన ఒకదీర్ఘికను (సరస్సును) అతడుచూచెను. అది మణిమయసోపానములతోనూ, ముక్తాసికతములతోను శోభిల్లు చుండెను. దానిసమీపమున వివిధమృగసమూహములతోగూడి, ఆశ్చర్యమునుగొలుపు విచిత్రవనములుండెను, విశ్వకర్మచే నిర్మితములైన మహాప్రాసాదములు విలసిల్లుచుండెను. అది విచిత్రములైన వనములతో అన్ని వైపులయందును చక్కగా అలంకృతమైయుండెను. అచటి వృక్షములలో కొన్నిపుష్పఫలభరితములై యుండెను. అవి పెక్కులతావితానములతో బంగారువేదికలతో ఒప్పుచుండెను. అచట హనుమంతుడు ఒక శింశుపావృక్షమునుజూచెను. దానిచుట్టును దట్టముగా ఆకులు లతలుఅల్లుకొనియుండెను. అదిబంగారు వేదికలతో పరివృతమైయుండెను. (33-37) అచటివివిధప్రదేశములను, కొండలను, సెలయేళ్లను, అగ్నికాంతులనువిరజిమ్ము బంగారువన్నెగల ఇతరవృక్షములను హనుమంతుడు దర్శించెను. (38) మేరుపర్వత(సువర్ణ)ప్రభలతో ప్రకాశించు సూర్యునివలె, ఆ బంగారువన్నెల చెట్లకాంతులమధ్య విరాజిల్లు మారుతి తనను బంగారుదేహముగలవానినిగా భావించుకొనెను. (39) ఆ శింశుపావృక్షమునకు చుట్టును కాంచనతరువులు గలవు. ఆ శింశుపావృక్షమునకు చిఱుగంటలు అమర్చబడియుండెను. వాయుప్రసారమునకు కదలుచున్న ఆగంటలునిర్విరామముగా ధ్వనించుచుండెను. అట్టి ఆ దృశ్యమునుగాంచి హనుమంతుడు ఆశ్చర్యపడెను. (40)

ఆశింశుపావృక్షముయొక్క కొమ్మలపై పుష్పములు విరబూసియుండెను. అదిచక్కనిమొగ్గలతో చిగుళ్లతో మనోహరముగా ఉండెను. దట్టమైనఆకులతో అలరారుచున్న ఆ శింశుపావృక్షమునెక్కి మారుతి ఇట్లు తలంపసాగెను. (41)

దుఃఖార్తయై, రామునిదర్శించుటకై ఎదురుతెన్నులు చూచుచు, ఇటునటు సంచరించెడి వైదేహి దైవవశమున ఇటువచ్చినచో ఆమెను నేను చూచెదను. (42) దుర్మార్గుడైన రావణుని యొక్క ఈ అశోకవనము సంపెంగ చెట్లతో, చందనవకుళవృక్షములతో అలంకృతమై యుండుట వలన ఇది వర్ణనాతీతమై రమ్యముగానున్నది. (43) పక్షిగణములచేసేవింపబడుచున్న ఈపద్మ సరస్సుగూడ మిక్కిలిమనోహరముగానున్నది. కనుక శ్రీరామపత్నియైన జానకి (పతియెడబాటువలన కలిగినతాపమును ఉపశమింపజేసికొనుటకై) ఈచల్లని ప్రదేశమునకు తప్పక రాగలదు. (44)

సీతాదేవి శ్రీరామునకుప్రాణప్రియమైనది. ఆమె వనసంచారమునదక్షురాలు. సాధ్వియైనఆ జానకి ఇచటికి వచ్చుటనిశ్చయము. (45) అందమైననేత్రములుగలదియు, శ్రీరామునిధ్యాసతో కృశించినదియు, ఈవనవిషయములను బాగుగా ఎఱింగినదియు, పూజ్యురాలునుఐనఆసీతాదేవి ఈ వనమునసంచరించుచు ఇచటికితప్పకరాగలదు. (46) శ్రీరామునికై పరితపించుచున్నదియు, పదునాల్గు సంవత్సరములపాటు నిత్యము వనవాసనియమములను పాటించుచున్నదియుఐన ఆ వామలోచన (సీతాదేవి) ఇచ్చటికి తప్పక రాగలదు. (47) జనకసుతయు, శ్రీరామునిప్రియపత్నియుఐన సీతాసాధ్వి లోగడ ఎల్లప్పుడును వనచరులయెడ ఎంతగానో ఆదరాభిమానములను చూపుచుండెడిది. (48) శ్రేష్ఠమైనదేహము గలదియు, అక్షయయౌవన సంపన్నురాలును, ప్రాతస్సంధ్యాకాలమును గమనించు నదియుఐనజానకి పవిత్రజలములుగల ఈ నదీతీరమునకు స్నానధ్యానాదులకై తప్పకవచ్చును. (49) రాజశ్రేష్ఠుడైనశ్రీరామచంద్రునకు ప్రాణతుల్యయైన సీతాదేవి మిక్కిలి శుభలక్షణములుగలది. మంగళ ప్రదమైన, ఈఅశోకవనము ఆమె ఉనికికి అన్ని విధములుగతగినట్టిది. (50) చంద్రబింబాననయైన ఆదేవి బ్రతికియున్నచో పవిత్ర జలములుగల ఈ నదికడకు తప్పకరాగలదు. (51) మహాత్ముడైన హనుమంతుడు ఇట్లుఆలోచించి, శ్రీరామపత్నిదర్శనమునకై

నిరీక్షించుచు, బాగుగా పుష్పించి యున్న దట్టమైనఆకులమధ్యదాగినవాడై నలువైపుల పరికించిపరికించి చూడసాగెను. (52)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదునాల్గవ సర్గము సమాప్తము

✻ ✻ ✻

15. పదునైదవ సర్గము

వనశోభను పరిశీలించిచూచుచు, హనుమంతుడు ఒక చైత్య ప్రాసాదముకడ దీనయైయున్న

సీతనుచూచుట, గుర్తించుట, సంతోషపడుట.

అశోకవృక్షముపైచేరియున్న ఆహనుమంతుడు సీతాదేవిదర్శనమునకై ఎదురుచూచుచు, ఆ ప్రదేశము నంతయుపరికించుచు అశోకవనమును సాకల్యముగా కలయజూచెను. (1) ఆ అశోకవనము లతాలంకృతములైన కల్పవృక్షములతోడను, ఇతర పాదపములతోడను శోభిల్లుచుండెను. ఆ వనమునందు ఎల్లెడల దివ్యగంధరసములు గుబాళించు చుండెను. అది అంతటను శోభలనువెలార్చుచుండెను. మృగములతో, పక్షిగణములతోనిండి, ఇంద్రుని నందనవన సదృశమై యొప్పుచుండెను. అచట హర్మ్యములు, ప్రాసాదములు క్రిక్కిరిసియుండెను. కోకిలలు మధుర స్వరములతో వీనులవిందు గావించుచుండెను. అచటి దిగుడుబావులు సంపెంగలతో, కలువలతో, కమలములతో శోభిల్లుచుండెను. అక్కడక్కడ పలువిధములైన ఆసనములు, ఆస్తరణములు ఏర్పాటుచబడియుండెను. అచటపెక్కు భూగృహములు దర్శనమిచ్చుచుండెను. అన్ని ఋతువులయందును అచటి వృక్షములు పుష్పఫలభరితములై విలసిల్లుచుండుటచే అది మిక్కిలి మనోహరమై యుండెను. విరబూసిన అశోకవృక్షములశోభలతో ఆవనము ఉదయసూర్యకాంతులను విరజిమ్ముచున్నదానివలె ఒప్పుచుండెను.

వందలకొలది పక్షులు పదేపదే చెట్లపైవచ్చివ్రాలుచుండుటవలన ఆ కొమ్మలపై పక్షులు తప్ప ఆకులే లేవన్నట్లుండెను. ఆ పక్షులు పుష్పములను ముక్కులగఱచుకొని, ఎగిరి పోవుచుండగా అవి చిత్రములైనపూవులతో అలంకరింపబడినట్లుండెను. ఈ విధముగా పక్షులు చెట్లపై వ్రాలుచుండుటను, అచటినుండిఎగిరిపోవుటను హనుమంతుడు చూచెను. ఆమూలాగ్రముగా వ్యాపించిన అశోకవృక్షములు చూచువారిశోకములనుహరించివేయుచుండెను. తలకుమించిన పూలబరువులచేవంగి నేలను స్పృశించుచున్నట్లుఉన్న గన్నేరుచెట్లతోను, బాగుగా విరబూసిన మోదుగుచెట్లతోను విరాజిల్లుచున్న ఆ అశోకవనమును అచటనున్న మారుతి కలయజూచెను. (2-8)

ఆ వనప్రదేశమంతయును వృక్షములశోభలచే తేజోమయమై యొప్పుచుండెను. బాగుగాలావెక్కిన బోదెలుగల అసంఖ్యాకములైన పున్నాగవృక్షములు, ఏడాకులఅరటిచెట్లు, సంపెంగలు, విరిగిచెట్లు పుష్పభరితములైశోభిల్లుచుండెను. వేలకొలదిగానున్న ఆ అశోకవృక్షములలో కొన్నిబంగారువన్నెలతోడను, మఱికొన్ని అగ్నికాంతులతోడను, ఇంకనుకొన్ని నీలవర్ణములతోడను, కాటుకరంగులతోడను రాజిల్లుచుండెను. అది దివ్యమైన నందనోద్యానమువలెను, ఆశ్చర్యమునుగొలుపు చైత్రరథము (కుబేరుని ఉద్యానవనము) రీతి విలసిల్లుచుండెను. (9-11) అంతేగాదుఆవనము నందనోద్యానము, చైత్రరథముల కంటెను ఉత్కృష్టమైవిలసిల్లుచుండెను. అది ఊహాతీతమై, దివ్యమై, మనోహరమై, బహువిధశోభలకు నెలవై, నక్షత్రములవలె మిలమిలలాడు పుష్పములతో తేజరిల్లుచు మఱియొక ఆకాశమువలె అలరారుచుండెను. (12)

అసంఖ్యాకములైనపుష్పములనెడి రత్నములతోగూడిన ఆ వనము లంకచుట్టునుగల నాలుగుసముద్రములకు తోడుగా ఐదవరత్నాకరమువలె రాజిల్లుచుండెను. అక్కడి వృక్షములు ఆఱు ఋతువులలోను పుష్పించుచు కమ్మని సువాసనలను వెదజల్లుచుండెను. నానావిధములైన మృగముల శబ్దములతోను, పక్షుల కూజితములతోడను అది మిక్కిలి రమ్యముగా నుండెను, సువాసనలతోగూడి, బహువిధములైన పరిమళములను వెదజల్లుచు

మనోహరమైన ఆవనము సుగంధభరితమై రెండవ గంధమాదనపర్వతమువలె ఒప్పుచుండెను. (13-14) ఆ అశోకవనమునందు తానున్నప్రదేశమునకు సమీపమున ఎత్తైన ఒకచైత్యప్రాసాదమును ఆ వానరోత్తముడుగాంచెను. వేయిస్తంభములతో నిర్మితమైన ఆ ప్రాసాదము కైలాసమువలె ధవళకాంతుల నీనుచుండెను. పగడములుపొదిగిన సోపానములతో, మేలిమిబంగారువేదికలతో ఆ ప్రాసాదము మనోజ్ఞములైన కాంతులను ప్రసరింపజేయుచు కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండెను. ఇంకను అది (ప్రాసాదము) నిర్మలమై అత్యున్నతమై ఆకాశమును తాకుచున్నట్లుండెను. (15-17)

ఇంతలో హనుమంతుడు మలినవస్త్రములను ధరించిన ఒకస్త్రీనిచూచెను. ఆమెచుట్టును రాక్షసస్త్రీలు చేరియుండిరి. ఆమె ఉపవాసములచే కృశించినదై, శుక్లపక్ష ప్రారంభమునందలి నెలవంకవలె స్వచ్ఛముగానుండెను. ఆ అమలాంగి దీనురాలై, మాటిమాటికిని నిట్టూర్పులు విడుచుచుండుటను అతడుగమనించెను. (18-19) జాజ్వల్యమానముగా ప్రకాశించుచున్న అగ్నిజ్వాలను పొగకప్పివేసినప్పుడు దానికాంతి స్పష్టముగాగోచరింపదు. అట్లే మనోహరకాంతులుగల ఆమెరూపలావణ్యశోభలు హేతుబద్ధముగా ఆలోచించినప్పుడే గుర్తించుటకు సాధ్యమగును. ఆమె ఒకే ఒక పచ్చనిపట్టువస్త్రమును ధరించియుండెను. అది మలినమైనను ఉత్తమమైనది. ఆమె అలంకారరహితయై పద్మములులేనట్టి బురదతోగూడిన సరస్సువలె తోచుచుండెను. (20-21) ఆమె దుఃఖసంతప్తయై తఱిగిపోయిన శరీరచ్ఛాయతో ధ్యానస్థితిలోఉన్నదై బిడియముతోతలవంచుకొని, పాపగ్రహమైన అంగారకునిచే పీడింపబడిన రోహిణివలెనుండెను. (22)

సంతతధారగా కన్నీరుగార్చుచున్నదై, ఆహారమును మానివేయుటవలన కృశించినదై, శోకించుచు ధ్యానమగ్నయై, నిరంతరదుఃఖపరాయణయై ఆమె అతి దీనావస్థలో నుండెను. (23) ఆత్మీయులకుదూరమై, అనుక్షణము రాక్షసీగణముచే ఆవృతమైయున్న ఆమె, తనజాతిలేళ్లకుదూరమై వేటకుక్కలమధ్యచిక్కుపడిన ఆడులేడివలె బిక్కమొగముతోనుండెను. (24) జడగట్టిన ఆమెకేశపాశము నల్లత్రాచునుబోలి, కటి ప్రదేశమువఱకు

వ్రేలాడుచుండెను. అప్పుడామె శరత్కాలమునందు నల్లనివృక్షపంక్తితోగూడిన భూమివలె ఒప్పుచుండెను. (25) ఏమాత్రము కష్టములనుఎఱుగనదియు, సర్వసుఖములను పొందుటకు యోగ్యురాలయ్యును దుఃఖములపాలైనదియు, మలినవస్త్రధారిణియు, మిక్కిలి కృశించినదియుఅగు ఆ విశాలాక్షినిజూచి, తాను అనుకొనిన కారణములనుబట్టి కామరూపియైన ఆ రావణునిచే అపహరింపబడి తీసికొనిపోబడిన **ఆనాటిసీత ఈమెయే-** అని హనుమంతుడు భావింపసాగెను. (26-27)

ఋశ్యమూకపర్వతముమీదుగా వెళ్లుచున్నప్పటి అంగనరూపురేఖలే ఈమెయందుగోచరించుచున్నవి. ఈమెనిండుచందురునిబోలిన ముఖముగలది. చక్కని కనుబొమ్మలుగలది. సర్వాంగసౌందర్యముగలది. ఈ దేవి తన తనుశోభలచే అన్నిదిశలయందును అలముకొనిన చీకట్లను పాఱద్రోలుచున్నది. ఈమె నల్లనికురులు, దొండపండువంటిపెదవులు, చక్కనినడుముగలిగి, సర్వాంగసౌష్ఠవముతో విలసిల్లుచున్నది. తామరరేకుల వంటికన్నులుగలిగి ఈమె మన్మథసతియైన రతీదేవివలె శోభిల్లుచున్నది. నిండుపున్నమినాటి వెన్నెలవలె అందఱికిని ఆహ్లాదమునుగూర్చునది. కనుక నిజముగా **ఈమె సీతయే-** (28-30) ఈమె అనువైన తనుసౌభాగ్యముగలిగి, భూమిపై స్థిరముగా ఆసీనయైయున్నది. తపోనియమములను పాటించుచున్నది. భయమునకులోనై ఇతరులను దరిజేరనీయని ఆడుసర్పమువలె నిట్టూర్పులు విడుచుచున్నది. పొగచే ఆవృతమైన అగ్నిశిఖవలె ఈమె దుర్భరశోకకారణముగ కాంతి తఱిగియున్నది. (31-32)

సందేహమునకుతావిచ్చుచున్న ధర్మశాస్త్రమువలెను, క్షీణించిన సంపదవలెను, సన్నగిల్లినశ్రద్ధవలెను, నెఱవేఱని ఆశవలెను, విఘ్నములెదురగుటచే నిష్ఫలమైన కార్యసిద్ధివలెను, కలుషితమైనబుద్ధివలెను, నిరాధారమైన అపవాదముచేదెబ్బతినినకీర్తివలెను ఒప్పుచు, రావణునిచే అపహరింపబడుటవలన కృశించినదై, శ్రీరామునియెడబాటునకు వ్యథచెందినదై, అబలయైన జింకపిల్లవలె అటునిటు బిత్తరచూపులతో చూచుచున్న సీతాదేవిని మారుతి గాంచెను. (33-35) ఆమె కన్నులు

అశ్రుపూర్ణములైయుండెను. కనుఱెప్పలవెంట్రుకలు నల్లనై వంకరగానుండెను. పదేపదే నిట్టూర్పులువిడుచుచున్న ఆమెవదనము అప్రసన్నముగానుండెను. తపశ్చర్యకారణముగ ఆమెశరీరమున ధూళి చేరియుండెను. అలంకారములకు అర్హురాలయ్యును ఎట్టి అలంకారములనుగూడ ధరింపక దీనురాలై, ఆమె కారుమేఘములచే కప్పబడిన పూర్ణచంద్రునివలెనుండెను. (36-37) పఠనపాఠనములు (ఆవృత్తులు) లేక వేదాదివిద్యల విషయమున సందేహములు పొడసూపినట్లు, సీతను జూచిన హనుమంతునకు ఆమెసీతాదేవి ఔనా? కాదా? అనుసందేహములుఏర్పడెను. (38)

వ్యుత్పత్తి, వ్యాకరణ- ఉచ్చారణాదులసంస్కారము (అవగాహన) లేనప్పుడు విపరీతార్థములనుదెలుపు వాక్యమునువలె, తైలాదిసంస్కారములులేక అలంకారరహితయైన సీతాదేవిని ఆ మారుతి అతికష్టముమీద గుర్తింపగల్గెను. (39) సౌశీల్యవతియు, జనకసుతయు, విశాలాక్షియుఐన ఆమెను బాగుగాపరిశీలనగాజూచి, తానుగమనించిన లక్షణములనుబట్టి హనుమంతుడు ఆమెసీతాదేవియే అని నిశ్చయించుకొనెను. (40) జానకీదేవి ధరించెడిఆభరణములనుగూర్చి శ్రీరాముడు హనుమంతునకు తెలిపియుండెను. అవియన్నియును కొమ్మలకు వ్రేలాడుచుండుటను అతడు గాంచెను. (41) చక్కగారూపొందింపబడినకర్ణకుండలములు, బాగుగా అమరియున్న 'శ్వదంష్ట్రములు' అనుపేరుగల శ్రవణాభరణములు, మణులతో, పగడములతోగూడి చిత్రవిచిత్రముగానున్నహస్తాభరణములు ఇచట గలవు, చాలకాలముధరింపబడుటచే నల్లబడి (శరీర తాపముచే నల్లబాఱి) యున్నవి. అట్లే శాఖలపైనుంచబడినవిగూడ నల్లబడినవి. 'ఇవియే ఆనాడుశ్రీరాముడువర్ణించిన ఆభరణములు - అని నేనుభావింతును. (42-43) రావణుడు సీతాదేవినిఅపహరించుకొని పోవునప్పుడు ఋశ్యమూకపర్వతముపై (ఆమెజారవిడువగా) పడిన ఆభరణములు ఇచటకన్పించుటలేదు. ఆమెచే జారవిడువబడనిఆభరణములు ఇవియే. సందేహమేలేదు. (44) ఆనాడు ఋశ్యమూకపర్వతముపై జారవిడువబడిన బంగారపుటంచుగల పచ్చనిఉత్తరీయము చెట్లకు తగుల్కొని యుండగా

ఆవస్త్రమును వానరులుచూచిరి. (45) ఈమెచేతనే భూమిపై పడవేయబడిన గలగలలాడు శ్రేష్ఠములైన, అతిముఖ్యములైన భూషణములనుగూడ ఆ వానరులుచూచిరి. (46) చాలాకాలమునుండి ఈమెధరించుచుండుటచే ఈ వస్త్రముమిక్కిలిమాసినట్లున్నది. కాని దానివన్నెలు, చిన్నెలు ఏమాత్రముతఱుగలేదు. అక్కడ జారవిడువబడిన వస్త్రముయొక్కశోభలుగూడ ఇట్లేయున్నవి. (47)

బంగారువన్నెతనువుగల ఈసాధ్వి రామునకు అత్యంత ప్రేమపాత్రయైన సీతాదేవియే. శారీరికముగా ఈమె రామునకు దూరముగానున్నను ఆయన మనస్సులో మాత్రము సుస్థిరముగానే యున్నది. (48) ఆపత్కాలమునందు స్త్రీలను అవశ్యముగా ఆదుకొనవలెను. సీతను ఆపదలో రక్షింపలేకపోయితిని గదా! అని కనికరము, తననుఆశ్రయించినవారిని రక్షించుస్వభావముగలవాడు రాముడు- కావునదయ, భార్య దూరమైనందుకు శోకము, తనకుప్రియురాలైన సీతయెడబాటునకు విరహము, సీతానిమిత్తముగా పై నాల్గింటికిలోనై శ్రీరాముడు పరితపించుచున్నాడు. (49-50) అంగప్రత్యంగసౌష్ఠవములచే అతిలోకసుందరి సీతాదేవి. అందచందములకు కుదురైనశ్రీరాముడు పురుషమోహనాకారుడు. అన్నివిధములుగా వీరు ఒకరికొకరుతగినవారు. కావున ఈతన్వి శ్రీరామునకు తగినభార్య. (51) శ్రీరాముసిమనస్సునందంతటను సీతాకృతియే నిండియున్నది. సీతాదేవిమనస్సునందు శ్రీరామునిరూపమే పరిపూర్ణమైయున్నది. కావున ధర్మాత్ములైన వారిరువురును జీవించియుండగలుగుచున్నారు. లేనిచో అయుభయులును క్షణకాలమైనను జీవించియుండజాలరు. (52) మహాసాధ్వియైనసీతాదేవికి దూరమైకూడ శ్రీరామచంద్రుడు తనప్రాణములను నిలుపుకొని, దుష్కర కార్యమును చేయుచున్నాడు. ఇట్టి దుఃఖస్థితిలో ఆయన ధైర్యస్థైర్యములను కల్గియుండుట ప్రశంసావహము. (53) నిండుజవ్వనియైన ఈ సీతాదేవిని విడిచి క్షణకాలమైనను ఉండజాలని శ్రీరాముడు ఇంతవఱకును జీవించి యుండుట నిజముగా అశక్యమైన కార్యమే. (54) ఈ విధముగా సీతనుజూచి మారుతిఎంతయు సంతోషించెను. అప్పుడతడు శ్రీరామచంద్రుని స్మరించి, ఆ

ప్రభువును మిక్కిలికొనియాడెను. (ఇంతటి ఉత్తమ సాధ్వియైనభార్యకొఱకై పరితపించుట శ్రీరామునకు ఉచితమే. ఇంతటి సౌశీల్యవతిని భార్యగా పొందుటకు ఆయనయే యోగ్యుడు.) (55)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదునైదవ సర్గము సమాప్తము

* * *

16. పదునాఱవ సర్గము

హనుమంతుడు సీతాదేవిశీలసౌందర్యములను ప్రశంసించుచు, కష్టదశలోనున్న యామెనుగాంచి ఆమెకై తానుగూడశోకించుట

సుగుణాభిరాములు, లోకస్తుత్యులు ఐన సీతారాములను మనస్సులోనే ప్రశంసించి, ఆ వానరోత్తముడు మఱల ఆలోచనలలో మునింగెను. (1) గొప్పతేజశ్శాలియైన ఆహనుమంతుడు ఒక క్షణకాలముపాటుధ్యానినిమగ్నుడై సీతాదేవిస్థితినిజూచి, కన్నీరుమున్నీరుగా విలపింపసాగెను. (2) మిక్కిలి వినయవిధేయతలుగల లక్ష్మణస్వామికి పూజ్యురాలును, అతనికి అన్నయైన శ్రీరామునకు ధర్మపత్నియుఐన సీతామాత ఇడుములపాలైనది. విధివిధానము ఎవ్వరికైనను అనుల్లంఘనీయము గదా! (3) శ్రీరామునిపరాక్రమమును, అభిప్రాయమును, అట్లే ధీశాలియైనలక్ష్మణునిశౌర్యమును (ఆయిరువురి ప్రయత్నప్రభావములను) బాగుగా ఎఱిగినందువలన వర్షాకాలమున గంగానది క్షోభింపనట్లు సీతాదేవియు మిక్కిలిక్షోభకు గుఱికాలేదు. (4) సీతారాములు పరస్పరము అనుగుణములైన స్వభావములు, వయస్సులు, ప్రవర్తనలు గలవారు. ఇద్దఱును సద్వంశసంజాతులు, సాముద్రికలక్షణాదులును అనురూపముగాగలవారు. కనుక సీతాదేవికి అనువైనవాడు రాముడు, అసితేక్షణయైన సీతాదేవియు శ్రీరామునకు తగినవధువు. (5) మేలిమిబంగారమువలె శోభిల్లుచు, లక్ష్మీదేవివలె లోకమనోహరయైన ఆ సీతాదేవిని మారుతిచూచి, మనస్సున రాముని స్మరించుచు ఇట్లు వచించెను. (6)

ఈ విశాలాక్షికారణముగనే మహాబలుడైన వాలి వధింపబడెను, పరాక్రమమున రావణునితో సమానుడైన కబంధుడుగూడ కడతేర్చబడెను. (7) దేవేంద్రుడు శంబరాసురునివధించినట్లు మహాపరాక్రమశాలియైన శ్రీరాముడు వనవాస సమయమున రణరంగమునందు భీమవిక్రముడైన విరాధుడను రాక్షసునిగూడ హతమార్చెను. (8) భయంకరకృత్యములనొనర్చు పదునాలుగువేలమంది రాక్షసులును అగ్నిశిఖాతుల్యములైన శ్రీరాముని బాణపరంపరకు జనస్థానమున బలియైరి. (9) జగద్విఖ్యాతుడైనశ్రీరామునిచే సమరరంగమున ఖరుడు, త్రిశిరుడు మట్టిగఱచిరి, యుద్ధవీరుడైన దూషణుడును నేలపాలాయెను. (10)

లోకప్రసిద్ధమైనదియు, వాలిచే పాలింపబడినదియు, దుర్లభమైనవానరరాజ్యము ఈమెకారణముననే గదా! సుగ్రీవునకు ప్రాప్తించినది. (11) ఈ విశాలాక్షికొఱకే నదీనదములకు పతియు, రత్నాకరముఐన సాగరమునుదాటి, నేను ఇచటికివచ్చి, ఈ లంకానగరమును గాలించితిని. (12) ఒకవేళ శ్రీరాముడుసంకల్పించినచో ఈమె (సీతాదేవి) కొఱకై సముద్రవలయితమైనఈభూమండలమునేగాదు, సకలలోకములనుసైతము తలక్రిందులుగావించును. అట్లు చేయుటయు యుక్తమే- అని నాఅభిప్రాయము. (13) శ్రీరామునకు ముల్లోకములపై రాజ్యాధికారమును పొందుటముఖ్యమా? జనకాత్మజయైనసీతాదేవిని పొందుట ముఖ్యమా? అనిఆలోచించినచో త్రిలోకాధిపత్యమంతయును సీతాదేవియొక్క యౌన్నత్యముముందు పదునాఱవ వంతునకును సరిపోదు. (14) యజ్ఞనిమిత్తమై నాగలితో భూమిని దున్నుచుండగా పద్మపరాగములవలె శుభకరములైన పంటపొలాలధూళిచే కప్పబడినదై ఈమె భూమినిచీల్చుకొనిఉదయించెను. ఉత్తమధార్మికుడును మహాత్ముడును, మిథిలాధిపతియుఐన జనకమహారాజునకు సుతయు, మహాపతివ్రతయుఐన ఆ **సీతాదేవియే** ఈమె. (15-16)

పరాక్రమశాలియు, శ్రేష్ఠస్వభావముగలవాడును, యుద్ధమున వెన్నుచూపనివాడునుఐన దశరథమహారాజునకు పెద్దకోడలైనయశస్విని ఈమెయే గదా! (17) ధర్మస్వరూపుడు, శరణాగతవత్సలుడు,

ఆత్మజ్ఞానియుఐన శ్రీరామునకు ప్రాణప్రియయు, భార్యయుఐన ఆ సీతాదేవియే ఇచట ఈ స్థితిలో రాక్షసస్త్రీలవశములోనున్నదిగదా! (18) ఈమె తనభర్తపైగల అపరిమితమైన అనురాగ కారణమున సకలభోగభాగ్యములను, ఆత్మీయులను వీడి, వనవాసమునఎదురగు క్లేశములనుసైతము పరిగణింపక నిర్జనవనమున అడుగిడెను. (19) పతిసేవాపరాయణయై ఫలమూలములనే ఆహారముగా గొని సంతుష్టిపడుచు, భవనములయందువలెనే అరణ్యమునందును పరమప్రీతిని పొందిన **ఆ సీతయే** ఈమె. (20) నిరంతరము చిఱునవ్వుతోభాషించు పుత్తడి బొమ్మయైన సీతమ్మ ఎట్టి చిన్నకష్టమునకైనను ఏమాత్రముతట్టుకొనలేనిది. ఆ సీతమ్మయే ఈనాడు ఇట్టి తీవ్రవేదనలను భరించుచున్నది (21)

దుష్టరావణుడు పెట్టుచున్న అన్నికష్టములకును తట్టుకొని, తనశీలసంపదను సంరక్షించుకొనుచున్న ఈ సీతాదేవినిజూచుటకై, దప్పిగొన్నవాడు చలివేంద్రమును చూచుటకు ఆరాటపడునట్లు, రాఘవుడు తహతహలాడు చున్నాడు. (22) శ్రీరాముడు ఈమెను మఱలపొందినచో, రాజ్యమును కోల్పోయినరాజు తిరిగి తనరాజ్యాధికారమును పొందినంతగా నిజముగామిక్కిలిఆనందించును. (23) కామములను, భోగములను పరిత్యజించి, భర్తకు (బంధుజనులకు) దూరమైన సీతాదేవి తనస్వామిని జేరుకోరికతో ప్రాణములను చిక్కబట్టుకొనియున్నది (24) ఈమె తనయెదుటనున్న రాక్షసస్త్రీలను చూచుటలేదు. ఈ పుష్పఫలవృక్షములను సైతము కాంచుటలేదు. శ్రీరాముని తనహృదయమందిరమున నింపుకొని, నిరంతరము అనన్యచిత్తముతో ఆయననే ధ్యానించు చున్నది. (25) భూషణములెన్నియున్నను నాతికి పతియే పరమభూషణము. భూషణార్హయైన ఈమె పతియైన శ్రీరామునకు దూరమగుటచే శోభిల్లుటలేదు. (26) శ్రీరామచంద్రప్రభువు దుస్సహమైన ఈమె యెడబాటునకులోనైగూడా దుఃఖముతో క్రుంగిపోక ప్రాణములను నిలుపుకొనియేయున్నాడు. వాస్తవముగా ఆయనకు ఇది దుష్కరమైనకార్యము. (27) నల్లనికురులుగలదియు,

కమలములవంటి కన్నులు గలదియు, శ్రీరామునికడ దివ్యసుఖములనుపొందుటకు అర్హురాలునుఅగు ఈమె ఈ రాక్షసస్త్రీలమధ్య దుఃఖార్తయగుటచూచి, నామనస్సుగూడ కలతచెందుచున్నది. ఇక పరమదయాళువైన శ్రీరామునివిషయమై చెప్పవలసినదేమి? (28)

ఓర్పులో భూదేవివంటిదియు, పద్మనేత్రయుఐన ఈమె ఇంతవఱకును రామలక్ష్మణులచే రక్షింపబడినది. కాని ఇప్పుడు ఒకచెట్టుక్రింద కూర్చొని, ఈమె రాక్షసస్త్రీలయొక్క భయంకరములైన వికారపుచూపులకాపలాలో దీనురాలై యున్నది. (29)

హిమపాతముచే దెబ్బతినిన పద్మలతవలె శోభారహితయు, ఆపదలపరంపరచేపీడింపబడుచున్నదియుఐన జనకసుత తోడులేని ఆడుచక్రవాకమువలె చెప్పలేనంతదీనదశకు లోనయ్యెను. (30) పూలభారముచేవంగినకొమ్మలుగల అశోకవృక్షములు ఈమెశోకమును అధికమొనర్చుచున్నవి. వసంతునితోగూడిన చంద్రుడు వేలకొలది చల్లనికిరణములతో ప్రకాశించుచు ఈమెవిరహతాపమును ఇనుమడింప జేయుచున్నాడు. (31)

మిక్కిలి బలశాలియు, కపిశ్రేష్ఠుడును, మహావీరుడును ఐన హనుమంతుడు ఈ విధముగా విషయములను సమగ్రముగా పరిశీలించినపిమ్మట ఈమె **సీతాదేవియే** అని గట్టిగానిశ్చయించుకొని, ఆ వృక్షముపైననే ఉండిపోయెను. (32)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదునాఱవ సర్గము సమాప్తము

* * *

17. పదునేడవ సర్గము

సీతనుగాంచి, హనుమంతుడు ప్రసన్నమనస్కుడగుట

ఇంతలో కలువలతోసమానమైనకాంతిగల నిర్మలచంద్రుడు, నీలముగానున్న జలములయందు హంస ప్రవేశించినట్లు స్వయముగా స్వచ్ఛమైన వినీలాకాశపశ్చిమభాగమును జేరెను. (1) నిర్మలకాంతులతో విలసిల్లుచున్న చంద్రుడు తన ప్రభలతో సహాయపడుచున్నవానివలె చల్లని కిరణములతో ఆ మారుతినిసేవించెను. (2) పిమ్మట హనుమంతుడు బరువుతో నీటిలో క్రుంగిపోవుచున్న నావవలె శోకభారముతోక్రుంగిపోవుచున్న పూర్ణచంద్రాననయగు సీతాదేవినిగాంచెను. (3) వాయుసుతుడైన హనుమంతుడు సీతాదేవిని స్పష్టముగాచూడగోరి, దృష్టిని అటు ప్రసరింపజేసెను. అప్పుడాయనకు ఆ సమీపముననే భయంకరాకారములతో నున్న రాక్షసస్త్రీలు కనబడిరి. (4) ఒక్కకన్నుమాత్రమేగలది, ఒకేచెవిగలది, తలచుట్టును వ్యాపించియున్న చెవులుగలది, చెవులులేనిది, శంకువువంటి కర్ణములుగలది, తలవఱకు వ్యాప్తమైయున్న ముక్కుగలది, శరీరమునకుమించిన తలగలది, సన్నని పొడవైన మెడగలది, చింపిరిజుట్టుగలది, జుట్టులేనిది, కేశములనే కంబళముగాధరించినట్టిది, వ్రేలాడుచున్న కర్ణములు, లలాటముకలది, వ్రేలాడుచున్నపొట్ట, స్తనములు గలది, వ్రేలాడుచున్నపెదవులుగలది, గడ్డము వఱకువ్యాప్తమైన పెదవులు గలది, వ్రేలాడుముఖము గలది, వ్రేలాడుచున్న మోకాళ్లుగలది, మఱుగుజ్జుది, పొడవైనది, గూనిది, వంకరగానున్నది, పొట్టిది, ఎత్తైన కోఱలుగలది, వంకరమూతిగలది, పచ్చనికళ్లుగలది, వికారముగానున్న ముఖముగలది. ఇట్టి రాక్షసస్త్రీలను మారుతిగాంచెను. (5-8)

వికారముగానున్నవారు, పచ్చనిశరీరములుగలవారు, నల్లనివారు, కోపస్వభావలు, కలహప్రియలు, నల్లని పెద్దఇనుపశూలములను, కూటములను, గుదియలను ధరించినవారు, పందులు, లేళ్లు, పెద్దపులులు, గేదెలు, మేకలు, నక్కలు వీటి ముఖములవంటి ముఖములు గలవారు, ఏనుగులు, ఒంటెలు,

గుఱ్ఱములు - వీటి పాదములవంటి పాదములుగలవారు, కుదించుకొని పోయినశిరస్సులుగలవారు, ఒంటిచేయిగలవారు, ఒంటిపాదముగలవారు, గాడిదచెవులవారు, గుఱ్ఱములచెవులవారు, ఆవుచెవులవారు, ఏనుగుచెవులవారు, కోతిచెవులవారు, ముక్కులు లేనివారు, పెద్దముక్కులుగల వారు, అడ్డముక్కులుగలవారు, వంకరముక్కులుగలవారు, ఏనుగుతొండమువంటి ముక్కుగలవారు, నుదుఱువఱకు ముక్కుగలవారు, ఏనుగుకాళ్లవారు, పెద్దపాదములుగల వారు, ఆవుపాదములవారు, పాదములమీదకేశములు గలవారు, మించినశిరస్సు, మెడగలవారు, పెద్దకుచములు, బానకడుపుగలవారు, పెద్దముఖము, నేత్రములుగలవారు, పొడవైననాల్క, గోళ్లుగలవారు, మేకముఖములవారు, ఏనుగుముఖములవారు, గోముఖములవారు, సూకర ముఖములవారు, గుఱ్ఱములు, ఒంటెలు, ఏనుగులు - వీటినోళ్లవంటి నోళ్లుగలవారు- ఈవిధముగా భయంకరరూపములుగల రాక్షసస్త్రీలను హనుమంతుడు గాంచెను.

శూలములను, ఇనుపగుదియలను చేతబట్టియున్నవారు, కోపముఖములవారు, కలహ ప్రియులు, కోఱలుగలవారు, పొగబాఱినజుట్టుగలవారు, వికారముగానున్నముఖములవారు ఐన రాక్షసీగణములను అతడు చూచెను. ఆ స్త్రీలు నిరంతరము మద్యపానముచేయుచుండిరి. మాంసభక్షణముపైనను, సురాపానముల మీదను వారికి మక్కువ ఎక్కువ. వారు రక్తమాంసభక్షకులు. వారిశరీరములు మాంసరక్తములతో పూయబడినట్లుండెను. చూచెడివారికి గగుర్పాటు గలిగించు ఆ భయంకర రాక్షసస్త్రీలను కపివరుడు గాంచెను. (9-17)

ఆ రాక్షసస్త్రీలు పెద్దస్కంధముగల వృక్షముచుట్టును కూర్చొనియుండిరి. ఆ చెట్టుక్రిందనేయున్న పూజ్యురాలును, జనకరాజసుతయుఐన సీతాదేవిని హనుమంతుడు దర్శించెను. ఆ జానకిని దర్శించుటవలన అతడు మహానందభరితుడై, దివ్యతేజోవిలసితుడయ్యెను. శోకసంతప్తయగుటవలన ఆమె వన్నెతఱిగియుండెను. ఆమెకేశములన్నియు ధూళితోనిండియుండెను. పుణ్యముక్షీణించుటవలన భూమిపైరాలినతారవలె ఆమె నిస్తేజయైయుండెను. పతివ్రతాధర్మములను పాటించుచు ఉత్తమశీలసంపన్నయేయైయున్నను

భర్తృదర్శన భాగ్యము లేకపోవుటచే ఆమె దీనురాలైయుండెను. (18-20) శ్రేష్ఠములైనఆభరణములను ధరింపకయున్నను ఆమెకుపతిప్రేమయే ఏకైకభూషణము. రావణునిచే అపహృతయై ఆత్మీయులకు (రామలక్ష్మణులకు) దూరమై ఒంటరిగానున్నసీతాదేవి, సింహముచేఅడ్డగింపబడి తోడిగజయూథములకు దూరమై ఏకాకిగా చిక్కులపాలైన ఆడుఏనుగువలె ఉండెను. ఆమె వర్షాకాలాంతమునందు శరత్కాలమేఘములచేకప్పబడిన చంద్రరేఖవలె ఒప్పుచుండెను. (21-22)

ఉద్వర్తనాది (నలుగుబెట్టుట........ మొదలగు) సంస్కారములు లేనందున ఆమెరూపము తీగలను సరిచేయని (శ్రుతిచేయని) వీణవలె శోభావిహీనమై యుండెను. ఆమె రాక్షసస్త్రీలమధ్యనున్నను. ఆమెమనస్సు శ్రీరామునియందే లగ్నమైయుండుటవలన వారిమాటలు ఆమెచెవికెక్కుటలేదు. అశోకవనమధ్యముననున్నను ఆమె శోకసాగరమున మునిగియుండెను. అచ్చటరాక్షసస్త్రీలచే పరివృతయై గ్రహములచే చుట్టబడిన రోహిణివలెను, పుష్పములులేని లతవలెను నిస్తేజమైయున్న సీతాదేవిని ఆ మారుతి గాంచెను. ఆమెశరీరము మలినముతోకూడి శోభావిహీనమైయున్నను సహజలావణ్యప్రభావమున బురదతో నిండిన తామరతూడువలె తేజరిల్లుచుండెను. నలిగిమలినమైన వస్త్రమునుదాల్చినదై లేడిపిల్లవలె బిత్తర చూపులుగల ఆ సీతాదేవిని ఆవానరోత్తముడు వీక్షించెను. (23-26)

రాక్షసస్త్రీలమధ్య దీనవదనయైయున్నను ఆమె తనభర్తయైన శ్రీరామునిపరాక్రమమును బాగుగా ఎఱిగినదగుటవలన ధైర్యముతో ఎవ్వరికిని తలవంచనిదై యుండెను. చక్కని నేత్రసౌందర్యముగల సీతాదేవిని ఆమెశీలమే రక్షించుచుండెను. మనోహరములైన చూపులతో ఒప్పుచు, భయముతో అటు నిటు చూచుచున్నఆడులేడివలెఉన్న ఆ సీతాదేవిని హనుమంతుడు తిలకించెను. (27-28) ఆమె తన వేడినిట్టూర్పులచే చిగుళ్లుదొడిగిన వృక్షములను కాల్చివేయుచున్నట్లుండెను. శోకముల రాశివలెను. ఎగసిపడుచున్న దుఃఖతరంగములవలెను ఒప్పుచును, ఆభరణములు లేకున్నను, చక్కని అవయవ సౌష్ఠవముతో శోభిల్లుచున్న క్షమామూర్తియైన ఆ సీతా మాతను జూచి,

మారుతి మిక్కిలి సంతసించెను. (29-30) అందమైన కన్నులుగల ఆ సీతాదేవిని జూచుటతోడనే ఆ హనుమంతునినేత్రములనుండి ఆనందాశ్రువులు స్రవించెను. పిమ్మట ఆంజనేయుడు రాముని స్మరించి, ఆయనకు అంజలిఘటించెను. సీతాదర్శనముతో ఆనందభరితుడై రామలక్ష్మణులకు నమస్కరించి, ఆ మహావీరుడు ఆకులచాటున దాగికొనియుండెను. (31-32)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పదునేడవ సర్గము సమాప్తము

* * *

18. పదునెనిమిదవ సర్గము

రావణుడు అశోకవాటికకు వచ్చుట, హనుమంతుడు అతనిని చూచుట

ఆవిధముగా హనుమంతుడు పూలతోనిండిన వృక్షములుగల ఆవనమునందంతటను గాలించుచు సీతాదేవిని గుర్తించునంతలో వేకువజాము అయ్యెను. (1) వేదవేదాంగములయందు నిష్ణాతులును, ప్రముఖ యజ్ఞములనుజేసినవారును ఐన బ్రహ్మరాక్షసులు ఆవేకువజామున కావించుచున్నవేదఘోషలను హనుమంతుడు వినెను. (2) పిమ్మట వినసొంపైన మంగళకరములైన చతుర్వాద్యధ్వనులచే దీర్ఘబాహువు, మహాబలము గలవాడును ఐన దశకంఠుని అతనిఅనుచరులు మేల్కొల్పిరి. (3) ప్రతాపశాలియైన రావణుడు సకాలమున మేల్కొనెను. అతడు చెదరిన హారములను, జారిపోవుచున్నవస్త్రములను సర్దుకొనెను, ఎల్లప్పుడును సీతాదేవి ఆతనిస్మృతిపథమున మెదలుచునేయుండెను. (4) సీతాదేవిపై మరులుగొనియున్న అతనిలో ఇంకను కామవికారములు చెలరేగెను. మదోన్మత్తుడైన రావణుడు తనకామాతిరేకమును అణచుకొనలేకపోయెను. (5)

అతడుసర్వాభరణభూషితుడై నూతనశోభలతో తేజరిల్లుచుండెను. పిమ్మట వివిధములగు ఫలములతోడను, పూలతోను శోభిల్లుచున్న వృక్షములుగల ఆ

అశోకవనమున ప్రవేశించెను. ఆ అశోకవనము సరస్సులతో నిండియుండెను. నానావిధపుష్పములచే శోభిల్లుచుండెను. అది నిరంతరము మత్తిల్లినపక్షుల కలకలారావములతో అద్భుతావహమై చిత్రవిచిత్రముగానుండెను. చక్కనిచూపులుగల వివిధములగు క్రీడామృగములతో అలరారుచుండెను. అనేకవిధములగు మృగములగుంపులతో విలసిల్లుచుండెను. అందు ఆయావృక్షములనుండి రాలినఫలములతో నేలయంతయు నిండియుండెను. అందలిచెట్లు దట్టముగానుండెను. మణిఖచితములైన బంగారు ముఖ ద్వారములుగల ఉద్యానవన వీధులనుగాంచుచు రావణుడు అందుప్రవేశించెను. (6-9) దేవకన్యలు, గంధర్వకాంతలు దేవేంద్రుని అనుసరించినట్లు పులస్త్యవంశజుడైన ఆరావణుని వందలకొలదిఅంగనలు అనుగమించిరి. అచట కొందఱు యువతులు బంగారుకరదీపికలను, మఱికొందఱు విసనకఱ్ఱలను, వింజామరలను చేబూని అతనిని సేవించుచుండిరి. కొందఱు బంగారు పూర్ణ కుంభములతో ముందునడచుచుండిరి. మఱికొందఱు ఖడ్గములను, ఆస్తరణములను (ఆసనములను) గ్రహించి, అతని వెనుకనడచుచుండిరి. (10-12) మఱొక నెఱజాణ మద్యముతో నిండిన రత్నఖచిత పాత్రను కుడిచేతబట్టుకొని రావణునిప్రక్కన నడచుచుండెను. (13) ఇంకొకతరుణి రాజహంసవలెస్వచ్ఛమై నిండు చంద్రునివంటికాంతిగలిగిన బంగారు దండముగల గొడుగును పట్టుకొని అతనివెనుక నడచుచుండెను. (14)

రావణునిఅనుంగుసతులు నిద్రమత్తుతో మూతలు పడుచున్నకన్నులు గలవారై మెఱుపుతీగెలు మేఘమును వలె వీరుడైన తమపతిని అనుసరించుచుండిరి. (15) రావణునిప్రియసతులు, మదిరలోచనలుఐన ఆ తరుణీమణులహారములు, కేయూరములు తమతమ స్థానములనుండి తొలగియుండెను. వారిమైపూతలు రాలి పోయియుండెను. కొప్పులుజాఱి చెదరియుండెను, ముఖములపైస్వేదబిందువులు కన్పట్టుచుండెను. ముఖములుముద్దులొలుకుచుండెను. వారు నిద్రమత్తుతో తూలుచుండిరి. వారిశరీరములపైగలకుసుమములు స్వేదబిందువులచేతడిసియుండెను, శిరోజములు, పూలమాలలు కదలుచుండెను. ఆతని ప్రియభార్యలందఱును

ఆదరాభిమానములతోను, కామముతోను రావణుని అనుసరించుచుండిరి. (16-18) వారికిపతియైన మహాబలుడగు ఆరావణుడు కామవశుడగుటచే మందబుద్ధియై సీతాదేవిపైగల ఆసక్తితో మత్తిల్లిన నడకలతో తిన్నగా వచ్చెను. (19) అప్పుడు ఆ ఉత్తమస్త్రీలయొక్క ఒడ్డాణపు సవ్వడులను, అందెలరవళులను వాయుసూనుడు వినెను. (20)

సాటిలేని దుస్సాహసకార్యములను చేయువాడును, అమితబలపరాక్రమశాలియు అశోకవనద్వారముకడకు చేరినవాడునుఅగు ఆ రావణుని వానరోత్తముడైన హనుమంతుడు చూచెను. (21) సుగంధతైలములతోతడుపబడిన అనేకకరదీపికలనుధరించి, స్త్రీలు ముందునడచుచుండగా అంతటనువ్యాపించిన వాటివెలుగులలో అతడు తేజరిల్లుచుండెను. అతనిలో కామము, గర్వము, మదము పెచ్చుపెఱిగి యుండెను. అతనివిశాలనేత్రములు కుటిలములై ఎఱ్ఱబాఱియుండెను. అతడు ధనుస్సును ధరింపక సమక్షమున నిలిచిన మన్మథునివలెనుండెను. మథింపబడిన అమృతపునుఱుగువలె స్వచ్ఛమై, నిర్మలమైన అతని ఉత్తరీయముజాఱి, కేయూరమునందు చిక్కుకొనెను. దానిని అతడు విలాసముగా లాగుచుండెను. అట్టి రావణుడు సమీపించుచుండగా హనుమంతుడు ఆకులతోనిండినకొమ్మపైఒదిగి, దట్టమైన పత్రపుష్పములచే కప్పబడినవాడై, అతనినిపరికించి చూడసాగెను. (22-25) నలుదెసల పరికించిచూచుచున్న కపివరుడు రూపయౌవన సంపన్నలైన రావణుని ప్రియ(వర)పత్నులను గాంచెను. (26) మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కిన రావణుడు ఆ సుందరీమణులచే పరివృతుడై, మృగములధ్వనులతో పక్షులకూజితములతో నిండిన ఆ ప్రమదావనమున ప్రవేశించెను. (27)

మదించియున్నవాడును, విచిత్రములైన ఆభరణములను ధరించి యున్నవాడును, గర్వముతో చెవులనుఱిక్కించియున్నవాడును, మహాబలశాలియు, విశ్రవసునిపుత్రుడునుఐన రావణుని హనుమంతుడు చూచెను. (28) అతడు తారలచే చంద్రునివలె నారీమణులచే పరివృతుడైయుండెను. అట్టితేజశ్శాలిని మహా పరాక్రమశాలియైన

హనుమంతుడు గాంచెను. (29) "మహాబాహువైన ఈరావణుడు లంకాపురమునందలి మహాప్రాసాదమున శయనించియుండగా ఇంతకుముందే చూచియుంటిని. అతడేఇతడు"- అని భావించి, దివ్య తేజోమూర్తియైన మారుతి కొంచెము క్రిందికి దిగెను. (30) మహాతేజశ్శాలియైనను హనుమంతుడు ఆ రావణునితేజస్సుముందు నిలువజాలనివానివలె అతని చేష్టలుగమనించుటకై (ఎవ్వరికినికనబడకుండ) ఆకులచాటున ఒదిగియుండెను. (31) నల్లనికురులుగలదియు, చక్కని కటిప్రదేశము గలదియు, వక్షఃస్థలమును అనువుగా సర్దుకొని కూర్చొనియున్నట్టిదియు, నేత్రసౌందర్యముగలదియు ఐన ఆ సీతాదేవిని చూడదలచినవాడై ఆ రావణుడు ఆమెను సమీపించెను. (32)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు పదునెనిమిదవ సర్గము సమాప్తము

* * *

19. పందొమ్మిదవ సర్గము

రావణుడు సీతను చూచుట

రూపయౌవనసంపన్నుడు, శ్రేష్ఠములైనఆభరణములను ధరించినవాడు, రాక్షసులకుప్రభువు ఐన రావణుడు వచ్చిన మఱుక్షణముననే సౌశీల్యవతియు, సౌందర్యరాశియు, జనకరాజసుతయునైన సీతాదేవి అతనినిచూచి పెనుగాలికి అరటిచెట్టువలె కంపించెను. (1-2) విశాలములైననేత్రములుగల సీతాసాధ్వి తొడలతో ఉదరమును, బాహువులతో వక్షఃస్థలమును కప్పుకొని (ముడుచుకొని) ఏడ్చుచుకూర్చొనెను. (3) రాక్షసస్త్రీలచే రక్షింపబడుచు సముద్రము నడుమ కొట్టుమిట్టాడు నావవలె దీనస్థితిలోనున్న సీతాదేవిని రావణుడు చూచెను. (4) ఛేదింపబడినకొమ్మ చెట్టునుండి వేఱై భూమిపై బడియున్నట్లు కఠోరమైన వ్రతదీక్షలోనున్న సీతాదేవి కటికినేలపై కూర్చొనియుండెను. (5) శరీరము ధూళిధూసరితమైయున్నను ఆమె తనసహజకాంతితో ప్రకాశించుచునే

యుండెను. అలంకారములను ధరించుటకు అర్హురాలైన ఆ సౌభాగ్యవతి (పతి యెడబాటు కారణముగా) భూషణములను ధరింపక యున్నను ఆమెతేజస్సు తఱగలేదు, బురదతో లిప్తమైయున్న తామరతూడువలె తేజోహీనగా కన్పట్టుచున్నను, ఆమె సహజతేజస్సు బహిర్గతమగుచునే యుండెను. (6) సీతాదేవి సంకల్పములనెడి గుఱ్ఱములనుబూన్చి తనమనోరథములనే రథములుగాజేసికొని, జగద్విఖ్యాతుడు, రాజశ్రేష్ఠుడు ఐన శ్రీరామచంద్రుని కడకు వెళ్లుచున్నదా యనునట్లు కన్పట్టుచుండెను. (7)

అందచందములతో మనోజ్ఞమైన సీతాదేవి రామునియందే చిత్తమునునిల్పి, అతనినే ధ్యానించుచు శోకాకులయయ్యెను. ఈ దుఃఖమునకు అంతమేలేదా? అని ఒంటరిగా పరితపించుచు, శుష్కించియుండెను. (8) ఆమె మణిమంత్రాదుల ప్రభావమునకులోనైన ఆడు సర్పమువలె రావణునిచే బంధింపబడియుండెను. మఱియు 'ధూమకేతువు' అనెడి గ్రహబాధకులోనైన రోహిణివలె ఆమె పరితపించుచుండెను. (9) సీతాదేవి ధార్మిక సంప్రదాయములకు కుదురైన ఉత్తమశీలములుగల జనకరాజవంశమునందు పుట్టినది, వివాహసంస్కారఫలముగా[1] ఆమె పవిత్రమైన ఇక్ష్వాకు వంశమున మెట్టినది. మలినవస్త్రధారణాది దుఃస్థితులలోనున్న ఈ జానకి ఇప్పుడు దుష్కులమున మెట్టినదాయనునట్లు ఒప్పుచుండెను. (10)

నిరాధారముగా వచ్చిపడిన అపవాదువలన దెబ్బతినిన కీర్తివలెను, పఠనపాఠనములు లేకపోవుటచే మిక్కిలిశిథిలమైన వేదాదివిద్యలవలెను ఆమె గోచరించుచుండెను. (11) సన్నగిల్లిన మహాకీర్తివలెను, అవమానములకు గుఱియైనప్పుడు తఱిగిపోయినశ్రద్ధవలెను, తగినంతగా పూజాద్రవ్యములులేని పూజవలెను, నిష్ఫలమైన ఆశవలెను ఆమె అతిదీనావస్థకు గుఱియైయుండెను. (12)

1. *"వైవాహికో విధిః స్త్రీణాం ఔపనాయనికః స్మృతః"* అనుస్మృతి వాక్యప్రమాణమును అనుసరించి, స్త్రీలకు వివాహము పునర్జన్మ. 'కుమారాణాం ఉపనయనమివ, కుమారీణాం వివాహో ద్వితీయం జన్మ'బాలురకు ఉపనయము పునర్జన్మ. కన్యలకు వివాహము పునర్జన్మ.

ఆమెస్థితి తరిగిపోయినఆదాయమువలెను, ఆచరణకు నోచుకొనని ఆజ్ఞవలెను, ఉత్పాతకాలమున మండు చున్నదిక్కువలెను, పూజాద్రవ్యములు అపహరింప బడినప్పుడు భంగమైన పూజవలెను ఉండెను. (13) నలిగినతామరతూడువలెను, శూరులెల్లరును నేలగూలగా మిగిలియున్నసేనవలెను, చిమ్మచీకట్లచే మసకబాఱిన కాంతివలెను, దాదాపుగా ఎండిపోయిననదివలెను ఆమె దీనావస్థలోనుండెను. (14) అపవిత్రులు అడుగిడిన యజ్ఞవేదికవలెను, చల్లారిన అగ్నిశిఖవలెను, రాహుగ్రస్తచంద్రగ్రహణమునాటి పున్నమిరాత్రివలెను ఆమె నిస్తేజయైయుండెను. (15)

ఒక యేనుగు తనతొండముచే తామరాకులను, పద్మములను పెకలించి వేయగా, అచటి జలపక్షులన్నియును భయపడిపాఱిపోగా శోభావిహీనమైయున్న పద్మసరస్సువలె సీతాదేవి వ్యాకులచిత్తయై యుండెను. (16) అభ్యంగనాదిసంస్కారములులేక భర్తృశోకముచే పరితపించుచున్న సీతాదేవి, దఱులుపాడై నీరంతయు వృథాకాగా ఎండిపోయిననదివలె, కృష్ణపక్షమునందలి చీకటి రాత్రివలె కళదప్పియుండెను. (17) సుకుమారియు, సుందరాంగియు, రత్నఖచిత హర్మ్యములలో నివసింపదగినదియు ఐన సీతాదేవి అప్పుడే పెకలింపబడి, ఎండవేడికి కమలిపోయిన తామరతూడువలెనుండెను. (18) వేటాడువారు పట్టుకొనిపోయి స్తంభమునకు బంధింపగా, గజరాజునకు దూరమగుటవలన మిక్కిలి దిగులుతో నిట్టూర్పులు విడుచుచున్న ఆడుఏనుగువలె ఆమె దుఃఖార్తయైయుండెను. (19) పొడవైన ఒకేఒక్కజడతో సహజముగాశోభిల్లుచున్న సీతాదేవి వర్షాకాలాంతమున నల్లనివృక్షపంక్తితో ఒప్పెడి భూమివలెనుండెను. (20) ఆమె ఉపవాసములతో, శోకముతో, ఆలోచనలతో, భయముతో వాయుమాత్రాహారముతో తపోవ్రత నియమములను పాటించుచు, మిక్కిలి క్షీణించి, కృశించి దీనదశలోనుండెను. (21) దుఃఖార్తయైనసీతాదేవి అంజలిఘటించి, శ్రీరామునివలన రావణునకు పరాభవము కలుగవలెనని నిండుమనస్సుతో కోరుకొనుచు కులదేవతను ప్రార్థించు చున్నట్లుండెను. (22) అందమైనఱెప్పలతో కొనలయందెఱ్ఱగను, మధ్యన తెల్లగనుఉండి, విశాలమైన నేత్రములుగల సీతాదేవి తనను

రక్షించువారికొఱకై నలుదెసల పరికించుచు దుఃఖించుచుండెను. ఆమె శ్రీరామునే తనసర్వస్వముగా భావించి, పతివ్రతాధర్మములను నడుపుచుండెను. రావణుడు చావుమూడినవాడై సాధ్వియైన ఆ మైథిలిని ప్రలోభపెట్టసాగెను. (23)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు పందొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము

* * *

20. ఇరువదియవ సర్గము

రావణుడు సీతను ప్రలోభపెట్టజూచుట

పతివ్రతయు, తపోనిష్ఠలోనున్నదియు, దుఃఖితయు దీనురాలునుఐయున్న ఆ సీతాదేవికి రావణుడు హస్తముఖాదిసంజ్ఞలతో మధురవచనములద్వారా తన మనోభావములను ప్రకటించెను. (1) "ఓ సుందరీ! సీతా! నన్నుజూచి, నీవక్షఃస్థలమును హస్తములతో కప్పుకొనుచున్నావు. నాకు భయపడి నీవు ముఖమును చాటుచేసికొనగోరుచున్నావా ఏమి? (2) సర్వాంగసుందరీ! సద్గుణసంపన్నా! సకలలోకములను ఆహ్లాదపఱచు ఓ విశాలాక్షీ! నేను నిన్ను ప్రేమించు చున్నాను. ఓ ప్రియురాలా! నన్ను ఆదరింపుము. (3) ఓ సీతా! మనుష్యులుగాని, కామరూపులైన రాక్షసులుగాని ఇక్కడ లేరు. నేను ఒక్కడనే యున్నాను. నావలన నీకు ఏమాత్రము భయమక్కఱలేదు. (4) ఓ భయస్వభావురాలా! బలాత్కారముగా పరస్త్రీలను అపహరించుటయు, పొందుటయు రాక్షసులకు అన్ని విధములుగా స్వధర్మము. ఇందు సందేహమునకు తావేలేదు. (5) ఓ మైథిలీ! అదిఅట్లుండనిమ్ము. సహజముగా నేను కామాతురుడను. మన్మథుడు నాలో కామవికారములను ఎంతగారెచ్చగొట్టినను కొట్టనిమ్ము. కాని నాపైప్రేమలేని నిన్ను తాకనేతాకను. (6) కనుక ఓ దేవీ! నీవు భయపడవలసినపనిలేదు. నన్ను నమ్ముము. మనస్ఫూర్తిగాప్రేమింపుము. ఇట్లు శోకింపకుము. (7) ఒంటిజడకలిగియుండుట, నేలపైపరుండుట, ఎల్లప్పుడును

ఆలోచించుచుండుట, మలినవస్త్రములను దాల్చుట, నిష్కారణముగా ఉపవాసములుచేయుట- ఇవన్నియును నీకు ఏమాత్రము తగినవిగావు. (8) ఓ మైథిలీ! నీవు నన్నుచేరి చిత్రవిచిత్రములైన మాలలు, చందనములు, అగరులు, అనేకవిధములైన మేలివస్త్రములు, దివ్యాభరణములు, శ్రేష్ఠములైన పానీయములు, తల్పములు, ఆసనములు నృత్తగీతవాద్యములు మొదలగువాటిని అన్నింటిని పొందుము. (9-10) ఓ సుందరీ! నీవు స్త్రీలలోరత్నమువంటిదానవు. ఇట్లుండుట నీకుతగదు. తనువుపై సొమ్ములను ధరింపుము. నన్నుపొందియు నీవు సకలభోగభాగ్యములకు అనర్హురాలవు ఎట్లగుదువు? (11)

మనోహరమైన నీయౌవనము వ్యర్థముగా గడచిపోవుచున్నది. ఆ తారుణ్యము తఱిగిపోయినచో శీఘ్రముగా ప్రవహించు నదీజలమువలె తిరిగిరాదు. (12) ఓ దర్శనీయసుందరీ! రూపశిల్పియైనబ్రహ్మ నిన్ను సృజించినపిమ్మట తనసృష్టిరచనాకార్యమును చాలించెననుకొందును. ఏలనన ఈ లోకములో నీకు సాటికాగలసౌందర్యవతి మఱియొకతె లేదుగదా! (నీవు సౌందర్యమునకు పరాకాష్ఠవు). (13)

ఓ వైదేహీ! చక్కనిరూపము, నిండుయౌవనముగల నిన్ను పొందినవాడు సాక్షాత్తు సృష్టికర్తయైనపితామహుడు ఐననుసరే నిన్నువిడువడు. (14) ఓ చంద్రబింబాననా! నీ అవయవసౌందర్య సౌభాగ్యములను తనివిదీర చూచునప్పుడు ప్రతిఅవయవలాలిత్యదర్శనమునందును నాదృష్టి అచటనే ఆగిపోవుచున్నది. (15) ఓ మైథిలీ! నీవు నాదానవగుము. నేను నీకు శత్రువునను శంకనువీడుము. నేను ఆయాదిశలనుండి పెక్కుమందియువతీమణులను తీసికొనివచ్చితిని. వారందఱిలో నీవే నాకుపట్టపురాణివి అగుదువు, నీకు మేలగును. (16) ఓ భయస్వభావురాలా! నేను సకలలోకములను జయించి, అచటిసంపదలనన్నింటిని తీసికొనివచ్చితిని, అవియన్నియునునీవే. నా రాజ్యమంతయునునీదే, ఇంతయేల? నేనును నీవాడనే. (17) ఓ విలాసినీ! ప్రసిద్ధములైనమహానగరములతోనిండిన ఈ సమస్తభూమండలమును నేనుజయించి, నీకొఱకై దానిని నీ

తండ్రియైనజనకునకు ఇచ్చివేసెదను. (18) ఈ లోకములో ఎంతగాలించిచూచినను నన్నెదిరింపగలయోధుడు ఎవ్వడును లేడు. రణరంగమున సాటిలేని నా మహాపరాక్రమమునుగూర్చి నీవు తెలిసికొనుము. (19) యుద్ధభూమిలో పెక్కుపర్యాయములు నేను సురాసురులను మట్టిగఱిపించితిని. వారిధ్వజములను భగ్నమొనర్చితిని. వారెవ్వరును శత్రువులుగా నాయెదుట నిలువజాలరు. (20)

ఇప్పుడు నీకు నచ్చినవిధముగా అలంకరించుకొనుము. కాంతులను విరజిమ్ముచున్న సొమ్ములను ధరింపుము. ఓ వరాననా! అలంకరింపబడిన నీ రూపమును కనులారగాంచెదను. నా మీది దయతో అలంకారములను దాల్చి, నాకనుకూలవతివికమ్ము. నీకు ఇష్టమైనరీతిగా భోగములనుఅనుభవింపుము, పానీయములను సేవింపుము. నాతోరమింపుము. నీయిష్టప్రకారము భూమిని, సంపదలను పంచిపెట్టుము. (21-23) నాయందు విశ్వాసముంచి ప్రీతినిగూర్చుము. నిస్సంకోచముగా నన్ను నీ సేవకునిగాభావించి, ఆజ్ఞాపింపుము. నన్ను అనుగ్రహించి నాతోగూడినీవు ఆనందించినచో నీతో పాటు నీ బంధువులును భోగములనుఅనుభవించెదరు. (24) ఓ మంగళప్రదా! ఒక్కసారి ఇటుమఱలి నా ఐశ్వర్యమును, తేజస్సును, కీర్తిని బాగుగాపరికింపుము. ఓ సుందరీ! నారచీరలను ధరించియున్న రామునివలన నీకు ఒరుగునదియేమి? (25) రాముడు జయమును, సంపదలను కోల్పోయినవాడు, పైగా అడవులపాలైనవాడు, మునివ్రతమును పాటించుచు నేలపై శయనించుచున్నవాడు, ఇంతకును అతడు జీవించి యున్నాడో లేడో? (26) ఓ వైదేహీ! వర్షసూచకముగా కొక్కెరలగుంపులు సంచరింపగా నల్లనిమేఘములుదట్టముగా ఆకాశమును ఆవరించును. అందువలన రాత్రివేళ వెన్నెలలుకన్పింపవు. అట్లే నా చెంతచేరి వెన్నెలవలెనున్న నిన్ను రాముడుపొందలేడు సరిగదా! చూడనుగూడ చూడలేడు. (బలశాలియైన) హిరణ్య కశిపుడు ఇంద్రహస్తగతయైన తనభార్యను తిరిగి పొందగల్గెను. కాని నా చేత చిక్కిన నిన్ను రాఘవుడు మఱల పొందజాలడు. (27-28)

అందమైనచిఱునవ్వు, చక్కనిపలువరుస, విశాల నేత్రములుగల ఓ విలాసినీ! భయస్వభావురాలా! గరుత్మంతుడు సర్పమునుహరించునట్లు నీవు నా మనస్సును హరించుచున్నావు. (29) నీవు సుందరాంగివేయైనను నలిగిపోయిన పట్టువస్త్రమును ధరించియుంటివి. అలంకరించుకొనలేదు. ఐనను నిన్నుచూచినపిమ్మట నాసతులపై నాకు మనస్సే పోవుటలేదు. నా అంతః పురమున సర్వసద్గుణసంపన్నలైన కాంతలు ఎందఱోగలరు. జానకీ! నన్ను జేపట్టినచో వారందఱిపై అధిపత్యము నీదేయగును. (30-31) ఓ నల్లనికురులుగల సీతా! ముల్లోకములయందును సర్వశ్రేష్ఠలైన ఆ తరుణీమణులు, లక్ష్మీదేవిని అప్సరసలు సేవించునట్లు నీకు ఊడిగములు సలుపుదురు. (32) ఓశుభాంగీ! కుబేరునిజయించి, నేను తీసికొనివచ్చిన రత్నములను, ధనరాసులను, ముల్లోకసంపదలను అనుభవించుచు నాతోగూడి హాయిగానుండుము. (33) ఓ దేవీ! తపస్సు, బలపరాక్రమములు, సంపదలు తేజస్సు, కీర్తిప్రతిష్ఠలు మున్నగువాటిలో ఏ విషయముననను రాముడు నాతో సమానుడుకాడు, కాజాలడు. (34) ఓలలనా! ధనరాసులను, రాజ్యమును నీకు అప్పగించెదను. యథేచ్ఛగాత్రాగుము, విహరింపుము, క్రీడింపుము, భోగములను అనుభవింపుము. నాపై ప్రేమజూపుము. అంతేగాదు నీవలె నీ వారుగూడ హాయిగా ఆనందింపవచ్చును. (35) ఓ భయస్వభావురాలా! మేలిమిబంగారు ఆభరణములనుధరింపుము. సముద్రతీరమునందు బాగుగాపుష్పించి, తమ్మెదలుప్రాలియున్న వృక్ష పంక్తులుగలవనములలో నాతోజేరి విహరింపుము. (36)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఇరువదియవ సర్గము సమాప్తము

* * *

21. ఇరువదియొకటవ సర్గము

సీత రావణునకు హితవు పల్కుట, అతనిని శ్రీరామునిముందు కొరగాని వానినిగా చేసి మాటాడుట

భయంకరముగానున్న ఆ రాక్షసుని (రావణుని) పలుకులనువిని, దీనురాలైన ఆ సీతాదేవి దీనస్వరముతో ఆర్తితో నెమ్మదిగా ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమునిచ్చెను. (1) సుందరాంగియైనసీతాదేవి దుఃఖార్తయై యేడ్చు చుండెను. వణకుచు జాలిగొల్పుస్థితిలో ఆసాధ్వి తృణమునే బ్రహ్మాస్త్రముగాజేసి, కాకాసురునిపై ప్రయోగించిన తన పతినే ధ్యానించుచు గడ్డిపరకను అడ్డుగానుంచుకొని ఆస్మేరముఖి- ఇట్లుపల్కెను "నీమనస్సును నామీదినుండి తొలగించి, నీకాంతలపైకి మఱల్చుము. పాపకర్ముడు సుసిద్ధిని ఆసించుటయుక్తము కానట్లు నీవు నన్నుఆసించుటతగదు. నేను ఉత్తమమైనజనకుని వంశమున పుట్టినదానను, పవిత్రమైన రఘువంశమున మెట్టినదానను. ఏకపత్నీవ్రతుడైన శ్రీరామచంద్రుని భార్యను, పతివ్రతను. నీచమైన ఇట్టి అకృత్యము నావలన కానేకాదు" అనుచు ఉత్తమసాధ్విగా వాసికెక్కినవైదేహి రావణునియెడ నిర్లక్ష్యముతో అతనినిలెక్కచేయక ఇట్లువచింపసాగెను. "నేనుపతివ్రతను, శ్రీరామచంద్రుని భార్యను, నీకుభార్యనుకాజాలను. చక్కని ధర్మదృష్టిని కలిగియుండుము. సత్పురుషుల నియమజీవన విధానమును చక్కగాపాటింపుము. ఓ నిశాచరా! నీ భార్యలవలెనే ఇతరసతులుగూడ రక్షింపదగినవారని గ్రహించుచు నీకునిన్నే ఉపమానముగాజేసికొని, నీ భార్యలతో రమింపుము. (2-7) తనభార్యలయందు సంతృప్తిపడక, చపల స్వభావముతో ఇంద్రియచాంచల్యముగల నికృష్టుని పరవనితలు పరాభవముపాలు చేసెదరు. (8)

ఈ దేశములో సత్పురుషులే లేరా? ఉన్నచో నీవు వారిని అనుసరించుటలేదు గాబోలు. నీబుద్ధిపెడదారిపట్టుటవలననే నీవు సదాచారమునకుదూరమైతివి. నీవు వ్యర్థముగా ప్రణయప్రలాపములను కావించుచున్నావు. సత్పురుషులు సదుపదేశములను ఇచ్చినను, రాక్షసులకు

పోగాలముదాపురించియున్నందున వక్రమార్గముపట్టిననీకు ఆ హితవచనములు చెవికెక్కుట లేదు. (9-10) అవినీతిపరుడును, జితేంద్రియుడుకానివాడును ఐన రాజుపాలనలోని నగరములు, రాష్ట్రములు ఎంతగా సస్యసమృద్ధములైనను అవి పూర్తిగా నశించియే తీరును. అట్లే సకలైశ్వర్యసంపన్నమైన ఈ లంకకు నీవు రాజగుటవలన నీఒక్కని అపరాధకారణముగ అది త్వరలోనే తప్పక నశించితీరును. (11-12) ఓ రావణా! దూరదృష్టిలేనిపాపకర్ముడు తానుచేసిన అపరాధములఫలితముగా చావుదెబ్బలకులోనగును అప్పుడు అతనినిజూచి యెల్లరును సంతోషింతురు. పాపివైననీవును నశించినప్పుడు నీవలన ఇడుములపాలైన వారు (హింసలకులోనైన దేవగంధర్వాదులు) "మంచియే జరిగినది ఈ దుష్టునకు ఇట్టి దురవస్థ పట్టవలసినదే" అని యనుకొనుచు మిక్కిలి సంబరపడుదురు. (13-14)

ఎట్టిధనాశలకుగాని, ఐశ్వర్యాదిప్రలోభములకుగాని, నేను లొంగెడిదాననుగాను. సూర్యునినుండి కాంతి వేఱుగానట్లు శ్రీరామునినుండి నేను వేఱుగాను. (15) జగన్నాథుడైనశ్రీరామునిభుజము గౌరవాదరములకు పాత్రమైనది. అట్టిభుజమును తలగడగాజేసికొనినట్టి నేను. ధన్యాత్మురాలను. ఇప్పుడు ఎవరోమఱియొకరి భుజమును ఏ విధముగాఆశ్రయింతును? (16) వేదవ్రతస్నాతకోత్సవమును ముగించుకొనినవాడై (నియమములనుపాటించుచు వేదాధ్యయనమును ముగించుకొనినవాడై) ఆత్మజ్ఞానియైన బ్రాహ్మణునకు వేదవిద్యాసంపదవలె నేను అయోధ్యాపతిశ్రీరామునకు మాత్రమే భార్యగాతగినదానను. (17) ఓ సాధు రావణా! [1] వనములో సంచరించు ఆడు ఏనుగును గజరాజుతో చేర్చినట్లు దుఃఖార్తనైన నన్ను శ్రీరామునితో జేర్చుము. (18) ఓ రావణా! నీవు దుర్మరణముపాలుకాకుండ, నీ రాజ్యాధికారమును

---

1) ఒక దుర్మార్గునికి సైతము హితవచనములను చెప్పునప్పుడు మంచిగా సంబోధించినచో అవి అతని చెవికెక్క వచ్చును- అను బుద్ధితో ఓ సాధు రావణా!' అని సీతాదేవి సంబోధించి యుండవచ్చును. రావణుడు పంచవటి కడకు సాధువేషములో వచ్చెను- అందులకై అట్లు సంబోధించెనోయేమో?

సుస్థిరముగా నిలుపుకొన కోరుకొనుచున్నచో మహాపురుషుడైన శ్రీరామునితో సఖ్యము సేయుటయే యుక్తము. శ్రీరామచంద్రుడు ధర్మజ్ఞుడుగా, శరణాగత వత్సలుడుగా మిక్కిలి వాసికెక్కినవాడు. నీవు బ్రతికియుండదలచినచో ఆయనతో మైత్రిని నెఱపుటయే క్షేమము. (19-20) శరణుగోరిన వారిని అనుగ్రహించునట్టి ఆస్వామిని నీవు ప్రసన్నుని జేసికొనుము. నీవు జితేంద్రియుడవై, నిర్మల మనస్సుతో నన్ను ఆయనకు అప్పగింపుము. (21) ఓ రావణా! నేనునుడివినరీతిగా నన్ను శ్రీరామచంద్రప్రభువునకుసమర్పించినచో నీకు మేలుకలుగును. లేనిచో నీకు మరణముతప్పదు. (22) ఇంద్రుడుప్రయోగించిన వజ్రాయుధమైనను నిన్ను ఏమియు చేయజాలక వదిలిపెట్టవచ్చును, యముడు సైతము నిన్ను చాలాకాలమువఱకు విడిచిపెట్టవచ్చును. కాని జగత్ప్రభువైనశ్రీరాముడు ఆగ్రహించినచో నీవంటివానిని చంపుటతథ్యము. (23) ఇంద్రుడుప్రయోగించిన వజ్రాయుధముయొక్క భయంకరధ్వనివలె, భూమ్యాకాశములను దద్దరిల్లజేయు శ్రీరామునిధనుష్టంకారమును నీవు త్వరలోనే వినగలవు. (24) మంచికణుపులుగలవియు, బుసలుకొట్టుచున్న మహాసర్పములవలె నిప్పులుగ్రక్కుచున్నవియు, రామలక్ష్మణయొక్క నామాంకితములైన దివ్యములైనబాణములు శీఘ్రముగా ఈ లంకానగరముపై పడగలవు. (25) రామలక్ష్మణుల ఱెక్కలబాణములపరంపరలు ఈ నగరమునందంతటను పడుచు రాక్షసులను తునుమాడగలవు. రవ్వంతయు చోటులేకుండ అవి లంకను కప్పివేయగలవు. (26)

మహాపరాక్రమశాలియైన శ్రీరాముడనెడి గరుత్మంతుడు రాక్షసులనెడి సర్పములను వైనతేయుడు నాగులనువలె వేగముగా నిర్మూలింపగలడు. (27) శ్రీ మహావిష్ణువు త్రివిక్రముడై మూడడుగులచేత అసురులనుండి మహైశ్వర్యములను హరించివేసినట్లు శత్రుసంహారకుడైన నాభర్త నన్ను నీనుండి శీఘ్రముగా తీసికొనిపోగలడు. (28) ఓ రావణా! ఖరదూషణాదిరాక్షసబలములు (పదునాల్గువేలమంది) శ్రీరామునిచేతిలో దండకారణ్యమున మట్టిగఱచినవి. వారందఱును హతులగుటచే

'జనస్థానము'న నీఅధికారమును కోల్పోయితివి. అనగా నీ సేనాశిబిరములలో ఒకటి కూలిపోయినది. అంతేగాక రణరంగమున రాముని ఎదిరించి, యుద్ధముచేయుటకు చేతగాక నీవు ఈ దొంగపని చేసితివి. (29) ఓ నీచుడా! సింహపరాక్రములైన రామలక్ష్మణులు బయటికివెళ్లుటచూచి, వారులేనప్పుడు ఆశ్రమములో ప్రవేశించి, నన్ను అపహరించుకొనివచ్చితివి. (30) పెద్దపులులజాడలను పసిగట్టి కుక్క అచట నిలవజాలనట్లు రామలక్ష్మణులవాసన తగిలినను నీవు తట్టుకొనజాలవు. ఇక వారియెదుట ఎట్లునిలువగలవు? (31) దేవేంద్రుని రెండుబాహువులను వృత్రాసురుని ఒంటి చేయి ఎదుర్కొనలేనట్లు రామలక్ష్మణులతో నీకు యుద్ధమే సంభవించినచో నీవువారిని జయించుట కల్ల. (32) సూర్యభగవానుడు తనకిరణములచే చిన్నమడుగులోని జలములను శుష్కింపజేసినట్లు నాభర్తయైనశ్రీరాముడు సలక్ష్మణుడై తనబాణములతో నీప్రాణములను తీయగలడు. (33) నీకు ఆయువుమూడినది. ఎంతటిమహావృక్షమైనను పిడుగుపాటునుండి తప్పించుకొనజాలనట్లు, కైలాసగిరికి పరుగులుదీసినను, కుబేరుని అలకాపురికి చేరినను, వరుణదేవునిసభను ఆశ్రయించినను శ్రీరామునినుండి నీవు తప్పించుకొనలేవు. ఇది తథ్యము. (34)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఇరువదియొకటవ సర్గము సమాప్తము

* * *

22. ఇరువది రెండవ సర్గము

రావణుడు సీతకు రెండుమాసములగడువు నొసగుట, సీతాదేవి నిరాకరింపగా అతడు ఆమెను భయపెట్టి, రాక్షసస్త్రీలరక్షణయందు ఉంచి, తనస్త్రీలతోగూడి రాజభవనమునకు తరలిపోవుట

సీతాదేవిపలికిన పరుషవచనములను విని, రావణుడు రూపసౌభాగ్యములుగల ఆమెయొక్కపలుకులకు సమాధానముగా ఇట్లు

కఠోరమైన మాటలను పలికెను. (1) "స్త్రీలను బుజ్జగించుకొలదియు పురుషుడువారికి లోకువయగును. వారిని తనకుఅనుకూలముగా జేసికొనుటకై ప్రియవచనములనుబల్కినచో అతడు వారి తిరస్కారములకు గుఱియగును. (2) అపమార్గమున పఱుగులుదీయుచున్న గుఱ్ఱములను సమర్థుడైనసారథి అదుపుచేయునట్లు, నీ కఠినవచనములకారణముగా నాకువచ్చిన పట్టరాని కోపమును నాకు నీపైగలవలపు నిగ్రహించుచున్నది. (3) తమకు ఇష్టమైనవారియెడగల వ్యామోహము జనులను కట్టివేయుచుండును. పైగా వారు ప్రతికూలముగా ప్రవర్తింతురు. అప్పుడు జనులకు వారిపైకోపము రాదుసరిగదా! జాలి, ప్రేమ అధికమగుచునేయుండును. వారు (జనులు) కుంఠితులు (ఏమియుచేయలేనివారు) అగుదురు. (4) ఓ సుముఖీ! అందువలననే, నీవు వధార్హవైనను, అవమానింపదగినదానవైనను, కపటవనవాసము చేయుచున్న రామునియందే ఆసక్తిగలదానవైనను నిన్ను చంపక జాలిపడుచు నీపై ప్రేమను జూపుచుంటిని. (5)

ఓ మైథిలీ! నీవు నాతోపలికినప్రతివాక్యమునకును నిన్ను దారుణముగా చంపవలసియున్నది." (6) రాక్షసరాజైనరావణుడు వైదేహితో ఇట్లుపలికి, కోపోద్రేకములతో ఊగిపోవుచు మఱల ఆమెతో ఇట్లు వచించెను. (7) ఓ వరవర్ణినీ! నేను నీకు ఇచ్చిన పండ్రెండు మాసములగడువులో ఇంకను రెండుమాసముల కాలము మిగిలియున్నది. దానికి నేను కట్టుబడి యుందును. తదనంతరము నీవు నా దానవగుము. (8) ఈ రెండుమాసముల వ్యవధిలోపల నీవు నన్ను భర్తగా అంగీకరింపనిచో ఆ పిమ్మటవెంటనే నా ప్రాతఃకాల భోజనమునకై వంటశాలలో నిన్నుముక్కలు ముక్కలు గావింతురు. (9)

ఈవిధముగా రావణుడు జానకిని భయపెట్టుచుండగా జూచి, దేవగంధర్వకన్యలు బిత్తరబిత్తరచూపులతో బాధపడిరి. (10) రావణునిచే భయపెట్టబడుచున్న సీతను పెదవుల కదలికలతో కొందఱు, ముఖసంజ్ఞలతో మఱికొందఱు, చూపులసైగలతో ఇంకనుకొందఱు ఊరడించిరి. (11) వారిచే ఆ విధముగా ఓదార్పబడినసీత రాక్షసరాజైన రావణునితో తన

పాతివ్రత్యబలమును, దర్పమును ప్రకటించుచు అతనికి హితకరమైన వచనములను నుడివెను. (12) "నిజముగా నీమేలుగోరువాడుగాని, అన్నివిధములుగా అతినింద్యమైన ఈ దుష్కార్యమునుండి నిన్ను నివారింపగల వాడుగాని ఇక్కడ ఎవ్వడును లేనట్లున్నది. (13) దేవేంద్రునకుశచీదేవివలె ధర్మాత్ముడైనశ్రీరామునకు నేనుధర్మపత్నిని. అట్టినన్ను ఈ ముల్లోకములలో ఎవ్వడును మనస్సునసైతము కాంక్షింపజాలడు. నీవుమాత్రమే ఈదుస్సాహసమునకు ఒడిగట్టితివి. (14) ఓ రాక్షసాధమా! మిక్కిలి తేజశ్శాలియైనశ్రీరాముని భార్యనైన నన్నుగూర్చి ఇట్టి కాఱుకూతలుకూసిన నీవు ఎచ్చటికివెళ్ళినను చావునుండి తప్పించుకొనజాలవు. (15) నీవు రామునితో యుద్ధమునకుసిద్ధమగుట అడవిలో కుందేలు మదపుటేనుగును ఎదిరించుటవంటిది. రాముడు మదపుటేనుగువంటివాడు. తుచ్ఛుడా! నీవు కుందేలువంటి వాడవు. ఆనాడు ఇక్ష్వాకుప్రభువైన శ్రీరాముని కంటబడుటకు జంకి, మాయామృగమునెపముతో ఆయనను దూరముగా పంపి, ఇట్లు నన్ను అపహరించితివి. ఆయన పరోక్షమున ఇప్పుడు ఇట్లు ప్రగల్భములు పలుకుటకు నీకుసిగ్గులేదా? నీవు శ్రీరామునికంటబడినచో ఆయనశక్తిరుచి నీకు తెలియును. (16-17)

ఓ దుష్టుడా! కృష్ణపింగళవర్ణములుగలిగిన నీనేత్రములు క్రూరములై వికృతములైయున్నవి. నన్నుజూచుచున్న నీ ఈ పాపపుకనులు ఏల నేలరాలకున్నవి? (18) ఓ పాపకర్ముడా! నేను ధర్మస్వరూపుడైన శ్రీరామునిభార్యను, దశరథునికోడలిని, అట్టి నన్నుగూర్చి ఈ విధముగా ప్రేలుచున్న నీ నాలుక ఏల చీలికలై పడిపోదు? (19) ఓ దశకంఠా! నీవు భస్మముచేయదగినవాడవు. నా తపఃప్రభావమునను, పాతివ్రత్యమహిమచేతను నేను నిన్నట్లు చేయగలను. కాని అందులకు నాకు రామాజ్ఞ లేదు. కనుక నీవు బ్రతికిపోయితివి. (20)

నేను ప్రజ్ఞాశాలియైనశ్రీరామునిపత్నిని, వాస్తవముగా నన్ను నీవు అపహరింపజాలవు. కాని నీకు చావు దగ్గరపడినందుననే విధి ఈ విధముగా సంకల్పించెను. ఇందుకు సందేహములేదు. (21) "నేను వీరుడను,

కుబేరునిసోదరుడను, అపారబలసంపన్నుడను" అని బీరములాడుచుంటివి. అట్టి నీవు శ్రీరాముని దూరముగాబంపి, దొంగవలె పరసతిని ఏల అపహరించితివి? (నిజముగా నీకు శక్తియున్నచో ఆయన యెదుటపడలేదేమి?) (22) రాక్షసరాజైనరావణుడు సీతాదేవిమాటలకు ఉగ్రుడై, ఆమెవైపు గ్రుడ్లుఱిమిచూచెను. (23) రావణుడు నల్లనిమేఘమువలెఉండెను. గొప్ప భుజములను, మెడను, కల్గియుండెను. అతడు సింహమువంటిబలము, గమనముగలవాడు, ఐశ్వర్యవంతుడు, అతని జిహ్వాగ్రము, కన్నులు ఎఱ్ఱబాఱి యుండెను. కోపముతో ఊగిపోవుచుండుటచే అతని దృఢకిరీటము చలించుచుండెను. రంగురంగుల మాలలను, మైపూతలను కలిగియుండెను. ఎఱ్ఱని దండలను, వస్త్రములను ధరించియుండెను. మేలిమిబంగారు భుజకీర్తులను, ఆభరణములను దాల్చియుండెను. (24-25) అమృతముకొఱకై సముద్రమథనసమయమున వాసుకి(సర్పము)చే చుట్టబడిన మందరపర్వతమువలె ఆ రావణుడు నల్లనిగొప్పమొలత్రాడుచే ఒప్పుచుండెను. నిండుగా బలిష్ఠములైనభుజములతో ఆ రావణుడు పర్వతసదృశుడై రెండుశిఖరములతో విరాజిల్లుచున్న మందరగిరివలె శోభిల్లుచుండెను. (26-27)

తరుణభానునిశోభలతో ధగధగలాడు కుండలములను ధరించిన రావణుడు ఎఱ్ఱనిచిగుళ్లతో, పుష్పములతో ఒప్పుచున్న రెండుఅశోకవృక్షములను ఇరువైపులయందును కలిగియున్న పర్వతమువలె విలసిల్లుచుండెను. (28) అతడు కల్పవృక్షసదృశుడై ఆకృతిదాల్చిన వసంతునివలె సర్వాలంకారభూషితుడై యుండెను. ఐనను అతడు శ్మశానమునందలి మంటపమువలె భయంకరుడై యుండెను. (29) రావణుడు వైదేహిని గ్రుడ్లుఱిమి వీక్షించుచు కోపముతో మండిపడుచున్నవాడై భుజంగమువలె బుసలుకొట్టుచు ఆమెతో ఇట్లుపలికెను. (30) "ఓ సీతా! రాముడు నీతిదప్పినవాడు, ధనహీనుడు, అట్టి వానిని అనుసరించుచున్ననిన్ను సూర్యుడు తన కాంతితో ప్రాతస్సంధ్యాకాలమునందలి తమస్సునువలె ఇప్పుడే రూపుమాపెదను." (31) రాక్షసులకురాజు, శత్రువులనువేధించువాడుఐన రావణుడు సీతాదేవితో ఇట్లుపలికినపిమ్మట భయంకరాకారములతోనున్న

అచటగల రాక్షసస్త్రీలనందఱిని ఇట్లుఆదేశించెను. (32) ఆ రాక్షసస్త్రీలలో ఒకేకన్ను ఒకేచెవిగలది, అట్లే తలచుట్టునువ్యాపించినచెవులుగలది. ఆవుచెవులుగలది, ఏనుగుచెవులుగలది, వ్రేలాడుచెవులుగలది, చెవులు లేనిది, ఏనుగుపాదములుగలది, గుఱ్ఱముల పాదములుగలది, ఆవుపాదములుగలది, పాదములపై వెంట్రుకలుగలది, ఒకేకన్ను, ఒకేపాదముగలది, పెద్దపాదములుగలది, పాదములేలేనిది, అసాధారణమైన తల, మెడగలది, పెద్దపెద్దకుచములు, పెద్ద ఉదరముగలది, అసహజమైన ముఖము, నేత్రములు గలది, పొడవైననాలుకగలది, నాలుకయేలేనిది, ముక్కు లేనిది, సింహముఖముగలది, గోముఖముగలది, పందిముఖముగలది- ఇట్టిరాక్షసస్త్రీలను అతడాదేశించెను. "మీరందఱును కలిసి అనుకూలవిధానమున గాని, ప్రతికూలవిధానమునగాని (మంచిమాటలతోగాని, భయవచనములతోగాని) సామదానభేదోపాయములచే గాని, కడకు దండోపాయముచేగాని వెంటనే సీత నాకు వశమగునట్లు చూడుడు." (33-37)

రావణుడు ఇట్లు వారిని పదేపదేఆదేశించుచు కామక్రోధములకు లోనైనవాడై సీతాదేవిని మిక్కిలి భయపెట్టుచు వెళ్లెను. అప్పుడు ధాన్యమాలిని అను రాక్షసస్త్రీ వెంటనే రావణునిసమీపించి, వానిని కౌగిలించుకొని, ఇట్లు వచించెను. 'ఓ మహారాజా! ఈ సీతాదేవి మనుష్యకాంత, శోభాహీన, దీనురాలు, కనుక ఈమెతో నీకేమిపని? నాతోరమింపుము. ఓ ప్రభూ! నీ బాహుబలార్జితములైన దివ్యభోగములను అనుభవించు యోగము సృష్టికర్తయైనబ్రహ్మ ఈమెనొసట వ్రాయలేదు. ఇదితథ్యము. తనపైప్రేమలేనిస్త్రీని కోరుకొనుటవలన పురుషునకు తాపమేమిగులును. తనపై వలపుగలతరుణిని కోరుకొనినచో ఆనందముదక్కును." ధాన్యమాలిని ఆయనతో ఇట్లుపలికి, బలశాలియు, మేఘతుల్యుడునైన ఆ రాక్షసుని ప్రక్కకుతీసికొని పోయెను. అతడునునవ్వుచు వెనుకకు మఱలెను. (38-43) దశగ్రీవుడు భూమికంపించునట్లు బయలుదేఱి వెళ్లెను. పిమ్మట అతడు సూర్యకాంతులతోవిలసిల్లుచున్న తనప్రాసాదమున ప్రవేశించెను. (44) దేవగంధర్వకన్యలును, నాగకన్యలును అతని చుట్టునుజేరి ఆ

మహాప్రాసాదమున ప్రవేశించిరి. (45) ధర్మపరాయణరాలై భయముతో వణకి పోవుచున్న ఆమైథిలిని ఆ రావణుడు మిక్కిలిభయపెట్టి, ఆమెను విడిచి వెళ్లెను. పిమ్మట అతడు కామవివశుడై వెలుగులను విరజిమ్ముచున్న తనభవనమునకు చేరెను. (46)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఇరువదిరెండవ సర్గము సమాప్తము

* * *

23. ఇరువదిమూడవ సర్గము

రాక్షసస్త్రీలు సీతకు నచ్చజెప్పుటకు యత్నించుట

శత్రువులనుపీడించునట్టి రావణుడు మైథిలితో ఇట్లు పలికి, రాక్షసస్త్రీలకు ఆజ్ఞలను ఇచ్చినపిమ్మట అచటినుండి వెడలిపోయెను. (1) రావణుడు అక్కడినుండిబయలుదేఱి, అంతఃపురమునకుజేరగనే భయంకరాకారలైన ఆ రాక్షసస్త్రీలు సీతాదేవికడకు పరుగులుదీసిరి. (2) ఆ స్త్రీలు సీతాదేవిని సమీపించి, క్రోధపరవశలై పరుషముగా ఆమెతో ఇట్లు మాట్లాడదొడగిరి. (3) ఓ సీతా! రావణుడు పులస్త్యునివంశమున పుట్టినవాడు, మిక్కిలిశ్రేష్ఠుడు, మహాత్ముడు, ఆ దశకంఠునిభార్యవగుటను నీవు గౌరవముగా ఎందుకు భావించుటలేదు. (4) అనంతరము 'ఏకజట'అనుపేరుగల రాక్షసి కన్నులెఱ్ఱజేసినదై, సన్ననినడుముగలసీతతో ఇట్లు పలికెను. (5) "షట్ప్రజాపతులుగా (మరీచి, అత్రి, అంగిరసుడు, పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు అను పేర్లతో) ప్రసిద్ధికెక్కినఆఱుగురిలో పులస్త్యుడు నాల్గవవాడు. అతడు బ్రహ్మమానసపుత్రుడుగా సుప్రసిద్ధుడు. (6)

తేజస్వియైన 'విశ్రవసుడు' అనుమహర్షి ఆ పులస్త్యుని మానసపుత్రుడు. అతడు తేజస్సున బ్రహ్మయంతటి వాడు. ఓ విశాలాక్షీ! సుప్రసిద్ధుడైన ఆ విశ్రవసునికుమారుడే రావణుడు. అతడు అరివీరభయంకరుడు, ఆ

రాక్షసప్రభువునకు భార్యవగుటకు నీవు తగినదానవు. ఓ సుందరాంగీ! నేను నుడువుచున్న హితవచనములను నీవు ఏల ఆలకింపవు?" (7-8)

పిదప పిల్లికనులుగల 'హరిజట'యను ఒక రాక్షసి కోపముతో కన్నులు డ్రిప్పుచు ఇట్లు పలికెను. "ముప్పదిముగ్గురు దేవతలును, దేవేంద్రుడును రావణునిచేతిలో పరాజితులైరి. అట్టిరాక్షసేంద్రునిభార్యవగుటకు నీవు అర్హురాలవు. రావణుడు గర్వింపదగిన పరాక్రమముగలవాడు, మహావీరుడు, శూరుడు, రణరంగమున వెన్నుచూపనివాడు, మహాబలశాలి, మహాశక్తిసంపన్నుడు, అట్టివానికి భార్యవగుటకు ఏల సమ్మతింపవు? (9-11) అనంతరము 'ప్రఘస'యనుపేరుగల రాక్షసి క్రోధవివశయై ఆమెనుబెదరించుచు కఠోరముగా ఇట్లు వచించెను. (12) రావణుని భార్యలందఱిలోను మండోదరి సర్వసౌభాగ్యవతి. ఆమెయనిన ఆయనకు ఎనలేనిప్రేమ, గౌరవము, ఆమెను సైతము వీడి, మహాబలశాలియైన రావణుడు నిన్నుపొందగోరుచున్నాడు. (13) అమూల్యములైనరత్నములతో శోభిల్లుచున్న రావణుని అంతఃపురమునందు వేలకొలది కాంతామణులు గలరు. అట్టి తరుణీమణులనుసైతము వీడి, రావణుడు నిన్ను చేరగోరుచున్నాడు. (14) 'వికట' యను పేరుగల మఱియొక రాక్షసి ఇట్లనెను. రావణుడు సంగ్రామరంగమున దేవతలను, నాగులను, గంధర్వులను, దానవులను పెక్కుపర్యాయములు ఓడించెను. అట్టివాడు నీ సరసనచేరుటకు ఉబలాటపడుచున్నాడు. అతడు రాక్షసులకుప్రభువు, ఓ అధమురాలా! అంతటి రావణునిభార్యవగుటకు నీవు ఏల ఇష్టపడకున్నావు? (15-16)

పిమ్మట 'దుర్ముఖి'యనురాక్షసి ఇట్లు పలికెను. ఓ సుందరీ! రావణునకు భయపడి సూర్యుడు తీక్ష్ణ కిరణములను ప్రసరింపజేయడు, వాయువు పెనుగాలులనువీచడు, ఓ విశాలాక్షీ! అట్టి మహా ప్రభువుసరసన నీవేలచేరవు? అతనికిభయపడి చెట్లు సైతము అతని కోరికమేరకే పుష్పములను రాల్చును. అట్లే పర్వతములు, మేఘములు మధురజలములను సమకూర్చుచుండును. ఓ భామినీ! అతడు రాక్షసరాజు, అంతేగాదు రాజులకే రాజు, అట్టి రావణునిపై ఏల మనసు పడవు? అతని భార్యవగుటకు ఏల సిద్ధపడవు? (17-19)

చిఱునవ్వుమోముగల ఓ తరుణీ! దేవీ! నీ మేలుగోరి నుడువుచుంటిని, నా మాటలనుగ్రహింపుము, లేనిచో నీవు బ్రతికియుండవు. (20)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు ఇరువది మూడవ సర్గము సమాప్తము

* * *

24. ఇరువదినాల్గవ సర్గము

సీత రాక్షసస్త్రీల మాటలను నిరాకరించుట, వారామెను చంపివైచెదమని భయపెట్టుట

వికృతాననలైన ఆ రాక్షసస్త్రీలు సీతాదేవికి ఇంకను దగ్గరగాజేరి, పరుషవచనములకు తట్టుకొనలేని ఆసుకుమారిని గదుముచు అప్రియములైన మాటలను పలికిరి. (1) "ఓ సీతా! రావణునిఅంతఃపురము అందఱికిని ఆహ్లాదకరమైనది. అత్యుత్తమములైన తల్పములతో విలసిల్లుచున్నది, అచట హాయిగానుండుటకు ఏలఇచ్చగింపవు? (2) మానవకాంతవైననీవు మనుజునకు భార్యగా ఉండుటయే గొప్పగా తలంచుచున్నావు. నీవు ఎన్నడును, ఏ విధముగను రాముని చేరజాలవు. కనుక ఆయననుండి నీ మనస్సును మఱల్చుకొనుము. (3)

రాక్షసేంద్రుడైన రావణుడు ముల్లోకములయందలి సర్వసంపదలకును అధికారి. ఆయనకుభార్యవై హాయిగా విహరింపుము. (4) ఓ మంగళస్వరూపిణీ! పూజ్యురాలా! నీవు మానవకాంతవగుటచే మానవుడైన ఆ రామునే కోరుకొనుచున్నావు. కాని అతడు రాజ్యభ్రష్టుడు, ఏకార్యమును సాధింపజాలనివాడు, పైగా శోకాకులుడు." (5) పద్మనయనయైనసీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలమాటలను వినినంతనే ఆమెకన్నులు అశ్రుపూర్ణములుకాగా వారితో ఇట్లనెను. (6) "ఇచట చేరినమీరందఱును నాతోనుడువుచున్న విషయము లోకనింద్యము. మీరుపలికిన ఈ పాపవచనములు నా మనస్సునకు ఎక్కుటలేదు. (7)

మానవకాంత రాక్షసునకు భార్యయగుటతగదు. మీరందఱునుకలిసి, మీ యిష్టానుసారము నన్ను చంపి తినివేయుడు. ఐనను మీరుచెప్పినట్లుగా మాత్రము నేనుచేయనే చేయను. (8) నాభర్త దీనుడైనను, రాజ్యహీనుడైనను అతడే నాకు గురువు. సువర్చలాదేవి సూర్యునియందువలె సర్వదా నేను నా పతియందే అనురక్తురాలను. మహాసాధ్వియైన శచీదేవి దేవేంద్రుని అనుసరించినట్లును, అరుంధతి వసిష్ఠుని, రోహిణి చంద్రుని, లోపాముద్ర అగస్త్యుని, సుకన్య చ్యవనమహర్షిని, సావిత్రి సత్యవంతుని, శ్రీమతి కపిలుని, మదయంతీదేవి సౌదాసుని, కేశినీదేవి సగరుని, దమయంతి నలుని అనుసరించినట్లు ఇక్ష్వాకువంశశ్రేష్ఠుడును, నాకు పతియునుఐన శ్రీరామచంద్రప్రభువునే నేను అనుసరించెదను." సీతాదేవి యొక్క ప్రతివచనములనువిని, రావణునిచే ప్రేరితలైన రాక్షసస్త్రీలు కోపోద్రిక్తలై పరుషవచనములతో ఆమెను భయపెట్టసాగిరి. (9-13) అశోకవృక్షముపై మౌనముగా దాగియున్న ఆ హనుమంతుడు సీతాదేవిని భయపెట్టుచున్న ఆ రాకాసిమూకలమాటలను నిశ్చలముగా వినెను. (14) క్రోధావేశపరలైన రాక్షసస్త్రీలు వణకిపోవుచున్న సీతాదేవిని చుట్టుముట్టి, వ్రేలాడుచున్న తమఎఱ్ఱని పెదవులను నాకుచు, చప్పరించుచు, ఆమెను తినివేయబోవుచున్నట్లు ప్రవర్తించిరి. (15) వెంటనే వారుక్రోధముతో గండ్రగొడ్డళ్లను చేతబట్టి, "రాక్షసాధిపుడైన రావణుని భర్తగాపొందుటకు ఈమె అర్హురాలు కానేకాదు"- అనిపలికిరి. (16)

భయంకరరాక్షసస్త్రీలు మిక్కిలిబెదిరించుచుండగా వరాననయైన సీతాదేవి పొరలివచ్చుచున్న కన్నీటిని తుడుచుకొనుచు (హనుమంతుడు కూర్చొనియున్న) అశోకవృక్షముయొక్క మూలమునకు జరిగెను. (17) అట్లు శింశుపావృక్షసమీపమునకు జేరిన సీతాదేవిని రాక్షసస్త్రీలు చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడావిశాలాక్షి శోకమగ్నయయ్యెను. (18) ఆ రాకాసిమూకలు దీనవదనయు, మాసినవస్త్రములను ధరించినదియు, బక్కచిక్కినదియుఐన ఆ సీతాదేవి చుట్టును జేరి, హెచ్చరికలతో ఆమెను బెదిరింపసాగెను. (19) చూచువారికి భయమును గొల్పునదియు, కోపదృష్టితో ఉన్నదియు,

వంకరటింకరగానున్నదియు, ఎత్తైన పొట్టగలదియుఐన 'వినత'యను రక్కసి అప్పుడు ఇట్లు నుడివెను. ఓ సీతా! ఇంతవఱకును నీపతిపై నీవు చూపినప్రేమ ఇకచాలును. ఏ విషయముననైనను అతిగా ప్రవర్తించినచో అది కష్టములకుదారితీయును. (20-21)

ఓ సీతా! ఒక మానవకాంతధర్మమును నీవు బాగుగా ఆచరించితివి. చాలసంతోషము, నీకు మేలుకలుగుగాక. నీహితముననే నేను నుడువుచున్న మాటనుగూడ పాటింపుము. (22) రావణుడు గొప్పపరాక్రమశాలి, మిక్కిలిరూపసి, భోగానుభవమున దేవేంద్రునివంటివాడు, కడుసమర్థుడు, త్యాగశీలుడు, అందఱికిని ఆనందమునుగూర్చువాడు, అంతేగాదు అతడురాక్షసప్రభువు. అట్టి రావణుని నీవు భర్తగా సేవింపుము. మానవుడు, దీనుడుఅయిన రాముని త్యజించి, రావణుని ఆశ్రయింపుము. (23-24) ఓ వైదేహీ! నేటినుండి దివ్యములైన మైపూతలతో, అమూల్యములైన ఆభరణములతో వెలుగొందుచు, ఓ మంగళస్వరూపిణీ! అగ్నిదేవునకు-స్వాహాదేవివలె, దేవేంద్రునకు శచీదేవివలె, నీవు రావణునకుభార్యవై సర్వలోకములకును రాణివగుము. దీనుడైనరాముడు ఆయువు తీరనున్నవాడు, అట్టివానితో నీకేమిపని? (25-26) నేనుచెప్పిన ఈ మాటలను నీవు విననిచో మేమందఱము ఈ క్షణముననే నిన్నుభక్షించి వేయగలము. (27)

వ్రేలాడుచున్న స్తనములుగలిగిన 'వికట'యను మఱియొకరాక్షసి కుపితయై, పిడికిలిబిగించి, సీతను భయపెట్టుచు ఇట్లుపలికెను. (28) ఓ సీతా! నీవు బుద్ధిహీనురాలవు. ఇంతవఱకును మాకు అప్రియమైన మాటలను ఎన్నోపలికితివి. ఐనను నీ మీదజాలిపడి మంచితనముతో వాటినన్నింటిని సహించితిమి. (29) ఓ మైథిలీ! కాలానుగుణముగ నీకుహితకరమైన మాటలనే మేము పలుకుచుంటిమి. వాటిని నీవు వినుట లేదు. సముద్రముయొక్క ఆవలితీరమునకు నీవు తీసికొనిరాబడితివి. ఇతరులెవ్వరును ఇచటికిచేరజాలరు. (30) ఓ మైథిలీ! శత్రుభయంకరమైన రావణాంతః పురమున నీవు ఉంచబడితివి. రావణగృహమునందు బంధింపబడిన నిన్ను మేము కాపలాకాయుచుంటిమి. (31)

సాక్షాత్తు ఆ దేవేంద్రుడుసైతము నిన్ను రక్షింపజాలడు. కావున ఓ మైథిలీ! నీ హితముగోరి చెప్పుచున్న నా మాటలను పాటింపుము. ఓ సీతాదేవీ! ఏడుపును చాలింపుము. అనర్థదాయకమైన నీ శోకమును వీడుము. అనుక్షణము దైన్యముతోనుండుట మానుము. సంతోషముతో ప్రియముగా మెలగుము. (32-33) భయస్వభావముగల ఓ సీతా! స్త్రీలయౌవనము స్థిరముగా నిలిచియుండదు. దానిశోభలు క్రమముగా క్షీణించును. ఈ విషయమును నీవును ఎఱుగుదువు. కనుక నీవు రావణునితో హాయిగారమింపుము. (34) నీయౌవనము జాఱిపోకముందే సర్వసుఖములను అనుభవింపుము. ఓ సుందరీ! ఈత్రికూటపర్వతము నందలి ఉపవనములలో రమ్యమైన ఉద్యానములలో రావణునితోగూడి నీవు విహరింపుము. అప్పుడు వేలకొలదిగాగల మేమందఱము నీకు పరిచారికలమై నీ అధీనములోనుందుము. (35-36) సకలరాక్షసులకును ప్రభువైన రావణునకు నీవు భార్యవై ఆయనను భజింపుము. నేనునుడివిన ఈ మాటలను నీవు పెడచెవినబెట్టినచో నీ గుండెనుచీల్చి, దానిని తినివేయుదుము. (37)

అనంతరము 'చండోదరి'యనురాక్షసి క్రోధవివశయై ఒక మహాశూలమును త్రిప్పుచు ఇట్లువచించెను. (38) భయముచేకంపించుచున్న వక్షః స్థలముగలదియు, లేడివలె బెదురుచూపులతోనున్నదియు, రావణునిచే అపహరింపబడినదియుఐన ఈమెను జూచి (గర్భవతులకువలె) నాకొక తీరనికోరిక కలిగినది. (39) ఈమె యకృత్తును, (గుండెకు కుడివైపుననుండు మాంసము) ప్లీహమును (గుండెకు ఎడమవైపుననుండెడి మాంసము) ఉత్పీడమును (గుండెకుపైనుండుమాంసము) గుండెను, ప్రేగులను, శిరస్సును, తినివేయవలెనని నాకు ఇచ్ఛకలిగినది. (40) అనంతరము 'ప్రఘస'యనురాక్షసి ఇట్లు వచించెను. (41) "ఇట్లు వృథాగా ఊరకకూర్చొనుటఎందులకు? ఈ మూర్ఖురాలికంఠమును నులిపివేయుదము. పిమ్మట ఈ మానవకాంత మరణించినదని రాజుగారికి నివేదింతము. 'అయినచోతినివేయుడు' అని అతడు మనకు అజ్ఞను ఇచ్చును- ఇందుకు సందేహమేలేదు"- పిమ్మట 'అజాముఖి' యనురాక్షసి ఇట్లుపలికెను. (42-43) "మనమందరము ఈమెను

ముక్కలు ముక్కలుగాజేసి, మాంసఖండములను సమానముగా పంచుకొందము. ఈ విషయమున అంతగావివాదపడుట నాకు రుచింపదు. త్వరగా మద్యములను, అనేకవిధములైన లేహ్యములను సమృద్ధిగా తీసికొనిరండు. మనము విందుచేసికొందము" (44) పిదప 'శూర్పణఖ'యనురాక్షసి ఈ విధముగా నుడివెను. (45) "అజాముఖి చెప్పినవిషయము నాకునుసమ్మతమే. శీఘ్రముగా మద్యమును కొనిరండు. అది అన్నివిధములైన మనబాధలను దూరముచేయును. నరమాంసమును భక్షించి, నికుంభిలాదేవి (లంకయొక్క పశ్చిమ ద్వారమునందలి భద్రకాళి) తృప్తికై నృత్యములు చేయుదము. (46) ఇట్లు ఘోరరాక్షసస్త్రీలు భయపెట్టుచుండగా దేవతవంటి ఆ సీత ధైర్యమును కోల్పోయి, వికలయై ఏడువసాగెను. (47)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి సుందరకాండమునందు ఇరువదినాల్గవ సర్గము సమాప్తము

* * *

25. ఇరువదియైదవ సర్గము

సీత రాక్షసస్త్రీలమాటలను నిరాకరించి, శోకసంతప్తయై విలపించుట

క్రూరస్వభావముగల ఆ రాక్షసస్త్రీలు మిక్కిలిభీతిని గొలుపుచు పరుషములైన వచనములను పలుకుచుండగా వారిమాటలను విని, జానకి విలపింపసాగెను. (1) ఆ రాక్షసస్త్రీలమాటలకు మిక్కిలి భయపడినదై, సాధ్వియైన సీతాదేవి కన్నీరుగార్చుచు గద్గదస్వరముతో మాటలు తడబడుచుండగా ఇట్లు పలికెను- ఒక మానవకాంత రాక్షసునకు ఎన్నటికిని భార్యకాజాలదు. నన్ను మీరు మీ ఇష్టానుసారము తినివేసిననుసరే! మీ మాటలను నేను ఏ మాత్రము పాటింపను. (2-3) రావణునిచే భయపెట్టబడినదై, దేవకన్యవంటి ఆ సీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలమధ్య బిక్కుబిక్కుమనుచు దుఃఖార్తయై శాంతికి నోచుకొనకుండెను. (4)

వనమునందు తనగుంపునకుదూరమై తోడేళ్లచే పీడింపబడిన లేడివలె సీతాదేవి తనశరీరమును దగ్గరకు ముడుచుకొనుచు గడగడ వణకసాగెను. (5) శోకముచే మనస్సున కలతచెందిన ఆ సీతాదేవి బాగుగా పుష్పించిన అశోకవృక్షముయొక్క ఒక పెద్ద కొమ్మను ఆలంబనముగా జేసికొని, భర్తను తలచుకొనుచు చింతింపసాగెను. (6)

సీతాదేవి తనభర్తను స్మరించుచు కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించుచుండెను. సంతతధారగా ప్రవహించు అశ్రువులచే ఆమెవక్షఃస్థలము తడిసిపోవుచుండెను. ఆమెశోకమునకు అంతమే లేకుండెను. (7) పెనుగాలికివంగి నేలనుతాకుచున్న అరటిచెట్టువలె ఆ సీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలభయమునకు వణకుచు వెలవెల బోవుచుండెను. (8) భయకంపితయై, వణకుచున్న ఆసీతయొక్క పొడవైన దట్టమైనజడ అటునిటుకదలుచు ప్రాకుచున్న ఆడుపామువలె గోచరించుచుండెను. (9) సీతాదేవి తన భర్తయెడబాటునకు మిక్కిలి పరితపించుచుండెను. పైగా రాక్షసస్త్రీలమాటలు శూలములై ఆమెను బాధించుచుండెను. అప్పుడామె నిట్టూర్పులు విడుచుచు, కన్నీరుగార్చుచు, ఎంతయు విలపింపసాగెను. (10)

దుఃఖముతో కుమిలిపోవుచున్న సీత హా! రామా! హా! లక్ష్మణా! అయ్యో! అత్తయైన కౌసల్యా! అయ్యో! సుమిత్రా దేవీ! అని వాపోయెను. (11) "స్త్రీ పురుషులలో ఎవ్వరికైనను తాము కోరుకొన్నప్పుడే మరణము సంభవింపదు"- అను ప్రాజ్ఞులమాట సత్యము. రామునిఎడబాటునకు లోనై, ఈవిధముగా రాక్షసస్త్రీలచే బాధింపబడుచు, క్షణకాలమైనను నేను జీవించి యుండరాదు. కాని ఇంకను నేను జీవించి యుండుటనుబట్టి పండితులమాట నిశ్చయమని తోచుచున్నది- (12-13) సముద్రమధ్యమున ఒక నిండునౌక పెనుతుఫానుకు లోనై కకావికలైనట్లు దీనావస్థకుగురియై, శోకభారముతో నేను అంతరించిపోవుదును. నిజముగా నేను దురదృష్టవంతురాలను. (14) రాక్షసస్త్రీలకు అధీనురాలనై, నా పతిదర్శనమునకు నోచుకొనక, జలప్రవాహముధాటికి శిథిలమైనగట్టువలె నేను శోకముతో క్రుంగిపోవుచున్నాను. (15) నా పతియైనరాముడు పద్మదళాయతనేత్రుడు, సింహమువలె పరాక్రమముతో గంభీరముగా నడచువాడు, కృతజ్ఞుడు, ప్రియముగా

మాట్లాడువాడు, అట్టి నా నాథునిదర్శనము అబ్బినవారు ఎంతయు ధన్యాత్ములు. (16) సద్గుణసంపన్నుడుగా జగద్విఖ్యాతుడైన శ్రీరాముని యెడబాసిన నేను తీక్ష్ణమైనవిషమును మ్రింగిన దానివలె జీవించియుండుట దుర్లభము. (17) నేను పూర్వజన్మలో ఎట్టిపాపమును చేసికొని యుంటినో ఏమో? ఇప్పుడు నాకు భయంకరమైన, మిక్కిలి దారుణమైన ఇట్టి దుఃఖములు దాపురించినవి. (18) రాక్షసస్త్రీల అధీనములోనున్న నేను రాముని చేరజాలను. కనుక అంతులేనిశోకములో మునిగిన నేను జీవితమును చాలించుటయే యుక్తము. (19) నాజీవితము నాపతియైనశ్రీరాముని అధీనములోనిది. కనుక నాఇష్టానుసారము దీనినిత్యజించుటకును నాకు అధికారములేదు. మనుష్యత్వము పుణ్యాపాపవిచక్షణచేయునట్టి వివేకముగలది. అందువలన ఈ జీవితమును త్యజించుటకు నాకు అవకాశములేదు.[1] (20)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఇరువదిఐదవ సర్గము సమాప్తము

* * *

26. ఇరువది ఆఱవసర్గము

సీత దైన్యముతో విలపించుట-ప్రాణములను విడుచుటకు నిశ్చయించు కొనుట.

సరళస్వభావయైన జానకి ఇట్లు పలుకుచు అధోముఖియై నిరంతరము కన్నీరుగార్చుచు విలపింపసాగెను. ఉన్మత్తురాలివలె, మత్తెక్కినదానివలె, చిత్తభ్రమకులోనైనదానివలె శోకించుచు, ఆడుగుఱ్ఱపు పిల్లవలె నేలపైబడి దొర్లసాగెను- (1-2) అయ్యో! శ్రీరాముడు బంగారులేడికొఱకై వెళ్లినప్పుడు,

1) ఈ మానవజన్మనుఇచ్చినవాడు భగవంతుడు. కనుక ఇది భగవదధీనమైనది- అనగా పరాధీనమైనది. (పరుడు=సర్వశ్రేష్ఠుడు, పరాధీనము= భగవంతుని అధీనమైనది) కావున దీనినిత్యజించు అధికారము మానవులకు ఎవ్వరికినిలేదు. అందువలన ఎవ్వరును ఆత్మహత్యకుపాల్పడరాదు. అట్లుచేయుట మహాపాపము. భగవదపచారము.

కామరూపియైన రాక్షసుడగు రావణుడు బలవంతముగా అపహరించి, ఏడ్చుచున్న నన్ను తీసికొనివచ్చెను. (3)

రాక్షసస్త్రీలు నన్ను తమఅదుపులోనుంచుకొని, మిక్కిలి దారుణముగా బెదరించుచున్నారు. దుఃఖములలో మునిగియున్ననాకు చింతావ్యాకులమైన ఈ జీవితముపై ఏమాత్రము ఆశలేదు. (4) మహాయోధుడైన నా ప్రాణనాథునకు దూరముగా ఈ రాకాసిమూకలమధ్య చిక్కుపడియున్న నాకు సంపదలెందుకు? భూషణములెందుకు? కడకు ఈ స్థితిలో నేను జీవించుట ఎందులకు? (5) నాగుండె నిజముగా ఒకఇనుపముద్ద. దీనికి జరామరణములులేవు. అట్లుగానిచో ఇంతటి దుఃఖమునకు గుఱియైగూడ ఇదియేల బ్రద్దలుగాకున్నది? (6) శ్రీరామునకు దూరమైన ఈ జీవితము నిజముగా నికృష్టమైనది. దానిని క్షణమైనను కొనసాగించుట యుక్తముగాదు. ఐనను దీనిని రక్షించుకొనుచున్నాననగా ఛీ! నేను ఎంతటి అనార్యను? దుష్టురాలను? (7) సముద్రములే ఎల్లలుగాగల ఈ వసుధకు ప్రభువు నాభర్త, అతడు ప్రియభాషి. అట్టి ప్రాణప్రియునకు దూరమైననాకు సుఖములపైగాని జీవితముపైగాని ఆసక్తి ఎందులకు? (8) ఈ రాక్షసస్త్రీలు నాశరీరమును ముక్కలుముక్కలు గావించినను, తినివేసినను నాకు సమ్మతమే, దీనిని త్యజించుటకు నేను సిద్ధముగాఉన్నాను. ప్రియునకు దూరముగా అంతులేని ఈ దుఃఖములను ఇంక ఎంత మాత్రమూ సహింపజాలదు. (9)

నికృష్టుడైన ఆ నిశాచరుని నేను ఎడమకాలితోనైనను తాకను. ఇంక ఆ రావణుని కోరుకొనుటగూడనా? (10) కపటస్వభావముతో నాకొఱకై ప్రాధేయపడుచున్న ఆ రావణుడు తానేమిటో? తన వంశమెట్టిదోగూడ ఎఱుగకున్నాడు, నేను వానిని తిరస్కరించుచున్నాననియు తెలియలేకున్నాడు. ఓ రక్కసులారా! మీరు నన్ను నిలువునాచీల్చినను, కొట్టిచంపినను, ఏకీలుకాకీలు వేఱుగావించినను, మంటలలో కాల్చివేసినను, నేనుమాత్రము ఆరావణుని దఱిజేరను, మీరు ఇట్లు అహర్నిశలు ప్రేలుచుండుట వ్యర్థము. (11-12) శ్రీరాముడు శత్రువులచేతను ప్రశంసింపబడువాడు, ఇతరుల దోషములనుగూడ గుణములుగా భావించువాడు, ఆశ్రితులొనర్చిన

స్వల్పకార్యమునైనను గొప్పగా భావించువాడు, తనను నమ్ముకొనినవారికి చిన్నకష్టము కలిగినను దానిని తొలగించుటకే ఆరాటపడుచుండువాడు, అనుక్షణము తనభక్తుల యోగక్షేమములను వహించుచుండువాడు. ఐనను నాపై జాలిచూపుటలేదు. ఇది నా దురదృష్టము. (13)

రాముడుతానొక్కడే దండకారణ్యమునందు పదునాలుగువేలమంది రాక్షసులను తుదముట్టించెను. అట్టి మహానుభావుడు నన్ను ఎందుకు ఆదుకొనుటలేదు? (14) అల్పవీరుడైన రాక్షసుడగు రావణునిచే నేను బంధింపబడితిని. రణరంగమున ఈ తుచ్ఛరావణుని హతమార్చుటకు నా భర్త ఎంతయు సమర్థుడుగదా! (15) శ్రీరాముడు దండకారణ్యమున 'విరాధు'డను ప్రముఖరాక్షసుని యుద్ధమున రూపుమాపెను. అట్టి మహావీరుడు నన్నేల రక్షింపరాడు? (16) అపారమైన సముద్రమధ్యమునగల ఈ లంకలో ప్రవేశించుట ఎట్టివారికిని అసాధ్యము. అది నిజమే కావచ్చును, ఐనను రాఘవుని బాణముల గమనమును ఆపుటకు ఎవ్వరికిని శక్యముకాదుగదా! (17) తిరుగులేని పరాక్రమశాలియైన శ్రీరామునకు నేను భార్యను, ప్రాణప్రియను. అట్టి నన్ను రాక్షసుడు అపహరింపగా రక్షింపరాకుండుటకుగల కారణమేమో? (18) నేను ఇచ్చట ఉన్నవిషయము లక్ష్మణాగ్రజునకు (రామునకు) తెలియదేమో? అనితలంతును. తెలిసియున్నచో ఈ అవమానమును తేజోమూర్తియైన ఆ స్వామి సహించునా? (ఎట్టిపరిస్థితిలోను సహింపడు) (19) శ్రీరామునికడకువెళ్లి 'సీతాదేవి రావణునిచే అపహరింపబడినది' అను వార్తను తెలుపుటకు అవకాశమున్నవాడు గృధ్రరాజైన జటాయువుమాత్రమే. కాని అతడు కూడ రావణునిచే యుద్ధమున నిహతుడయ్యెను. (20)

జటాయువు వృద్ధుడైనను నన్ను రక్షించుటకై ద్వంద్వయుద్ధమున రావణుని ఎదుర్కొనెను. అతడు చేసినది ఒక మహత్కార్యము, అది శ్లాఘనీయము. (21) నేనీలంకలో ఉన్నవిషయమును శ్రీరాముడు ఎఱిగియే యున్నచో ఆ ప్రభువు మిక్కిలిక్రుద్ధుడై తనబాణములచే ఈ లోకమున ఒక్కరాక్షసుడుగూడ మిగిలియుండకుండ చేయును. అంతేగాదు ఈ లంకను ఊదివేయును, ఈ

మహాసముద్రమును ఇంకింపజేయును, ఈ నీచరావణుని నామరూపములు సైతము లేకుండా చేయును. (22-23) ఇప్పుడు నేను ఏడ్చుచున్నట్లే త్వరలో లంకలో ప్రతిగృహమునందును అనాథలైన రాక్షసస్త్రీలు కుమిలి కుమిలి ఏడ్చుటతథ్యము. ఇందుకు సందేహము లేదు. (24) రామలక్ష్మణులిరువును (ఇచటికివచ్చి) రాక్షసులలంకను గాలించి, శత్రువులను వధింతురు. వారి కంటబడిన శత్రువు ఎవ్వడైనను క్షణకాలముగూడ ప్రాణములతో మిగులడు. (25) త్వరలో ఈ లంకలోని వీధులయందంతటను చితుల (మంటల) పొగలు క్రమ్ముకొనును, గ్రద్దలు గుంపులు గుంపులుగా తిరుగాడును. ఇది (లంక) వల్లకాడుగా మాఱును- కొలదికాలములోనే నామనోరథము ఈడేరితీరును. మీ ఈ దుర్మార్గధోరణి మీ అందఱికిని కలుగబోవు కీడును సూచించుచున్నది. ఈలంకలో కనబడుచున్న అపశకునములనుబట్టి ధగధగలాడుచున్న ఈ లంక త్వరలోనే పాడుబడిపోవుట తథ్యమనిపించుచున్నది. మహాపాపియు, రాక్షసాధముడునుఐన రావణుడు మరణించినవెంటనే ఇప్పటివఱకు దుర్భేద్యముగానున్న లంక, భర్తనుకోల్పోయిన స్త్రీవలె కళాహీనయగును. ఇది తథ్యము. (26-29) ఇచటి రాక్షసులతోగూడ ప్రభువైన రావణుడు మృతిచెందగా ఈ లంకలో రాక్షసస్త్రీలు మాత్రమే మిగులుదురు. అప్పుడు లంక వైధవ్యమును పొందిన స్త్రీవలె శుభకార్యములకు నోచుకొనదు. (30) త్వరలోనే ఈ లంకలో ఇంటింటను దుఃఖార్తలైన రాక్షసకన్యల రోదనధ్వనులను వినగలను. (31) కోపముచే ఎఱ్ఱబాఱిన కనులుగలవాడును, శూరుడును ఐన శ్రీరామునకు నేను ఈ రావణునిలంకలో ఉన్నవిషయము తెలిసినచో ఈ లంకలోని రాక్షసవీరులందఱును ఆ రాముని బాణములచే హతులగుదురు, లంకానగరము పూర్తిగా దగ్ధమైపోవును, ఇందంతటను చిమ్మచీకట్లు క్రమ్ముకొనును. ఇందు నామమాత్రముగా నైనను వెలుగులుండవు. (32-33) క్రూరుడును, అధముడునైన ఈ రావణుడు నాకు నిర్దేశించిన మృత్యుకాలము అతనికే ఆసన్నమైనది. ఆ దుష్టుడు నాకు విధించిన మృత్యువు అతనికే వర్తించును. పాపకర్ములైన రాక్షసులు చేయగూడనిపనిని ఎఱుగరు-

పచ్చిమాంసములను తినువారైన ఈ రక్కసులు ధర్మమును ఎఱుగరు. వీరు చేయు అధర్మకార్యములవలన మహోపద్రవము అతిశీఘ్రముగా జరుగబోవుచున్నది. (34-36)

ఆ రాక్షసుడు ప్రాతఃకాలభోజనమునకై నన్ను వండించి తీరును. ప్రియదర్శనుడైన నా రాముడు చెంతలేనప్పుడు నేనేమి చేయగలను? అందమైనకనులుగలశ్రీరాముని దర్శనభాగ్యము లేనందున దుఃఖార్తనై పతియెడబాటునకు లోనైతిని. నాకు ఇప్పుడు ఎవరైనను విషమునిచ్చెడి ఒక మహాదాత లభించిన బాగుండును. అప్పుడు వెంటనే నేను యముని దర్శించి యుండెడిదానను. (37-38) లక్ష్మణాగ్రజుడైన శ్రీరామునకు నేనింకను జీవించియున్నట్లు బహుశ తెలిసియుండదు. వారికి తెలిసియేయున్నచో ఈ పృథివియందు నాకొఱకై వెదకకుండ ఉండరుగదా! తప్పక వెదకియే తీరుదురు. (39) లక్ష్మణుని అన్నయైన వీరుడగు ఆ రాముడు నా విరహ బాధతోనే తనతనువును ఈ భూలోకమునందే వీడి, దేవలోకమునకు తప్పక చేరియుండవచ్చును. (40) (ఇప్పుడు) దేవలోకముననున్న దేవతలు, గంధర్వులు, సిద్ధులు, మహర్షులు మున్నగు వారందఱును రాజీవలోచనుడైన నా రామచంద్రప్రభువును దర్శించి, ధన్యులయ్యెదరు. (41)

ఆ రామచంద్రప్రభువు ధర్మైకదృష్టిగలవాడు, జ్ఞాననిధి, అంతేగాదు అతడు రాజర్షి, వస్తుతః పరమాత్ముడు. అట్టి మహానుభావునకు భార్యనైననాతో పనియేమి? (42) సాధారణముగా లోకములో జనులకు ఎదుటనున్న వారియెడనే ప్రేమ, సౌహార్దము నిలిచి యుండును. కనబడని వారిపై ప్రేమ సన్నగిల్లును. ఇది కృతఘ్నులలక్షణము, కాని శ్రీరాముడు కృతజ్ఞుడు, కనుక ఆ స్వామి నన్ను మఱచుట కల్ల. (43) జగన్నాథుడైన శ్రీరామునకు పత్నినైయుండియు నేను ఈ దురవస్థలపాలగుటకు కారణమేమి? నాలో సద్గుణములు ఏమియునులేవా? లేక నా అదృష్టమే అడుగంటినదా? (44)

నారాముడు ఉదాత్తచరిత్రుడు, శత్రువులను నిర్మూలించుటలో ఏకైకవీరుడు, అతడు మహాత్ముడు, అట్టినాప్రభువునకు దూరముగానుండి

జీవించియుండుట కంటెను ఈ తనువును త్యజించుటయే మేలు. (45) అథవా మహాపురుషులైన ఆ సోదరులిరువురును అస్త్రశస్త్రములను ప్రక్కనబెట్టి, వనములయందు కందమూలములను భక్షించుచు మునివృత్తి నవలింబించి యున్నారాయేమి? (46) శూరులును, సోదరులును ఐన ఆ రామలక్ష్మణులను దుర్మార్గుడైన రాక్షసరాజగు రావణుడు కపటోపాయముచే చంపించెనాయేమి? ("అతిప్రేమఃపాపశంకీ"- అనిగదా) (47) ఇట్టి కష్టకాలమున ఏ విధముగ ఆలోచించినను నాకు మరణమే శరణ్యమని తోచుచున్నది. కాని ఇట్టి దుఃఖములలోగూడ నాకు మృత్యువు రాకున్నది. (48) మునీశ్వరులు పుణ్యపురుషులు. వారు జితేంద్రియులు, మహానుభావులు, అట్టి మహాత్ములు యథార్థముగా ధన్యులు. వారికి "ఇది ప్రియము, ఇది అప్రియము" అను ధ్యాసయే యుండదు. (49) ప్రియము ప్రాప్తించినప్పుడు దుఃఖము కలుగదు. అనగా సుఖమేకలుగును. అప్రియము ఎదురైనప్పుడు మిక్కిలి భయము కలుగును. ఇది సామాన్యుల లక్షణము- ఈద్వంద్వములకు అతీతులైనవారు మహాత్ములు. అట్టి వారికి నా నమస్కారము. (50) ఆత్మజ్ఞానియు, నా ప్రేమస్వరూపుడును ఐన శ్రీరామునకు దూరమైతిని. పాపియైన రావణునివశములో ఉంటిని. ఇట్టిపరిస్థితిలో నేను అసువులను వీడెదను. (51)

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై, ఆదికావ్యమైన, శ్రీమద్రామాయణమునందలి
సుందరకాండమునందు ఇరువదిఆఱవ సర్గము సమాప్తము

✻ ✻ ✻

27. ఇరువదిఏడవ సర్గము

త్రిజటాస్వప్న వృత్తాంతము

సీతాదేవిపలికిన (ప్రాణత్యాగమునకు సంబంధించిన) మాటలనువిని, భీకరరాక్షసస్త్రీలు కోపముతో ఉడికిపోయిరి. వారిలో కొందఱు బలశాలియైన రావణునకు ఈ సంగతులను నివేదించుటకై వెళ్లిరి. (1) అనంతరము

భయంకరాకారలైనరాక్షసస్త్రీలు సీతాదేవిని సమీపించి, రావణానుకూలముగా అనర్థకరములైన మాటలనే పరుషముగా మఱల నుడువసాగిరి. (2)

దుర్మార్గురాలవైన ఓ సీతా! నీ నిర్ణయము (రావణుని తిరస్కరించుట) అనుచితమైనది. రాక్షసస్త్రీలము అందరముకలిసి, నేడే, ఇప్పుడే నీ శరీరమాంసమును తృప్తిగా భక్షింపగలము. (3) అప్పుడు క్రూరలైన రాక్షసస్త్రీలు ఈ విధముగా సీతాదేవిని భయపెట్టుటచూచి, ఇంతవఱకు నిదురించియున్న జ్ఞానవృద్ధురాలు, విభీషణుని కూతురు ఐన 'త్రిజట' యనురాక్షసి మేల్కొని, ఇట్లువచించెను. (4) ఓ దుష్టస్త్రీలారా! మిమ్ములనుమీరే తినివేయుడు. ఈమె జనకునిగారాలబిడ్డ, దశరథునికోడలు. మీరు సీతను భక్షింపజాలరు. (5) నాకొక కల వచ్చినది. అది మిక్కిలిభయంకరమైనది, గగుర్పాటును కలిగించునది. రాక్షసులందఱివినాశమును... సీతాపతియగు శ్రీరాముని జయమును సూచించుచునది. (6) కోపోద్రేకములోనున్న ఆ రాక్షసస్త్రీలు త్రిజటమాటలకు మిక్కిలి భీతిల్లిరి. పిమ్మట వారందఱును ఆమెతో ఇట్లనిరి. (7) "ఓ త్రిజటా! ఈ రాత్రి నీకువచ్చిన 'కల'యెట్టిదో వివరింపుము." ఆ రాక్షసస్త్రీల మాటలనువిని, త్రిజట ఆ ఉషఃకాలమున తనకువచ్చిన స్వప్నవిశేషములనుగూర్చి ఇట్లు వివరింపసాగెను. ఏనుగుదంతములతో నిర్మింపబడి, వేయిహంసలనుపూన్చిన ఒక దివ్యమైనపల్లకి ఆకాశమున ఇటు వచ్చుచుండుట నేను కలలో చూచితిని. అందు లక్ష్మణునితో గూడిన శ్రీరాముడు శ్వేత మాల్యాంబరధారియై, ఆసీనుడై యుండెను. (8-10)

నేను స్వప్నమున సీతనుగూడ చూచితిని. ఆమె సముద్రమధ్యమునగల ఒకతెల్లనిపర్వతముపై ఆసీనురాలై యుండెను. ఆమెయు శుభ్రవస్త్రములను ధరించి యుండెను. సూర్యునికిని సూర్యకాంతికిని భేదము లేనట్లు శ్రీరామునకును సీతాదేవికినిగల సాంగత్యము విడదీయరానిది (11)

తరువాత శ్రీరాముడు పర్వతసదృశమై నాలుగు దంతములుగల ఒకమహాగజముపై ఆరూఢుడై లక్ష్మణునితోగూడి వచ్చుచుండుట నేను తిలకించితిని. తమతేజస్సులతో వెలుగొందుచు తెల్లనిపూలమాలలను,

వస్త్రములనుధరించియున్న ఆ నరశ్రేష్ఠులు జానకిని సమీపించిరి. ఆకాశమునందు శ్రీరామచంద్రుడు తాను అధిష్ఠించియున్న ఏనుగును స్థిరముగా నిలిపెను. పిమ్మట పర్వతాగ్రముపైనున్న జానకి ఆ ఏనుగుయొక్క మూపుపై ఎక్కి శ్రీరాముని ఒడిలోనికి చేరెను. రామచంద్రప్రభువు జానకిని చేరదీసెను. పిదప ఆ కమలలోచన తనపతియొడినుండిలేచి, సూర్యచంద్రులను స్పృశించు చుండుటను నేనుజూచితిని. అనంతరము ఆ రామలక్ష్మణులు, సీతయు అధిరోహించిన మదపుటేనుగు లంకపైభాగమున నిలిచెను. (12-16)

పిదప తెల్లని ఎనిమిదివృషభములను పూన్చిన రథముపై చేరిన రాముడు శుక్లమాల్యాంబరధరుడై, భార్యయైనసీతతో, లక్ష్మణునితోగూడి ఇచ్చటికి విచ్చేసెను. మఱియు సాటిలేని పరాక్రమశాలియు, మహావీరుడును, పురుషోత్తముడును ఐన శ్రీరాముడు పత్నియైనసీతతో, తమ్ముడైనలక్ష్మణునితో గూడి సూర్యకాంతులను విరజిమ్ముచున్న దివ్యమైన'పుష్పకవిమానమును అధిరోహించి, ఉత్తరదిశకు వెళ్లెను. సీతాలక్ష్మణసమేతుడై విష్ణుపరాక్రముడైనశ్రీరాముని ఈ విధముగా స్వప్నములో నేనుదర్శించితిని. (17-20) పాపులు స్వర్గమునుచేరజాలనట్లు, సురాసురులుగాని, రాక్షసులుగాని తదితరులుగాని మహాతేజశ్శాలియైన శ్రీరాముని జయింప సమర్థులు గారు. (21)

నూనెపూయబడిన దేహముతో నేలపైబడియున్న రావణునిగూడ నేనుచూచితిని. ఆ రావణుడు ఎఱ్ఱనివస్త్రములను ధరించియుండెను. త్రాగుచు మత్తిల్లియుండెను. గన్నేరుదండలను దాల్చి యుండెను, పుష్పకవిమానమునుండి యతడు ఇప్పుడే నేలపై పడిపోయెను. అతడు శిరోముండనము గావించుకొని, నల్లని వస్త్రములను ధరించినవాడై, ఒకస్త్రీచే లాగబడు చుండెను. ఎఱ్ఱనిమాలలను, మైపూతలనుగలిగి, గాడిదలనుకట్టిన రథముపై చేరియుండెను. అతడు కలతచెందినమనస్సుతో, పిచ్చివానివలె (చాంచల్యముతో) నూనెను త్రాగుచు, నవ్వుచు, నృత్యము చేయుచు గాడిదలరథముపై దక్షిణదిక్కునకు త్వరత్వరగా వెళ్లెను. పిమ్మట రాక్షసరాజైనరావణుడు భయవ్యాకులుడై, గాడిదపైనుండి తలక్రిందులుగా

భూమిపై పడిపోవుచుండుటను చూచితిని. ఆ రావణుడు త్వరత్వరగా తొట్రుపడుచులేచి, భయపీడితుడై మత్తుచేస్పృహలేనివాడై, దిగంబరుడై, పిచ్చివానివలె నోటికివచ్చినట్లుగా పెక్కువిధములు ప్రేలుచుండెను. అతడు దుస్సహమై, దుర్గంధభూయిష్ఠమై, భయంకరమై అంధకారమయమైన నరకమువంటి మలకూపమునబడి వెంటనే అందు మునిగిపోయెను. (22-28)

అతడు దక్షిణదిశకు బయలుదేఱినవాడై బురదమడుగులోప్రవేశించెను. ఒకనల్లనిస్త్రీ శరీరమంతయును బురదపూసికొని, ఎఱ్ఱనివస్త్రములను ధరించి, రావణునిమెడకు త్రాడుగట్టి, దక్షిణదిక్కునకు ఈడ్చుకొనిపోవుచుండెను. కలలో నేనీ దృశ్యమును గాంచితిని. రాక్షసుడైన కుంభకర్ణునిగూడ నేను అట్లే చూచితిని. (29-30) రావణునిసుతులందఱును నూనెలలోమునిగిన దేహములతో గనబడిరి. వరాహముపై రావణుడు, మొసలి మీదఇంద్రజిత్తు, ఒంటెపైకుంభకర్ణుడు దక్షిణదిశగా సాగిపోయిరి. (31) వారిలో ఒక్క విభీషణుడు మాత్రము తెల్లనిగొడుగుతో కనబడెను. అతడు తెల్లనిమాలలను, వస్త్రములను ధరించియుండెను. స్వచ్ఛమైనగంధముతో, మైపూతలతో ఒప్పుచుండెను. శంఖదుందుభిధ్వనులతో, నృత్యగీతములతో ఆనందించుచుండెను. ఆ విభీషణుడు శైలసదృశమై, మేఘగర్జనలవంటి ఘీంకారములు సలుపుచున్న నాలుగుదంతములుగల దివ్యగజమును ఆరోహించి, నలుగురు మంత్రులతోగూడి ఆకాశముననుండెను. (32-35) గీతములనుపాడుచు, వాద్యత్రయమును ప్రయోగించుచున్న రాక్షససమూహమునుగూడ గాంచితిని. వారు మద్యములను సేవించుచుండిరి, ఎఱ్ఱని పూలదండలను, వస్త్రములను ధరించియుండిరి. (36)

రమ్యమైన ఈ లంకాపురియందలి గోపురములు, తోరణములు ఛిన్నాభిన్నములాయెను, హయ, రథ, గజ బలములతోగూడ అది సాగరమున పడిపోవుటను జూచితిని. (37) ఇంతవఱకును రావణునిచే రక్షింపబడిన ఈ లంక రామునిదూతయైన మహాబలశాలియైన ఒక వానరప్రముఖునిచే దగ్ధమైపోవుచున్నట్లు స్వప్నమున గాంచితిని. (38) రాక్షసస్త్రీలందఱును తైలములనుద్రాగుచు, హ్హాహ్హాహ్హా అని వెకిలిగా నవ్వుచు,

బిగ్గరగాఅరచుచుబుగ్గియై భయంకరముగానున్న లంకలో గంతులు వేయుచుండిరి.(39) కుంభకర్ణుడు మొదలగు ఈ రాక్షసయోధులందఱును మాసినవస్త్రములను ధరించి, ఆవుపేడమడుగులో ప్రవేశించిరి. ఇంకను త్రిజట ఆ రాక్షసస్త్రీలతో ఇట్లు పలుకదొడగెను. (40)

"ఇక్కడినుండి దూరముగా కనబడకుండ తొలగిపొండు, శ్రీరాముడు సీతాదేవిని పొందితీరును, క్రుద్ధుడైన ఆ రాముడు రావణాదిరాక్షసులతోపాటు మిమ్ముగూడ హతమార్చివేయును. శ్రీరామునకు సీతాదేవి బహిఃప్రాణము. ఆమె వనవాసమున ఆపత్కాలమునందు ఆయనకుతోడుగా దీక్షను కొనసాగించుచున్న సాధ్వి, ప్రేమకు ప్రతిరూపమైన తనభార్యను ఎవరైనా తిట్టినను, భయపెట్టినను అతడు ఏ మాత్రము సహింపడు. (42) మీ క్రూరవచనములను ఇక చాలింపుడు, ఆమెతో మృదువుగా మాట్లాడుడు, సీతాదేవిని శరణువేడుదము. ఇదియే నాకు యుక్తముగాతోచుచున్నది. (43) ఏస్త్రీయైనను దుఃఖమునకు లోనైయుండగా ఈ విధమైన కలవచ్చినచో ఆమె దుఃఖములనుండి విముక్తురాలై సర్వోత్కృష్టుడైన తనప్రియుని పొందగలదు. (44)

ఓ రాక్షసస్త్రీలారా! 'ఇంతవఱకును ఈమెను ఎంతగానో భయపెట్టుచు బాధించితిరి. ఇప్పుడు ఈమె మనలను క్షమించునా?, అనుశంకను మానుడు. ఇంక క్షమాపణకోరుచు ఈమెను బ్రతిమాలుకొనుడు, ఏలనన శ్రీరామునివలన రాక్షసులకు ఘోరమైన ఆపదవచ్చి పడినది. (45) ఓ రక్కసులారా! జనకసుతయైన ఈ సీతాదేవికి నమస్కరించినంత మాత్రముననే ఆమె ప్రసన్నురాలగును. ఈ గొప్పఆపదనుండి మనలను రక్షించుటకు దయామయురాలైన ఈమెయే సమర్థురాలు. (46) విశాలాక్షియైన ఈ సీతాదేవిఅవయవములయందు దుఃఖములనుసూచించు అవలక్షణములెవ్వియును ఏమాత్రమూ కనబడుటలేదు. (47)

ఈమె శ్రీరాముని(తనభర్త)తోగూడి విమానమును అధిష్ఠించియున్నట్లు నేనుస్వప్నమునగాంచితిని. ఇది ఈమెకు శుభసూచకము. ఇట్టి శుభలక్షణములనుబట్టి ఈ సీతాదేవి దివ్యసుఖములకే అర్హురాలు. ఇప్పుడు కనబడుచున్న ఈ దుఃఖములు కేవలము ఛాయామాత్రములే. యథార్థములు